

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
ДУ «НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ВИЩОЇ
ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ»**

**Всеукраїнська науково-практична конференція
здобувачів вищої освіти**

МОЛОДЬ – АГРАРНИЙ НАУЦІ І ВИРОБНИЦТВУ

**Актуальні питання законодавства,
Ad linguas et culturas per cognitionem
(до мов і культур через пізнання)
та «Психологія організаційного розвитку
та управління персоналом»**

18 березня 2026 року

Біла Церква
2026

УДК 001.895:338.43:378-053.6:340.136(063)

Варченко О.М., д-р екон. наук, професор.

Димань Т.М., д-р с.-г. наук.

Філіпова Л.М., канд. с-г наук.

Ковальчук І.В., канд. юрид. наук.

Обіюх Н.М., канд. юрид. наук.

Резнік В.Г., старший викладач.

Шевченко А.М., канд. психол. наук.

Куманська Ю.О., канд. с.-г. наук.

Мостипан О.В., д-р філософії, **відповідальний секретар.**

Відповідальна за випуск – **Мостипан О.В.**, д-р філософії, начальник редакційно-видавничого відділу.

Актуальні питання законодавства, Ad linguas et culturas per cognitionem (до мов і культур через пізнання) та «Психологія організаційного розвитку та управління персоналом»: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти. 18 березня 2026 р. – Білоцерківський НАУ. – 204 с.

Збірник підготовлено за авторською редакцією доповідей учасників конференції без літературного редагування. Відповідальність за зміст поданих матеріалів та точність наведених даних несуть автори.

Ел. адреса: <http://science.btsau.edu.ua/taxonomy/term/34>

©БНАУ

Секція 1: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

УДК: 341

БЕЗУГЛОВ І.С., магістрант

Науковий керівник – ПАХОМОВА А.О., канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ У ЗАХІДНИХ КРАЇНАХ

Анотація: у тезах досліджено кримінально-правові аспекти боротьби з тероризмом у західних країнах, зокрема підходи до визначення тероризму, основні склади злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю, а також особливості кримінальної відповідальності за такі діяння. Проаналізовано роль міжнародного співробітництва та діяльність міжнародних організацій, зокрема Організація Об'єднаних Націй і НАТО, у координації боротьби з тероризмом.

Ключові слова: тероризм, терористичний акт, фінансування тероризму, кримінальна відповідальність, міжнародне співробітництво, протидія тероризму, Організація Об'єднаних Націй.

Проблема тероризму у сучасному світі є однією з найбільш серйозних загроз міжнародній безпеці, стабільності держав та захисту прав і свобод людини. Терористичні акти спрямовані не лише на заподіяння шкоди конкретним особам або об'єктам, а й на створення атмосфери страху, дестабілізацію суспільства та вплив на політичні рішення держав. Особливої актуальності питання протидії тероризму набуло після терактів 11 вересня 2001 року у Нью-Йорку та Вашингтоні, які стали поштовхом до суттєвого перегляду підходів до боротьби з терористичною діяльністю в багатьох державах світу. У відповідь на нові виклики значна кількість західних країн посилила кримінально-правові механізми протидії тероризму, зокрема шляхом криміналізації підготовчих дій, фінансування терористичної діяльності, а також участі у терористичних організаціях. Важливу роль у формуванні сучасних підходів до протидії тероризму відіграють міжнародні організації, зокрема Організація Об'єднаних Націй та Європейський Союз.

Загалом тероризм розглядається як суспільно небезпечна діяльність, що полягає у вчиненні насильницьких дій або погроз їх застосування з метою залякування населення, дестабілізації суспільного порядку чи впливу на прийняття рішень органами державної влади або міжнародними організаціями. У кримінальному законодавстві західних країн терористичні злочини, як правило, характеризуються кількома ключовими ознаками: застосуванням насильства або загрозою його застосування, наявністю спеціальної мети – створення атмосфери страху чи тиску на державні інституції, а також спрямованістю дій проти широкого кола осіб або важливих об'єктів інфраструктури. У законодавстві багатьох західних країн до терористичних злочинів також відносять фінансування тероризму, вербування осіб до терористичних організацій, підготовку та навчання з метою вчинення терористичних актів, а також публічні заклики до терористичної діяльності.

У кримінальному законодавстві більшості західних держав передбачено низку складів злочинів, безпосередньо пов'язаних із терористичною діяльністю. Центральне місце серед них займає терористичний акт, під яким зазвичай розуміється вчинення вибуху, підпалу чи інших небезпечних дій, спрямованих на заподіяння значної шкоди життю та здоров'ю людей, руйнування важливих об'єктів інфраструктури або створення загрози настання таких наслідків з метою залякування населення чи впливу на діяльність органів державної влади. Такі діяння визнаються особливо тяжкими злочинами та передбачають суворі кримінальні санкції.

Важливим напрямом кримінально-правової протидії є також боротьба з фінансуванням тероризму. Під цим розуміється надання або збирання коштів, майна чи інших матеріальних ресурсів з метою їх використання для організації, підготовки або здійснення терористичних актів. Криміналізація таких дій спрямована на припинення матеріальної підтримки терористичних структур та запобігання їх подальшій діяльності. Міжнародні стандарти у цій сфері значною мірою сформовані завдяки діяльності ООН, яка закликає держави запроваджувати ефективні механізми протидії фінансуванню тероризму.

Крім того, у кримінальному праві багатьох держав передбачено відповідальність за участь у терористичній організації. Такі норми встановлюють кримінальну відповідальність за вступ до організацій, діяльність яких спрямована на вчинення терористичних злочинів, а також за активну участь у їх функціонуванні, виконання організаційних, інформаційних або інших завдань на користь такої структури.

Окремим напрямом криміналізації є підготовка та сприяння терористичній діяльності. До таких дій належать вербування осіб для участі у терористичних організаціях, проходження спеціального навчання для здійснення терористичних актів, надання засобів, інформації або інших ресурсів, що можуть бути використані для підготовки чи вчинення таких злочинів.

Особливістю кримінальної відповідальності за терористичні злочини у законодавстві більшості західних держав є встановлення значно суворіших санкцій порівняно з іншими видами кримінальних правопорушень. Це пояснюється високим рівнем суспільної небезпеки таких діянь, оскільки терористичні акти, як правило, становлять загрозу життю великої кількості людей, громадській безпеці та стабільності державних інституцій. Саме тому кримінальне право передбачає підвищену відповідальність за вчинення терористичних злочинів, що виражається у тривалих строках позбавлення волі, довічному ув'язненні.

У багатьох державах законодавство також встановлює суворі покарання не лише за безпосереднє вчинення терористичного акту, а й за інші пов'язані з ним дії, зокрема фінансування тероризму, участь у терористичних організаціях або сприяння їх діяльності. Такий підхід спрямований на повне припинення функціонування терористичних структур, оскільки їх діяльність зазвичай має складну організаційну систему та потребує матеріальної, інформаційної і кадрової підтримки. Крім того, у кримінальному законодавстві деяких західних країн передбачено спеціальні обставини, що обтяжують відповідальність за терористичні злочини, зокрема вчинення їх організованою групою, використання вибухових або хімічних речовин, а також спричинення значної кількості людських жертв. Таким чином, посилення кримінальної відповідальності за терористичні злочини є одним із ключових елементів сучасної кримінально-правової політики держав, спрямованої на ефективне запобігання таким діянням та забезпечення належного рівня громадської безпеки.

Важливою особливістю сучасного кримінального законодавства західних держав у сфері протидії тероризму є криміналізація підготовчих дій, спрямованих на організацію або підтримку терористичної діяльності. Такий підхід пов'язаний з тим, що терористичні злочини зазвичай готуються заздалегідь і передбачають складний процес організації, який включає залучення нових учасників, їх підготовку та поширення ідеології тероризму. Саме тому кримінальна відповідальність встановлюється не лише за безпосереднє вчинення терористичного акту, а й за дії, що створюють умови для його підготовки та реалізації.

Водночас ефективна протидія тероризму неможлива без широкого міжнародного співробітництва. Держави активно взаємодіють у межах міжнародних організацій, обмінюються інформацією, здійснюють спільні розслідування та надають одна одній правову допомогу у кримінальних провадженнях. Значну роль у координації таких зусиль відіграють міжнародні інституції, зокрема Організація Об'єднаних Націй, Європейський

Союз та НАТО. Спільні міжнародні механізми дозволяють державам ефективніше реагувати на терористичні загрози, забезпечувати розшук та екстрадицію осіб, причетних до терористичних злочинів, а також координувати заходи щодо запобігання таким правопорушенням. Таким чином, поєднання екстратериторіальної юрисдикції та міжнародного співробітництва є важливим інструментом сучасної системи протидії тероризму.

Отже, аналіз кримінально-правових аспектів боротьби з тероризмом у західних країнах свідчить про поступове формування комплексної системи правових механізмів, спрямованих на запобігання та протидію терористичній діяльності. А сучасні кримінально-правові механізми боротьби з тероризмом спрямовані не лише на покарання винних осіб, а й на попередження таких злочинів шляхом виявлення та припинення терористичної діяльності на ранніх етапах її підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (1999). URL:<https://www.un.org>
2. Європейський Союз. Directive (EU) 2017/541 on combating terrorism. URL:<https://eur-lex.europa.eu>
3. NATO's role in counter-terrorism. URL:<https://www.nato.int>
4. Кримінальне право зарубіжних країн: підручник / за ред. О. М. Джужі. — Київ: Юрінком Інтер, 2021.

УДК 347.1

ГЕРАСИМЕНКО М.Д., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **ЄФРЕМОВА І.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ

У роботі розглядається сутність та правове регулювання права приватної власності в Україні. Проаналізовано поняття приватної власності, її зміст та основні елементи — володіння, користування і розпорядження майном. Особливу увагу приділено підставам виникнення та реалізації права приватної власності, а також його гарантіям і захисту відповідно до законодавства України. Робота спрямована на висвітлення значення права приватної власності як важливого елемента економічних і правових відносин у суспільстві.

Ключові слова: приватна власність, правові норми, розпорядження, обов'язки, користування.

Право власності - це сукупність правових норм, які регулюють відносини, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням власником належним йому майном на свій розсуд і у своїх інтересах, усуненням усіх третіх осіб від протиправного втручання у сферу його володіння цим майном, а також обов'язки власника не порушувати прав та інтересів інших осіб[25] Право приватної власності є одним із центральних інститутів цивільного права, що визначає правовий статус майна, яке належить окремим фізичним або юридичним особам. Саме завдяки цьому праву людина може вільно володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном на власний розсуд, не порушуючи при цьому права інших осіб і вимоги закону. Право власності вважається природним та невід'ємним правом людини, тому гарантування захисту прав усіх суб'єктів даної правомочності визнається однією з ключових завдань кожної розвиненої держави[23, с.249]

У статті 41 Конституції України закріплено «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності»[1]. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, а примусове відчуження майна можливе лише з мотивів суспільної необхідності, на підставі та в порядку, визначеному законом, і за умови попереднього та повного відшкодування його

вартості. Законодавче визначення приватної власності міститься у статті 325 Цивільного кодексу України[4]. Отже, право приватної власності — це можливість конкретної особи володіти, користуватися і розпоряджатися майном за своєю волею, незалежно від держави чи інших осіб. Історично право приватної власності формувалося разом із розвитком суспільства. Ще з часів римського права власність визнавалася як повна влада над річчю (*dominium*), що включала три основні елементи — володіння (*possessio*), користування (*usus*) і розпорядження (*abusus*). Ці елементи стали основою для сучасного розуміння змісту права власності, у тому числі й в Україні. Зміст права приватної власності традиційно визначається через три основні правомочності: Володіння — це фактичне панування особи над річчю. Власник має можливість утримувати майно, зберігати його у себе або передавати іншій особі на певних умовах (наприклад, у користування чи оренду). Користування — це можливість вилучати з речі її корисні властивості, отримувати з неї прибуток або задовольняти певні потреби. Наприклад, власник може проживати у своєму будинку, обробляти земельну ділянку або користуватися автомобілем. Розпорядження — це право визначати юридичну долю майна: продавати, дарувати, обмінювати, заповідати тощо. Саме ця правомочність надає власнику найповнішу свободу у відносинах із його майном. Усі ці складові в сукупності формують зміст права власності. Власник може реалізовувати їх безпосередньо або через інших осіб (наприклад, передавши майно в оренду чи довірче управління).

Однак здійснення права власності не є абсолютним — воно обмежується законом і правами інших людей. Як зазначено у ст. 319 ЦК України, власник має право на власний розсуд володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном, але при цьому він не може використовувати його на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, держави чи довкілля.

Право приватної власності має кілька характерних ознак:

Індивідуальний характер — майно належить конкретній особі (фізичній чи юридичній), а не державі або громаді.

Юридична незалежність — власник самостійно вирішує, як використовувати своє майно.

Майнова відокремленість — майно власника є самостійним об'єктом правових відносин, що може бути предметом договорів, застави, спадкування тощо. Сучасне українське законодавство визнає рівність усіх форм власності. Це закріплено у статті 318 Цивільного кодексу України[4], де зазначено, що всі форми власності є рівними перед законом і забезпечуються державою.

Крім того, право приватної власності може поширюватися на будь-які об'єкти — речі, гроші, цінні папери, об'єкти інтелектуальної власності, а також майнові права. Водночас певні види майна (наприклад, зброя, вибухові речовини, деякі природні ресурси) можуть перебувати лише у власності держави або з особливим дозволом.

Важливим аспектом змісту права приватної власності є також захист від незаконного втручання. Якщо право власності порушене, власник може звернутися до суду з вимогою про його відновлення. Основними способами захисту є витребування майна з чужого незаконного володіння, усунення перешкод у користуванні майном, визнання права власності або відшкодування завданої шкоди. Право приватної власності має не лише юридичне, а й економічне значення. Воно є основою розвитку ринкових відносин, стимулює підприємницьку діяльність, забезпечує самостійність та ініціативу громадян. Наявність приватної власності створює умови для формування середнього класу, розвитку конкуренції та підвищення добробуту населення. Водночас держава встановлює певні обмеження та обов'язки власників наприклад, сплату податків, дотримання правил землекористування, охорони довкілля, утримання майна у належному стані тощо. Це зумовлено необхідністю

забезпечити баланс між інтересами окремої особи та суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР /// Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр> (дата звернення: 15.10.2025).
2. Про власність: Закон України від 07.02.1991 р. № 697-ХІІ /// Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/697-12> (дата звернення: 01.11.2025).
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-ІV // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 04.10.2025).

УДК 342.52(5)

ГОВОРОВА А.О., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **ТЕРЕЩУК М.М.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УРЯДІВ ДАЛЕКОСХІДНИХ КРАЇН

У статті досліджуються особливості правового регулювання діяльності урядів у країнах Далекого Сходу. Проаналізовано конституційні засади функціонування урядів, порядок їх формування, основні повноваження та взаємодію з іншими органами державної влади. Визначено характерні риси правового регулювання виконавчої влади в державах регіону та специфіку функціонування урядів у різних моделях державного управління.

Ключові слова: уряд, виконавча влада, правове регулювання, конституція, державне управління, країни Далекого Сходу, система влади.

Інститут уряду є ключовим елементом системи органів державної влади, що забезпечує реалізацію державної політики та функціонування механізму державного управління. У країнах Далекого Сходу правове регулювання діяльності урядів має специфічні риси, які формувалися під впливом історичних традицій, політичної культури та особливостей конституційного розвитку відповідних держав. Як зазначають дослідники державного управління, організація виконавчої влади значною мірою залежить від форми правління та політичної системи держави [1, с. 54].

До держав Далекого Сходу належать, зокрема, Японія, Китай, Республіка Корея, Монголія та деякі інші країни, політико-правові системи яких характеризуються різноманітністю моделей державного управління. Правове регулювання діяльності урядів у цих країнах здійснюється передусім на основі конституційних норм, а також спеціальних законів, які визначають структуру, повноваження та порядок функціонування органів виконавчої влади.

У Японії уряд функціонує в умовах парламентської монархії. Відповідно до Конституції Японії 1947 року виконавчу владу здійснює Кабінет Міністрів на чолі з Прем'єр-міністром. Кабінет є колегіальним органом, відповідальним перед парламентом, що відповідає принципам парламентської форми правління. Як зазначає С. Файнер, парламентська модель державного управління передбачає політичну відповідальність уряду перед законодавчим органом, що є важливою гарантією демократичного функціонування державної влади [1, с. 61].

У Республіці Корея сформована президентська модель організації виконавчої влади. Президент є главою держави та очолює систему виконавчої влади, тоді як уряд виконує функції адміністративного управління та забезпечує реалізацію державної політики. Конституція цієї держави передбачає систему взаємодії між президентом, урядом та парламентом, що дозволяє забезпечити баланс влади.

Іншу модель організації виконавчої влади демонструє Китайська Народна Республіка.

Відповідно до Конституції КНР найвищим органом виконавчої влади є Державна рада, яка підзвітна Всекитайським зборам народних представників. Державна рада здійснює керівництво системою державного управління, координує діяльність міністерств та інших центральних органів влади. На думку дослідників державного управління, така модель організації виконавчої влади відображає специфіку політичної системи Китаю та особливості її конституційного розвитку [3, с. 112].

Важливим елементом правового регулювання діяльності урядів є порядок їх формування. У парламентських системах, зокрема в Японії, Прем'єр-міністр обирається парламентом, після чого формує склад Кабінету Міністрів. У президентських системах, таких як Республіка Корея, члени уряду призначаються президентом. У Китаї Прем'єр Державної ради обирається Всекитайськими зборами народних представників за поданням голови держави.

До основних повноважень урядів у країнах Далекого Сходу належать забезпечення виконання законів, реалізація державної політики, управління економічними та соціальними процесами, підготовка нормативно-правових актів і координація діяльності органів виконавчої влади. Як зазначає В. Богданор, ефективність діяльності уряду значною мірою залежить від чіткого правового визначення його компетенції та механізмів взаємодії з іншими органами державної влади [2, с. 96].

Таким чином, правове регулювання діяльності урядів у країнах Далекого Сходу характеризується різноманітністю моделей організації виконавчої влади. Незважаючи на відмінності у політичних системах, спільною рисою є визначальна роль конституції у встановленні правового статусу уряду, його структури та повноважень. Ефективність функціонування урядів значною мірою залежить від збалансованості системи державної влади та належного правового забезпечення діяльності органів виконавчої влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Finer S. The History of Government from the Earliest Times. Oxford: Oxford University Press, 1997. 1680 p.
2. Bogdanor V. The New British Constitution. Oxford: Hart Publishing, 2009. 344 p.
3. OECD. Government at a Glance: Asia-Pacific. Paris: OECD Publishing, 2020. 180 p.

УДК 346

ГОРОБІНСЬКА Є.С., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **АРГАТ Я.П.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ФІРМИ-ОДНОДЕНКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ: МЕХАНІЗМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА МЕТОДИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Досліджено феномен фірм-одноденок у контексті тіньової економіки України після декриміналізації ст. 205 КК України (2019 р.) та скасування Господарського кодексу (2025 р.). Проаналізовано основні схеми діяльності: податкові «скрутки», конвертаційні центри, рейдерські атаки, фіктивне банкрутство. Визначено юридичні, фінансові та поведінкові маркери ідентифікації таких структур. Запропоновано напрямки протидії: удосконалення законодавства, посилення банківського моніторингу та використання цифрових інструментів контролю.

Ключові слова: фірми-одноденки, фіктивне підприємництво, тіньова економіка, рейдерство, конвертаційні центри, фінансовий моніторинг.

У ході дослідження встановлено, що проблема фірм-одноденок залишається актуальною для української економіки, незважаючи на суттєві зміни в законодавстві. У 2019 році з Кримінального кодексу було виключено статтю 205 «Фіктивне підприємництво», що

мало на меті зменшення тиску на бізнес, оскільки ця норма часто використовувалася як інструмент для переслідування підприємців. 28 серпня 2025 року втратив чинність Господарський кодекс України в межах євроінтеграційної реформи [1]. Проте, як показав аналіз, фірми-одноденки не зникли, а лише трансформували свою діяльність, пристосувавшись до нових умов.

За даними Центру соціально-економічних досліджень CASE Україна, втрати бюджету від схем з ПДВ, так званих податкових «скруток», становлять приблизно 15–18 мільярдів гривень щороку [7]. До цього слід додати також втрати від діяльності конвертаційних центрів, рейдерських атак та фіктивного банкрутства.

Відповідно до визначення Національного банку України, компанія-оболонка — це юридична особа, щодо якої є обґрунтовані підозри, що її діяльність може бути фіктивною. Такі підприємства створюються не для ведення реальної господарської діяльності, а для прикриття незаконних операцій, ухилення від оподаткування, виведення коштів у тіньовий обіг. Строк їх існування зазвичай не перевищує одного року, а часто обмежується кількома місяцями [4].

Механізм функціонування фіктивних підприємств включає кілька етапів. Спочатку відбувається створення юридичної особи на підставних осіб так званих «номінальних» директорів, для чого можуть використовуватися втрачені паспорти або залучатися студенти, пенсіонери, особи без постійного місця проживання. Зафіксовано випадки, коли особи реєструвалися як керівники без їхнього відома [2]. На наступному етапі через рахунки такої фірми проводяться фінансові операції, здійснюється формування фіктивного податкового кредиту, конвертація безготівкових коштів у готівку, виписуються накладні на неіснуючі товари. Завершальний етап характеризується припиненням подання звітності, закриттям банківських рахунків та зникненням «номінальних» керівників.

Окрему увагу слід приділити використанню фірм-одноденок у рейдерських схемах. Такі підприємства виступають інструментом для захоплення чужого бізнесу. У першому випадку викупується невеликий борг з подальшим ініціюванням банкрутства для призначення «свого» арбітражного керуючого. У другому випадку набувається мінімальна частка в статутному капіталі з метою корпоративного шантажу.

Після скасування Господарського кодексу питання банкрутства регулюються Кодексом України з питань банкрутства. Стаття 9-1 цього кодексу передбачає можливість притягнення до субсидіарної відповідальності керівників та засновників, які довели фірму до банкрутства. Судова практика свідчить про наявність випадків притягнення до відповідальності таких осіб [5].

Для ідентифікації фірм-одноденок слід звертати увагу на низку ознак. Національний банк України в січні 2026 року оновив рекомендації для банків щодо посилення фінансового моніторингу, в яких деталізовано ці маркери. До юридичних маркерів належать: реєстрація за адресою масової реєстрації; короткий термін існування юридичної особи (до шести місяців) при значних обсягах операцій; наявність керівника, який є посадовою особою багатьох інших компаній; відсутність податкової звітності або подання «нульової» звітності при значних фінансових потоках [3].

Фінансові маркери включають: мінімальний розмір статутного капіталу; відсутність на балансі основних засобів, зокрема складських приміщень, транспортних засобів, обладнання; відсутність платежів, характерних для звичайної господарської діяльності, таких як заробітна плата, оренда, комунальні послуги, закупівля товарів. Особливу увагу слід звертати на випадки, коли новостворений ФОП проводить через рахунок значні обсяги коштів, що наближаються до річного ліміту відповідної групи платників єдиного податку, що свідчить про використання так званих «дропів». Також до фінансових маркерів належить «аномалія

ресурсів» ситуація, коли фірма з мінімальним статутним капіталом залучає дорогих адвокатів, що вказує на наявність реального бенефіціара [4]. Поведінкові маркери проявляються у комунікації виключно через месенджери за відсутності стаціонарного телефону, відсутності реального офісу або його тимчасовому характері оренди, пропозиціях сумнівних послуг з «оптимізації оподаткування» за підозріло низькими цінами, відсутності вебсайту або наявності примітивної односторінки.

Таким чином, ефективна протидія діяльності фірм-одноденок потребує комплексного підходу. Першим напрямком є вдосконалення законодавства. Хоча стаття 205-1 Кримінального кодексу, яка передбачає відповідальність за підроблення документів для державної реєстрації, запроваджена як альтернатива декриміналізованій статті 205, на практиці виникають труднощі з доведенням умислу особи на вчинення злочину [6]. Доцільним видається посилення відповідальності не лише підставних осіб, а й реальних бенефіціарів схем.

Другим важливим напрямком є посилення банківського контролю. Національний банк надав банкам відповідні інструменти, і вони вже демонструють ефективність. Протягом 2025 року банки розірвали ділові відносини з понад 80 тисячами клієнтів через підозру в участі в «дроповських» схемах.

Третій напрямок пов'язаний з використанням цифрових інструментів. Система моніторингу критеріїв оцінки ризиків (СМКОР) дозволяє автоматично блокувати податкові накладні ризикових підприємств. За даними CASE Україна, завдяки впровадженню цієї системи вдалося збільшити збір ПДВ на 73% [7]. Крім того, відкриті реєстри, такі як YouControl та Опендатабот, надають можливість суб'єктам господарювання самостійно перевіряти контрагентів перед укладанням угод.

Важливе значення має також судова практика. У справі № 160/3364/19 Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що сама по собі наявність вироку щодо контрагента за статтею 205 КК не є автоматичною підставою для визнання всіх його операцій недійсними [8].

Підсумовуючи результати нашого дослідження, що фірми-одноденки становлять серйозну загрозу для економічної безпеки України. Вони призводять до значних бюджетних втрат, тінізації економіки, недобросовісної конкуренції та створюють інструментарій для рейдерських захоплень. Скасування Господарського кодексу та декриміналізація статті 205 КК суттєво змінили правове поле, однак не ліквідували саме явище, яке трансформувалося у використання ФОПів-«дропів», фіктивного банкрутства та корпоративного шантажу.

В зв'язку з проведеним дослідженням можна стверджувати, що боротьба з цим явищем має бути системною: необхідно вдосконалювати законодавство для притягнення до відповідальності реальних бенефіціарів, посилювати банківський контроль та активно використовувати відкриті реєстри для перевірки контрагентів. При цьому важливо зберігати баланс та не створювати надмірного тиску на малий бізнес, який переважно працює чесно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. KPMG в Україні. Скасування Господарського кодексу України: наслідки для підприємств. URL:<https://kpmg.com/ua/uk/media/press-releases/2025/10/consequences-repealing-the-commercial-code-of-ukraine.html> (дата звернення: 05.03.2026).
2. ID Legal Group. Як вплинула декриміналізація ст.205 на розслідування ст.212 КК України. URL:<https://id-legalgroup.com/news/kak-povliyala-dekriminalizaciya-st-205-na-rassledovanie-po-st-212-uk-ykraini-oleg-dobrovolskii-partner-id-legal-group-dlya-portala-urliga/> (дата звернення: 05.03.2026).
3. Одеська ОВА. Фірми-одноденки перестали мати змогу здійснювати тінювий експорт зерна. URL:<https://ukragroconsult.com/news/firmy-odnodenky-perestaly-maty-zmogu-zdijsnyuvaty-tinyovyi-eksport-zerna-odesyuka-ova/> (дата звернення: 05.03.2026).

4. Національний банк України. Виконання банками вимог законодавства з питань фінансового моніторингу. URL:<https://bank.gov.ua/ua/news/all/vikonannya-bankami-vimog-zakonodavstva-z-pitan-finansovogo-monitoringu-ne-maye-obmejuvatisya-formalnymi-pidhodami-zokrema-schodo-viyavleniya-oznak-kompaniy-obolonok> (дата звернення: 05.03.2026).

5. Верховний Суд. Постанова у справі № 910/2911/18 від 03.12.2025. URL:<https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/132552557> (дата звернення: 05.03.2026).

6. KM Partners. Декриміналізація ст. 205 ККУ і зміни до ст. 212 ККУ. URL:<https://kmp.ua/uk/analytics/infoletters/decriminalization-of-art-205-of-the-criminal-code-of-ukraine-and-changes-to-art-212-of-the-criminal-code-of-ukraine-increasing-of-taxes-non-payment-thresholds-that-may-lead-to-criminal-prosecution/> (дата звернення: 05.03.2026).

7. CASE Україна. Як змінились схеми ухилення від податків? URL:<https://cost.ua/yak-zminylys-shemy-uhylennya-vid-podatki/> (дата звернення: 05.03.2026).

8. Юридична газета. Фіктивне підприємництво і податкові схеми: позиція Верховного Суду. 24 вересня 2025. URL:<https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatkova-praktika/fikti-vne-pidpriemnictvo-i-podatkovi-shemi-poziciya-verhovno-go-sudu.html> (дата звернення: 05.03.2026).

УДК 347.12

ГОВОРОВА А.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ЄФРЕМОВА І.І.**, кандид. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОЧИНИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Правочини є однією з ключових категорій цивільного права, за допомогою яких реалізується автономія волі учасників цивільного обороту та забезпечується стабільність приватноправових відносин. Актуальність дослідження інституту правочинів зумовлена ускладненням цивільних правовідносин, поширенням електронних форм взаємодії сторін та зростанням кількості судових спорів, пов'язаних із дійсністю правочинів.

Ключові слова: правочин, воля і волевиявлення, форма правочину, недійсність правочинів, цивільне право, судова практика.

У цивільному праві України правочин визначається як правомірна вольова дія суб'єктів цивільного права, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків. Відповідне розуміння закріплене у положеннях статей 11 та 202 Цивільного кодексу України [7].

Історично інститут правочину сформувався під впливом римського приватного права, в межах якого були закладені засади вольового характеру юридичних дій та сформовано підходи до оцінки їх дійсності [2; 4]. У подальшому ці ідеї знайшли розвиток у сучасному цивільному законодавстві.

У науковій літературі правочин традиційно розглядається як правомірна юридична дія. Так, Михайло Агарков визначав правочини як правомірні дії однієї або кількох осіб, спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних правовідносин [1, с. 360].

Сутність правочину становлять воля та волевиявлення сторін. Воля відображає внутрішнє прагнення особи до досягнення певного правового результату, тоді як волевиявлення є зовнішнім проявом цієї волі. Саме поєднання внутрішньої волі та її зовнішнього вираження формує правочин як юридичний факт [3, с. 57]. Правочин має юридичне значення лише за умови, що внутрішня воля належним чином виражена назовні.

Невідповідність між внутрішньою волею та її зовнішнім проявом свідчить про відсутність справжнього наміру сторони досягти відповідного правового результату. Законодавство передбачає можливість визнання правочину недійсним у разі вчинення його під впливом помилки, обману, насильства чи погрози, що розглядається як прояв дефекту волі [6, с. 231–233].

Проблема оцінки дефектів волі неодноразово досліджувалася у цивілістичній науці. Зокрема, Іван Покровський обґрунтовував доцільність застосування об'єктивного критерію при оцінці помилки та суб'єктивного критерію у випадках обману, насильства або погрози [6, с. 110–111].

Волевиявлення може здійснюватися у різних формах: усній, письмовій, шляхом вчинення конклюдентних дій, а у випадках, прямо передбачених законом або договором, – шляхом мовчання. Водночас побічне (конклюдентне) волевиявлення допускається лише щодо правочинів, які можуть укладатися в усній формі, або у випадках, визначених законом [3].

Важливою умовою дійсності правочину є належний суб'єктний склад. Особи, які його вчиняють, повинні мати необхідний обсяг цивільної правоздатності та дієздатності. Порушення цих вимог є підставою для визнання правочину недійсним.

Не менш істотною умовою є дотримання встановленої законом форми правочину. Відповідно до статті 208 Цивільного кодексу України письмова форма є обов'язковою для правочинів між юридичними особами, між фізичною та юридичною особою, а також у випадках, прямо передбачених законом. Окремі правочини потребують не лише письмової форми, а й нотаріального посвідчення (зокрема договори щодо нерухомого майна, договори ренти та довічного утримання).

Особливе місце в системі цивільно-правового регулювання займає інститут недійсності правочинів. Недійсність може мати форму нікчемності або оспорюваності та застосовується у разі порушення вимог щодо змісту, форми, суб'єктного складу або вільного волевиявлення сторін. Відповідно до статей 203 та 215 Цивільного кодексу України недійсний правочин не створює тих правових наслідків, на які він був спрямований.

Судова практика свідчить, що найбільш поширеними підставами для визнання правочинів недійсними є відсутність істотних умов договору, порушення вимог щодо форми правочину та наявність вад волі сторін [5]. Недійсність правочину спрямована не лише на усунення неправомірних наслідків, а й на відновлення порушеного правового стану учасників цивільних відносин [8].

Загалом сучасна концепція правочину в цивільному праві України відповідає європейським підходам до регулювання приватноправових відносин, проте потребує подальшого розвитку. Перспективними напрямками є вдосконалення правового регулювання електронних правочинів, уточнення положень щодо змішаних договорів та підвищення правової визначеності у сфері застосування норм про недійсність правочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агарков М.М. Поняття угоди з радянського цивільного права. Вибрані праці з цивільного права в 2-х т. Т. II. Центр ЮрІнфоР, 2002. С. 333-360.
2. Іоффе О.С., Мусін В.А. Основи римського громадянського права. Вид-во ЛДУ, 1974. 156 с.
3. Карпекін Ю.Б., Кизилів С.Ю. Воля та волевиявлення у правочині//Арбіт-ражна практика.–2002.–№ 12.–12-17.
4. Новицький І.Б., Перетерський І.С. Римське приватне право: підручник. Юрид. Літ., 1996.
5. Підстави визнання правочинів недійсними. Актуальна судова практика. АРМАДА. URL:<https://armada.law/blog/pidstavu-vuznannya-pravochyniv-nedijsnyumu-aktualna-sudova-praktyka/> (дата звернення: 03.03.2026).
6. Зобов'язальне право: теорія і практика: Навч. посібн. для студентів юрид. Вузіві фак. ун-тів/ОБ Дзера, НС Кузнецова, ВВ Луць та інші; За ред. ОВ Дзери.– К.: Юрінком Інтер, 1998.–912 с.
7. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: станом на 1 лют. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 03.03.2026).
8. Яновицька Г.Б., Кучер В.О. та ін. Цивільне право України: підручник [Текст]: в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. – Львів: «Новий Світ-2000», 2014. – 444 с.

ГУЛЬКО Я.О., здобувач вищої освіти
Науковий керівник – **ЄФРЕМОВА І.І.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ФІЗИЧНА ОСОБА ЯК УЧАСНИК ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

В роботі розглянуто фізичну особу як основного учасника цивільних правовідносин. Проаналізовано зміст правосуб'єктності та її основні елементи. Особливу увагу приділено особистим немайновим правам фізичної особи та праву на судовий захист як важливій гарантії відновлення порушених прав

Ключові слова: фізична особа, цивільні правовідносини, правосуб'єктність, правоздатність, дієздатність.

Фізична особа посідає ключове місце серед учасників цивільних правовідносин, адже саме людина є головним носієм юридичних прав і обов'язків у приватноправовій сфері. Відповідно до Цивільного кодексу України: «Людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою»[1] Щоб зрозуміти її правове становище, важливо проаналізувати складові, з яких формується правосуб'єктність, тобто здатність особи бути учасником правових відносин.

Правосуб'єктність у цивільному праві є одним із базових понять, оскільки саме вона визначає, чи може людина виступати учасником цивільних правовідносин і бути наділеною відповідними правами та обов'язками. До її складу входять два взаємопов'язані елементи — правоздатність і дієздатність, кожен із яких формує певний аспект правового становища особи.

Правоздатність означає можливість людини мати цивільні права й нести обов'язки. Вона з'являється у людини з моменту народження і припиняється зі смертю, тобто супроводжує особу протягом усього її життя. Ця властивість є однаковою для всіх людей незалежно від їхніх індивідуальних характеристик — віку, статі, походження чи соціального стану. Зміст правоздатності охоплює широкий спектр прав: від особистих немайнових, таких як право на життя, здоров'я, недоторканність, ім'я та гідність, до майнових і інтелектуальних прав. По суті, правоздатність забезпечує кожній людині можливість потенційно брати участь у будь-яких цивільних правовідносинах — бути власником майна, укладати угоди чи звертатися за судовим захистом.

Дієздатність — це здатність фізичної особи своїми діями набувати цивільних прав і створювати для себе цивільні обов'язки. Дієздатність поділяється на повну, часткову та обмежену. Повна дієздатність настає з досягненням повноліття. З цього моменту особа має право самостійно укладати будь-які правочини та нести відповідальність за свої дії. Проте існують випадки, коли неповнолітні можуть мати часткову дієздатність. Так, особи у віці від 14 до 18 років можуть укладати деякі угоди за згодою їхніх законних представників, зокрема укладати трудові договори, розпоряджатися заробітком або стипендією [2, с.559]. .

Важливим аспектом правосуб'єктності є право на захист своїх прав та інтересів у суді. Фізичні особи мають право звертатися до суду за захистом своїх прав та інтересів, подавати позови, брати участь у судових засіданнях, надавати докази, оскаржувати рішення суду та виконувати інші процесуальні дії. Це право забезпечує можливість ефективного захисту прав та інтересів фізичних осіб у разі їх порушення [3 с. 24].

Правове становище людини як учасника цивільних відносин має складну структуру й охоплює багато елементів. Серед них особливо виділяються базові особисті немайнові права — право на ім'я, визначення свого місця проживання, а також право на повагу до честі й гідності. Кожне з цих прав має власну специфіку та становить важливу складову загального

цивільно-правового статусу фізичної особи.

Правовий статус фізичної особи, включаючи такі аспекти, як право на ім'я, місце проживання, честь та гідність, є комплексним і важливим елементом правової системи, що забезпечує захист основних прав та свобод кожної людини. Ці права є невід'ємними і охороняються як національним законодавством, так і міжнародними нормами, що забезпечує їх ефективну реалізацію та захист у випадку порушення. Забезпечення правового статусу фізичної особи є ключовою умовою для побудови справедливого і правового суспільства, де кожна людина може вільно та безпечно реалізовувати свої права та інтереси [4, с. 30]

Отже, фізична особа є основним і найважливішим учасником цивільних правовідносин, адже саме людина виступає носієм прав і обов'язків у приватній сфері. Її правове становище визначається правосуб'єктністю, яка включає правоздатність — можливість мати права від народження, і дієздатність — здатність самостійно їх реалізовувати. Важливе значення мають також особисті немайнові права, зокрема право на ім'я, честь, гідність і місце проживання, а також гарантоване право на судовий захист. Усе це разом формує правовий статус людини та забезпечує реальну можливість захищати й відстоювати свої права в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. Ст. 356.
2. Андрухів О. І. Фізична особа як суб'єкт цивільних прав // Право і суспільство. — 2024. — № 2. — DOI: 10.32842/20783736/2024.2.78.URL:http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/2_2024/80.pdf(дата звернення: 04.03.2026)
3. Форманюк В. Поняття правового статусу фізичної особи // Юридичний вісник. — 2014. — Вип. 5. — С. 23–26.
4. Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства // Вісник Академії правових наук України. — 2009. — № 3 (58). — С. 29–38.)

УДК 342.727:342.4(73+430)

ГУЛЬКО Я.О., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **ТЕРЕЩУК М.М.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЗАХИСТ СВОБОДИ СЛОВА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ США ТА НІМЕЧЧИНИ

У статті здійснено порівняльний аналіз конституційного захисту свободи слова в США та Німеччина. Розкрито відмінності у підходах до визначення меж свободи висловлювань і критеріїв її обмеження.

Ключові слова: свобода слова, конституційний захист, Перша поправка, США, Німеччина

Свобода слова традиційно визнається фундаментальною ознакою демократичної держави. Вона не лише гарантує право особи висловлювати власні погляди, але й забезпечує функціонування публічної сфери, політичної конкуренції та контролю за владою. Водночас підходи до обсягу та меж цієї свободи в різних правових системах істотно відрізняються. Особливо показовим є порівняння конституційних моделей США та Німеччини, які сформували дві різні погляди захисту свободи слова.

У США свобода слова закріплена в Першій поправці до Конституції, яка формулює категоричну заборону для Конгресу ухвалювати закони, що обмежують свободу слова або преси[1]. Те, що текст Першої поправки є дуже коротким і загальним, призвело до того, що саме суди почали детально пояснювати, як її слід розуміти і застосовувати на практиці. Найважливішу роль у цьому відіграв Верховний Суд США, який фактично сформував

основні правила захисту свободи слова.

Американський підхід ґрунтується на ідеї, що людина повинна мати максимально широку свободу висловлювань, а держава не повинна втручатися у публічні обговорення без дуже вагомих причин. Особливо сильно захищається політична мова — критика влади, участь у дебатах, висловлення непопулярних позицій

Спочатку суд застосовував доктрину «clear and present danger» («явна і безпосередня небезпека»), яка дозволяла обмежити висловлювання лише тоді, коли воно створює реальну й очевидну загрозу. Згодом цей підхід став ще суворішим: було сформульовано критерій «imminent lawless action» («неминучі протиправні дії»)[2]. Відповідно до нього, держава може обмежити свободу слова лише тоді, коли висловлювання прямо закликає до негайного порушення закону і така небезпека є реальною та близькою в часі.

Отже, американський підхід до свободи слова є дуже широким і ліберальним. У США захищаються навіть такі висловлювання, які можуть здаватися різкими, образливими, провокативними або шокуючими для суспільства. Сам факт того, що слова комусь не подобаються або викликають обурення, не є підставою для їх заборони.

Натомість у Німеччині свобода вираження поглядів закріплена в статті 5 Grundgesetz[3]. На відміну від американської моделі, німецький конституційний текст одразу передбачає можливість обмежень — «загальними законами», положеннями про захист молоді та правом на честь. Ключову роль у тлумаченні цих положень відіграє Федеральний конституційний суд Німеччини.

Німецький підхід до свободи слова будується на тому, що в Конституції існують певні основні цінності, які держава зобов'язана захищати. Найвищою з них є людська гідність. Саме вона стоїть на першому місці, навіть перед свободою висловлювань.

На відміну від США, у Німеччині свобода слова не вважається абсолютно необмеженою. Вона постійно «зважується» разом з іншими правами — наприклад, правом людини на честь, безпеку та повагу. Якщо висловлювання порушує ці цінності, держава може його обмежити[4].

Тому в Німеччині передбачена кримінальна відповідальність за заперечення Голокосту, розпалювання міжнаціональної ворожнечі або використання нацистської символіки. Це пов'язано з історичним досвідом країни — періодом нацизму та тоталітаризму. Після Другої світової війни держава свідомо обрала модель, у якій свобода слова не може використовуватися для підриву демократії чи приниження людської гідності.

Порівняльний аналіз законодавства даних країн дозволяє виокремити кілька принципових відмінностей. По-перше, різним є саме розуміння свободи слова. У США вона сприймається насамперед як право окремої людини, яке повинно максимально захищати її від втручання держави. Головна ідея — держава не має вирішувати, що можна говорити, а що ні. У Німеччина свобода слова теж важлива, але вона поєднується з відповідальністю перед суспільством. Тут вважається, що висловлювання не повинні шкодити гідності інших людей або демократичному порядку.

По-друге, відрізняються правила, коли держава може втрутитися. В американській системі це можливо лише тоді, коли слова прямо закликають до негайних незаконних дій і створюють реальну загрозу. У Німеччині застосовується принцип пропорційності: суд перевіряє, чи має держава законну мету, чи справді обмеження є необхідним і чи воно не є надмірним.

По-третє, різне ставлення до мови ненависті. У США вона зазвичай захищається як частина свободи слова, якщо не містить прямого заклику до насильства. У Німеччині ж такі висловлювання можуть бути заборонені, якщо вони принижують людську гідність або загрожують громадському порядку.

Проведений аналіз показує, що свобода слова є не просто окремим правом, а

фундаментальною основою демократичного ладу. Вона забезпечує відкритість суспільної дискусії, можливість критики влади та реальний політичний плюралізм. Водночас приклад США та Німеччина переконливо доводить, що універсального підходу до визначення її меж не існує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Законодавство США: права, гарантовані Першою поправкою. Доступно онлайн: <https://www.settleinuis.org/uk/life-us/us-laws/us-law-first-amendment-rights> (дата звернення: 1 березня 2026).
2. Schenck v. United States, 249 U.S. 47 (1919) Доступно онлайн: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/249/47/> (дата звернення: 2 березня 2026).
3. Basic Law for the Federal Republic of Germany (Конституція Німеччини) —. Доступно онлайн: <https://handbookgermany.de/uk/basic-law> (дата звернення: 3 березня 2026).
4. Свобода слова в основних правах Німеччини —. Доступно онлайн: <https://www.wir-in-deutschland.daf.uni-muenchen.de/grundrechte/4/index.html> (дата звернення: 3 березня 2026).

УДК 341.1/.8.

ГУЛЬКО Я.О., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **СОКИРИНСЬКА О.А.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА ПРАВОВИЙ СТАТУС ПАНАМСЬКОГО КАНАЛУ

У тексті висвітлюється історичний розвиток Панамського каналу як ключового стратегічного об'єкта світової транспортної інфраструктури. Проаналізовано еволюцію ідеї створення міжокеанського водного шляху, починаючи від перших колоніальних задумів до практичних спроб реалізації проєкту у ХІХ столітті.

Ключові слова: Панамський канал, США, Панама.

Панамський канал має довгу й непросту історію. Люди давно помітили, що Панамський перешийок — це дуже вузьке місце між двома океанами. Ще з часів іспанських колонізаторів з'явилася думка: якщо прорити тут водний шлях, то кораблі могли б уникати значного шляху навколо Південної Америки. Але тоді це було лише бажання — техніки, знань і можливостей просто не вистачало.

Справжні спроби з'явилися в ХІХ столітті. Французька компанія вирішила взятися за будівництво. Але клімат Панами виявився зовсім іншим : джунглі, спека, нескінченні дощі, комарі, що розносили смертельні хвороби. Робітники гинули тисячами, техніка ламалася, ґрунт постійно сповзав униз. Через це французька компанія розорилася і вона була змушена це все згорнути

Впродовж століть ідея будівництва каналу не полишала думки провідних компаній, і до середини ХІХ століття в США почали серйозно розглядати проєкт з'єднання Атлантики і Тихого океану. Ідею посилив Каліфорнійський золотий бум 1848 року. Зважаючи на труднощі та небезпеки довгої подорожі навколо Південної Америки, з'явилася реальна потреба у зручнішому шляху через Панаму[1].

Американці підійшли до роботи по-іншому: вирішили робити канал зі шлюзами, а не рівний шлях, як хотіли французи. Крім того, вони всерйоз боролися з хворобами — осушували болота, знищували комарів, будували нормальні умови для робітників.

Саме це дозволило довести справу до кінця. Будівництво тривало десять років і стало одним з найбільших проєктів своєї епохи. Найважче було вирити величезний проріз у горах і створити штучне озеро, через яке проходить частина шляху. Саме це стало найскладнішим етапом в процесі будівництва. Даний розріз отримав назву розріз Кулебра. Зокрема, складність полягала і в складності роботи, так і в величезних людських втратах.

За оцінками, на кожному завершеному милі каналу гинули 500 осіб, і загальна кількість

загиблих досягла майже 6 тисяч осіб, серед яких були й робітники з Карибських островів[3].

У 1914 році канал нарешті відкрився, і кораблі змогли проходити між двома океанами всього за кілька годин[2].

Поява в ХІХ столітті Панамського каналу дала потужний поштовх всій світовій економіці, прискоривши судноплавство, скоротивши довжину багатьох водних маршрутів, зменшило швидкість і собівартість перевезеного товару[4,с.204].

Після цього виникла інша проблема — хто має керувати каналом. США довго контролювали його, хоча територія належить Панамі. У 70-х роках, коли президентом США був Джиммі Картер, між країнами було досягнуто домовленості, за якою управління каналом переходило Панамі, тоді як Сполучені Штати залишали за собою можливість його подальшого використання. Це стало значущим кроком у нормалізації двосторонніх відносин.

Панамці десятиліттями боролися за право самостійно управляти своїм каналом. І тільки в 1999 році США остаточно передали канал Панамі.

Щодо Панамського каналу, то нині його функціонування регулюється спеціальним законом — Основним законом адміністрації Панамського каналу № 19, ухваленим 11 червня 1997 року Панамськими законодавчими зборами. У Конституції Панами, у статті 317, зазначено, що цей закон містить загальні норми, які мають стати основою для розроблення більш детальних правил[5].

У ХХІ столітті канал знову потребував модернізації, бо судна ставали дедалі більшими. Уряд Панами почав масштабне розширення: будували нові шлюзи, розширювали й поглиблювали русло. У 2016 році оновлений канал відкрили, і тепер він може пропускати величезні сучасні кораблі.

Зараз Панамський канал — це один із найважливіших шляхів у світовій торгівлі. Через нього проходять товари з усього світу, і він продовжує відігравати величезну роль у глобальній економіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пристрасті навколо Панамського каналу: 10 фактів. RBC Україна. URL:<https://www.rbc.ua/rus/stylter/pristrasti-navkolo-panamskogo-kanalu-10-faktiv-1739366176.html> (дата звернення: 22.11.2025)
2. Навкруги Панамського каналу. BBC Україна. URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c5yd9y2v2qyo> (дата звернення: 23.11.2025)
3. Міжнародне право — система управління Панамським каналом. Studfile. URL:<https://studfile.net/preview/14659735/page:49/> (дата звернення: 23.11.2025)
4. Мельник, В. «Міжнародно-правове регулювання системи управління Панамським каналом». У: Розділ 9: Міжнародне право, УДК 341.1/.8. Аспірантка Інституту законодавства Верховної Ради України. (дата звернення: 22.11.2025)
5. Конституція Республіки Панама (1972, зі змінами 1978, 1983, 1994). URL:<https://www.georgetown.edu/pdba/Constitutions/Panama/panaina1994.html> (дата звернення: 23.11.2025)

УДК 349.42

ІГНАТЕНКО І.А., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **МЕЛЬНИК В.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СЕРТИФІКАЦІЯ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Сертифікація аграрної продукції є важливим інструментом забезпечення якості та безпечності харчових продуктів, що сприяє підвищенню довіри споживачів і конкурентоспроможності виробників.

Ключові слова: сертифікація, аграрна продукція, якість, безпечність харчових продуктів, стандартизація.

У сучасних умовах глобалізації аграрний сектор відіграє ключову роль у формуванні продовольчої безпеки держави та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Зростання вимог споживачів до якості харчових продуктів, а також посилення контролю за їх безпечністю з боку держави й міжнародних партнерів зумовлюють необхідність ефективного функціонування систем сертифікації аграрної продукції. Саме сертифікація сьогодні виступає одним із основних механізмів гарантування відповідності продукції встановленим стандартам та нормам.

Сертифікація аграрної продукції — це процедура підтвердження відповідності продукції встановленим вимогам нормативних документів, стандартів або технічних регламентів. Вона спрямована не лише на перевірку кінцевого продукту, а й на оцінку умов його виробництва, зберігання та транспортування.

В Україні правові засади забезпечення якості та безпечності харчових продуктів визначені Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» (2017 р.) [1] та Законом України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» (2015 р.) [2]. Ці нормативні акти гармонізовані з вимогами законодавства Європейського Союзу, зокрема з положеннями, закріпленими в актах ЄС щодо безпечності харчових продуктів [3].

Особливе значення для аграрних виробників має впровадження системи НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points), що є обов'язковою для операторів ринку харчових продуктів відповідно до національного законодавства та підходів, закріплених у регламенті ЄС № 852/2004 [3].

Якість аграрної продукції визначається сукупністю властивостей, що забезпечують її придатність до споживання та відповідність встановленим стандартам. Безпечність же означає відсутність шкідливого впливу на здоров'я людини за умов належного споживання.

Сертифікація дозволяє:

- підтвердити відповідність продукції державним і міжнародним стандартам;
- мінімізувати ризики потрапляння небезпечної продукції на ринок;
- забезпечити простежуваність продукції на всіх етапах виробничого ланцюга;
- підвищити довіру споживачів і торговельних партнерів.

Важливу роль у міжнародній торгівлі відіграють стандарти серії ISO, зокрема ISO 22000, розроблені International Organization for Standardization [4]. Впровадження таких стандартів дозволяє підприємствам інтегруватися у світовий ринок та відповідати єдиним вимогам щодо систем управління безпечністю харчових продуктів.

Крім того, у сфері первинного виробництва широко застосовується стандарт GLOBALG.A.P., який встановлює вимоги до належної сільськогосподарської практики та забезпечує контроль за використанням добрив, засобів захисту рослин і умов праці [6].

У контексті євроінтеграційних процесів Україна активно адаптує своє законодавство до вимог Європейський Союз [5]. Укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачає впровадження європейських підходів до контролю безпечності продукції, зокрема принципу «від лану до столу», що охоплює всі етапи виробничого процесу [3].

Європейська модель передбачає чіткий розподіл відповідальності між державою та оператором ринку. Виробник несе первинну відповідальність за безпечність продукції, тоді як державні органи здійснюють нагляд і контроль.

Попри позитивні зрушення, система сертифікації аграрної продукції в Україні стикається з низкою проблем. Серед них — недостатній рівень обізнаності малих виробників щодо процедур сертифікації, фінансові витрати на впровадження міжнародних стандартів, а також складність адміністративних процедур [6].

Водночас перспективи розвитку цієї сфери пов'язані з цифровізацією процесів

простежуваності, розширенням експортних можливостей та зростанням попиту на органічну продукцію.

Отже, сертифікація аграрної продукції є дієвим інструментом забезпечення якості та безпечності харчових продуктів. Вона сприяє формуванню прозорого ринку, підвищенню довіри споживачів та інтеграції національного виробника у міжнародний економічний простір. Ефективність функціонування системи сертифікації залежить від належного нормативного регулювання, відповідальності суб'єктів господарювання та гармонізації національних стандартів із міжнародними вимогами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23.12.1997 р. (в редакції 2017 р.).
2. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15.01.2015 р.
3. Regulation (EC) No 852/2004 of the European Parliament and of the Council on the hygiene of foodstuffs.
4. Офіційні матеріали International Organization for Standardization щодо стандарту ISO 22000.
5. Офіційний портал Європейський Союз (політика у сфері безпечності харчових продуктів).
6. Наукові публікації та аналітичні матеріали з питань стандартизації й сертифікації аграрної продукції в Україні.

УДК 3436

КАЧАНЕНКО Л.В., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **АРГАТ Я.П.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

КОРПОРАТИЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ТА КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: НОВА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМ СЕКТОРОМ

Досліджено правову природу корпоратизації державних та комунальних підприємств як інструменту реформування публічного сектору економіки. Проаналізовано трансформацію організаційно-правової форми суб'єктів господарювання та зміни у системі корпоративного управління. Окреслено проблемні аспекти забезпечення балансу між публічними інтересами та корпоративними механізмами управління.

Ключові слова: корпоратизація державних підприємств; комунальні підприємства; корпоративне управління; публічний сектор економіки; організаційно-правова форма.

Корпоратизація державних та комунальних підприємств є однією з ключових реформ публічного сектору економіки України. Вона відображає загальну тенденцію переходу від адміністративної моделі управління державною власністю до корпоративної, що базується на ринкових механізмах та принципах прозорості. Правові засади такої трансформації формуються, зокрема, нормами цивільного та корпоративного законодавства, а також спеціальними актами у сфері управління об'єктами державної власності [1].

Сутність корпоратизації полягає у перетворенні державного або комунального підприємства на господарське товариство (найчастіше акціонерне), 100 % акцій якого на початковому етапі належить державі чи територіальній громаді. При цьому змінюється не лише організаційно-правова форма, а й модель управління: запроваджуються наглядові ради, розмежовується функція власника і менеджменту, посилюється фінансова звітність та підконтрольність діяльності [2].

Важливим етапом стало нормативне закріплення принципів корпоративного управління на державних підприємствах, зокрема імплементація міжнародних стандартів та рекомендацій ОЕСР щодо управління державними підприємствами [3]. Це спрямовано на підвищення ефективності використання державних активів, мінімізацію політичного впливу на господарську діяльність та забезпечення прозорості фінансових потоків.

У контексті сучасних реформ особливого значення набуває Закон України «Про управління об'єктами державної власності» [2], який визначає механізми реалізації прав держави як власника. Саме через цей інструмент держава здійснює корпоративні права у створених товариствах, делегуючи відповідні повноваження уповноваженим органам управління. Такий підхід наближує українську модель до європейської практики розмежування функцій регулятора і власника.

Разом із тим корпоратизація породжує низку дискусійних питань. По-перше, існує ризик формального перетворення без реальної зміни управлінської культури. По-друге, виникає проблема збереження публічного інтересу в умовах комерціалізації діяльності підприємств. По-третє, актуальним залишається питання подальшої приватизації корпоративованих суб'єктів, оскільки законодавство визначає механізми відчуження державного майна та встановлює обмеження щодо стратегічних об'єктів [4].

Окремої уваги потребує роль наглядових рад як інструменту професійного контролю за діяльністю менеджменту. Законодавство передбачає можливість залучення незалежних членів, що відповідає міжнародним стандартам корпоративного врядування. Водночас ефективність цього механізму значною мірою залежить від реальної автономії таких органів та прозорості процедур їх формування.

У період воєнного стану значення ефективного управління стратегічними підприємствами істотно зростає, оскільки законодавство передбачає можливість запровадження спеціальних заходів у сфері економіки та управління майном в інтересах національної безпеки [5]. Саме тому питання вдосконалення правового регулювання корпоратизації набуває не лише економічного, а й безпекового значення.

Таким чином, корпоратизація державних і комунальних підприємств є складним багатовимірним процесом, що поєднує елементи приватного та публічного права. Вона покликана підвищити ефективність управління державною власністю, однак потребує чіткого нормативного забезпечення, прозорості процедур та реального впровадження принципів корпоративного управління. Саме комплексність правових, економічних та управлінських аспектів зумовлює актуальність подальших наукових досліджень у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 02.03.2026).
2. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 № 185-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text> (дата звернення: 02.03.2026).
3. OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises. Paris: OECD Publishing, 2015. URL: <https://www.oecd.org/corporate/guidelines-corporate-governance-soes> (date of access: 02.03.2026).
4. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text> (дата звернення: 02.03.2026).
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 02.03.2026).

УДК 346

КВАШУК О.Д., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **АРГАТ Я.П.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Досліджено особливості функціонування суб'єктів господарювання в умовах правового режиму воєнного стану. Проаналізовано ключові виклики, з якими стикається національна економіка. Особливу увагу

приділено законодавчим стимулам та державним програмам підтримки бізнесу.

Ключові слова: господарювання, воєнний стан, відновлення економіки, інвестиції, державна підтримка.

Господарська діяльність це діяльність у сфері суспільного виробництва, спрямована на виробництво та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність[1]. Повномасштабна військова агресія проти України спричинила безпрецедентну трансформацію національної правової системи, вимагаючи негайної адаптації інститутів господарського права до умов воєнного стану. Забезпечення стійкості економіки в цей період є не лише питанням виживання бізнесу, а й фундаментальним елементом національної безпеки та фундаментом для майбутньої відбудови

Господарювання в умовах війни – це постійний пошук балансу між критичними ризиками та новими можливостями. Релокація потужностей, розрив логістичних ланцюгів та дефіцит енергетичних ресурсів змусили українські підприємства перейти до моделі адаптивного управління, яка стає основою для подальшої модернізації та відновлення.

Адаптація національної економіки здійснюється через комплекс певних заходів, які спрямовані на виживання та підтримку бізнесу, що базуються на правових та організаційних засадах. Наприклад, релокація бізнесу – це процес переміщення підприємств, регулюється Постановою Кабінету Міністрів України №305 від 17 березня 2022 року, яка запровадила безоплатне перевезення майна приватних підприємств силами АТ «Укрзалізниця» та АТ «Укрпошта», це стало ключовим інструментом збереження виробничого потенціалу та запобігання знищенню активів у зонах бойових дій[2]. Трансформація логістики: через блокування морських шляхів відбувалася переорієнтація на західні сухопутні кордони, правовим підґрунтям стала Угода між Україною та ЄС про вантажні перевезення автомобільним транспортом, що дозволила інтегруватися у шляхи солідарності та забезпечити безперервний експорт продукції без додаткових дозволів.

Забезпечення функціонування економічного базису в умовах постійних загроз базується на гнучкості правового регулювання енергетики та праці. Відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії» та спеціальних постанов КМУ щодо захисту енергетичної інфраструктури, впроваджується перехід до розподіленої генерації. Правовим стимулом для бізнесу став Закон України №3220-IX, який спростив умови приєднання когенераційних установок та об'єктів відновлюваної енергетики, дозволяючи підприємствам створювати власні пункти енергозалежності[3].

В умовах мобілізації правове регулювання праці спирається на Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», він дозволяє роботодавцям оперативнo змінювати істотні умови праці, призупинити дію окремих положень колективного договору та залучати працівників до надурочних робіт[4].

Процес відновлення господарського потенціалу України базується на принципах модернізації та повної інтеграції в європейський правовий та економічний простір: зелений перехід та економічна модернізація, полягає у відбудові промисловості, що регулюється положенням Закону України «Про засади державної кліматичної політики» та міжнародними зобов'язаннями України в межах European Green Deal. Обов'язкове впровадження найкращих доступних технологій у виробництво, що закріплено у вимогах до проєктів, які фінансуються через міжнародні фонди відновлення; інвестиційна привабливість та страхування ризиків, полягає у подоланні бар'єрів, викликаних війною, дозволяє Експортно-кредитному агентству страхувати інвестиції від воєнних ризиків, це створює правове підґрунтя для залучення капіталу в реальний сектор економіки, не чекаючи на повне завершення бойових дій; євроінтеграція та доступ до ринку ЄС: пріоритетом є гармонізація норм із правом ЄС, ключовим інструментом виступає Регламент (ЄС) 2024/792 про

створення Ukraine Facility, який визначає умови фінансової підтримки України[5]. Господарювання в цьому контексті вимагає від бізнесу відповідності європейським стандартам конкуренції, прозорості та корпоративного управління; цифрова трансформація: правовий режим, встановлений Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», залишається взірцем для створення спеціальних економічних зон, він пропонує унікальні інструменти, такі як гіг-контракти та податкові преференції, що дозволяють зберігати інтелектуальний капітал країни.

Підсумовуючи дослідження особливостей господарювання в умовах воєнного стану та періоду відновлення можна сказати, що адаптація вітчизняного бізнесу до критичних умов війни відбулася завдяки оперативності спеціального законодавства, старі правові догми поступилися місцем динамічним інструментам, повоєнне відновлення не повинно бути механічним поверненням до довоєнного стану, а має базуватися на інтеграції в європейський правовий простір через спеціальні механізми, цифровізацію та розвиток інноваційних зон. Ключовим завданням держави на етапі відновлення полягає у перетворенні України на привабливу юрисдикцію через страхування воєнних ризиків та подальшу дерегуляцію, це дозволить не лише відбудувати зруйноване, а й створити нову, високотехнологічну економіку, повністю синхронізовану за стандартами ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 12.12.2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 02.02.2026)
2. Постановою Кабінету Міністрів України №305 від 17.03.2022 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.02.2026)
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та "зеленої" трансформації енергетичної системи України» від 30.06.2024 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3220-20#Text> (дата звернення: 03.02.2026)
4. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 04.12.2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 04.02.2026)
5. Рамкова угода між Україною та європейським союзом щодо спеціальних механізмів реалізації Фінансування союзу для України згідно з Інструментом Ukraine Facility від 06.06.2024 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-24#Text (дата звернення: 04.02.2026)

УДК 347.1

КОЛОМІЄЦЬ В.В., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **ЄФРЕМОВА І.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПОНЯТТЯ РЕЧЕЙ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

У роботі розглянуто поняття речей у цивільному праві України, їх основні ознаки та значення як об'єктів цивільних правовідносин. Проаналізовано правову природу речей, їх властивості та здатність задовольняти потреби людини. Також охарактеризовано основні види речей і їх класифікацію залежно від правового режиму. Визначено роль речей у формуванні майнових прав та цивільного обороту.

Ключові слова: річ, цивільне право, об'єкти цивільних прав, класифікація речей, правовий режим.

Речі становлять матеріальні об'єкти навколишнього світу, до яких належать як створені людиною предмети матеріальної та духовної культури, так і природні утворення, що використовуються у процесі людської діяльності. Основною ознакою речей, яка визначає їх як об'єкти цивільних прав, є здатність задовольняти певні потреби людини. Предмети, що не мають корисних властивостей або є недосяжними для використання на сучасному етапі

розвитку цивілізації (наприклад, небесні тіла), не можуть розглядатися як об'єкти цивільно-правових відносин. Таким чином, статус речей набувають лише ті матеріальні цінності, корисність яких усвідомлена та освоєна людиною.

Юридичне розуміння поняття «річ» відрізняється від його повсякденного тлумачення. Згідно з чинним законодавством, речами визнаються не лише предмети побуту, засоби виробництва чи живі істоти (зокрема дикі та свійські тварини), але й складні матеріальні об'єкти, як-от будівлі, споруди, залізничні колії, а також різні види енергії (теплова, електрична, атомна), рідкі та газоподібні речовини (наприклад, вода чи газ у трубопроводах) [1].

Отже, у цивільно-правовій науці під речами розуміють матеріальні цінності природного або штучного походження, які можуть бути об'єктами цивільних прав. Правове регулювання відносин, пов'язаних із володінням, користуванням і розпорядженням речами, значною мірою залежить від їхніх природних властивостей, економічного призначення та суспільної цінності. У цьому контексті важливу роль відіграє наукова класифікація речей, що дає змогу визначити їх правовий режим, а також зміст і обсяг прав та обов'язків учасників цивільних правовідносин.

Відповідно до особливостей правового режиму речі поділяються на такі види: нерухомі та рухомі; подільні й неподільні; визначені індивідуальними або родовими ознаками; споживні й неспоживні; головні речі та приналежності; складні речі, їх складові частини, а також продукція, плоди та доходи.

Правове значення речей полягає перш за все в тому, що речі є невід'ємною складовою частиною правовідносин, які входять до предмету цивільно-правового регулювання, а саме майнових правовідносин.

Принципове значення мають властивості речей, зокрема природні, економічні або соціальні, завдяки яким вони мають здатність задовольняти певні потреби людей. Отже, кожна річ (або група речей) має притаманні їй властивості, які можуть бути використані людиною для досягнення особистої або суспільної мети. І саме здатність речей задовольняти ті або інші потреби людей визначають мотив виникнення між ними відносин, різних за характером та способом правового врегулювання [2].

Слід зауважити і той факт, що в більшості випадків окремі властивості речей безпосередньо впливають на процес нормування поведінки учасників, коли між особами виникають цивільні правовідносини. Наприклад, не можна не врахувати природних властивостей таких предметів як вибухові речовини, сильнодіючі отрути тощо. З метою збереження суспільної безпеки для предметів з подібними характеристиками законодавством встановлено особливий режим їх збереження та реалізації.

Речами визнаються предмети матеріального світу, які здатні задовольняти потреби учасників цивільних правовідносин завдяки своїм фізичним, хімічним, біологічним та іншим природним властивостям. Саме ці властивості визначають товарний характер речей, а також сферу та напрями їх використання у господарській та побутовій діяльності людини.

Речі є одним із найпоширеніших об'єктів цивільних прав, що беруть участь у цивільному обороті. У зв'язку з постійним розвитком науково-технічного прогресу та зростанням суспільних потреб закріплення у законодавстві вичерпного переліку речей є неможливим і недоцільним. Постійне виникнення нових видів речей зумовлює необхідність їх правового впорядкування [3, с.265].

Відносини між учасниками цивільного обороту, що виникають щодо речей (а також інших об'єктів цивільних прав), потребують належного правового регулювання. Сукупність законодавчо встановлених засобів і способів такого регулювання утворює *правовий режим речей*. Він визначається у відповідних законах і підзаконних актах, встановлюючи порядок набуття, переходу та припинення прав на речі, а також межі їх здійснення. Наприклад,

правовий режим нерухомого майна передбачає спеціальні вимоги щодо набуття, реалізації, переходу та захисту прав на такі об'єкти.

Інтерес учасників цивільних відносин до речей обумовлений їх природними властивостями. Можливість вільного, незалежного від волі третіх осіб використання цих властивостей у межах, визначених законом, є підставою для виникнення права власності та інших речових прав. З огляду на це, право власності на річ є одним із найповніших і найбільш автономних суб'єктивних цивільних прав, оскільки забезпечує власникові можливість самостійного володіння, користування та розпорядження річчю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Речі як об'єкти цивільних прав. Класифікація речей. Майно. URL:<http://yuristonline.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/chiv> (дата звернення: 10.11.2025).
2. Забуга А.В. Об'єкти цивільних прав: проблеми визначення та класифікація. Суми, 2018. 103 с. URL:<https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ed9a29f4-4952-4724-b91a-0851597d2443/content> (дата звернення: 10.11.2025).
3. Дзера О.В. Вибране: Збірник наукових праць. Київська школа цивілістики / О.В. Дзера. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 872 с

УДК: 341.9

КРИВЕНДА Д.В., магістрант

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Проаналізовано міжнародні підходи до правового регулювання штучного інтелекту та визначено основні напрями розвитку відповідного законодавства України.

Ключові слова: штучний інтелект, правове регулювання, цифрові технології, алгоритми, міжнародне право, законодавство.

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства характеризується активним впровадженням цифрових технологій у різні сфери суспільного життя. Однією з найбільш перспективних технологій є штучний інтелект, який дедалі ширше застосовується у сфері медицини, фінансів, транспорту, державного управління та систем безпеки. Використання таких технологій сприяє підвищенню ефективності обробки інформації, автоматизації управлінських процесів та оптимізації прийняття рішень.

Водночас інтенсивний розвиток систем штучного інтелекту зумовлює появу нових правових викликів. Серед них особливої уваги потребують питання визначення юридичної відповідальності за рішення, прийняті автоматизованими системами, забезпечення прозорості алгоритмів, захисту персональних даних та гарантування дотримання прав і свобод людини. «У зв'язку з цим формування комплексного правового регулювання використання штучного інтелекту стає одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасної правової науки» [3].

У науковій літературі штучний інтелект визначається як система програмних та технічних засобів, здатних виконувати інтелектуальні функції, притаманні людині, зокрема аналіз даних, навчання та прийняття рішень. «Особливістю таких систем є здатність до самонавчання на основі великих масивів інформації. Разом із тим використання подібних технологій може створювати певні ризики, пов'язані з можливістю дискримінаційних алгоритмів, порушенням права на приватність та складністю встановлення суб'єкта відповідальності у випадку заподіяння шкоди» [4].

На міжнародному рівні активно формуються підходи до правового регулювання штучного інтелекту. Значну роль у цьому процесі відіграє Європейський Союз, який розробив комплексну модель регулювання використання систем штучного інтелекту. «Одним із ключових документів у цій сфері є проєкт регламенту Європейського Союзу щодо штучного інтелекту – Artificial Intelligence Act, який передбачає встановлення єдиних правил використання таких технологій та їх класифікацію залежно від рівня потенційного ризику» [1].

Згідно з цією моделлю системи штучного інтелекту поділяються на декілька категорій залежно від рівня ризику їх застосування: системи з неприйнятним ризиком, системи високого ризику, системи обмеженого ризику та системи мінімального ризику. Для кожної категорії встановлюються відповідні вимоги щодо безпеки, прозорості алгоритмів та контролю за їх використанням.

Важливу роль у формуванні міжнародних стандартів використання штучного інтелекту відіграють міжнародні організації. «Зокрема, значний внесок у розроблення етичних принципів застосування новітніх технологій зроблено у рекомендаціях ЮНЕСКО, у яких наголошується на необхідності забезпечення поваги до прав людини, прозорості алгоритмів та недопущення дискримінації під час використання штучного інтелекту» [2].

Щодо України, то правове регулювання штучного інтелекту перебуває на стадії формування. Національне законодавство лише частково охоплює питання використання цифрових технологій, а комплексний нормативно-правовий акт у сфері штучного інтелекту поки що відсутній. Водночас Україна поступово адаптує законодавство до європейських стандартів цифрового розвитку.

Отже, правове регулювання штучного інтелекту є важливим напрямом розвитку сучасної правової системи. Використання міжнародного досвіду та імплементація європейських стандартів можуть стати основою для формування ефективної державної політики України у сфері штучного інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act). Brussels, 2021. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>
2. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris: UNESCO, 2021. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380455>
3. М. В. Ковалів С. С. Єсімов О. Г. Ярема. Інформаційне право України. – Львів, 2022. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4844/1/InformPravoUKR.pdf>
4. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. ІТ-право: теорія та практика. Одеса: Фенікс, 2019.

УДК 347.1

КУЗЬОМКО Т.Р., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ЄФРЕМОВА І.І.**, канд. юрид. наук,
Білоцерківський національний аграрний університет

ФІКТИВНІ ТА УДАВАНІ ПРАВОЧИНИ: ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

У тезах розглянуто фіктивні та удавані правочини як види недійсних правочинів, що формально відповідають закону, але не відображають справжньої волі сторін або приховують інший правочин. Розглядаються їхні ознаки, правова природа та наслідки, а також проблеми доказування і застосування норм Цивільного кодексу України.

Ключові слова: фіктивний правочин, удаваний правочин, недійсні правочини, правова воля, наслідки правочину.

Сучасний розвиток українського суспільства супроводжується зміцненням ринкових

відносин і активним впровадженням приватного права у регулювання майнових і немайнових відносин, де ключовим інструментом є правочин як підстава виникнення, зміни або припинення цивільних прав і обов'язків. Особливу актуальність набувають фіктивні та удавані правочини, які формально відповідають вимогам закону, але не спрямовані на досягнення юридичного результату або приховують інший правочин, що створює ризики для учасників цивільного обороту та держави. Законодавець регулює їх окремо у статтях 234–235 Цивільного кодексу України, визнаючи різновидом недійсних правочинів[1].

Поняття правочину є одним із фундаментальних у системі цивільного права, оскільки саме через правочини реалізується переважна більшість суб'єктивних цивільних прав і обов'язків, що виникають у процесі суспільного обігу. У теорії цивільного права правочин розглядається як усвідомлений, вольовий, правомірний акт поведінки учасників цивільних відносин, спрямований на досягнення певного правового результату. Відповідно до статті 202 Цивільного кодексу України, правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків [1]. Як зазначає Ромовська З. В., правочин — це завжди вияв волі, який ґрунтується на свідомому рішенні суб'єкта діяти певним чином, що у правовому сенсі спрямоване на досягнення бажаних наслідків [2].

Фіктивні та удавані правочини належать до найбільш поширених видів нікчемних правочинів, проте мають принципово різну правову природу. Фіктивний правочин є дією, що має лише зовнішню форму правочину, але позбавлена реальної волі на створення правових наслідків. Його сутність полягає у повній симуляції - у створенні видимості правовідносин, які насправді не існують. Удаваний правочин, навпаки, містить справжню волю сторін, проте вона навмисно приховується під виглядом іншої угоди. Таким чином, основна відмінність між цими правочинами полягає у наявності або відсутності реальної волі: при фіктивності її немає взагалі, при удаваності вона існує, але маскується.

Ознаки фіктивного правочину можна визначити на основі законодавства та судової практики. По-перше, основною ознакою є відсутність наміру сторін створити правові наслідки, тобто внутрішня воля не збігається із зовнішнім волевиявленням. Фіктивність проявляється тоді, коли сторони лише імітують правочин, усвідомлюючи, що не бажають його реального виконання. По-друге, наявна зовнішня форма, яка відповідає вимогам закону, але не відображає справжньої мети сторін. Фіктивний правочин може мати всі ознаки дійсного договору — письмову форму, підписи, реквізити, — однак фактично позбавлений правового змісту. По-третє, важливою ознакою є умисел сторін щодо створення лише видимості правочину. Тобто сторони свідомо вчиняють дії без наміру настання юридичних наслідків, що відрізняє фіктивність від помилки чи непорозуміння між сторонами[3].

З позиції правової природи фіктивний правочин є нікчемним, тобто недійсним з моменту його вчинення. Його правова сила не виникає, оскільки з самого початку відсутній головний елемент - намір створення правового результату.

Правові наслідки фіктивного правочину визначені статтею 234 Цивільного кодексу України — такий правочин є нікчемним і не створює жодних цивільно-правових наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю [1]. Як правило, застосовується двостороння реституція, тобто сторони повинні повернути одна одній усе отримане за таким правочином.

На відміну від фіктивних правочинів, у яких відсутня воля до створення наслідків, удавані передбачають реальну, але приховану волю. При кваліфікації суд має не лише констатувати факт удаваності, а й встановити, який правочин сторони фактично мали на меті укласти, і до нього застосувати правові наслідки відповідно до статті 235 Цивільного кодексу України [1].

Удаваний правочин є особливим різновидом недійсних правочинів, який характеризується подвійною юридичною природою — формальною та реальною. Його

сутність полягає не у повній відсутності наміру створити правові наслідки, як у фіктивному правочині, а у навмисному приховуванні справжнього правочину під виглядом іншого. Відповідно до статті 235 Цивільного кодексу України, удаваним є правочин, укладений для приховання іншого правочину, який сторони фактично вчинили [1].

Як зазначає Дзера О. В., правова природа удаваного правочину полягає у розбіжності між зовнішнім волевиявленням і внутрішньою волею сторін: вони свідомо оформлюють один правочин, але мають намір укласти інший, який приховується [4]. Тобто сутність удаваного правочину розкривається через його подвійну структуру: існує один правочин видимий, тобто той, що зафіксований у документах і має зовнішню форму, і другий — прихований, який відображає справжні наміри сторін.

Ознаки удаваного правочину, за загальним підходом цивілістичної доктрини, можна сформулювати таким чином. Наявність двох правочинів — зовнішнього (який оформлений документально і має офіційний вигляд) та внутрішнього (який сторони реально мали на меті вчинити). Удаваний правочин є також нікчемним, однак прихований може бути дійсним, якщо відповідає закону. Суд встановлює справжню правову природу відносин і визначає юридичну силу прихованого правочину [4].

Відмінність між фіктивним та удаваним правочиним, адже в практиці вони часто змішуються. У фіктивному правочині відсутній будь-який намір створити правові наслідки, тоді як в удаваному — сторони навпаки мають реальний намір, але приховують його під виглядом іншого правочину.

Проблеми, пов'язані з доказуванням фіктивності та удаваності правочинів, полягають у складності встановлення внутрішнього наміру сторін. Судова практика свідчить, що для правильного вирішення таких справ необхідний комплексний підхід: аналіз не лише документів, а й фактичних дій сторін, економічної логіки правочину, взаємозв'язку між кількома угодами.

Отже, проблема фіктивних і удаваних правочинів виходить за межі суто юридичної категорії — вона має значення для формування правової культури суспільства, зміцнення довіри до цивільного обороту і гарантування стабільності майнових відносин. Застосування інституту недійсності має здійснюватися з урахуванням не лише букви, а й духу закону, забезпечуючи справедливість, добросовісність і захист приватних інтересів у межах правового порядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. Ст. 356.
2. Ромовська З. В. Українське цивільне право: Загальна частина: академічний курс. — К.: Атіка, 2005. — 560 с.
3. Кучер В.О. Недійсні правочини та їх цивільно-правові наслідки: навч. посібник. — Львів: ЛьвДУВС, 2014. — 344 с.
4. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина: підручник. — К.: Юрінком Інтер, 2018. — 600 с.

УДК: 341.1/8

КУЗЬОМКО Т.Р., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **СОКИРИНСЬКА О.А.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЮГОСЛАВІЯ: ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ

У тезах розглянуто розпад Югославії на початку 1990-х років, причини та наслідки військових конфліктів у Словенії, Хорватії та Боснії і Герцеговині, включно з етнічними чистками та масовими вбивствами. Окрема увага приділяється Міжнародному кримінальному трибуналу для колишньої Югославії,

його ролі у притягненні до відповідальності політичних і військових лідерів та застосуванню принципу відповідальності командування. Досвід югославських воєн підкреслює важливість міжнародного правового захисту цивільного населення та формування стандартів міжнародного кримінального права.

Ключові слова: Югославія, геноцид, міжнародне гуманітарне право, Міжнародний кримінальний трибунал для Югославії (МКТЮ), військові злочини, командна відповідальність, Дейтонська угода, мирне врегулювання, цивільне населення, політична нестабільність.

Розпад Югославії розпочався після смерті Йосипа Броз Тіто. Без його сильної диктаторської руки пропаганда про «єдиний югославський народ» перестала діяти на населення, і країну почали роздирати внутрішні суперечності. Додатковим каталізатором стало прийняття нової конституції президентом Сербії Слободаном Мілошевичем, яка значно посилила централізовану владу, обмежила права автономних республік і спричинила зростання напруженості між різними народами федерації.

Після розпаду СРСР у країнах Східної Європи почали активно формуватися рухи за незалежність, і цей процес охопив також Югославію. У 1990-х роках Словенія провела референдум, на якому понад 90% населення висловилися за вихід зі складу федерації. Так Словенія першою проголосила незалежність 25 червня 1991 року, що спричинило втручання Югославської армії та короткий військовий конфлікт, відомий як Десятиденна війна, який завершився перемогою словенських сил [1].

Під тиском міжнародних дипломатів і після короткого збройного конфлікту, що забрав життя близько 100 осіб (понад 400 були поранені), було підписано Бріонську угоду, яка гарантувала Словенії незалежність.

Македонія ж змогла відокремитися мирним шляхом і швидко отримала міжнародне визнання. Одночасно Хорватія проголосила незалежність, але через значну сербську меншину та підтримку Югославської армії конфлікт переріс у масштабну етнічну чистку, включно з облогою Вуковара та обстрілом Дубровника; війна завершилася в 1995 році відновленням хорватської влади над усією територією [1].

У цей час місто Виковор опинився під контролем сил ООН майже до завершення війни. Хорватію та Словенію визнали незалежними країнами та надали їм статус члена організації.

Конфлікт у Боснії та Герцеговині, що почався у 1992 році після референдуму про незалежність, став найбільш смертоносним, охопивши трьох основних учасників — боснійських мусульман, боснійських сербів та хорватів; серби захопили понад 60% території, а мирне населення всіх національностей стало жертвою масових вбивств та переслідувань [1].

Війна тривала чотири роки і стала однією з найкривавіших у Європі після Другої світової війни. Власне у резолюції, якою був заснований Югославський трибунал, Рада Безпеки ООН висловила занепокоєння щодо багаточисельних повідомлень про масштабні і зухвалі порушення міжнародного гуманітарного права, які були на території колишньої Югославії й, зокрема, у Боснії та Герцеговині та ставила метою покласти край таким злочинам та вжити ефективні заходи, щодо притягнення до суду осіб, які відповідальні за злочини [2].

Проте лише після втручання НАТО вдалося схилити Слободана Мілошевича до переговорів і підписання мирної угоди в Дейтоні. Після підписання Незалежність Боснії та Герцеговині визнали негайно а на Сербію наклали санкції.

Особливо жахливим наслідком конфлікту стали концентраційні табори, створені переважно сербськими військовими формуваннями. Їхню жорстокість світова спільнота порівнювала з жахами нацистських таборів. Загалом під час балканської кризи було створено щонайменше 12 концтаборів, у яких відбувалися масові тортури, зґвалтування та страти. Міжнародний трибунал у Гаазі притягнув до відповідальності понад 100 сербів і близько 40

хорватів, визнаних винними у воєнних злочинах.

Повідомлення про вбивства, тортури, сексуальне насильство в таборах для ув'язнених та насильницьке вигнання сотень тисяч людей викликали міжнародне обурення та спонукали Раду Безпеки ООН до дій. Трибунал став першим після Нюрнберзького та Токійського міжнародним судом з військових злочинів, створеним безпосередньо ООН за главою VII Статуту. [3].

У відповідь на ці злочини та повідомлення 25 травня 1993 року Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію 827 про офіційне заснування Міжнародного кримінального трибуналу для колишньої Югославії Згідно зі статтями аналізований суд має повноваження переслідувати та судити осіб за чотири категорії злочинів: серйозні порушення Женевської конвенції 1949 року, порушення правил і звичаїв війни, геноцид і злочини проти людяності [4].

Міжнародний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, які були здійснені на території колишньої Югославії з 1991 року, став першим міжнародним спеціальним трибуналом, оскільки його створення та юрисдикція відрізнялися як від Нюрнберзького, так і від Токійського трибуналів [5].

Цей трибунал відіграв важливу роль у притягненні до відповідальності понад 160 осіб, включаючи глав держав та інших високопосадовців, за злочини, скоєні в ході конфліктів на території колишньої Югославії. Цей трибунал визначив стандарти судового переслідування для майбутніх випадків військових злочинів. [6].

Як справедливо стверджує У. З. Коруц, військові трибунали стали «...формою найбільш ефективної реакції міжнародної спільноти на воєнні злочини...» [7, с. 267] та застосовуються для «...здійснення правосуддя у сфері... злочинів проти людства, а також інших порушень міжнародноправових актів, які тягнуть за собою суспільно-небезпечні наслідки..., що проявляються головним чином,... через наявність жертв серед цивільного населення, наявність руйнувань цивільної інфраструктури тощо» [8, с. 223].

До відповідальності були притягнуті такі відомі політичні та військові діячі, як президент Югославії С. Мілошевич, віце-президент Сербії В. Шешель, сербський генерал Р. Младич, командувач силами боснійських хорватів С. Пральяк, перший президент Республіки Сербської Р. Караджич та ін. Слід зауважити, що вперше Міжнародний трибунал з Югославії застосував принцип відповідальності командування / chain of command (унікальний інститут міжнародного кримінального права, відповідно до якого можна притягнути до кримінальної відповідальності командирів за дії підлеглих, встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки між ними) (Ліскович, 2023) та позбавив імунітету вищих посадових осіб [6]. Вперше в історії військових трибуналів розглядалися випадки масових згвалтувань та інших порушень гідності жінки, унаслідок чого було визнано неможливість таких дій як методу ведення війни [11].

Як наслідок, відмовившись від принципу колективної відповідальності та зосередивши увагу на індивідуальному покаранні винних, МКТЮ забезпечив персональне притягнення до відповідальності за скоєні злочини. На лаві підсудних перебувала 161 особа, серед яких 91 було засуджено, 18 – виправдано, 13 – передано до національних юрисдикцій, з 37 осіб знято обвинувачення або вони померли, а щодо 2 провадження триває в межах діяльності Міжнародного залишкового механізму для кримінальних трибуналів (МЗМКТ) [9, с. 21].

Попри наявність міжнародно-правових зобов'язань щодо захисту цивільного населення, реальні події свідчили про масштабні порушення норм гуманітарного права. За приблизними підрахунками, в результаті 51 Amparo No. 2. 2024 ISSN 2786-5649 війн, що вирували на території цієї колишньої Югославії, було вбито понад 100 000 людей, а два

мільйони людей, тобто більше половини населення, були змушені покинути свої домівки [1].

Досвід наслідків збройних конфліктів в Югославії доводить, що держава, як суб'єкт міжнародного права, несе відповідальність за злочини, вчинені особами в її уряді та збройними силами проти народів інших держав [6].

Ми вважаємо, що події на початку 1990-х років у Соціалістичній Федеративній Республіці Югославія, що призвели до розпаду країни та численних військових конфліктів, підкреслюють надзвичайну важливість відповідальності держави за дії її представників. Міжнародний трибунал для колишньої Югославії, заснований ООН у 1993 році, на нашу думку, відіграв ключову роль у забезпеченні правосуддя, притягнувши до відповідальності понад 160 осіб, включно з главами держав та високопосадовцями. Ми вважаємо, що діяльність трибуналу встановила важливі стандарти судового переслідування військових злочинів і стала значущим прецедентом для міжнародного кримінального права. За Двадцять чотири роки потому, наприкінці 2017 року, Міжнародний трибунал для колишньої Югославії було закрито та створено Міжнародний залишковий механізм для кримінальних трибуналів, якому доручено виконувати низку важливих функцій, які раніше виконував Міжнародний кримінальний трибунал для Руанди (ICTR) і Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії (ICTY) [6].

Як висновок, можемо стверджувати, що розпад Югославії став трагічним прикладом того, як національні, політичні та релігійні суперечності, пригноблені диктатурою, можуть вибухнути з новою силою, щойно зникає авторитарний контроль. Ці події стали болючим уроком для всього світу, показавши, наскільки крихким може бути мир у багатонаціональній державі без взаємної поваги та політичної зваженості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Conflicts. The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY). 2023. URL: <https://www.icty.org/en/about/what-former-yugoslavia/conflicts> / <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2024-2-08>
2. United Nations Security Council resolution 827 (1993), 8 November 1994. UN Doc. S/RES/827(1993). URL: [https://undocs.org/S/RES/827\(1993\)](https://undocs.org/S/RES/827(1993))
3. The Tribunal irreversibly changed the landscape of international humanitarian law. 2022. URL: <https://www.icty.org/en/about>
4. Lessons and significance of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. ECHR. 2023. URL: <https://ecpl.com.ua/en/news/lessons-and-significance-of-the-international-criminal-tribunal-forthe-former-yugoslavia/> / <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2024-2-08>
5. Блажівська О. Про роль та місце міжнародного кримінального трибуналу. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3760864-svit-mae-obednatisa-i-stvoriti-tribunal-dlapokaranna-krainiagresora.html> (дата звернення: 08.10.23)
6. Махмурова-Дишлок О. П. Досвід колишніх республік Югославії щодо адміністративно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах війни та воєнних конфліктів. Вісник Науково-дослідного інституту публічного права. 2024. Вип. 2. С. 119–124. DOI: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2024-2-08>
7. Коруц У. З. Вплив практики міжнародних кримінальних трибуналів на визначення пропаганди війни як міжнародного злочину. Право і суспільство. 2021. № 1. С. 265–272. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.40>
8. Коруц У. З. Практика Нюрнберзького трибуналу та її значення для кваліфікації пропаганди війни як міжнародного злочину. Альманах міжнародного права. Випуск 24. 2020. С. 222–230. DOI <https://doi.org/10.32841/ILA.2020.24.26>
9. Friman H. Inspiration from the International Criminal Tribunals When Developing Law on Evidence for the International Criminal Court. Law and Practice of International Courts and Tribunals. 2003. Vol. 2. No. 3. P. 373-400.
10. Prosecutor v. D. Tadic: Case No.: IT-94-1-A (Appeals Chamber): Judgement. 15 July 1999. URL : <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf>.
11. Сокиринська О., Ковальчук І. Правовий аналіз військового конфлікту у Косово з точки зору дії міжнародного гуманітарного права. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 1. С. 119–124. DOI: [10.31733/2078-3566-2023-1-119-124](https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-1-119-124).

КУЗЬОМКО Т.Р., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **ТЕРЕЩУК М.М.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

КОНСТИТУЦІЙНІ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В КРАЇНАХ ОКЕАНІЇ

У статті досліджуються особливості конституційних моделей організації державної влади у країнах Океанії. Проаналізовано структуру органів державної влади, форми правління та механізми взаємодії між гілками влади в державах регіону. Визначено характерні риси конституційного розвитку країн Океанії та вплив історичних і політичних факторів на формування сучасних моделей державного управління.

Ключові слова: конституція, державна влада, форма правління, парламентська система, Океанія, державне управління, поділ влади.

Конституційні моделі державної влади в сучасному світі характеризуються значним різноманіттям, що обумовлено історичними, політичними та правовими особливостями розвитку різних регіонів. Особливий інтерес для порівняльно-правових досліджень становлять країни Океанії, конституційні системи яких сформувалися під впливом британської правової традиції та колоніального минулого.

До країн Океанії належать Австралія, Нова Зеландія, Папуа-Нова Гвінея, Фіджі, Соломонові Острови, Самоа, Тонга та інші держави, політичні системи яких характеризуються переважно парламентськими формами правління. Як зазначає С. Файнер, значна частина держав цього регіону успадкувала інститути британської парламентської системи, що проявляється у домінуванні парламенту та відповідальності уряду перед законодавчим органом [1, с. 214].

Однією з характерних особливостей державного устрою країн Океанії є поширення конституційної монархії. Зокрема, Австралія та Нова Зеландія є парламентськими монархіями, у яких формальним главою держави виступає британський монарх, представлений генерал-губернатором. Виконавчу владу здійснює уряд на чолі з прем'єр-міністром, який формується парламентською більшістю.

Конституційна система Австралії закріплена Конституцією 1901 року, яка встановлює федеративний державний устрій та парламентську форму правління. Законодавча влада належить федеральному парламенту, що складається з двох палат — Сенату та Палати представників. Виконавча влада здійснюється урядом, який несе політичну відповідальність перед парламентом.

Нова Зеландія має унітарну форму державного устрою та парламентську систему правління. Конституційна система цієї держави базується на низці законодавчих актів, серед яких важливе місце займає Конституційний акт 1986 року. Уряд формується парламентом і здійснює виконавчу владу від імені монарха.

Окрему групу становлять держави Океанії, що мають республіканську форму правління. Наприклад, Фіджі є парламентською республікою, де глава держави обирається відповідно до конституційної процедури, а уряд формується парламентом і несе перед ним політичну відповідальність.

Важливу роль у системі державної влади країн Океанії відіграють парламенти, які здійснюють законодавчі функції та контролюють діяльність виконавчої влади. Як підкреслює В. Богданор, парламентський контроль за діяльністю уряду є одним із ключових механізмів забезпечення демократичного функціонування державної влади [2, с. 102].

Таким чином, конституційні моделі державної влади в країнах Океанії характеризуються поєднанням британської парламентської традиції з національними

особливостями державного розвитку. Більшість держав регіону мають парламентські форми правління, у межах яких уряд формується парламентом і несе перед ним політичну відповідальність. Така модель сприяє забезпеченню стабільності державної влади та ефективному функціонуванню демократичних інститутів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Finer S. The History of Government from the Earliest Times. Oxford: Oxford University Press, 1997. 1680 p.
2. Bogdanor V. The New British Constitution. Oxford: Hart Publishing, 2009. 344 p.

УДК 347.1

ЛЕВЧЕНКО М.С., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ЄФРЕМОВА І.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

У роботі розкрито поняття підстав набуття права власності як юридичних фактів, з якими закон пов'язує виникнення права власності. Проаналізовано їх нормативне закріплення в Цивільний кодекс України та визначено їх значення для забезпечення законності й захисту майнових прав

Ключові слова: право власності, підстави набуття, юридичні факти, цивільне право, захист власності.

Право власності є однією з найдавніших і найважливіших правових інституцій, яка визначає економічний та соціальний устрій будь-якої держави. Власність становить основу суспільних відносин, оскільки саме через неї реалізується воля особи щодо володіння, користування і розпорядження матеріальними благами. Право власності, як і будь-яке інше суб'єктивне право, виникає при наявності певних юридичних фактів, конкретних життєвих обставин, з якими закон пов'язує виникнення права власності на конкретне майно у певних осіб[1]. У зв'язку з цим ключового значення набуває питання підстав, на яких у суб'єкта виникає право власності.

Підстави набуття права власності — це юридичні факти або сукупність фактів, з якими закон пов'язує виникнення у певної особи права володіти, користуватися і розпоряджатися майном як власним. Іншими словами, підстава — це правомірна обставина, що слугує юридичним джерелом виникнення права власності. Саме наявність такої підстави дозволяє відрізнити законне набуття власності від протиправного заволодіння чужим майном.

В українській правовій системі загальні положення про підстави набуття права власності визначені у Цивільному кодексі України. Зокрема, стаття 328 ЦК України встановлює, що право власності набувається на підставах, які не заборонені законом, зокрема з правочинів[2]. Це положення підкреслює універсальний характер інституту власності, адже коло підстав є відкритим: особа може набути право власності будь-яким способом, якщо він не суперечить закону, моральним засадам суспільства чи загальним принципам цивільного права.

На думку провідних вчених, зокрема О. В. Дзери та Н. С. Кузнецової, поняття «підстава набуття» охоплює усі юридичні факти, що породжують у суб'єкта право власності — незалежно від того, чи вони виникають у результаті правочину, адміністративного акта, рішення суду або події. Тобто підставами набуття можуть бути не лише вольові дії осіб, а й події, які не залежать від волі людини, наприклад, стихійні явища, внаслідок яких утворюється нове майно (осадові нашарування, знахідки природного характеру тощо

У цьому контексті важливо звернути увагу на юридичну природу підстави. Вона має двоїстий характер: з одного боку, це факт реальної дійсності (наприклад, укладення

договору, передача речі, створення об'єкта праці), з іншого — це правове явище, оскільки тільки закон надає такому факту значення підстави для виникнення права власності. Таким чином, юридична підстава не просто фіксує подію чи дію, а й визначає її правові наслідки.

Деякі науковці вважають, що поняття підстави набуття тісно пов'язане з категорією правового титулу (*titulus*) [3, с. 111]. У римському праві титулом визнавався юридичний факт, який зумовлював виникнення права власності. Ця концепція була сприйнята більшістю європейських цивільних кодексів і збереглася в сучасному українському праві. Наприклад, при купівлі нерухомості титулом є договір купівлі-продажу, а підставою виникнення права власності — сукупність юридичних фактів: укладення договору, його нотаріальне посвідчення, реєстрація права та передача майна.

Отже, підстава набуття завжди є результатом реалізації норми права, яка передбачає конкретний юридичний факт або склад фактів. Її існування є обов'язковою умовою для визнання права власності дійсним. Якщо право виникло без належної підстави, воно не може вважатися законним, а власник підлягає позбавленню такого права в установленому законом порядку.

Особливе значення питання підстав набуття має у сфері захисту права власності. Відповідно до статті 321 ЦК України, власник може бути позбавлений свого майна лише на підставі закону [2]. Це означає, що держава визнає лише ті права, які виникли з легальних підстав. Таким чином, інститут підстав набуття виступає юридичним фільтром, який відмежовує законне володіння від неправомірного.

Ми можемо зробити висновок, що підстави набуття права власності становлять собою юридичні факти, що породжують у суб'єкта право власності на конкретне майно, закріплюють правомірність володіння ним та гарантують захист від посягань третіх осіб. Вони виступають ключовим елементом у механізмі регулювання майнових відносин і забезпечують єдність економічного змісту власності з її правовою формою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Харитонов Є. О., Некіт К. Г. (ред.) Цивільно-правовий захист права власності: навч.-метод. посіб. для здобув. освітньо-наук. програми «Д-р філософії». Одеса: Нац. ун-т «Одеська юрид. академія», 2023. 53 с.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Сурай Д. Проблеми цивільно-правового регулювання відносин власності // Юридичний вісник. 2013. № 2. С. 19. URL:http://yurvisnyk.in.ua/v2_2013/19.pdf

УДК 342.511(8)

ЛЕВЧЕНКО М.С., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – ТЕРЕЩУК М.М., канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ГЛАВ ДЕРЖАВ У КРАЇНАХ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

У статті досліджується конституційно-правовий статус глав держав у країнах Латинської Америки. Проаналізовано особливості президентської форми правління, порядок обрання президентів, їх основні повноваження та взаємодію з іншими органами державної влади. Визначено характерні риси президентської влади у державах регіону та особливості функціонування системи стримувань і противаг.

Ключові слова: глава держави, президент, конституційно-правовий статус, президентська форма правління, Латинська Америка, державна влада, імпічмент.

Інститут глави держави посідає центральне місце у системі органів державної влади та виступає важливим елементом конституційного механізму функціонування держави. У

країнах Латинської Америки інститут глави держави має специфічні особливості, зумовлені історичними традиціями державотворення, політичною культурою та конституційними моделями організації влади. Більшість держав регіону характеризуються президентською формою правління, у межах якої президент поєднує функції глави держави та глави виконавчої влади.

Формування сучасних моделей президентської влади у країнах Латинської Америки значною мірою відбувалося під впливом конституційної системи Сполучених Штатів Америки. Водночас у процесі історичного розвитку ці моделі зазнали суттєвих трансформацій, що призвело до формування специфічної системи президенталізму, яка характеризується значною концентрацією владних повноважень у руках глави держави [1, с. 15].

Конституційно-правовий статус президента визначається положеннями конституцій та іншими нормативно-правовими актами відповідних держав. У більшості країн Латинської Америки президент виступає гарантом конституції, символом державної єдності та представником держави у міжнародних відносинах. Крім того, президент здійснює загальне керівництво виконавчою владою, формує уряд і контролює діяльність органів державного управління.

Важливим елементом конституційно-правового статусу глави держави є порядок його обрання. У більшості країн регіону президенти обираються на основі загального, рівного та прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Такий порядок обрання забезпечує високий рівень легітимності президентської влади та сприяє формуванню стабільної системи державного управління.

Строк повноважень президентів у країнах Латинської Америки різниться залежно від конкретної держави. Наприклад, у Бразилії та Чилі президент обирається строком на чотири роки з можливістю переобрання, тоді як у Мексиці строк повноважень становить шість років без права повторного обрання. В Аргентині президент обирається на чотири роки з можливістю одного повторного терміну [2, с. 87].

До основних повноважень президента належать формування уряду, призначення та звільнення міністрів, керівництво зовнішньою політикою держави, укладення міжнародних договорів, командування збройними силами, а також забезпечення реалізації внутрішньої політики. У багатьох країнах регіону президент також має право законодавчої ініціативи та може застосовувати право вето щодо законів, прийнятих парламентом.

Особливістю конституційних систем багатьох латиноамериканських держав є можливість видання президентом нормативних актів, які можуть мати силу закону. Такі акти зазвичай видаються у формі декретів або указів і застосовуються у випадках нагальної необхідності або під час надзвичайних ситуацій. Водночас конституції передбачають певні обмеження щодо використання таких повноважень з метою запобігання надмірній концентрації влади [3, с. 112].

Значну роль у системі взаємодії органів державної влади відіграє механізм стримувань і противаг. Парламенти у країнах Латинської Америки мають повноваження здійснювати контроль за діяльністю виконавчої влади, а також можуть ініціювати процедури притягнення президента до відповідальності.

Конституції більшості держав регіону передбачають можливість застосування процедури імпічменту щодо президента. Підставами для такої процедури можуть бути порушення конституції, державна зрада, зловживання владою або інші тяжкі правопорушення. Практика імпічменту у країнах Латинської Америки не є рідкісним явищем, що свідчить про функціонування механізмів конституційної відповідальності глави держави.

Водночас у політико-правових системах багатьох держав регіону простежується тенденція до посилення президентської влади. Це проявляється у розширенні повноважень глави держави, активній ролі президента у законодавчому процесі та значному впливі на формування державної політики. Деякі дослідники характеризують таку модель як «гіперпрезиденталізм», що відображає домінування виконавчої влади у системі державного управління [1, с. 48].

Таким чином, конституційно-правовий статус глав держав у країнах Латинської Америки характеризується поєднанням класичних рис президентської форми правління із значною роллю виконавчої влади у політичній системі. Президент виступає центральною фігурою державного механізму, наділеною широкими повноваженнями у сфері управління державою. Водночас ефективність функціонування цього інституту залежить від рівня розвитку демократичних інститутів, дотримання принципу поділу влади та ефективності системи стримувань і противаг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Shugart M., Carey J. Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. 316 p.
2. Mainwaring S., Shugart M. Presidentialism and Democracy in Latin America. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. 449 p.
3. Negretto G. Making Constitutions: Presidents, Parties, and Institutional Choice in Latin America. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 304 p.

УДК 338.246.8:336.717.111(477)

ЛИТВИН А.Л., магістрант

Науковий керівник – **СОКИРИНСЬКА О.А.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАМОРОЖЕНИХ АКТИВІВ ДЛЯ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Після початку повномасштабної війни багато країн світу запровадили санкції проти Росії та заморозили її активи, а саме: гроші, золотовалютні резерви, цінні папери та інші цінності, що зберігаються в іноземних банках та фінансових системах. За різними оцінками, загальна сума таких активів може становити близько 280–300 мільярдів доларів США. Частина цих грошей країни взяли під свій контроль, щоб унеможливити їх використання росією для ведення війни. Проте право використовувати ці заморожені активи для відбудови України не є таким простим питанням. Під поняттям замороження розуміють тимчасове обмеження на використання грошей, але воно не означає, що ці кошти автоматично переходять у власність України. Формально вони все ще належать росії або пов'язаним із нею структурам. Тому, щоб ці активи можна було законно використати на відбудову, потрібні особливі юридичні підстави [1].

Головна проблема полягає в тому, що міжнародне право та національне законодавство країн, де знаходяться ці активи, різні і суворо захищають право власності. Проста конфіскація або ж так зване заборговання грошей без рішення суду чи міжнародної угоди може порушувати ці принципи. Багато країн побоюються, що таке рішення створить прецедент, коли активи будь-якої держави або компанії можуть бути забрані без належної юридичної процедури. Це могло б серйозно підірвати довіру до міжнародних фінансових ринків. Тому країни «Великої сімки» та Європейський Союз шукають альтернативні способи використання заморожених активів законно. Одним із варіантів є використання прибутків, які ці активи дають, наприклад, від відсотків чи інвестицій, на підтримку України. Або ж

створення спеціальних фондів чи компенсаційних механізмів, де такі активи виступатимуть як забезпечення для кредитів на відбудову, але самі активи не будуть передані Україні без юридичної бази. Також обговорюється ідея створення міжнародної комісії з розгляду збитків України, що мала б визначати розмір шкоди і способи компенсації. Такий механізм міг би стати підставою для використання частини заморожених активів у майбутньому. Але всі ці рішення потребують часу, згоди великої кількості країн і точного дотримання законних процедур [2].

Однією з головних тем обговорення в міжнародних колах є те, як законно забезпечити використання саме частини таких заморожених активів для відбудови України, не порушивши при цьому законодавство країн, які зберігають дані активи. Наприклад, країни Європейського Союзу та США схильні дотримуватися правила, за яким без рішення міжнародного суду або спеціальної угоди вони не можуть просто передати ці гроші Україні як власності. Це пов'язано з тим, що без таких правових підстав ці активи можуть бути повернуті Росії, якщо у майбутньому санкційний режим зміниться або законність дій оскаржать у суді. Тому виникла ідея створення міжнародного компенсаційного механізму спеціальної структури, яка б фіксувала всі шкоди, завдані Україні внаслідок війни, формувала реєстр збитків та визначала порядок їхньої компенсації. Такий механізм міг би бути частиною міжнародної угоди або діяльності під егідою таких організацій, як Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, чи в рамках коаліцій держав партнерів. У такому разі використання заморожених активів могло б мати чітку юридичну основу і менше ризику порушення міжнародних норм.

Ще один важливий аспект є питання взаємозв'язку між санкціями та майбутніми претензіями на репарації. Частина країн виступає за те, що заморожені активи мають залишатися лише як частина санкційного тиску та гарантії економічних наслідків для Росії, якщо вона не повернеться до миру чи не виплатить репарації. Інша частина країн вважає, що ці активи мають бути використані саме для відбудови України, оскільки вона є тією стороною, яка зазнала реальної шкоди. Не менш важливою є проблема узгодження міжнародного права з національним законодавством. Кожна країна, де зберігаються заморожені активи, має свої закони про власність, про конфіскацію, про санкції. І часто ці закони не враховують ситуацій, коли активи належать державам і можуть бути використані для відбудови іншої держави. Тому потрібні зміни в національних законах або спеціальні міжнародні угоди, які дозволили б законно використовувати такі активи [3].

Також важливим моментом є прозорість управління цими коштами. Якщо вони колись будуть спрямовані для відбудови України, то суспільство має знати, як саме вони використовуються на які проекти, які процедури відбору, хто контролює витрати. Прозорість є важливою, щоб уникнути корупційних ризиків і зловживань, особливо коли мова йде про величезні суми грошей, які можуть мати стратегічне значення для країни одержувача. Міжнародні організації, такі як Міжнародний валютний фонд чи Світовий банк, могли б відігравати роль у створенні механізмів управління такими коштами, щоб забезпечити технічну підтримку, аудит і звітність у процесі їх витрачання. Це могло б зміцнити довіру як у самій Україні, так і у міжнародній спільноті [4].

Варто зазначити, що правове використання заморожених активів це не лише юридичне питання, але й політичне. Воно залежить від рівня довіри між державами, від міжнародної солідарності та від здатності країн досягати компромісів. Жодне рішення не буде ефективним без широкої підтримки світової спільноти і без дотримання принципів міжнародного права, щоб не створювати негативних прецедентів на майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Центр політичних студій. Як G7 і ЄС можуть використати заморожені активи РФ URL:[https://cpd.gov.ua/articles/yak-g7-i-yes-mozhut-vykorystaty-zamorozheni-aktyvy-uf/](https://cpd.gov.ua/articles/yak-g7-i-yes-mozhut-vykorystaty-zamorozheni-aktyvy-uf)

2. NV.ua. «У ЄС заявили, що питання вилучення заморожених активів РФ більше не розглядається» URL:[https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/u-yes-zayavili-shcho-pitannya-viluchennya-zamorozhenih-aktiviv-rf-bilshe-ne-rozglyadetsya-50587077.html](https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/u-yes-zayavili-shcho-pitannya-viluchennya-zamorozhenih-aktiviv-rf-bilshe-ne-rozglyadetsya)

3. Правничий портал ЧНУ. «Передача Україні заморожених активів РФ основні гальмуючі чинники». URL:<https://law.chnu.edu.ua/peredacha-ukraini-zamorozhenykh-aktiviv-rf-osnovni-halmuiuchi-chynnyky/>

4. Institute. Аналітичний огляд №8: заморожені активи РФ - правові аспекти та можливі варіанти використання URL:https://izi.institute/analysts/analytic_8/

УДК 346

ЛІЧЕНКО В.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **АРГАТ Я.П.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСЕВДОПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФОРМА ШАХРАЙСТВА

Досліджено сутність псевдопідприємницької діяльності як однієї з форм економічних правопорушень та способу вчинення шахрайства. Проаналізовано основні ознаки фіктивних суб'єктів господарювання, їх роль у незаконних фінансових схемах та негативний вплив на економіку держави. Визначено основні напрями протидії псевдопідприємництву та підвищення ефективності боротьби з економічними злочинами.

Ключові слова: псевдопідприємництво, шахрайство, економічна злочинність, фіктивні підприємства, господарська діяльність, фінансові правопорушення.

Проблема протидії економічним правопорушенням є однією з ключових у сучасному правовому та економічному середовищі України. Особливу небезпеку становить псевдопідприємницька діяльність, яка використовується як інструмент вчинення шахрайських дій. Актуальність дослідження зумовлена тим, що зловживання у сфері господарської діяльності негативно впливають на розвиток економіки, підривають довіру до підприємницького середовища та сприяють поширенню тіньових фінансових схем.

Відповідно до положень цивільного законодавства України підприємницька діяльність визначається як самостійна, ініціативна та систематична діяльність, що здійснюється на власний ризик з метою отримання прибутку [1]. Подібне визначення раніше містилося і в Господарському кодексі України, норми якого регулювали правові засади господарювання. Однак у практиці господарських відносин нерідко виникають випадки створення підприємств без наміру здійснювати реальну господарську діяльність. Такі суб'єкти використовуються для прикриття незаконних операцій, отримання неправомірної вигоди або введення в оману інших учасників економічних відносин.

Метою дослідження є аналіз сутності псевдопідприємницької діяльності як форми шахрайства, визначення причин її виникнення та оцінка її впливу на економічні відносини.

Псевдопідприємницька діяльність часто виступає способом реалізації шахрайських схем. Відповідно до ст. 190 Кримінального кодексу України шахрайством визнається заволодіння чужим майном або набуття права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [2]. Використовуючи фіктивні або формально зареєстровані підприємства, правопорушники можуть укладати удавані договори, отримувати передоплату за товари чи послуги, які фактично не будуть надані, або використовувати такі структури для незаконного обігу коштів.

Серед основних причин виникнення псевдопідприємницької діяльності можна виділити кілька факторів. По-перше, це прагнення отримати швидко фінансову вигоду незаконним шляхом. По-друге, недосконалість механізмів державного контролю за реєстрацією та діяльністю суб'єктів господарювання. По-третє, поширеність тіньової економіки та використання фіктивних підприємств для ухилення від оподаткування або легалізації

незаконних доходів. Також важливим фактором є використання підставних осіб як засновників або керівників підприємств, що ускладнює встановлення реальних організаторів незаконних схем.

Статистичні дані свідчать про значне поширення шахрайських правопорушень в Україні. За даними правоохоронних органів, шахрайство становить понад 20% усіх зареєстрованих злочинів [3]. У 2023 році в Україні було відкрито понад 82 тисячі кримінальних проваджень за фактами шахрайства, що стало одним із найвищих показників за останні роки [4]. У 2024 році кількість таких проваджень становила близько 64,9 тисяч, що на 21% менше порівняно з попереднім роком, однак цей показник все ще значно перевищує рівень, який спостерігався до початку повномасштабної війни [5]. У 2025 році також зафіксовано десятки тисяч таких кримінальних проваджень, що свідчить про збереження актуальності проблеми [6].

Наведені дані дозволяють зробити висновок, що шахрайство залишається одним із найбільш поширених видів кримінальних правопорушень, а псевдопідприємницькі структури нерідко виступають інструментом для реалізації таких злочинів. Наявність формально законної юридичної особи дозволяє правопорушникам створювати видимість легальної господарської діяльності, що ускладнює їх виявлення та притягнення до відповідальності.

Отже, псевдопідприємницька діяльність є небезпечним явищем, що використовується як форма шахрайства та інших економічних правопорушень. Ефективна протидія цьому явищу потребує вдосконалення правового регулювання господарської діяльності, підвищення ефективності фінансового контролю та посилення взаємодії між державними органами, які здійснюють боротьбу з економічними злочинами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2 341-III (ст. 190 «Шахрайство»). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Міністерство внутрішніх справ України. Шахрайство становить понад 20% усіх злочинів в Україні. URL:<https://mvs.gov.ua/news/20-zlocini-v-ukrayini-saxraistvo>
4. Дані Офісу Генерального прокурора України щодо кількості кримінальних проваджень за ст.190 КК України у 2023 році. URL:<https://minfin.com.ua/ua/2024/02/21/121904597/>
5. Аналітика OpenDataBot щодо кількості справ про шахрайство у 2024 році. URL:<https://news.finance.ua/ua/sprav-pro-shahraystvo-pomenshalo-na-21-za-rik>
6. Статистичні дані про кримінальні провадження за статтею «Шахрайство» у 2025 році. URL:<https://yur-gazeta.com/golovna/u-2025-roci-v-ukrayini-zafiksuvali-ponad-48-tisyach-kriminalnih-provadzen-shchodo-shahraystva-.html>

УДК 347.963:342.9(477)

ЛУК'ЯНЕНКО Л.О., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **МАКАРЧУК В.В.**, д-р. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

СУЧАСНІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

У тезах проаналізовано сучасні правові аспекти діяльності прокуратури України в умовах воєнного стану та євроінтеграційних трансформацій.

Ключові слова: правовий статус, прокуратура, реформа прокуратури, воєнний стан, євроінтеграція, Ukraine Facility.

Сучасні правові аспекти діяльності прокуратури визначаються реформами, спрямованими на посилення незалежності, прозорості та ефективності, особливо в контексті воєнного стану та євроінтеграції. Закон України «Про прокуратуру» встановлює ключові завдання: підтримання публічного обвинувачення та нагляд за досудовим розслідуванням [1].

У 2026 році пріоритети включають кадрові зміни та боротьбу з корупцією відповідно до плану Ukraine Facility. Стратегія розвитку прокуратури на 2025–2028 роки передбачає впровадження випадкового розподілу справ між прокурорами. План Ukraine Facility зобов'язує до прозорого відбору керівників та посилення дисциплінарної системи у 2026 році. Рада прокурорів України фокусується на гарантіях незалежності, соціальному захисті та надбавках до окладів [2].

Деталі реформ прокуратури в рамках програми Ukraine Facility на 2026 рік фокусуються на дисциплінарній системі, відборі кадрів та цифровізації для посилення незалежності та доброчесності. У третьому кварталі 2026 року планується прийняття законодавства про вдосконалення дисциплінарної системи прокурорів та посилення інституційної спроможності Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів. У четвертому кварталі 2026-го заплановано впровадження електронного документообігу кримінальних справ для заміни ЄРДР. Також передбачено прозорий меритократичний відбір прокурорів на керівні посади в Офісі Генпрокурора, регіональних та окружних прокуратурах.

Реформи включають уточнення дисциплінарних проступків прокурорів за рекомендаціями GRECO, посилення етики та запобігання корупції. Потрібно провести комплексний перегляд процедури відбору та звільнення Генерального прокурора, а також відновити відбір прокурорів на посади. Ці кроки закріплюють реформи з 2019 року та сприяють антикорупційній системі кримінального правосуддя. Ukraine Facility передбачає 50 млрд євро (17 млрд грантів, 33 млрд позик) на 2024–2027 роки в обмін на реформи, з моніторингом Ревізійною радою ЄС. План схвалено Кабінетом Міністрів України і передано Єврокомісії; перші транші вже надійшли. Реформи прокуратури інтегровані в блок судової системи та боротьби з корупцією [3].

Воєнний стан ускладнює кадрове забезпечення прокуратури, призводячи до дефіциту персоналу. Політичний вплив на відбір прокурорів та відсутність спадковості практики гальмують реформи. Необхідні зміни до Кримінально-процесуального кодексу для фіксації проваджень та викликів через ЄСІКС [4].

Отже, реформування прокуратури України є системним елементом трансформації кримінальної юстиції в умовах воєнного стану та євроінтеграційного курсу держави. Імплементация зобов'язань у межах Ukraine Facility виступає каталізатором глибинних змін, спрямованих на забезпечення незалежності, прозорості та доброчесності прокурорів. Удосконалення дисциплінарної системи з урахуванням рекомендацій GRECO, запровадження меритократичного відбору, цифровізація кримінального провадження та посилення ролі Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів створюють передумови для формування професійної та підзвітної прокуратури. Водночас ефективність реформ залежить від подолання кадрового дефіциту, мінімізації політичного впливу на процедури призначення та звільнення, а також забезпечення стабільності інституційної практики. Комплексне оновлення процедур добору, оцінювання та відповідальності прокурорів має стати гарантією сталості змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII: станом на 1 берез. 2026 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 04.03.2026).

2. Реформи процедур відбору прокурорів та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності слід чекати в 2026 році – план Ukraine Facility. *Судово-юридична газета*. URL:<https://sud.ua/uk/news/publication/297317-reformy-protsedur-otbora-prokurorov-i-privlecheniya-ikh-k-disttsiplinamoy-otvetstvennosti-sleduet-ozhidat-v-2026-godu-plan-ukraine-facility> (дата звернення: 04.03.2026).

3. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. *Ukraine Facility*. URL:<https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (дата звернення: 04.03.2026).

4. Реформа прокуратури в Україні: підбиваємо підсумки зробленого та відповідаємо на запитання, куди рухатись далі. *Юридична газета – онлайн версія*. URL:<https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/reforma-prokuraturi-v-ukrayini-pidbivaemo-pidsumki-zroblenogo-ta-vidpovidaemo-na-zapitannya-kudi-ruh.html> (дата звернення: 04.03.2026).

УДК: 349.42

МАЗУРЕНКО Я.О., магістрант

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОРАДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Проаналізовано правове регулювання сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні. Розкрито роль Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» як основного нормативного акта, охарактеризовано систему джерел правового регулювання, зокрема Конституція України та Цивільний кодекс України. Висвітлено правовий статус суб'єктів дорадництва, механізми державної підтримки та окреслено перспективи вдосконалення законодавства з урахуванням євроінтеграційних процесів і реалізації Угода про асоціацію між Україною та ЄС.

Ключові слова: сільськогосподарська дорадча діяльність, аграрне право, державне регулювання, дорадчі служби, дорадники, правове забезпечення аграрної сфери, державна підтримка, аграрна політика, цивільно-правове регулювання, євроінтеграція.

Правове регулювання сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні є важливою складовою державної аграрної політики, спрямованої на забезпечення сталого розвитку сільського господарства, підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва та підтримку сільських територій. Ключовим нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», який визначає правові, організаційні та економічні засади здійснення дорадчої діяльності, встановлює коло її суб'єктів, механізми державного регулювання та форми фінансового забезпечення [1].

Відповідно до зазначеного Закону, сільськогосподарська дорадча діяльність – це професійна діяльність, спрямована на надання консультаційних, інформаційних, освітніх та інших послуг суб'єктам господарювання у сфері агропромислового виробництва та сільському населенню [1,4]. Її метою є підвищення ефективності господарювання, впровадження інноваційних технологій, сучасних методів управління, маркетингу, бухгалтерського обліку, правового забезпечення діяльності аграрних підприємств. Таким чином, дорадництво виступає інструментом трансферу знань і технологій, сприяє модернізації аграрного сектору та формує передумови для сталого розвитку сільських територій [5].

Система правового регулювання дорадчої діяльності має комплексний характер. Окрім спеціального закону, її основи закріплені у Конституція України, яка гарантує свободу підприємницької діяльності, право на працю, право на освіту, а також визначає засади державної політики у сфері економічного розвитку [2]. Конституційні положення створюють правове підґрунтя для здійснення консультаційної діяльності як виду професійної діяльності та забезпечують баланс між публічними інтересами держави й приватними інтересами

суб'єктів господарювання [2]. Важливе значення має також Цивільний кодекс України, який регулює договірні відносини у сфері надання послуг, визначає загальні засади укладення, виконання та припинення договорів, а також встановлює відповідальність сторін за порушення зобов'язань [3,4].

Суб'єктами сільськогосподарської дорадчої діяльності є дорадчі служби, дорадники та експерти-дорадники. Дорадчі служби можуть створюватися у формі юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми. Вони можуть функціонувати як приватні підприємства, громадські організації, неприбуткові структури або як структурні підрозділи аграрних закладів освіти та наукових установ. Дорадники та експерти-дорадники повинні відповідати встановленим кваліфікаційним вимогам, що передбачають наявність відповідної освіти, практичного досвіду та проходження визначених процедур реєстрації [4]. Такий підхід спрямований на забезпечення професійності та якості надання консультаційних послуг.

Особливістю правового регулювання у цій сфері є поєднання ринкових механізмів із державною підтримкою. З одного боку, дорадча діяльність здійснюється на підставі цивільно-правових договорів про надання послуг, у межах яких сторони самостійно визначають обсяг, зміст і вартість консультацій. З іншого боку, держава може фінансувати соціально спрямовані дорадчі послуги, зокрема для малих фермерських господарств, особистих селянських господарств, новостворених аграрних підприємств та сільського населення [4,5].

Державне регулювання сільськогосподарської дорадчої діяльності здійснюється через систему органів державної влади. Верховна Рада України формує законодавчі засади функціонування системи дорадництва, приймаючи відповідні нормативно-правові акти [2]. Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію державної політики, затверджує підзаконні нормативні акти, визначає порядок використання бюджетних коштів для підтримки дорадчих служб. Безпосередню реалізацію державної політики у сфері аграрного розвитку традиційно забезпечує Міністерство аграрної політики та продовольства України, яке координує діяльність у сфері дорадництва, організовує ведення реєстрів дорадчих служб і дорадників, встановлює вимоги до їх професійної підготовки та сприяє розвитку інституційної спроможності системи дорадництва.

Попри наявність нормативної бази, існують певні проблеми правового регулювання сільськогосподарської дорадчої діяльності. Серед них — недостатній рівень бюджетного фінансування, нерівномірний розвиток дорадчих служб у різних регіонах, потреба в оновленні механізмів сертифікації та підвищенні професійних стандартів [4,5]. Крім того, сучасні виклики, пов'язані з цифровізацією аграрного сектору, розвитком органічного виробництва, необхідністю відновлення сільських територій в умовах воєнного стану та післявоєнної реконструкції, потребують удосконалення законодавства з урахуванням нових реалій.

Отже, правове регулювання сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні є багаторівневою системою норм, що поєднує положення спеціального аграрного законодавства та загальні норми цивільного права [1–5]. Воно спрямоване на створення ефективного механізму надання консультаційної допомоги аграрним товаровиробникам, забезпечення професійності дорадників та реалізацію державної політики у сфері розвитку сільського господарства. Подальше вдосконалення цієї системи має відбуватися шляхом оновлення нормативної бази, розширення державної підтримки, гармонізації із європейськими стандартами та підвищення ролі дорадництва у забезпеченні сталого розвитку аграрного сектору України.

Правове регулювання сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні сформоване як цілісна система норм, що визначає організаційні, економічні та правові засади

функціонування аграрного дорадництва. Базовим актом у цій сфері є Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», який встановлює правовий статус суб'єктів дорадництва, механізми державного регулювання та форми фінансової підтримки. Нормативне підґрунтя доповнюється положеннями Конституція України та Цивільний кодекс України, що забезпечують загальні принципи здійснення консультативної діяльності та договірних відносин.

Водночас сучасні виклики — цифровізація аграрного сектору, розвиток малих форм господарювання, післявоєнне відновлення сільських територій та імплементація Угода про асоціацію між Україною та ЄС — зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення законодавства. Підвищення ефективності системи дорадництва можливе за умови оновлення нормативної бази, розширення державної підтримки та зміцнення професійних стандартів діяльності дорадників. Саме ефективне правове забезпечення дорадчої діяльності є важливою передумовою сталого розвитку аграрного сектору України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 24 черв. 2004 р. № 1807-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 38. Ст. 470. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>.
2. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Цивільний кодекс України: Закон від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Петриченко О.С. Аграрне дорадництво: сучасні проблеми та перспективи розвитку. *Вісник аграрної науки*. 2019. Вип. 12. С. 45–52.
5. Шевченко М.В. Євроінтеграційний вимір аграрного дорадництва в Україні. *Науковий вісник юридичних наук*. 2015. № 3. С. 112–118.

УДК 349.41:631.1

МІЩЕНКО Я.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ЛОМАКІНА І.Ю.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАКОНОДАВЧІ РІШЕННЯ

Досліджено особливості правового регулювання діяльності фермерських господарств в умовах воєнного стану в Україні. Проаналізовано зміни земельного та аграрного законодавства, спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки держави та стабільності аграрного сектору.

Ключові слова: фермерське господарство, воєнний стан, земельні відносини, аграрне право, продовольча безпека, право власності.

В умовах воєнного стану аграрний сектор України набув стратегічного значення для забезпечення внутрішньої продовольчої безпеки та виконання міжнародних зобов'язань щодо експорту сільськогосподарської продукції. Фермерські господарства, як самостійні суб'єкти господарювання, відіграють важливу роль у підтриманні економічної стабільності держави. Правові засади створення та діяльності фермерських господарств визначаються Законом України «Про фермерське господарство», який закріплює їх статус як форми підприємницької діяльності громадян з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції [1]. Земельною основою функціонування фермерства є норми Земельного кодексу України, зокрема положення щодо права власності та користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення [2]. Особливу увагу слід приділити пункту 27 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу, який передбачає, що під час дії воєнного стану

процедури отримання земельних ділянок для ведення фермерського господарства можуть бути тимчасово спрощені. Водночас закон допускає, що певним категоріям осіб можуть відмовити у наданні земельних ділянок через воєнні обставини, зокрема якщо територія перебуває в зоні бойових дій, під контролем військових або обмежена для оборонних потреб держави. Такі обмеження носять тимчасовий характер і не позбавляють заявника права на земельну ділянку після завершення воєнного стану [2]. Після запровадження воєнного стану законодавець прийняв низку змін, спрямованих на спрощення доступу аграріїв до земельних ресурсів. Зокрема, Закон України № 2145-ІХ від 24.03.2022 передбачає спрощення передачі земель в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва та продовження строків дії договорів [4]. Особливої уваги заслуговує питання реалізації права приватної власності на земельні ділянки для ведення фермерського господарства. Відповідно до ст. 14 Конституції України, земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [4]. Водночас воєнний стан не скасовує права громадян та фермерських господарств на набуття земельних ділянок у власність, однак допускає тимчасові процедурні обмеження [3]. Практика застосування законодавства показує, що під час воєнного стану органи державної влади зосереджені на забезпеченні безперервності аграрного виробництва. Разом із тим виникають проблеми, пов'язані з відмовами у наданні земельних ділянок, складністю державної реєстрації прав та обмеженим доступом до кадастрових даних у перші періоди війни [3]. Таким чином, правове регулювання діяльності фермерських господарств в умовах воєнного стану характеризується поєднанням спрощувальних механізмів та тимчасових обмежень. Законодавчі новації спрямовані на збереження аграрного потенціалу держави, забезпечення продовольчої безпеки та підтримку фермерства як важливого елемента економічної системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про фермерське господарство: Закон України від 19 черв. 2003 р. № 973-ІV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
2. Земельний кодекс України від 25 жовт. 2001 р. № 2768-ІІ
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24 бер. 2022 р. № 2145-ІХ. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20>
4. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-вр. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

УДК 346

ПУЗИР В.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **АРГАТ Я.П.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОП В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У роботі проаналізовано сучасний стан правового регулювання діяльності фізичних осіб-підприємців в Україні в умовах реформування економіки. Визначено основні проблеми функціонування малого бізнесу та окреслено перспективи вдосконалення законодавства. Обґрунтовано необхідність формування стабільного й прозорого правового середовища для розвитку підприємництва.

Ключові слова: фізична особа-підприємець, правове регулювання підприємництва, спрощена система оподаткування, малий бізнес в Україні, державна підтримка підприємництва.

Правове регулювання діяльності фізичних осіб-підприємців (ФОП) в Україні є

надзвичайно актуальним напрямом дослідження в умовах економічних реформ, цифровізації державних послуг та інтеграції національного законодавства з європейськими стандартами. Малий бізнес відіграє ключову роль у забезпеченні зайнятості населення, формуванні конкурентного середовища та наповненні державного бюджету, що зумовлює необхідність ефективного та стабільного правового регулювання підприємницької діяльності.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану правового регулювання діяльності ФОП, виявлення основних особливостей його реалізації та визначення напрямів удосконалення законодавства у цій сфері. Дослідження включає аналіз нормативно-правової бази, практики реєстрації та оподаткування, а також цифрових інструментів взаємодії підприємців із державними органами.

Діяльність ФОП регулюється низкою законів та нормативних актів, серед яких Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», а також спеціальні положення щодо спрощеного оподаткування та електронної звітності. ФОП здійснює діяльність без створення юридичної особи, на власний ризик і несе повну майнову відповідальність за своїми зобов'язаннями[1]. Така модель дозволяє швидко розпочати бізнес, мінімізувати адміністративні витрати, проте підвищує ризики для підприємця.

Важливим інструментом стимулювання малого бізнесу є спрощена система оподаткування, яка передбачає єдиний податок та зменшене навантаження на облік та звітність[2]. Практика показує, що ця система сприяє легалізації підприємницької діяльності та залученню нових суб'єктів до економіки. Водночас існують складнощі, пов'язані з частими змінами правил, обмеженнями щодо видів діяльності та особливостями переходу між групами платників податків. Це підкреслює важливість стабільності податкового середовища для прогнозованого ведення бізнесу.

Реєстрація ФОП відбувається в електронному або паперовому форматі через органи державної реєстрації, а цифровізація цих процесів значно полегшує роботу підприємців[3]. Використання електронних сервісів дозволяє подавати заяви, отримувати виписки та подавати звітність онлайн, що скорочує час на бюрократичні процедури та підвищує прозорість взаємодії з державою. Цифровізація є одним із ключових напрямів реформування адміністративних процедур і стимулює розвиток підприємницької активності.

Серед проблем правового регулювання ФОП можна виділити використання цього статусу для підміни трудових відносин, коли працівники оформлюються як ФОП для уникнення сплати податків та соціальних гарантій. Це створює потребу у чіткому законодавчому розмежуванні цивільно-правових та трудових відносин[1;2]. Крім того, надмірний контроль з боку державних органів і різні бюрократичні процедури можуть ускладнювати діяльність навіть легальних підприємців, що підкреслює необхідність подальшої дерегуляції [4].

Аналіз показує, що перспективи розвитку правового регулювання діяльності ФОП пов'язані з удосконаленням законодавства, цифровізацією державних сервісів, зменшенням адміністративного тиску та гармонізацією норм із європейськими стандартами. Важливим є також розвиток механізмів державної підтримки малого бізнесу, включаючи кредитні та грантові програми, пільгові умови для стартапів та інвестиційні стимули.

Отже, правове регулювання діяльності фізичних осіб-підприємців в Україні є важливою складовою сучасної економічної політики держави, що поєднує норми різних галузей права та спрямоване на створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу, забезпечення зайнятості населення й наповнення бюджету. Попри наявність розвиненої нормативної бази та позитивні результати цифровізації й спрощеної системи оподаткування, актуальними залишаються питання стабільності законодавства, зменшення адміністративного

тиску, запобігання підміні трудових відносин і гармонізації національних норм із європейськими стандартами. Подальше вдосконалення правового регулювання має здійснюватися комплексно — через підвищення передбачуваності правових норм, розвиток електронних сервісів, удосконалення механізмів державної підтримки та формування сталої правозастосовної практики, що в цілому сприятиме зміцненню економічної стійкості України, розвитку конкурентного середовища та формуванню сучасної моделі відповідального підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами та доповненнями). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 № 755-IV (зі змінами). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
4. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 № 4618-VI (зі змінами та доповненнями). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

УДК 346

РЕШЕТНИК А.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **АРГАТ Я.П.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

АНТИМОНОПОЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено актуальні питання антимонопольного регулювання господарської діяльності в Україні. Проаналізовано значення конституційних принципів захисту конкуренції, норм господарського законодавства та спеціальних законів у сфері економічної конкуренції. Акцентовано увагу на проблемах зловживання монопольним становищем, антиконкурентних узгоджених дій та контролі за концентрацією суб'єктів господарювання. Наголошено на необхідності гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу.

Ключові слова: антимонопольне регулювання, економічна конкуренція, монопольне становище, концентрація суб'єктів господарювання, узгоджені дії, державний контроль.

Антимонопольне регулювання господарської діяльності є одним із ключових напрямів державної економічної політики України. В умовах ринкової економіки саме конкуренція виступає рушійною силою розвитку підприємництва, забезпечує підвищення якості продукції, розширення асортименту товарів і послуг, а також формування справедливих цін. Водночас відсутність належного контролю може призвести до монополізації ринків та порушення прав як суб'єктів господарювання, так і споживачів.

Відповідно до ст. 42 Конституція України держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності та не допускає зловживання монопольним становищем на ринку [1]. Спеціальним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про захист економічної конкуренції» [2], який визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, а також встановлює відповідальність за її порушення.

Центральним органом, що реалізує державну політику у сфері захисту економічної конкуренції, є Антимонопольний комітет України. Його правовий статус визначений Закон України «Про Антимонопольний комітет України» [3]. До повноважень цього органу належать: здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, розгляд справ про порушення, надання дозволів на концентрацію суб'єктів господарювання та застосування санкцій.

Однією з важливих складових антимонопольного регулювання є контроль за концентрацією суб'єктів господарювання. Концентрація може здійснюватися у формі злиття, приєднання підприємств, створення спільних підприємств або набуття контролю над іншими суб'єктами господарювання. У випадках, коли така концентрація може призвести до суттєвого обмеження конкуренції, вона потребує попереднього дозволу Антимонопольного комітету України [2].

Окрему увагу законодавство приділяє запобіганню зловживанню монопольним (домінуючим) становищем. Монопольним визнається становище суб'єкта господарювання, яке дозволяє йому самостійно або разом з іншими суб'єктами визначати умови обігу товарів на ринку. Зловживання може проявлятися у встановленні монопольно високих цін, створенні перешкод для доступу на ринок інших підприємств, нав'язуванні невігідних умов договорів тощо.

Небезпечним явищем для економіки є антиконкурентні узгоджені дії (картельні змови), які передбачають погоджену поведінку конкурентів з метою встановлення фіксованих цін, розподілу ринків або обмеження виробництва. Такі дії прямо заборонені законодавством і тягнуть за собою відповідальність у вигляді значних штрафів [2].

Крім того, важливим напрямом є протидія недобросовісній конкуренції, що регулюється Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [4]. До таких порушень належать поширення неправдивої інформації, неправомірне використання комерційної таємниці, копіювання зовнішнього вигляду продукції та інші дії, що можуть завдати шкоди конкурентам.

В умовах євроінтеграції України особливого значення набуває гармонізація національного законодавства з правом Європейського Союзу у сфері конкуренції. Це сприяє формуванню прозорого конкурентного середовища, підвищенню інвестиційної привабливості держави та зміцненню економічної стабільності.

Отже, антимонопольне регулювання господарської діяльності є необхідним елементом функціонування сучасної ринкової економіки. Ефективна реалізація принципів захисту конкуренції, діяльність Антимонопольного комітету України та вдосконалення законодавства у цій сфері сприяють забезпеченню балансу між свободою підприємницької діяльності та інтересами суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.03.2026).
2. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 03.03.2026).
3. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року № 3659-XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12/ed20220507/comp20070311?lang=uk> (дата звернення: 04.03.2026).
4. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 року № 236/96-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.03.2026).

УДК: 349.42

САЛІЙ О.І., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **МЕЛЬНИК В.О.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Досліджено правові засади використання земель сільськогосподарського призначення, їх правовий

режим, коло суб'єктів прав на такі землі, особливості охорони земель та відповідальності за порушення земельного законодавства.

Ключові слова: землі сільськогосподарського призначення, правовий режим земель, використання земель, охорона земель, аграрні правовідносини, земельне законодавство.

Землі сільськогосподарського призначення є одним із найважливіших національних багатств України, основою продовольчої безпеки держави, базовим ресурсом розвитку аграрного сектору економіки та особливим об'єктом правового регулювання. В умовах земельної реформи, відкриття ринку землі, євроінтеграційних процесів і воєнних викликів питання належного правового забезпечення використання земель сільськогосподарського призначення набуває особливої актуальності.[1]

Метою даних тез є узагальнення основних положень правового регулювання використання земель сільськогосподарського призначення, визначення їх правового режиму, кола суб'єктів прав на такі землі, особливостей порядку їх використання та охорони, а також характеристика відповідальності за порушення земельного законодавства у цій сфері.

Землі сільськогосподарського призначення становлять самостійну категорію земель, що виділяється за їх основним цільовим призначенням – використанням для виробництва сільськогосподарської продукції, ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського та особистого селянського господарства. Їх правовий режим характеризується поєднанням приватноправових і публічно-правових засад, що обумовлено особливою соціальною, економічною та екологічною цінністю сільськогосподарських угідь.[2]

Правовий режим земель сільськогосподарського призначення передбачає встановлення спеціальних вимог щодо їх використання, обмежень у зміні цільового призначення, а також обов'язковість дотримання правил охорони земель і збереження родючості ґрунтів. Використання таких земель має здійснюватися відповідно до встановленого цільового призначення та з урахуванням екологічних вимог, що спрямовані на запобігання деградації ґрунтів, забрудненню земель і виснаженню природних ресурсів.[3]

Суб'єктами права на землі сільськогосподарського призначення є громадяни, юридичні особи, територіальні громади та держава. Кожна із зазначених груп суб'єктів наділяється визначеним обсягом прав та обов'язків щодо володіння, користування і розпорядження земельними ділянками. Правовий статус суб'єктів землекористування характеризується не лише наявністю майнових прав на землю, а й покладенням обов'язку забезпечувати раціональне використання земель, дотримуватися вимог екологічної безпеки та не порушувати прав інших осіб.[4]

Особливе місце у правовому регулюванні займає порядок використання та охорони земель сільськогосподарського призначення. Використання таких земель повинно забезпечувати ефективне сільськогосподарське виробництво та водночас збереження якісного стану ґрунтів. Важливими елементами правового механізму є встановлення нормативів використання земель, запровадження заходів щодо охорони земель, рекультивації порушених ділянок, захисту ґрунтів від ерозії, засолення, підтоплення та інших негативних процесів.[5]

Охорона земель сільськогосподарського призначення розглядається як система правових, організаційних та економічних заходів, спрямованих на збереження і відтворення родючості ґрунтів, недопущення погіршення екологічного стану земель та забезпечення сталого землекористування. Держава відіграє ключову роль у здійсненні контролю за використанням і охороною земель, реалізуючи функції нагляду, моніторингу та застосування заходів юридичної відповідальності.[6]

Важливою складовою правового регулювання є інститут відповідальності за порушення законодавства у сфері використання земель сільськогосподарського призначення. Порушення вимог щодо цільового використання земель, правил охорони ґрунтів,

недотримання екологічних стандартів, самовільне зайняття земельних ділянок або їх псування тягнуть за собою застосування заходів юридичної відповідальності. Така відповідальність виступає важливим гарантійним механізмом забезпечення законності у сфері земельних відносин та сприяє запобіганню порушенням у майбутньому.[7]

Разом із тим, практика застосування земельного законодавства свідчить про наявність низки проблем, пов'язаних із недосконалістю механізмів державного контролю, порушенням цільового призначення земельних ділянок, недостатньою ефективністю заходів охорони земель, а також існуванням колізій і прогалин у правовому регулюванні. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення правових інструментів регулювання використання земель сільськогосподарського призначення та їх гармонізації з європейськими стандартами.

Отже, правове регулювання використання земель сільськогосподарського призначення має комплексний характер і спрямоване на забезпечення раціонального землекористування, охорону земель як основного національного багатства та захист прав і законних інтересів суб'єктів аграрних правовідносин. Ефективність такого регулювання значною мірою залежить від узгодженості норм земельного й аграрного законодавства, дієвості державного контролю та реального забезпечення балансу між приватними і публічними інтересами у сфері використання земельних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%0>
2. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення. URL:<https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/12/25-1.pdf>
3. Погрібний О. О. Аграрне право України: навчальний посібник. URL:<https://studies.in.ua/pogrbnij-agrame-pravo/>
4. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-ІІІ. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
5. Раціональне використання та охорона земель: навчальні матеріали. URL:<http://eprints.kname.edu.ua/59182/1/2020%20печ.%205Л%20КЛ.Рац.исп.pdf>
6. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. № 962-ІV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15>
7. Про землеустрій: Закон України від 22 травня 2003 р. № 858-ІV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15>

УДК 349.41

САЛІЙ О.І., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ЛОМАКІНА І.Ю.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРИВАТИЗАЦІЮ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

У тезах досліджено правові особливості реалізації громадянами України права на безоплатну приватизацію земельних ділянок. Проаналізовано законодавчі засади отримання земельних ділянок, сучасні проблеми практичної реалізації цього права, а також тенденції трансформації земельного законодавства в умовах воєнного стану та земельної реформи.

Ключові слова: безоплатна приватизація землі, земельні правовідносини, земельна реформа, земельне право, земельні ділянки.

Право громадян України на безоплатну приватизацію земельних ділянок є одним із важливих інститутів земельного права та складовою реалізації конституційного принципу доступу громадян до природних ресурсів [1]. В умовах земельної реформи це право набуває особливої актуальності, оскільки сприяє задоволенню соціально-економічних потреб

населення та формуванню ефективної системи землеволодіння і землекористування [6].

Нормативною основою реалізації цього права є положення Земельного кодексу України, зокрема стаття 118, яка визначає процедуру набуття громадянами права власності на земельні ділянки державної або комунальної власності [2]. Законодавство передбачає можливість безоплатного отримання земельних ділянок для різних цілей, зокрема ведення особистого селянського господарства, будівництва та обслуговування житлового будинку, садівництва та дачного будівництва [4].

Важливою особливістю даного правового інституту є встановлення граничних норм безоплатної передачі земельних ділянок залежно від їхнього цільового призначення [1]. Такий підхід спрямований на забезпечення справедливого розподілу земельних ресурсів та запобігання їх надмірній концентрації [6].

Процедура безоплатної приватизації передбачає кілька етапів. Громадянин подає клопотання до відповідного органу влади із зазначенням бажаного місця розташування земельної ділянки [5]. Після його розгляду надається дозвіл на розроблення проєкту землеустрою або надається мотивована відмова. Надалі здійснюється розроблення та погодження проєкту землеустрою, внесення відомостей до Державного земельного кадастру та прийняття рішення про передачу земельної ділянки у власність [3].

Практика реалізації цього права в Україні свідчить про наявність певних проблем, зокрема складність адміністративних процедур, тривалі строки розгляду заяв, нестачу вільних земельних ресурсів та випадки зловживань під час розподілу земельних ділянок [6].

Додатковим фактором, що впливає на реалізацію права на безоплатну приватизацію, є воєнний стан в Україні. У зв'язку з необхідністю збереження земельного фонду держава тимчасово обмежила окремі процедури у сфері земельних відносин, що призвело до уповільнення процесів приватизації [3].

Отже, право на безоплатну приватизацію земельних ділянок залишається важливим механізмом реалізації майнових прав громадян. Подальший розвиток земельного законодавства має бути спрямований на спрощення процедур отримання земельних ділянок, підвищення прозорості управлінських рішень та забезпечення раціонального використання земельних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безоплатна приватизація землі: правові аспекти. URL:<https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/2021-11%20Безоплатна%20приватизація%20землі.pdf>
2. Земельний кодекс України: ст. 118. URL:https://protocol.ua/ua/zemelnyy_kodeks_ukraini_stattya_118/
3. Особливості процедури приватизації земельних ділянок у 2025 році. URL:<https://agronews.ua/news/ozvucheno-osoblyvosti-procedury-pryvatzacziyi-zemelnyh-dilyanok-u-2025-r/>
4. Право на безоплатне отримання земельної ділянки: інформаційні матеріали Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL:<https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Право%20на%20безоплатне%20отримання%20земельної%20ділянки.pdf>
5. Роз'яснення щодо порядку набуття права власності на землю громадянами. URL:<https://sumska.land.gov.ua/info/roziasnennia-shchodo-poriadku-nabuttia-i-realizatsii-prava-vlasnosti-na-zemliu-hromadianam/>
6. Юридичний вісник. Проблеми реалізації права громадян на землю. URL:https://yurvisnyk.in.ua/v3_2024/32.pdf

УДК: 35.07/.08(477):005.2'06

СМУТОК Д.Є., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **МЕЛЬНИК В.О.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЛІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

В тезах досліджено правове регулювання договору оренди землі в аграрній сфері, проаналізовано

нормативно-правову базу, особливості укладення, зміни та припинення договору оренди земельних ділянок, а також визначено його значення для розвитку сільського господарства України.

Ключові слова: договір оренди землі; земельні правовідносини; аграрне право; земельна ділянка; орендна плата.

Земля є основним національним багатством України та головним засобом виробництва в аграрній сфері. В умовах ринкової економіки оренда землі виступає найбільш поширеною формою користування земельними ділянками, що зумовлює актуальність дослідження правового регулювання договору оренди землі.

Актуальність теми полягає в необхідності вдосконалення правового механізму орендних земельних відносин, забезпечення стабільності землекористування, захисту прав власників земельних ділянок та орендарів, а також розвитку аграрного сектору економіки [1, с. 45].

Метою дослідження є комплексний аналіз правового регулювання договору оренди землі в аграрній сфері, визначення його правової природи, нормативно-правової бази, а також особливостей укладення, зміни та припинення договору.

Договір оренди землі - це цивільно-правовий документ, який підпорядковується нормам цивільного та земельного законодавства. Згідно з Законом України «Про оренду землі», цей договір передбачає, що орендодавець передає земельну ділянку орендарю для володіння та користування за певну плату на визначений термін. Особливість цього договору полягає в тому, що після його державної реєстрації виникає речове право оренди на земельну ділянку [2, с. 112].

Нормативно-правове регулювання орендних земельних відносин здійснюється на основі Конституції України, Земельного кодексу України, Цивільного кодексу України, Закону України «Про оренду землі», а також законів про державну реєстрацію речових прав, про Державний земельний кадастр, Податкового кодексу України та законодавства про оцінку земель. Комплексний характер правового регулювання зумовлений особливим статусом землі як природного ресурсу та об'єкта цивільних прав [2, с. 78].

Договір оренди землі укладається між двома сторонами: орендодавцем і орендарем. Орендодавець - це або власник земельної ділянки, або особа, яка має на це повноваження. Орендарем можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, включаючи фермерські господарства та аграрні підприємства. Об'єктом цього договору є земельна ділянка, яка повинна бути правильно оформлена, мати кадастровий номер, чітко визначені межі та цільове призначення [3, с. 56].

Договір оренди землі укладається у письмовій формі та підлягає державній реєстрації. Істотними умовами договору є предмет договору, строк оренди, розмір і порядок сплати орендної плати, права та обов'язки сторін, умови використання земельної ділянки та відповідальність сторін. Право оренди земельної ділянки виникає з моменту державної реєстрації договору, що забезпечує правову визначеність та захист прав сторін [4, с. 134].

Орендодавець має право вимагати, щоб орендна плата сплачувалася вчасно, а земельна ділянка використовувалася за призначенням. Він також зобов'язаний надати земельну ділянку в користування та не заважати орендарю. Орендар, в свою чергу, має право користуватися землею та отримувати прибуток від її використання, але повинен дотримуватися вимог земельного та екологічного законодавства, своєчасно сплачувати орендну плату та виконувати умови договору [5, с. 97].

Договір оренди землі може бути змінений за згодою сторін або у випадках, передбачених законом. Підставами припинення договору є закінчення строку, розірвання за згодою сторін або за рішенням суду, відчуження земельної ділянки, а також інші підстави, встановлені законодавством. Припинення договору тягне припинення права оренди та обов'язок орендаря повернути земельну ділянку орендодавцю.

Отже, договір оренди землі - це важливий правовий інструмент, який допомагає

організувати землекористування в аграрній сфері. Він забезпечує ефективне використання земельних ресурсів, стабільність у виробництві та захист прав усіх учасників земельних правовідносин.

Таким чином, цей договір стає ключовим елементом земельного права, поєднуючи приватні та публічні інтереси, раціонально використовуючи земельні ресурси та сприяючи розвитку сільського господарства в Україні. Удосконалення правового регулювання орендних відносин є необхідною умовою для стабільного функціонування аграрного сектору та захисту прав усіх учасників земельних правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. <https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>
3. Закон України «Про оренду землі» від 06.10.1998 № 161-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/go/161-14>
4. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». <https://zakon.rada.gov.ua/go/1952-15>
5. Податковий кодекс України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

УДК 347.73/74

КИРИЧЕНКО В.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **КОВАЛЬЧУК І.В.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПОДАТКОВІ АСПЕКТИ РЕЖИМУ ЕКСПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В даних тезах досліджено правовий механізм «режиму експортного забезпечення», запроваджений для подолання тіншового експорту агропродукції та гарантування повернення валютної виручки. Проаналізовано особливості адміністрування ПДВ, встановлення мінімальних цін та роль блокування фіктивних ланцюгів постачання у зміцненні економічної безпеки. Доведено, що інтеграція податкового та митного контролю є ключовим інструментом детінізації аграрного сектору в умовах воєнного стану.

Ключові слова: режим експортного забезпечення, податкова накладна, митна декларація, валютна виручка, зовнішньоекономічна діяльність, розрахунок коригування, ЄРПН.

Протягом 2022-2024 років в Україні гостро постала проблема експорту сільськогосподарської продукції невстановленого походження, що призвело до значних втрат державного бюджету та критичного неповернення валютної виручки. Схеми «сірого» експорту базувалися на вивезенні зерна суб'єктами, ланцюги постачання яких не простежувалися, що дозволяло виводити капітал за кордон. У відповідь на ці виклики держава запровадила режим експортного забезпечення (РЕЗ), законодавчий фундамент якого закладено Законами України №3706-IX та №3707-IX від 09.05.2024. Ці акти внесли засадничі зміни до Податкового кодексу України, зокрема до підрозділу 2 розділу XX, та до статті 19-2 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність». Повноцінне функціонування режиму розпочалося з грудня 2024 року на підставі Постанови КМУ №1261, охопивши такі стратегічні товари, як пшениця, кукурудза, ячмінь, соя, ріпак, соняшник, мед, горіхи та рослинні олії.

Головною особливістю режиму є встановлення жорсткого суб'єктного фільтра: експорт зазначених категорій товарів можуть здійснювати виключно особи, зареєстровані як платники ПДВ. Для суб'єктів, що не є платниками цього податку, зовнішньоекономічні операції з агропродукцією з переліку РЕЗ суворо заборонені. Окрім цього, запроваджено механізм мінімально допустимих експортних цін, які щомісяця затверджуються Мінагрополітики. Якщо контрактна вартість товару в експортному договорі є нижчою за

встановлений державою мінімум, митне оформлення такої операції стає юридично неможливим. Це нівелює можливість маніпуляцій із ціною та забезпечує прозоре формування бази оподаткування. Особлива увага приділяється валютній дисципліні: у межах РЕЗ заборонено будь-які форми взаємозаліку вимог чи використання закордонних рахунків резидентів для отримання оплати, що гарантує надходження валюти безпосередньо в українську банківську систему [1].

Процес податкового адміністрування в режимі РЕЗ вимагає від експортера складання та реєстрації податкової накладної (ПН) в Єдиному реєстрі податкових накладних ще до подання митної декларації. Кожна ПН повинна містити дані лише про один вид товару (один код УКТ ЗЕД), а облік кількості має вестися виключно в кілограмах. Законодавство передбачає дворівневу систему ставок ПДВ: нульова ставка застосовується миттєво лише для суб'єктів із позитивною валютною історією, у яких обсяг неповерненої виручки за останні 12 місяців не перевищує 20%. Всі інші експортери зобов'язані реєструвати ПН за «внутрішніми» ставками 14% або 20%. Право на застосування нульової ставки такі суб'єкти отримують лише після фактичного завершення розрахунків за операцією та отримання банком валютної виручки, що підтверджується через триетапний механізм розрахунків коригування (РК). Перший тип РК подається до митниці для уточнення обсягів, другий — після митного оформлення для остаточного узгодження даних із митною декларацією, а третій виключно після надходження валюти для повернення ПДВ [2].

Практичне впровадження режиму вже продемонструвало свою ефективність у боротьбі зі схемами мінімізації податків. Моніторинг ДПС України виявив численні спроби «тестування» системи ризиковими суб'єктами, які намагалися експортувати продукцію без належного походження. Яскравим прикладом є спроба реєстрації накладних на експорт сої компанією, податковий ліміт якої був сформований за рахунок придбання підземних паркомісць. Також фіксувалися випадки підміни кодів товарів та спроби експорту олії на мільйони гривень підприємствами, які не мають ні банківських рахунків, ні земельних ділянок, ні основних засобів. Завдяки автоматизованому контролю в межах РЕЗ станом на сьогодні заблоковано реєстрацію накладних на суму понад 98,8 млрд гривень від суб'єктів із ризиковими ознаками. Водночас понад тисяча сумлінних експортерів успішно інтегрувалися в нову систему, що підтверджує можливість поєднання жорсткого контролю з безперебійною роботою легального бізнесу. Лише прозоре декларування ланцюгів постачання та дотримання валютної дисципліни є запорукою стабільного функціонування аграрного сектору та економічної безпеки України [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами) URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Про запровадження режиму експортного забезпечення: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.10.2024 № 1261. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1261-2024-п#Text>
3. Про затвердження Порядку затвердження мінімально допустимих експортних цін на окремі види товарів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2024 №944 (зі змінами). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944-2024-п#Text>

УДК 347.1

ЧОРНОУС П.С., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **ЄФРЕМОВА І.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

РЕЧОВІ ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ НЕРУХОМОСТІ

У роботі розглядається правове регулювання речових прав на об'єкти нерухомості в Україні.

Проаналізовано поняття та основні види речових прав, зокрема право власності та інші похідні речові права на нерухоме майно. Особлива увага приділяється підставам виникнення, порядку реалізації та державній реєстрації таких прав. Також коротко висвітлено значення речових прав для забезпечення стабільності майнових відносин у сфері нерухомості.

Ключові слова: об'єкти, правовідносини, речові права, спадковість, розпорядження.

Сфера речових прав сьогодні є досить різноманітною, проте історично вона розвивалася насамперед навколо права власності. Ще за часів Давнього Риму всі інші правові відносини розглядалися саме через призму власності. Проте з розвитком суспільства стало очевидно, що лише цього інституту недостатньо. Люди почали потребувати не тільки захисту прав власників, а й узгодження їхніх інтересів з правами інших осіб. Так поступово з'явилися перші обмеження права власності — так звані сервітути, а згодом інші інститути, як-от суперфіцій, емфітевзис і застава. Усе це привело до формування групи так званих речових прав на чужі речі, тобто таких, що надають особі певні можливості щодо майна, яке їй не належить.

Цей поділ базувався на простому принципі: «своє» і «чуже». З часом кількість таких прав зростала, і в юридичній науці утвердилося поняття обмежених речових прав, які відрізняються від права власності тим, що дають особі не повне, а часткове панування над річчю. Класифікація речових прав на право власності й речові права на чужу річ (майно) або право власності та обмежені речові права так чи інакше відтворює те привілейоване становище, яке досить тривалий час надавалось праву власності в системі речових прав. Така ситуація певною мірою зберігається й досі вже в сучасному цивільному праві України, попри самостійний характер кожного різновиду речових прав, що в принципі визнається цивілістичною доктриною[17 с. 74]

Питання про місце володіння в системі речових прав викликає найбільше дискусій. Частина дослідників розглядає володіння лише як фактичний стан, інші ж наполягають, що воно має самостійне правове значення. Насправді право володіння може існувати окремо, зокрема у зберігачів або перевізників, які фактично володіють річчю, але не є її власниками.

Таким чином, різні наукові підходи до класифікації речових прав свідчать, що центральним елементом у більшості випадків залишається саме користування майном, тоді як інші правомочності часто виступають допоміжними або похідними.

Зрозуміло, що різновиди речових прав мають визначатися не за переліком у законодавстві, а за кваліфікаційними ознаками цих прав, оскільки кожний різновид речових прав насправді тому і є таким, оскільки має свої власні, відмінні від інших, характеристики та зміст. Усе це зумовлює потребу приділити окрему увагу в законодавстві кожному виду речових прав, який буде законодавчо визначатися [20, с. 102]

Усі речові права походять від основних повноважень власника — володіння, користування та розпорядження майном. Інші види речових прав можна розглядати як часткове втілення цих можливостей. Найчастіше вони стосуються користування майном, адже саме це приносить реальну економічну користь. Водночас окремі права можуть обмежуватися лише володінням або розпорядженням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. (чинний). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.10.2025).
2. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно» (7). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення: 18.10.2025).
3. Закон України «Про заставу» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text> (дата звернення: 21.10.2025).
4. Закон України «Про оренду землі». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 20.10.2024).

ПАЛАМАРЧУК К.О., здобувач вищої освіти
Науковий керівник – **ЛИННИК Т.В.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ВІЙСЬКОВИЙ СТАНДРТ УКРАЇНИ ТА СТАНДАРТИ НАТО

Ці матеріали присвячені аналізу важливості та необхідності переходу України на стандарти НАТО задля покращення взаємодії між різними видами збройних сил, збройними силами країн-членів НАТО для досягнення взаємосумісності.

Ключові слова: Україна, Збройні Сили України, НАТО.

Військові стандарти України визначають вимоги до озброєння, матеріального забезпечення, техніки та процесів у Збройних Силах України.

Партнерство України з НАТО розпочалося у 1994 році за програмою «Партнерство заради миру», що стало основою для інтеграції до євроатлантичних безпекових структур та необхідністю адаптації до міжнародних стандартів.

Це дало гарантії та політичні зобов'язання дотримуватися засад демократичного суспільства, принципів міжнародного права, виконувати зобов'язання згідно Уставу ООН, Загальної декларації прав людини, Гельсінського заключного акта та міжнародних угод щодо роззброєння та контролю над озброєннями, поважати існуючі кордони, врегульовувати спори мирними засобами тощо [1].

Чинна Воєнна доктрина України передбачає, що технічна сумісність зі збройними силами держав-членів НАТО є успішною запорукою реформування Збройних Сил України та їх розвитку за стандартами НАТО, задля злагодженої дії у складі контингенту НАТО. [3, с.185].

Україна прагне стати повноправним членом європейської та євроатлантичної спільноти, здійснює військову реформу для підвищення оперативно-технічної сумісності Збройних Сил України зі збройними силами НАТО і країн-партнерів, за стандартами Альянсу.

Стандарт НАТО - міжнародна «Угода зі стандартизації» (STANAG - “Standardization Agreement”), регулює загальні правила, визначає спільний порядок дій, закріплює єдину термінологію і встановлює умови уніфікації технічних процесів, озброєння й військової техніки, іншої матеріальної частини сил НАТО й держав, з якими НАТО налагоджує партнерські відносини.

Важливим є трансформація системи військової освіти для досягнення взаємосумісності з країнами-членами НАТО. Впровадження доктрин та стандартів НАТО забезпечують єдиний підхід до підготовки військових кадрів, оперативного планування та проведення спільних операцій. Цей процес складний, багатогранний та охоплює різні аспекти військової освіти та підготовки. Це можливо досягти за рахунок взаємосумісності, стандартизації освітніх програм, [4 с.253].

Для ефективної комунікації в багатонаціональному середовищі важливим є мовна підготовка військовослужбовців для розуміння військової термінології, аббревіатур, кодів, радіообмін англійською мовою тощо.

Узгодження термінів в процесі співпраці, полегшує проведення спільних навчань та координації дій, забезпечує мовну сумісність у плануванні та командуванні, стандарти НАТО поширюються і на структуру військових документів [3 с.9-10].

Відбувається медична стандартизація, оновлюється нормативна база, матеріально-технічне забезпечення та системи військово-медичної підготовки українських фахівців за

принципами Tactical Combat Casualty Care (ТССС), що відповідають практиці армій країн-членів НАТО [2 с.57]. Це допомагає зберегти життя та здоров'я цивільного населення та військових. Російсько-українська війна на практиці показує ефективність застосування протоколів надання медичної допомоги на полі бою.

Враховане вище потребує комплексного, систематичного та структурованого підходу та спільної роботи різних відомств та міністерств, аналіз та впровадження законодавчої бази. Це підвищує рівень боєздатності Збройних Сил України, ефективного використання державних ресурсів у сфері оборони та захисту країни.

Створення, розвиток та модернізація підприємств оборонно-промислового комплексу, проводиться навчання та стажування кваліфікованих спеціалістів, інструкторів та особового складу за стандартами НАТО.

В час «війни технологій» необхідно бути гнучким та постійно оновлювати матеріально-технічну базу, підвищувати рівень знань та навичок фахівців, будувати сильну законодавчу базу, адже відбувається постійне оновлення зразків зброї, науковий прогрес, що спонукає до постійного розвитку та модернізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Партнерство заради миру. Україна – НАТО. <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru> дата звернення 06.03.2026.
2. Вагін А.В. Імплементация міжнародних стандартів медичного забезпечення військовослужбовців у національне законодавство України Актуальні проблеми права: теорія і практика №1 (51), 2026. <https://scholar.googleusercontent.com/scholar> дата звернення 06.03.2026.
3. Мельник С. Правові засади запровадження стандартів Північноатлантичного Альянсу / Адміністративне право і процес 4/2021. <https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/28.pdf> дата звернення 06.03.2026.
4. Хижняк І.А., Грідасов І.Ю., Тюріна В.Ю. Доктрини та стандарти НАТО як інструмент для досягнення взаємосумісності військової освіти в Україні з країнами-членами НАТО / Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції «Модернізація вищої освіти та забезпечення якості освітньої діяльності в умовах європейської інтеграції» 18.10.2024 р. <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/4a91706f-064b-47f9-901a-51d745b7f71a/content> дата звернення 06.03.2026.
5. Щеголева Т.Л., Мисечко О.В. Відтворення військових реалій у перекладі англомовних документів: аналіз офіційних текстів НАТО та ЗСУ АКАДЕМІЧНІ ВІЗІІ Випуск 51/2026. <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2741/2587> дата звернення 06.03.2026.

УДК: 341.9

БОГДАНЕВИЧ Д.І., магістрант

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У роботі досліджено актуальні питання правового регулювання захисту персональних даних у сучасному цифровому суспільстві. Проаналізовано поняття персональних даних, особливості їх обробки та основні проблеми забезпечення належного рівня їх захисту в Україні. Окрему увагу приділено європейським стандартам у цій сфері, зокрема положенням Загального регламенту про захист даних. Розглянуто основні виклики, пов'язані з розвитком інформаційних технологій, масовим збором даних та ризиками витоку інформації. Запропоновано напрями вдосконалення національного законодавства з метою підвищення ефективності захисту персональних даних та забезпечення права людини на приватність.

Ключові слова: персональні дані, захист персональних даних, право на приватність, цифрове суспільство, інформаційні технології, GDPR, правове регулювання.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій та цифровізація суспільних процесів зумовлюють появу нових правових викликів, пов'язаних із забезпеченням належного рівня захисту персональних даних. У сучасному світі значна частина суспільних відносин здійснюється в цифровому середовищі, що передбачає активне використання інформаційно-комунікаційних технологій, електронних сервісів та онлайн-платформ. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема захисту персональних даних фізичних осіб, оскільки їх обробка здійснюється практично в усіх сферах суспільного життя.

Персональні дані є важливим елементом реалізації права людини на приватність. Конституція України гарантує кожному право на невтручання в особисте і сімейне життя, а також захист конфіденційної інформації про особу. Водночас розвиток цифрових технологій спричиняє зростання обсягів збирання, обробки та зберігання персональної інформації як державними органами, так і приватними компаніями. Це створює додаткові ризики для порушення прав людини, зокрема у випадках витоку інформації, незаконного використання даних або недостатнього рівня їх захисту.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення правового регулювання у сфері захисту персональних даних в Україні з урахуванням сучасних викликів цифрового суспільства та європейських стандартів у цій сфері.

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних», персональні дані — це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. До таких даних можуть належати ім'я, дата народження, місце проживання, контактні дані, ідентифікаційний номер, банківські реквізити, а також інша інформація, що дозволяє встановити особу.

У сучасному цифровому середовищі до персональних даних також належать електронні ідентифікатори, зокрема IP-адреси, дані геолокації, інформація з соціальних мереж, а також біометричні дані. Використання таких даних є поширеним у діяльності банківських установ, онлайн-сервісів, мобільних застосунків та державних електронних платформ.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює відносини у сфері захисту персональних даних в Україні, є Закон України «Про захист персональних даних», прийнятий у 2010 році. Його положення визначають порядок обробки персональних даних, права суб'єктів персональних даних, а також обов'язки володільців і розпорядників таких даних.

Крім того, важливу роль відіграють положення Конституції України, Закону України «Про інформацію», Закону України «Про доступ до публічної інформації», а також міжнародні акти, ратифіковані Україною. Зокрема, одним із ключових міжнародних документів є Конвенція Ради Європи №108 про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних.

Разом з тим, розвиток цифрових технологій значно випереджає темпи оновлення законодавства, що створює низку правових проблем у сфері захисту персональної інформації.

Однією з ключових проблем у сфері захисту персональних даних є масовий збір та обробка інформації про користувачів різноманітними цифровими сервісами. Соціальні мережі, інтернет-магазини, банківські установи та інші суб'єкти господарювання активно використовують персональні дані для надання послуг, маркетингових цілей та аналітики. У багатьох випадках користувачі не усвідомлюють обсяг інформації, який збирається про них, а також способи її подальшого використання.

Ще однією серйозною проблемою є витоки персональних даних. У результаті кібератак або недбалого зберігання інформації конфіденційні дані можуть потрапляти у відкритий

доступ або використовуватися зловмисниками. Це може призводити до фінансових шахрайств, незаконного використання особистої інформації або порушення приватності громадян.

Крім того, існує проблема недостатнього рівня правової обізнаності громадян щодо захисту своїх персональних даних. Багато користувачів мережі Інтернет погоджуються на обробку своїх даних, не ознайомившись з умовами користування сервісами або політикою конфіденційності.

Ще одним важливим аспектом є необхідність гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу. У країнах ЄС діє Загальний регламент про захист даних (General Data Protection Regulation — GDPR), який встановлює високі стандарти захисту персональної інформації та передбачає значні санкції за порушення відповідних норм.

У сучасних умовах особливого значення набуває використання європейського досвіду у сфері захисту персональних даних. Одним із найважливіших нормативних актів у цій сфері є Загальний регламент про захист даних (General Data Protection Regulation — GDPR), який набрав чинності у Європейському Союзі у 2018 році.

GDPR встановлює комплексні правила щодо обробки персональних даних та передбачає високий рівень захисту прав фізичних осіб. Зокрема, регламент гарантує громадянам право знати, які саме персональні дані про них збираються та зберігаються, а також право вимагати виправлення або видалення такої інформації. Крім того, важливим є право на так зване «право бути забутим», що передбачає можливість вимагати видалення персональних даних з інформаційних систем.

Одним із перспективних напрямів є оновлення Закону України «Про захист персональних даних» з урахуванням сучасних технологічних викликів. Зокрема, законодавство має враховувати особливості використання великих масивів даних, штучного інтелекту, хмарних технологій та інших сучасних цифрових інструментів.

Важливим є також підвищення відповідальності суб'єктів, які здійснюють обробку персональних даних. Необхідно забезпечити ефективний контроль за діяльністю компаній та установ, що працюють із персональною інформацією громадян. Це передбачає створення дієвих механізмів державного нагляду, а також удосконалення системи адміністративної та фінансової відповідальності за порушення законодавства у цій сфері.

Таким чином, захист персональних даних є одним із ключових елементів забезпечення права людини на приватність у сучасному цифровому суспільстві. Розвиток інформаційних технологій значно розширює можливості збирання та обробки персональної інформації, що, у свою чергу, створює нові ризики для порушення прав громадян.

Аналіз чинного законодавства України свідчить про наявність певних проблем у сфері правового регулювання захисту персональних даних, зокрема щодо відповідності національних норм сучасним міжнародним стандартам. У зв'язку з цим особливо актуальним є процес гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу.

Важливими напрямками вдосконалення правового регулювання у цій сфері є оновлення законодавчої бази, посилення відповідальності за порушення правил обробки персональних даних, а також підвищення рівня правової обізнаності громадян. Реалізація цих заходів сприятиме формуванню ефективної системи захисту персональних даних та забезпеченню належного рівня гарантій права людини на приватність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 №2297-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
2. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 №2939-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
3. Конвенція Ради Європи №108 про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text

КИРИЧЕНКО В.В., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **МЕЛЬНИК В.О.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ДОГОВОРИ В АГРАРНОМУ ПРАВІ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Анотація: досліджено правову природу та специфіку аграрного договору як універсального інструмента регулювання відносин у сільськогосподарському секторі України. Розглянуто систему та класифікацію аграрних договорів, особливості їхнього змісту, зумовлені природно-кліматичними ризиками, а також механізми захисту прав суб'єктів агробізнесу. Акцентовано увагу на комплексному характері правового регулювання, що поєднує норми цивільного, господарського та земельного законодавства.

Ключові слова: аграрний договір, сільськогосподарська діяльність, правове регулювання, договірні відносини, земельні ресурси, агробізнес, господарський ризик.

Аграрний сектор є стратегічно важливою складовою економіки України, що забезпечує продовольчу безпеку держави, формує значну частину експортного потенціалу та виконує важливу соціально-економічну функцію. В умовах реформування земельних відносин, розвитку ринкових механізмів та інтеграції до європейського правового простору особливого значення набуває договір як універсальний інструмент правового регулювання аграрних правовідносин. Саме через договір здійснюється правове оформлення взаємодії між суб'єктами аграрної діяльності від використання земельних ресурсів до виробництва, переробки, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції.

Аграрний договір має комплексну правову природу, оскільки формується на стику норм цивільного, господарського, земельного та спеціального аграрного законодавства. Відсутність його єдиного законодавчого визначення зумовлює необхідність наукового осмислення цієї категорії. У загальному розумінні аграрний договір доцільно розглядати як погоджену волю сторін, спрямовану на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків у сфері сільськогосподарської діяльності з урахуванням специфіки аграрного виробництва. Його особливості визначаються залежністю результатів господарювання від природно-кліматичних умов, сезонним характером виконання зобов'язань, біологічною природою продукції, тривалими виробничими циклами та підвищеним рівнем господарського ризику. Крім того, використання земель сільськогосподарського призначення як основного засобу виробництва надає таким договорам особливого правового режиму [1].

Система договорів в аграрному праві характеризується значною різноманітністю, що обумовлено багатогранністю аграрних правовідносин. Вона охоплює договори щодо використання земель, виробництва, переробки, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції, а також договори про надання послуг у сфері агробізнесу. На практиці поширеними є змішані договори, які поєднують елементи різних цивільно-правових конструкцій, що дозволяє комплексно врегулювати складні господарські процеси. Класифікація аграрних договорів має не лише теоретичне, а й прикладне значення, оскільки забезпечує правильне визначення правової природи зобов'язань та обрання відповідних норм для їх регулювання.

Правове регулювання аграрних договорів здійснюється багаторівневою системою джерел, яка включає норми цивільного, господарського, земельного законодавства, спеціальні нормативно-правові акти аграрного спрямування, а також імперативні приписи щодо охорони земель, екологічної безпеки та якості продукції. Співвідношення загальних і спеціальних норм має ключове значення для правильного застосування законодавства. Водночас аграрні договори поєднують диспозитивні засади договірної свободи з імперативними вимогами публічно-правового характеру, що зумовлює їх особливий

регулятивний механізм [2].

Зміст аграрного договору відзначається підвищеним рівнем деталізації, що є об'єктивною необхідністю в умовах аграрного виробництва. Визначальними істотними умовами виступають предмет, строки виконання, якість продукції, ціна, порядок розподілу ризиків і відповідальність сторін. Особливого значення набувають положення щодо форс-мажорних обставин, страхування ризиків, контролю за виконанням зобов'язань та механізмів адаптації договору до змін економічного середовища. Процеси укладення, зміни та припинення аграрних договорів характеризуються гнучкістю, що дозволяє зберігати господарські зв'язки навіть за умов істотних змін зовнішніх факторів. Зміна договору нерідко виступає засобом забезпечення стабільності правовідносин, тоді як його припинення може мати значні економічні наслідки для сторін [3].

Захист прав суб'єктів аграрного права здійснюється через систему договірних, судових і публічно-правових механізмів. Відповідальність за порушення договірних умов виконує як компенсаційну, так і превентивну функцію, сприяючи забезпеченню стабільності аграрного ринку та балансу інтересів сторін. Таким чином, аграрний договір виступає не лише юридичною формою закріплення домовленостей, а й стратегічним інструментом організації агробізнесу, ефективність якого залежить від якості правового регулювання, рівня правової культури учасників та здатності договірних конструкцій адаптуватися до сучасних викликів розвитку аграрного сектору України [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрне право України: підручник / за ред. В.М. Статівки. Харків: Право, 2021. URL:https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/Stativka-2021.pdf
2. Аграрне право України: підручник / за ред. В.З. Янчука. Київ: Юрінком Інтер, 2020. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Zhushman_Viktor/Ahrarne_pravo.pdf
3. Статівка В.М. Договірні зобов'язання в аграрному праві України: монографія. Харків: Право, 2019. URL:https://pravoizdat.com.ua/image/data/Files/480/3_Agrarnepravo_Pidruchnik_2018_vnutri.pdf?srsltid=AfmBOoqDopXG7RHu38Wbitokv9LJdKgAL9tXK74era_drBAvyIZ82yjp
4. Аграрне право: навч. посіб. / за ред. О.А. Погрібного. Київ: Алерта, 2020. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Pohribnyi_OO/Ahrarne_pravo_Ukrainy.pdf?PHPSESSID=b0budcqir2n2b2ct12sdklcfh3

УДК 343.8

КИРИЧЕНКО В.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **СИМАКОВА С.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ДОТРИМАННЯ СТАНДАРТІВ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО УМОВ ТРИМАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ В УКРАЇНІ

Досліджено реформування кримінально-виконавчої системи України в контексті впровадження стандартів Рада Європи та практики Європейський суд з прав людини. Проаналізовано проблеми неналежних умов тримання засуджених, забезпечення права на медичну допомогу та дотримання вимог статті 3 Конвенції. Обґрунтовано необхідність комплексної модернізації системи та впровадження політики для забезпечення гуманізації виконання покарань.

Ключові слова: кримінально-виконавча система України, стандарти Ради Європи, ресоціалізація засуджених, права людини, пенітенціарна медицина, пробація.

Зміна вітчизняної кримінально-виконавчої системи пов'язаної з євроінтеграційними процесами вимагає системної адаптації національного законодавства до стандартів Ради Європи. Ключовим напрямком цієї трансформації є перехід від карального виконання покарань до ресоціалізаційної моделі, де центральне місце посідає дотримання прав і свобод людини. Основоположним правовим інструментом у цій сфері є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема стаття 3, яка встановлює абсолютну заборону

катувань та нелюдського або принижуючого гідність поводження [1].

Підґрунтям для визначення належних умов тримання засуджених є Європейські пенітенціарні правила. Згідно з цими нормами, умови тримання мають відповідати стандартам життя у вільному суспільстві, оскільки саме позбавлення волі вже є достатнім покаранням. Проте моніторингові візити Європейського комітету з питань запобігання катуванням систематично фіксують невідповідність матеріально-побутових умов в українських установах виконання покарань мінімальним вимогам щодо площі, санітарії та приватності. Однією з найбільш важливих проблем є дефіцит жилого простору. Згідно з прецедентною практикою Європейського суду з прав людини, зокрема у справі «Муршич проти Хорватії», панує сувора презумпція порушення статті 3 Конвенції, якщо площа на одного засудженого у спільній камері становить менше ніж 4м. В Україні застаріла архітектура установ казарменого типу унеможливорює дотримання цього стандарту без радикальної перебудови [2].

Рішення ЄСПЛ у справах «Невмержицький проти України» та «Беляев та Дігтяр проти України» чітко вказують на те, що сукупний вплив тисняви, неналежної вентиляції та відсутності приватності в санітарних вузлах кваліфікується як нелюдське поводження. Особливої наукової дискусії потребує експериментальний проект впровадження камер із поліпшеними умовами тримання на платній основі. Стандарти Ради Європи наголошують, що держава є гарантом дотримання базових прав усіх осіб, які перебувають під її юрисдикцією, а отже, право на гідні умови тримання не може бути предметом комерційних відносин або залежати від майнової спроможності засудженого. Критичним аспектом є функціонування пенітенціарної медицини. Стандарти вимагають Європейський комітет з питань запобігання катуванням дотримання принципу та професійної незалежності медичного персоналу від адміністрації установ. Забезпечення права на належну медичну допомогу є невід'ємною складовою позитивних зобов'язань держави. Ненадання адекватної терапії або утримання в умовах, що не відповідають стану здоров'я засудженого, неодноразово ставали предметом оскарження в ЄСПЛ.

Можна зробити висновок, що реформа пенітенціарної системи за стандартами Ради Європи передбачає дві ключові зміни: перехід до камерного утримання засуджених та зменшення кількості ув'язнених завдяки розвитку системи пробації. Тільки поєднання інфраструктурної модернізації з впровадженням ефективного механізму правового захисту засуджених дозволить мінімізувати кількість порушень та забезпечити реальну гуманізацію процесу виконання кримінальних покарань [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 12.09.2025 № 1129-IV URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 01.08.2021 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.10.2025 № 1188-2025-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-2025-p#Text>

УДК 341./1/.8

КИРИЧЕНКО В.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **СОКИРИНСЬКА О.А.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ

Анотація: розглядаються особливості розвитку сучасної криміналістики в умовах цифрової трансформації суспільства. Особливу увагу приділено формуванню нових напрямів криміналістичної

діяльності, пов'язаних із виявленням, фіксацією та аналізом електронних слідів злочину. Окреслено значення діджиталізації техніко-криміналістичних процесів, впровадження автоматизованих систем збору та обробки цифрових доказів, а також розвитку методик розслідування злочинів, що здійснюються з використанням сучасних інформаційних технологій

Ключові слова: криміналістика, техніко-криміналістичні дослідження, цифрова інформація, шахрайства.

Сучасний етап розвитку криміналістики характеризується активним пошуком нових підходів до вирішення теоретичних і практичних завдань, зумовлених швидкими темпами науково-технічного прогресу та цифровізації суспільства. Перед криміналістикою постають нові виклики, пов'язані з необхідністю адаптації її положень до реалій інформаційного середовища, у якому злочинна діяльність набуває нових, технологічно складних форм. Швидкий розвиток інформаційних, телекомунікаційних, біометричних та інших інноваційних технологій суттєво впливає на методологію криміналістики, формуючи нові напрями досліджень і практичного застосування знань. Злочинці дедалі частіше використовують цифрові засоби - мобільні пристрої, комп'ютери, системи відеоспостереження, «розумні» будинки, онлайн-сервіси та програмне забезпечення - для вчинення, підготовки або приховування протиправних дій. Це, своєю чергою, обумовлює необхідність розроблення спеціальних методик виявлення, фіксації та дослідження електронних слідів злочину [1].

Одним із провідних напрямів розвитку сучасної криміналістики є діджиталізація техніко-криміналістичних досліджень, удосконалення цифрової фотовідеографії, впровадження автоматизованих методик розслідування злочинів і створення нових засобів збирання та аналізу цифрових доказів. Науковці приділяють значну увагу проблемам дослідження електронних підписів і документів, використання сучасних технологій під час проведення слідчих (розшукових) дій, а також методикам розслідування злочинів, у яких фіксуються електронні сліди. У межах криміналістичної техніки все більшої актуальності набуває розробка криміналістичних інновацій, спрямованих на вдосконалення технічних засобів фіксації та дослідження матеріальних і нематеріальних слідів. Зокрема, у науковій літературі пропонуються концепції, що розширюють предмет криміналістики, підкреслюють її зв'язок із судовою експертологією, біоінженерією, фоноскопією, а також новими напрямками - дослідженням електронних носіїв, ДНК-об'єктів і цифрових систем [2].

Зміни у техніко-криміналістичному забезпеченні розслідувань сприяють формуванню нових наукових понять, таких як електронні, звукові, запахові, геномні сліди, електронний підпис, електронний документ. Особливості їхнього виникнення, копіювання, зберігання та візуалізації вимагають розроблення спеціальних процесуальних форм їх отримання, зокрема проведення «електронного огляду інформаційного середовища» та «електронного копіювання». Це зумовлює необхідність уточнення процесуального статусу електронних доказів і встановлення чітких правил їх збирання та допустимості у кримінальному провадженні. Подальші перспективи розвитку криміналістичної методики безпосередньо пов'язані з розробленням нових алгоритмів розслідування злочинів, скоєних із використанням інформаційно-комунікаційних технологій, штучного інтелекту, чи інших елементів електронного середовища. Особливу увагу приділяють методикам розслідування кіберзлочинів, інтернет - шахрайств, злочинів у сфері виборчого права, а також правопорушень, що відбуваються у космічному просторі [3].

Водночас у світовій науці набуває поширення концепція «комп'ютерної криміналістики», яка розглядає цифрові докази як окремий об'єкт криміналістичного пізнання. Її завданням є виявлення, вилучення, обробка та інтерпретація даних з електронних носіїв для подальшого використання у судовому розслідуванні. Ця тенденція свідчить про поступове формування нової міждисциплінарної галузі знань, що поєднує можливості

інформатики, криміналістики, права та кібербезпеки [3].

У висновку можна сказати, що застосування електронної інформації стає невід'ємним компонентом як злочинної, так і криміналістичної діяльності. Це визначає стратегічні напрями розвитку сучасної криміналістики, пов'язані з інтеграцією цифрових технологій у всі її структурні елементи, переглядом її предмета та завдань, а також формуванням нових методологічних підходів до виявлення, дослідження й використання доказів у цифровому середовищі. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у створенні комплексних систем «електронного кримінального провадження», удосконаленні технологій збору електронних доказів і розвитку комп'ютерної криміналістики як самостійного напрямку сучасної науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці: матеріали міжнар. «круглого столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.) / редкол.: В. Ю. Шепітько та ін. Харків: Право, 2019. URL:https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2020/01/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%BD-%D0%9A%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9-%D1%81%D1%82%D1%96%D0%BB_%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8_2019-%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%BD%D0%B8%D0%BA.pdf
2. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях: метод. реком. / за заг. ред. О.В. Корнейка. Київ: НАВС, 2020. URL:<https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8e9e5637-7b62-475c-8c41-9850e317bfc4/content>
3. Маланчук П.М., Мантула А.П. Перспективи розвитку криміналістичної техніки. // Young Scientist. 2017. URL:<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/221.pdf>

УДК 349.2

КИРИЧЕНКО В.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ЛОМАКІНА І.Ю.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЛЬ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Анотація; досліджено роль фермерських господарств у розвитку аграрного сектору України. Проаналізовано правові основи діяльності фермерських господарств, їх значення для забезпечення продовольчої безпеки держави та розвитку сільських територій. Визначено основні проблеми та перспективи розвитку фермерства в Україні.

Ключові слова: фермерське господарство, аграрний сектор, сільське господарство, державна підтримка, аграрне право, розвиток сільських територій.

Фермерські господарства є однією з основних форм ведення сільськогосподарської діяльності в Україні. Вони створюються громадянами для здійснення підприємницької діяльності у сфері виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції. Відповідно до Закон України «Про фермерське господарство» фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи або без неї [1].

Фермерські господарства відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави. Вони виробляють значну частину сільськогосподарської продукції, що постачається на внутрішній ринок, зокрема зернові культури, овочі, фрукти, молоко та іншу продукцію тваринництва. Крім того, фермерські господарства сприяють розвитку конкуренції у сільському господарстві, що позитивно впливає на підвищення ефективності виробництва та якості продукції. Важливим аспектом діяльності фермерських господарств є

їхній вплив на розвиток сільських територій. Функціонування фермерських господарств сприяє створенню робочих місць, підвищенню рівня зайнятості населення та розвитку місцевої економіки. Фермери часто активно беруть участь у розвитку соціальної інфраструктури села, підтримують місцеві громади та сприяють покращенню умов життя у сільській місцевості [2].

Значну роль у розвитку фермерських господарств відіграє державна підтримка. Вона здійснюється у формі фінансової допомоги, пільгового кредитування, податкових пільг та державних програм підтримки сільського господарства. Такі заходи спрямовані на стимулювання розвитку малого та середнього аграрного бізнесу, підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств та забезпечення їх стабільного функціонування. Разом з тим фермерські господарства стикаються з низкою проблем, які ускладнюють їх розвиток. До таких проблем можна віднести недостатній рівень фінансової підтримки, складність доступу до кредитних ресурсів, нестабільність аграрного ринку, а також ризики, пов'язані з природними та кліматичними умовами. Важливим завданням держави є створення сприятливих правових та економічних умов для розвитку фермерства. У сучасних умовах фермерські господарства відіграють важливу роль у забезпеченні сталого розвитку аграрного сектору України. Вони сприяють підвищенню ефективності використання земельних ресурсів, розвитку ринкових відносин у сільському господарстві та зміцненню економічного потенціалу держави[3].

У висновку можна сказати, що фермерські господарства є важливим елементом аграрного сектору України та відіграють значну роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави, розвитку сільських територій та формуванні конкурентного середовища у сфері сільського господарства. Ефективність їх діяльності значною мірою залежить від належного правового регулювання, а також від рівня державної підтримки. Подальший розвиток фермерських господарств сприятиме зміцненню аграрної економіки України та підвищенню її конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. № 973-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Аграрне право України: підручник / за ред. В.З. Янчука. Київ: Юрінком Інтер, 2020. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Zhushman_Viktor/Ahrame_pravo.pdf

УДК: 341.9

КАТАЄВ Я.Д., магістрант

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

У публікації досліджено співвідношення національних та міжнародних механізмів захисту цивільних прав. Проаналізовано роль міжнародно-правових актів у формуванні стандартів захисту прав людини та їх імплементацію в національне законодавство. Особливу увагу приділено діяльності міжнародних судових інституцій, зокрема Європейського суду з прав людини, а також взаємодії національних судів із міжнародними механізмами правового захисту.

Ключові слова: цивільні права, міжнародний захист прав людини, національний захист прав, Європейський суд з прав людини, міжнародні стандарти прав людини.

Захист цивільних прав – це одна з головних завдань будь-якої сучасної правової

держави. Сьогодні, в умовах глобалізації, закони окремих країн дуже тісно переплітаються з міжнародним правом. Саме тому важливо розуміти, як співвідносяться національні та міжнародні механізми захисту, адже на практиці вони органічно доповнюють один одного і створюють єдину систему гарантій. Національний рівень захисту ґрунтується передусім на Конституції, цивільного законодавства та діяльності національних судів. В Україні основні гарантії захисту прав і свободи людини і громадянина закріплені у Конституції України. Так у ст. 55 Конституції України зазначено: «Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» [1].

Водночас національні механізми не повноцінно забезпечують ефективний та повний захист прав людини. Враховуючи це, варто виокремити роль міжнародних інституцій та міжнародно-правові акти, що встановлюють універсальні стандарти захисту прав. Серед міжнародної практики – Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [2]

Взаємодія національного та міжнародного захисту цивільних прав проявляється також у процесі імплементації міжнародних норм у внутрішнє законодавство держав. Низка країн, зокрема Україна, повністю визнають пріоритет міжнародних договорів у разі колізії з національним законодавством. На практиці це чітко ілюструє обов'язком українських судів застосовувати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини, як безпосереднє джерело права. Наприклад, при розгляді цивільних справ у майнових спорах національні суди регулярно використовують автономне тлумачення Європейського суду з прав людини, що дозволяє ефективно захистити цивільні права особи, надаючи пріоритет міжнародним стандартам навіть тоді, коли в національному законодавстві існують колізії [3]. Це дозволяє гармонізувати правові системи та підвищити ефективність захисту прав людини

Важливо зазначити, що забезпечення ефективного захисту цивільних прав здійснюються за допомогою комплексу національних та міжнародних правових механізмів, що включають в себе, як діяльність національних судових органів, так і використання міжнародних інституцій та правових інструментів, спрямованих на гарантування та відновлення порушених прав людини. До таких механізмів належать судовий захист на національному рівні, конституційні гарантії прав людини, а також можливість звернення до міжнародних судових установ та органів міжнародних організацій (табл. 1).

У цьому контексті важливо зазначити, що розвиток установчих договорів супроводжується систематизацією практичних інструментів охорони навколишнього середовища, які застосовуються на рівні Європейського Союзу. До них належать механізми екологічного ліцензування, оцінки впливу на довкілля, моніторингу, контролю та економічного стимулювання природоохоронної діяльності (табл. 1).

Механізм	Характеристика
Національний судовий захист	Забезпечується діяльністю судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів, які розглядають спори щодо порушення цивільних прав
Конституційний захист	Реалізується через конституційні гарантії прав людини та можливість звернення до конституційних органів щодо захисту основних прав.

Міжнародні судові інституції	Передбачає можливість звернення до міжнародних органів, зокрема Європейського суду з прав людини, після вичерпання національних засобів захисту.
Міжнародні правові стандарти	Формуються через міжнародні договори та конвенції, які встановлюють універсальні принципи захисту прав людини.

Таким чином, співвідношення національного та міжнародного захисту цивільних прав характеризується їх взаємодоповнюваності та взаємозалежністю. Національні механізми є первинним рівнем захисту прав людини, тоді як міжнародні інституції виступають додатковим гарантійним механізмом у випадках, коли внутрішні засоби правового захисту виявляються недостатньо ефективними. Такий підхід сприяє формуванню комплексної системи захисту цивільних прав та підвищує рівень гарантій прав людини у міжнародному правовому просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України – Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Ст. 55. URL:<https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>
2. Міжнародне публічне право: навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищ. осв. галузі знань 08, спец. 081 «Право» та галузі знань 29, спец. 293 «Міжнародне право» / уклад.: К.В. Мануїлова, О. О. Белогубова [та ін.]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2024. 234 с
3. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: наук. -метод. посіб. Для суддів. 2-ге вид. випр., допов. Київ: ВАІТЕ, 2015 р. URL:<https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/4/7/232716.pdf>

УДК: 349.42

ГРОЗА В.С., магістрантка

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

У тезах досліджено особливості формування та реалізації інноваційної політики в аграрній сфері України. Визначено основні напрями державного стимулювання інновацій, проаналізовано нормативно-правову базу літа інструменти підтримки аграрних підприємств.

Ключові слова: інноваційна політика, аграрна сфера, цифровізація, державна підтримка, сталий розвиток, агротехнології.

Аграрний сектор є одним із стратегічних напрямів розвитку економіки України, що забезпечує продовольчу безпеку держави, формує значну частину експортного потенціалу та сприяє розвитку сільських територій. У сучасних умовах конкурентоспроможність аграрного виробництва безпосередньо залежить від рівня впровадження інноваційних технологій, цифрових рішень та наукових досягнень.

Правові засади інноваційної діяльності визначаються, зокрема, положеннями Закон України «Про інноваційну діяльність», Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», а також Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України». Зазначені нормативно-правові акти формують загальні механізми стимулювання інновацій, визначають пріоритетні напрями розвитку та інструменти фінансової підтримки суб'єктів господарювання.

Особливістю інноваційної політики в аграрній сфері є поєднання загальноекономічних механізмів із галузевою специфікою сільського господарства [1].

Інновації в аграрному секторі охоплюють:

- впровадження точного землеробства (precision farming);
- використання сучасної агротехніки та енергоефективного обладнання;
- біотехнології та селекційні досягнення;
- цифрові платформи управління агробізнесом;
- розвиток органічного виробництва та екологічних стандартів.

Важливим напрямом є цифровізація аграрного сектору, що передбачає використання GPS-моніторингу, автоматизованих систем управління технікою, аграрних ІТ-платформ та аналітики великих даних [2]. Такі інструменти підвищують продуктивність виробництва, знижують витрати ресурсів та мінімізують екологічні ризики.

Державна інноваційна політика реалізується через бюджетні програми підтримки, часткову компенсацію вартості сільськогосподарської техніки, грантові програми для фермерських господарств, а також через механізми державно-приватного партнерства [3]. Окреме значення має інтеграція України до європейського науково-інноваційного простору та адаптація національного законодавства до стандартів ЄС [4].

Разом із тим, існують проблеми, що стримують розвиток інновацій у сільському господарстві:

- недостатній рівень фінансування аграрної науки [5];
- обмежений доступ малих та середніх виробників до інноваційних технологій;
- нестабільність державної підтримки;
- воєнні ризики та руйнування інфраструктури;
- низький рівень комерціалізації наукових розробок.

Перспективи вдосконалення інноваційної політики в аграрній сфері пов'язані з:

1. Розширенням програм фінансування аграрних стартапів та інноваційних кластерів [6].
2. Створенням регіональних центрів трансферу технологій.
3. Поглибленням співпраці між закладами вищої освіти, науковими установами та аграрним бізнесом.
4. Запровадженням податкових стимулів для підприємств, що впроваджують інноваційні рішення [7].
5. Розвитком системи страхування інноваційних ризиків [8].

Отже, інноваційна політика в аграрній сфері України має комплексний характер і поєднує правові, економічні та організаційні механізми стимулювання модернізації сільського господарства. Її ефективна реалізація сприятиме підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору, забезпеченню продовольчої безпеки та сталому розвитку національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.
2. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 р. № 3715-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19–20. – Ст. 166.
3. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 р. № 1877-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 49. – Ст. 527.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–17. – Ст. 112.
6. Дяченко О.І. Правове забезпечення інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України // Підприємництво, господарство і право. – 2021. – № 5. – С. 38–42.
7. Костенко О.М. Інноваційний розвиток сільського господарства України: правові та економічні аспекти // Актуальні проблеми держави і права. – 2020. – Вип. 89. – С. 97–103.
8. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. – URL:<https://www.rada.gov.ua>.

КАЧАНЕНКО Л.В., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **СИМАКОВА С.І.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ ОТРИМАНИХ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Досліджено теоретико-процесуальні засади допустимості доказів, отриманих із порушенням прав людини, у кримінальному провадженні. Проаналізовано співвідношення норм кримінального процесуального законодавства та судової практики щодо наслідків таких порушень. Обґрунтовано значення інституту допустимості доказів як процесуальної гарантії справедливого судового розгляду.

Ключові слова: допустимість доказів; права людини; кримінальний процес; недопустимі докази; процесуальні наслідки.

Проблема допустимості доказів є однією з ключових у кримінальному процесі, оскільки саме від неї залежить не лише результат розгляду справи, а й рівень гарантій прав людини в державі. У сучасних умовах кримінальне провадження не може розглядатися виключно як механізм притягнення особи до відповідальності — воно є формою реалізації принципу верховенства права та забезпечення справедливого судового розгляду.

Конституційний вимір допустимості доказів закріплений у статті 62 Конституції України, де прямо встановлено, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом [1]. Це положення формує імператив для всіх суб'єктів кримінального провадження та визначає загальну межу допустимої доказової діяльності.

Процесуальний механізм реалізації цього конституційного принципу конкретизовано у положеннях Кримінального процесуального кодексу України. Так, відповідно до ст. 86 КПК України, доказ визнається допустимим, якщо його отримано в порядку, встановленому Кодексом [2]. Водночас ст. 87 КПК України передбачає, що недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, зокрема права на захист, права не свідчити проти себе, права на недоторканність житла тощо [2]. Отже, законодавець безпосередньо пов'язує питання допустимості доказів із необхідністю дотримання базових прав людини під час кримінального провадження.

Важливу роль у формуванні підходів до оцінки доказів відіграє практика Європейського суду з прав людини. Так, у рішенні у справі Яременко проти України Суд підкреслив, що використання зізнань, отриманих із порушенням права особи на захист, здатне поставити під сумнів справедливість усього кримінального провадження [3]. Подібна правова позиція простежується і в рішенні у справі Нечипорук і Йонкало проти України, де Суд встановив порушення у зв'язку з використанням доказів, здобутих внаслідок неналежного поведіння з особою [4]. Таким чином, практика міжнародних судових інституцій істотно впливає на формування національних підходів до визначення допустимості доказів.

Проаналізувавши наукову статтю О. В. Неклеса, присвячену процесуальним аспектам допустимості доказів у кримінальному провадженні, ми дійшли висновку, що допустимість доказів слід розглядати не лише як формальну вимогу, а як процесуальний механізм, спрямований на запобігання порушенню прав людини під час кримінального провадження. Такий підхід підкреслює необхідність оцінки не лише відповідності формальним вимогам, а й реального впливу на захист прав учасників процесу [5].

Отже, допустимість доказів, отриманих із порушенням прав людини, слід розглядати як складну правову категорію, що поєднує конституційні положення, норми кримінального процесуального законодавства та міжнародні стандарти у сфері захисту прав людини. Її основне призначення полягає у забезпеченні справедливого судового розгляду та

недопущенні легітимації порушень прав і свобод особи у межах кримінального провадження. На наше переконання, подальший розвиток цієї доктрини повинен бути спрямований на посилення ролі судового контролю та чітке дотримання стандартів справедливого процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.03.2026).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 02.03.2026).
3. Case of Yaremenko v. Ukraine (No. 2), no. 66338/09, judgment of 30 April 2015 // European Court of Human Rights. URL:<https://hudoc.echr.coe.int> (date of access: 03.03.2026).
4. Case of Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine, no. 42310/04, judgment of 21 April 2011 // European Court of Human Rights. URL:<https://hudoc.echr.coe.int> (date of access: 03.03.2026).
5. Неклеса О. В. Процесуальні аспекти допустимості доказів у кримінальному провадженні: теорія та практика // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2025. Серія: Право. Випуск 91: частина 4. С. 378-384. URL:<https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/344301> (дата звернення: 02.03.2026).

УДК 341.4:504.06

КОНСТАНТИНОВИЧ Є.О., магістрант

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЮРИДИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОЦИДУ В МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: УКРАЇНСЬКИЙ КЕЙС ЯК ПРЕЦЕДЕНТ

У тезах досліджено еволюцію юридичного визначення екоциду в контексті російської агресії проти України. Проаналізовано критерії «п'ятого злочину» за Римським статутом та роль української правозастосовчої практики у формуванні міжнародних стандартів фіксації екологічної шкоди.

Ключові слова: екоцид, Римський статут, міжнародне кримінальне право, Каховська ГЕС, екологічна шкода.

Відповідно до положень статті 441 Кримінального кодексу України [1], екоцид визначається як масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу. У 2026 році це національне визначення виступає базисом для доказування злочинів проти довкілля в умовах збройного конфлікту.

Станом на сьогодні міжнародне співтовариство орієнтується на дефініцію Незалежної експертної групи (ІЕР) [2], яка виділяє три обов'язкові критерії екоциду:

- Серйозність: значне руйнування або погіршення стану будь-якого елемента довкілля.
- Широкомасштабність: шкода, що виходить за межі обмеженої географічної зони або зачіпає цілу екосистему.
- Довгостроковість: наслідки, які неможливо усунути природним шляхом протягом розумного періоду.

Український кейс, зокрема підриг Каховської ГЕС, став першим у світі прецедентом, де ці критерії було застосовано для кваліфікації дій агресора як екоциду в межах активної фази війни. Важливо враховувати положення Директиви ЄС 2024/1203 [3], яка у 2026 році є ключовим інструментом гармонізації екологічного законодавства України з правом ЄС. Відповідно до її вимог, держави-члени зобов'язані впроваджувати сувору кримінальну відповідальність за дії, подібні до екоциду, що створює фундамент для майбутніх міжнародних репарацій.

Порядок фіксації таких злочинів у 2026 році передбачає декілька етапів, першим з яких виступає цифрова верифікація збитків за допомогою супутникових знімків та систем

моніторингу в реальному часі. Наступним етапом виступає подання доказової бази до міжнародних інституцій (МКС або Спеціального трибуналу).

Таким чином було досліджено актуальний стан правової бази щодо юридичного визначення екоциду. Український кейс демонструє, що екоцид потребує визнання як окремого міжнародного злочину, оскільки він загрожує безпеці людства нарівні з геноцидом. Правове регулювання у цій сфері спрямоване на впорядкування відповідальності за шкоду довкіллю та захист екологічних прав майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 03.03.2026).
2. Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide. *Stop Ecocide International*. URL:<https://www.stopecocide.earth/legal-definition> (дата звернення: 03.03.2026).
3. Directive (EU) 2024/1203 on the protection of the environment through criminal law. *Official Journal of the European Union*. URL:<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1203/oj> (дата звернення: 03.03.2026).

УДК 343.8

КИРИЧЕНКО В.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **СИМАКОВА С.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ДОТРИМАННЯ СТАНДАРТІВ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО УМОВ ТРИМАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ В УКРАЇНІ

Досліджено реформування кримінально-виконавчої системи України в контексті впровадження стандартів Рада Європи та практики Європейський суд з прав людини. Проаналізовано проблеми неналежних умов тримання засуджених, забезпечення права на медичну допомогу та дотримання вимог статті 3 Конвенції. Обґрунтовано необхідність комплексної модернізації системи та впровадження політики для забезпечення гуманізації виконання покарань.

Ключові слова: кримінально-виконавча система України, стандарти Ради Європи, ресоціалізація засуджених, права людини, пенітенціарна медицина, пробація.

Зміна вітчизняної кримінально-виконавчої системи пов'язаної з євроінтеграційними процесами вимагає системної адаптації національного законодавства до стандартів Ради Європи. Ключовим напрямком цієї трансформації є перехід від карального виконання покарань до ресоціалізаційної моделі, де центральне місце посідає дотримання прав і свобод людини. Основоположним правовим інструментом у цій сфері є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема стаття 3, яка встановлює абсолютну заборону катувань та нелюдського або принижуючого гідність поводження [1].

Підґрунтям для визначення належних умов тримання засуджених є Європейські пенітенціарні правила. Згідно з цими нормами, умови тримання мають відповідати стандартам життя у вільному суспільстві, оскільки саме позбавлення волі вже є достатнім покаранням. Проте моніторингові візити Європейського комітету з питань запобігання катуванням систематично фіксують невідповідність матеріально-побутових умов в українських установах виконання покарань мінімальним вимогам щодо площі, санітарії та приватності. Однією з найбільш важливих проблем є дефіцит жилого простору. Згідно з прецедентною практикою Європейського суду з прав людини, зокрема у справі «Муршич проти Хорватії», панує сувора презумпція порушення статті 3 Конвенції, якщо площа на одного засудженого у спільній камері становить менше ніж 4м. В Україні застаріла архітектура установ казарменого типу унеможливує дотримання цього стандарту без радикальної перебудови [2].

Рішення ЄСПЛ у справах «Невмержицький проти України» та «Беляев та Дігтяр проти України» чітко вказують на те, що сукупний вплив тисняви, неналежної вентиляції та відсутності приватності в санітарних вузлах кваліфікується як нелюдське поводження. Особливої наукової дискусії потребує експериментальний проект впровадження камер із поліпшеними умовами тримання на платній основі. Стандарти Ради Європи наголошують, що держава є гарантом дотримання базових прав усіх осіб, які перебувають під її юрисдикцією, а отже, право на гідні умови тримання не може бути предметом комерційних відносин або залежати від майнової спроможності засудженого. Критичним аспектом є функціонування пенітенціарної медицини. Стандарти вимагають Європейський комітет з питань запобігання катуванням дотримання принципу та професійної незалежності медичного персоналу від адміністрації установ. Забезпечення права на належну медичну допомогу є невід'ємною складовою позитивних зобов'язань держави. Ненадання адекватної терапії або утримання в умовах, що не відповідають стану здоров'я засудженого, неодноразово ставали предметом оскарження в ЄСПЛ.

Можна зробити висновок, що реформа пенітенціарної системи за стандартами Ради Європи передбачає дві ключові зміни: перехід до камерного утримання засуджених та зменшення кількості ув'язнених завдяки розвитку системи пробації. Тільки поєднання інфраструктурної модернізації з впровадженням ефективного механізму правового захисту засуджених дозволить мінімізувати кількість порушень та забезпечити реальну гуманізацію процесу виконання кримінальних покарань [3].

СЧИСЛОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

4. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 12.09.2025 № 1129-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 01.08.2021 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.10.2025 № 1188-2025-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-2025-p#Text>

УДК 343.1

ПУЗИР В.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **СИМАКОВА С.І.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Досліджено процесуальні гарантії захисту прав неповнолітніх під час досудового розслідування, передбачені положеннями Кримінальний процесуальний кодекс України та узгоджені з міжнародними стандартами, зокрема Конвенція ООН про права дитини. Розкрито особливості забезпечення права на захист, порядок проведення слідчих дій. Обґрунтовано, що комплекс таких процесуальних механізмів спрямований на забезпечення пріоритету інтересів дитини, гуманізму та справедливості кримінального провадження.

Ключові слова: процесуальні гарантії, досудове розслідування, право на захист, слідчі дії, неповнолітні особи.

Процесуальні гарантії захисту прав неповнолітніх осіб під час проведення досудового розслідування є важливою складовою кримінального процесу та спрямовані на забезпечення дотримання прав і законних інтересів дитини, недопущення негативного впливу кримінального провадження на її психічний та фізичний стан. Особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх визначені положеннями Кримінальний процесуальний кодекс України, а також узгоджуються з міжнародними стандартами захисту прав дитини, зокрема Конвенція ООН про права дитини[3].

Однією з ключових гарантій є обов'язковість забезпечення права на захист. Неповнолітній підозрюваний має право на захисника з моменту затримання або повідомлення про підозру [2]. Участь захисника у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх є обов'язковою і не може бути замінена відмовою від нього. Це забезпечує реальне здійснення права на правову допомогу, попереджає можливі порушення процесуальних прав та гарантує дотримання принципу змагальності сторін.

Особливу увагу закон приділяє порядку проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх. Такі дії повинні здійснюватися з урахуванням вікових та психологічних особливостей дитини. До основних слідчих дій, що можуть проводитися за участю неповнолітнього, належать допит, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, обшук, огляд, а також одночасний допит двох чи більше осіб. При їх проведенні забороняється застосування методів, що можуть принижувати гідність дитини або завдавати шкоди її здоров'ю. Тривалість слідчих дій обмежується з урахуванням віку неповнолітнього: безперервний допит не може тривати понад одну годину, а загальна тривалість протягом дня — понад дві години без перерви на відпочинок.

Однією з найважливіших процесуальних гарантій є особливий порядок допиту неповнолітнього. Допит проводиться в умовах, що мінімізують психологічний тиск і забезпечують комфортне для дитини середовище. Обов'язковою є участь законного представника (батьків, усиновлювачів, опікунів або піклувальників), а також педагога або психолога, якщо це необхідно для забезпечення інтересів дитини [2]. У разі потреби може бути залучений лікар. Слідчий зобов'язаний роз'яснити неповнолітньому його права у доступній формі з урахуванням рівня розвитку та віку. Питання повинні формулюватися коректно, без навідного характеру та без використання складної юридичної термінології.

Важливою гарантією є також недопущення повторної травматизації неповнолітнього. З цією метою може застосовуватися фіксація допиту за допомогою технічних засобів відеозапису, що дозволяє уникнути повторних допитів. Якщо неповнолітній є потерпілим або свідком у справах про злочини проти статевої свободи чи недоторканності, допит може проводитися в спеціально обладнаних приміщеннях («зелених кімнатах») із забезпеченням безпечної атмосфери.

Процесуальні гарантії також проявляються у визначенні особливостей застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх [2]. Тримання під вартою застосовується лише як винятковий захід і за наявності підстав, передбачених законом. Перевага надається більш м'яким запобіжним заходам, таким як особисте зобов'язання, передача під нагляд батьків або адміністрації дитячої установи.

Крім того, під час досудового розслідування враховуються умови життя та виховання неповнолітнього, рівень його розвитку, вплив дорослих осіб, що має значення для правильної кваліфікації діяння та обрання заходів впливу [4]. Орган досудового розслідування зобов'язаний забезпечити повагу до честі та гідності дитини, нерозголошення відомостей про її особу без законних підстав, а також дотримання принципу конфіденційності.

Таким чином, процесуальні гарантії захисту прав неповнолітніх під час досудового розслідування становлять комплекс правових механізмів, спрямованих на забезпечення справедливості, гуманізму та пріоритету інтересів дитини у кримінальному провадженні [1]. Їх реалізація покликана не лише забезпечити законність процесуальних дій, але й мінімізувати негативний вплив кримінального процесу на формування особистості неповнолітнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (зі

змiнами i доповненнями). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

3. Конвенція ООН про права дитини: міжнародний договір від 20 листопада 1989 р., ратифікований Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 р. № 789-XII. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

4. Закон України «Про охорону дитинства»: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III (зі змінами i доповненнями). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

УДК 341.3:351.86

ТЕРЛЕЦЬКИЙ О.Ю., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **МАКАРЧУК В.В.**, д-р. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СУЧАСНІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В тезах розкрито сучасні правові аспекти забезпечення національної безпеки України в умовах гібридних загроз, що поєднують військові, інформаційні, кібернетичні та економічні елементи.

Ключові слова: національна безпека, гібридні загрози, інформаційна безпека, кібербезпека, критична інфраструктура.

Сучасні правові аспекти національної безпеки України визначаються гібридними загрозами, включаючи інформаційно-пропагандистські атаки та кібероперації, що вимагають вдосконалення законодавства про інформаційний простір. У 2026 році пріоритетом є імплементація стандартів НАТО в оборонному секторі, зокрема через Антикорупційну стратегію 2026–2030 років, яка акцентує на прозорості та залученні міжнародної допомоги. Це посилює стійкість держави до транснаціональних ризиків, пов'язаних з агресією РФ [1, с. 3].

Необхідно удосконалити правову базу для протидії гібридним війнам, забезпечивши баланс між свободою слова та захистом інформаційного суверенітету. Стратегії національної безпеки сусідніх країн, як Литва, підкреслюють пріоритет підтримки України та підготовку до потенційних конфліктів з РФ до 2030 року, що впливає на українське законодавство. Реформа СБУ та інших органів фокусується на євроінтеграції, з акцентом на адміністративні та криміналістичні аспекти [2].

Запропонувати системні зміни до законів про національну безпеку, включаючи посилення пожежної безпеки об'єктів критичної інфраструктури. Розробити механізми регіональної кооперації в рамках НАТО для протидії зовнішнім загрозам. Забезпечити гнучкість правової системи через адаптивні норми для нових викликів, як КНР та Білорусь як фактори ризику [3].

Актуальні виклики гібридних загроз для правової системи України полягають у поєднанні військових, інформаційних, кібернетичних та економічних елементів, що ускладнює їх класифікацію як агресії за Статутом ООН. Гібридні загрози включають інформаційний тероризм, кібератаки, диверсії на критичній інфраструктурі та компромат на посадовців, що маскуються під громадські ініціативи. Вони не завжди досягають порогу «використання сили» за ст. 2(4) Статуту ООН [4], але порушують суверенітет через втручання, дезінформацію та підтримку опозиції. В Україні з 2014 року це проявляється в пропаганді, економічному тиску та неоголошених операціях РФ.

Отже, сучасні гібридні загрози змінюють саме розуміння безпеки, розмиваючи межу між війною і миром та ускладнюючи юридичну кваліфікацію агресії. Українська правова система потребує гнучких, адаптивних норм, здатних реагувати на багатовимірні виклики, що не вкладаються у класичні категорії міжнародного права.

Імплементація стандартів НАТО, антикорупційні реформи та трансформація сектору

безпеки є ключовими чинниками зміцнення державної стійкості. Водночас важливо зберігати баланс між свободою слова та захистом інформаційного суверенітету, щоб безпека не перетворилася на інструмент обмеження прав. Ефективна протидія гібридним загрозам вимагає не лише національних законодавчих змін, а й розвитку регіональної співпраці, модернізації механізмів захисту критичної інфраструктури та стратегічного прогнозування ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данильян О. Г., Калиновський В. Ю. Російсько-українська війна: гібридний фронт на міжнародній арені. *Національна безпека України в умовах нових викликів і загроз*: зб. наук. статей за матеріалами І-ї наук. практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ю. П. Битяка, (м. Харків, 19 трав. 2023 р). / редкол.: С. Г. Серьогіна, І.В. Яковюк та ін. Харків, 2023. С. 3-6.
2. Литва оновила Стратегію національної безпеки на 2026 рік. *Mind.ua*. URL:<https://mind.ua/news/20299362-litva-onovila-strategiyu-nacionalnoyi-bezpeki-na-2026-rik> (дата звернення: 04.03.2026).
3. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні: Наказ М-ва внутр. справ України від 30.12.2014 № 1417: станом на 14 серп. 2024 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15#Text> (дата звернення: 04.03.2026).
4. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: Статут Орг. Об'єдн. Націй від 26.06.1945: станом на 16 верес. 2005 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення: 04.03.2026).

УДК: 349.42

ЧЕРЕДНІЧЕНКО К.А., магістрантка

Науковий керівник – **ПАХОМОВА А.О.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ АГРОБІЗНЕСУ

Досліджено міжнародний досвід оподаткування агробізнесу та визначено основні підходи до формування спеціальних податкових режимів у сільському господарстві. Проаналізовано особливості податкової політики країн Європейського Союзу.

Ключові слова: агробізнес, оподаткування, податкова політика, сільське господарство, податкові пільги, сталий розвиток, міжнародний досвід.

Міжнародний досвід оподаткування агробізнесу є важливим орієнтиром для формування ефективної податкової політики в умовах трансформації аграрного сектору та інтеграції національних економік до глобального ринку. Сільське господарство традиційно визнається стратегічною галуззю, що забезпечує продовольчу безпеку, розвиток сільських територій і збереження природних ресурсів. Тому в більшості країн світу система оподаткування агробізнесу має спеціальний характер і поєднує фіскальні, стимулюючі та соціальні функції.

У країнах Європейського Союзу аграрна політика формується в межах Спільної аграрної політики ЄС, яка передбачає не лише систему субсидій, а й особливі підходи до оподаткування фермерських господарств [1; 3; 4]. У державах-членах ЄС широко застосовуються пільгові режими оподаткування для малих і середніх сільськогосподарських виробників. Наприклад, у Федеративній Республіці Німеччина сільськогосподарські підприємства можуть обирати спрощену систему обліку доходів і витрат, а також користуватися спеціальним порядком сплати податку на додану вартість, що передбачає фіксовану компенсаційну ставку. У Французькій Республіці функціонують режими «тісго-ВА» для малих фермерських господарств, які дозволяють визначати оподатковуваний дохід за спрощеною методикою. Такий підхід зменшує адміністративне навантаження та стимулює

розвиток сімейного фермерства.

В Італійській Республіці доходи від сільськогосподарської діяльності у певних випадках визначаються на основі кадастрової вартості землі, а не фактичного прибутку, що забезпечує стабільність податкового навантаження незалежно від сезонних коливань. Подібні механізми використовуються і в Іспанії, де для аграріїв передбачено систему «*estimación objetiva*», яка дозволяє розраховувати податок за нормативними показниками.

У Сполучених Штатах Америки аграрний сектор підтримується через поєднання податкових пільг і державних програм страхування ризиків. Федеральне законодавство передбачає можливість прискореної амортизації сільськогосподарської техніки, податкові кредити для інвестицій у відновлювані джерела енергії та збереження ґрунтів. Окрему роль відіграє податкове стимулювання кооперативів, що дозволяє агровиробникам оптимізувати податкові зобов'язання через механізм розподілу прибутку між членами кооперативу. Важливо, що податкова система США враховує високий рівень ризикованості аграрного виробництва та надає можливість переносити збитки на майбутні податкові періоди [5].

У Канаді агробізнес користується спеціальними податковими інструментами, зокрема програмами відстрочення оподаткування доходів у разі стихійних лих або значних коливань ринку. Також передбачено пільги для міжпоколінної передачі фермерських господарств, що сприяє збереженню сімейних традицій ведення аграрного бізнесу. Подібні механізми функціонують і в Австралії, де держава дозволяє формувати спеціальні резервні фонди для згладжування доходів фермерів у періоди несприятливих кліматичних умов.

У країнах із перехідною економікою, зокрема в Польщі, аграрії тривалий час користувалися спеціальним податковим режимом, заснованим на сплаті фіксованого земельного податку замість податку на прибуток. Це дозволило забезпечити стабільність функціонування дрібних господарств у період реформ. Водночас поступове наближення до стандартів Європейського Союзу зумовлює модернізацію податкових механізмів і підвищення прозорості аграрного сектору.

В Україні особливості оподаткування аграрного сектору визначаються положеннями Податкового кодексу України та офіційними роз'ясненнями Міністерства фінансів України щодо застосування спеціальних режимів для сільськогосподарських товаровиробників [1; 2]. Національна модель зазнала суттєвих змін у процесі реформування податкової системи та гармонізації із законодавством Європейського Союзу.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що ефективна система оподаткування агробізнесу ґрунтується на кількох ключових принципах. По-перше, це диференціація податкового навантаження залежно від розміру господарства та виду діяльності. По-друге, врахування сезонності та природно-кліматичних ризиків через механізми відстрочення або розстрочення податкових платежів. По-третє, поєднання податкових інструментів із програмами державної підтримки та страхування. По-четверте, стимулювання інновацій, екологічно безпечних технологій і сталого землекористування шляхом надання податкових пільг.

Окрему увагу в сучасних умовах приділяють екологізації оподаткування аграрного сектору. У межах реалізації Європейського зеленого курсу країни ЄС поступово впроваджують механізми «зеленого» оподаткування, які передбачають заохочення до зменшення викидів парникових газів, раціонального використання водних ресурсів та збереження біорізноманіття[3]. Податкові стимули надаються виробникам органічної продукції, а також тим, хто впроваджує технології точного землеробства.

Для України вивчення міжнародного досвіду має особливе значення з огляду на євроінтеграційний курс і необхідність реформування системи оподаткування агробізнесу. Національна модель повинна поєднувати фіскальну ефективність із підтримкою малих і

середніх фермерських господарств, стимулюванням кооперації та впровадженням інноваційних і екологічних технологій. Водночас надмірна кількість пільг може призводити до втрат бюджету та створення нерівних умов конкуренції, тому важливо забезпечити баланс між підтримкою галузі та принципом справедливості оподаткування.

Таким чином, міжнародний досвід оподаткування агробізнесу демонструє різноманітність підходів, що залежать від рівня економічного розвитку, структури аграрного сектору та державних пріоритетів. Спільною рисою є визнання стратегічного значення сільського господарства та необхідності створення сприятливого податкового середовища для його сталого розвитку. Адаптація кращих світових практик з урахуванням національних особливостей може стати важливим кроком на шляху підвищення конкурентоспроможності українського агробізнесу та забезпечення продовольчої безпеки держави.

Міжнародний досвід оподаткування агробізнесу свідчить про те, що сільське господарство в більшості розвинених держав розглядається як стратегічна галузь економіки, яка потребує спеціального податкового режиму. Податкові системи країн Європейського Союзу, США, Канади, Австралії та інших держав поєднують фіскальні механізми з інструментами стимулювання розвитку аграрного виробництва, підтримки малих і середніх фермерських господарств та мінімізації ризиків, пов'язаних із сезонністю і природно-кліматичними умовами.

Характерними рисами ефективних моделей є: диференціація податкового навантаження залежно від розміру та виду господарства; спрощені режими обліку для дрібних виробників; можливість перенесення збитків на майбутні періоди; спеціальні режими оподаткування ПДВ; податкові стимули для інвестицій у технічне переоснащення, інновації та екологічно безпечні технології. Значну роль відіграє інтеграція податкової політики з програмами державної підтримки, страхування аграрних ризиків і розвитку сільських територій.

Для України важливо адаптувати кращі міжнародні практики з урахуванням національних особливостей аграрного сектору та завдань євроінтеграції. Реформування системи оподаткування має забезпечити баланс між фіскальною ефективністю та стимулюванням розвитку конкурентоспроможного, інноваційного і екологічно відповідального агробізнесу. Запровадження прозорих, стабільних і прогнозованих податкових правил сприятиме зміцненню фінансової стійкості аграрних підприємств, розвитку фермерства та забезпеченню продовольчої безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями).
2. Офіційні роз'яснення щодо особливостей оподаткування сільськогосподарських товаровиробників. Міністерство фінансів України. Київ, 2023.
3. European Commission. The Common Agricultural Policy at a glance. Brussels: European Union, 2023.
4. European Commission. CAP Strategic Plans 2023–2027: Overview. Brussels, 2023.
5. Internal Revenue Service. Farmer's Tax Guide (Publication 225). Washington, DC, 2023.

УДК 343.2/7:342.7

ЧЕРЕДНІЧЕНКО К.А., магістрантка

Науковий керівник – **ЗВОНАРЬОВ О.Ю.**, канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ВПЛИВ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Досліджується вплив практики Європейського суду з прав людини на розвиток кримінального права України в контексті імплементації стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; кримінальне право України; практика ЄСПЛ.

Основний текст. Сучасний етап розвитку кримінального права України характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими європейською інтеграцією, реформуванням системи правосуддя та утвердженням принципу верховенства права. Одним із визначальних чинників цих змін є практика Європейський суд з прав людини, яка сформувала якісно нові стандарти захисту прав людини у сфері кримінальної юстиції [1;2]. Україна як держава-учасниця Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зобов'язана забезпечувати не лише формальне визнання її положень, але й реальне впровадження стандартів, вироблених Судом у своїй прецедентній практиці. Відповідно до національного законодавства, практика ЄСПЛ є джерелом права в Україні та підлягає застосуванню судами при розгляді справ.

Вплив практики ЄСПЛ на кримінальне право України має комплексний характер і охоплює як матеріально-правові, так і процесуальні аспекти. Передусім це стосується тлумачення принципу законності. Суд послідовно наголошує на вимозі передбачуваності кримінального закону, його чіткості та недопустимості розширювального тлумачення, яке погіршує становище особи [1]. Такі підходи безпосередньо вплинули на українську доктрину кримінального права та судову практику, зобов'язавши національні суди більш обережно підходити до кваліфікації діянь та тлумачення кримінально-правових норм [3;4].

Особливого значення практика ЄСПЛ набула у сфері забезпечення права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції. Суд розширено тлумачить зміст цього права, включаючи до нього принцип рівності сторін, змагальності процесу, обов'язок суду бути незалежним і безстороннім, а також забезпечення розгляду справи у розумний строк. У низці справ проти України Суд констатував порушення саме через надмірну тривалість кримінального провадження або формальний характер судового контролю. У відповідь держава змушена була переглянути процесуальні механізми, удосконалити процедури апеляційного й касаційного перегляду, а також запровадити додаткові гарантії дотримання розумних строків [4].

Важливим напрямом впливу практики ЄСПЛ є стандарти щодо права на свободу та особисту недоторканність. Суд неодноразово наголошував, що тримання під вартою повинно бути винятковим заходом, який застосовується лише за наявності достатніх і релевантних підстав. Формальне посилення на тяжкість злочину не може бути єдиним аргументом для обрання запобіжного заходу у вигляді арешту. Такий підхід стимулював українського законодавця до розширення альтернативних запобіжних заходів і посилення вимог до обґрунтування клопотань про тримання під вартою. Суди дедалі частіше звертаються до стандартів ЄСПЛ при оцінці ризиків та визначенні пропорційності обмеження свободи особи [5].

Суттєвий вплив практика ЄСПЛ справила й на питання заборони катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження. У рішеннях щодо України Суд констатував як факти жорстокого поводження з боку правоохоронних органів, так і відсутність ефективного розслідування таких випадків [2]. Унаслідок цього було посилено кримінальну відповідальність за катування, змінено підходи до фіксації затримання, запроваджено обов'язкову участь адвоката на ранніх стадіях кримінального провадження, а також удосконалено процедури медичного огляду затриманих осіб. Таким чином, практика ЄСПЛ стала каталізатором гуманізації кримінальної юстиції та посилення гарантій людської гідності.

Окремої уваги заслуговує вплив рішень Суду на забезпечення права на захист. ЄСПЛ наголошує, що доступ до адвоката повинен бути забезпечений із моменту фактичного затримання, а будь-які обмеження цього права мають бути винятковими та належно обґрунтованими [1]. Відповідні стандарти були імplementовані в українське законодавство,

що сприяло зміцненню процесуальних гарантій підозрюваних та обвинувачених. Практика національних судів дедалі частіше містить посилання на правові позиції ЄСПЛ як аргумент для визнання доказів недопустимими у разі порушення права на захист.

Водночас вплив ЄСПЛ не обмежується лише процесуальними питаннями. Він також стосується матеріально-правових аспектів кримінальної відповідальності, зокрема пропорційності покарання, індивідуалізації кримінальної відповідальності та заборони подвійного притягнення до відповідальності [1;3]. Суд сформував чіткі критерії оцінки того, чи є санкція надмірною або непропорційною меті покарання, що стимулює національного законодавця переглядати окремі види санкцій і враховувати принцип справедливості при їх застосуванні.

Попри значні позитивні зрушення, процес імплементації стандартів ЄСПЛ у кримінальне право України залишається неповним. Нерідко суди формально посилаються на практику Суду без глибокого аналізу її змісту. Існує також проблема системного невиконання окремих рішень ЄСПЛ, що свідчить про необхідність удосконалення механізмів їх реалізації [2]. Крім того, сучасні умови воєнного стану створюють додаткові виклики для дотримання конвенційних гарантій, що вимагає особливо зваженого підходу до обмеження прав і свобод у кримінальному провадженні.

Практика Європейського суду з прав людини стала фундаментальним чинником модернізації кримінального права України. Вона сприяла гуманізації кримінальної юстиції, посиленню процесуальних гарантій, утвердженню принципу пропорційності та забезпеченню реального, а не декларативного захисту прав людини. Подальший розвиток кримінального законодавства України повинен відбуватися з урахуванням усталених стандартів ЄСПЛ, що є необхідною умовою зміцнення верховенства права, підвищення довіри до судової системи та інтеграції України до європейського правового простору.

Висновки. Практика Європейський суд з прав людини стала важливим чинником модернізації кримінального права України відповідно до стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Вона суттєво вплинула на забезпечення права на справедливий суд, свободу та особисту недоторканність, заборону катувань, а також на гарантії права на захист.

Рішення ЄСПЛ сприяли гуманізації кримінальної юстиції, посиленню процесуальних гарантій і впровадженню принципу пропорційності покарання. Водночас повна та якісна імплементація стандартів Суду залишається актуальним завданням для національної правової системи.

Отже, врахування практики ЄСПЛ є необхідною умовою подальшого розвитку кримінального законодавства України та зміцнення верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. Рада Європи.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
5. HUDOC: база даних рішень Європейського суду з прав людини. URL:<https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 06.03.2026).

ЮРКІВСЬКА С.Л., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **АРГАТ Я.П.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан як особливий правовий режим суттєво трансформує умови здійснення підприємницької діяльності. Для малого бізнесу це означає одночасно появу нових викликів та нових правових можливостей. У кризовий період саме мале підприємництво відіграє важливу роль у підтриманні економічної стабільності держави, забезпеченні населення товарами й послугами та збереженні робочих місць. Водночас правове середовище функціонування бізнесу стає більш динамічним, що вимагає від підприємців підвищеної правової обізнаності та гнучкості.

Ключові слова: Воєнний стан; малий бізнес; підприємницька діяльність; правове регулювання; господарська діяльність.

Воєнний стан в Україні суттєво трансформував правове поле здійснення підприємницької діяльності, поставивши малий бізнес в умови підвищеного ризику, нестабільності та постійних законодавчих змін. Малий бізнес, який відповідно до національної економічної структури формує значну частину робочих місць і податкових надходжень, став одним із ключових елементів економічної стійкості держави під час війни. Правове регулювання підприємництва в цей період характеризується поєднанням обмежень і дерегуляційних механізмів, що спрямовані одночасно на забезпечення обороноздатності та підтримку економіки.

Правовою основою функціонування держави в особливий період є Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який передбачає можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод, а також встановлення спеціального порядку господарської діяльності. Водночас базовою гарантією залишається ст. 42 Конституція України, яка закріплює право кожного на підприємницьку діяльність, що не заборонена законом. Таким чином, навіть в умовах воєнного стану держава зобов'язана забезпечувати баланс між публічними інтересами національної безпеки та приватними інтересами суб'єктів господарювання [1].

Суттєвих змін зазнала податкова система. Внесення змін до Податкового кодексу України передбачало тимчасове запровадження спрощених механізмів оподаткування, зокрема можливість сплати 2% від обороту для окремих груп платників, звільнення від відповідальності за несвоєчасне подання звітності за наявності об'єктивних перешкод, а також обмеження проведення податкових перевірок. Це стало важливим інструментом підтримки малого бізнесу, оскільки дозволило зменшити фінансове навантаження та зосередитись на збереженні діяльності. Проте поступове повернення до довоєнного режиму адміністрування створює додаткові виклики, адже підприємці повинні оперативно реагувати на зміни законодавства [2].

Особливого значення набули питання трудових відносин. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» запровадив спрощені процедури укладення та припинення трудових договорів, можливість призупинення трудових відносин, зміну істотних умов праці та збільшення максимальної тривалості робочого часу. Для малого бізнесу це створило більшу гнучкість у кадровій політиці, однак одночасно поклато підвищену відповідальність щодо дотримання мінімальних гарантій працівників. Проблема кадрового дефіциту через мобілізацію працівників стала однією з найгостріших для малого бізнесу, а процедура бронювання працівників для суб'єктів малого підприємництва часто є

складною та обмеженою.

Важливим аспектом є виконання господарських та цивільно-правових договорів. Воєнні дії нерідко унеможливають своєчасне виконання зобов'язань. Відповідно до ст. 617 Цивільного кодексу України, особа звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання у разі доведення наявності форс-мажорних обставин. Засвідчення таких обставин здійснює Торгово-промислова палата України. Проте слід підкреслити, що форс-мажор звільняє лише від відповідальності, а не від самого обов'язку виконати договір у майбутньому, що часто стає предметом судових спорів [3].

Окремої уваги заслуговує державна підтримка малого підприємництва. Нормативною основою виступає Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», який передбачає фінансово-кредитну, інформаційну та консультативну підтримку. У період воєнного стану були запроваджені грантові програми, пільгове кредитування, механізми релокації підприємств із зон бойових дій. Разом з тим, практична реалізація цих механізмів нерідко супроводжується бюрократичними труднощами та недостатнім рівнем правової обізнаності підприємців [4].

Воєнний стан також актуалізував питання релокації бізнесу, зміни місцезнаходження суб'єктів господарювання, переоформлення дозвільних документів, орендних правовідносин та компенсації за знищене або пошкоджене майно. Ці процеси регулюються нормами господарського, цивільного та адміністративного законодавства, а також спеціальними урядовими актами, що ухвалюються з метою оперативного реагування на виклики війни.

Незважаючи на пом'якшення окремих процедур, відповідальність за порушення законодавства зберігається. Суб'єкти малого бізнесу можуть нести фінансову, адміністративну або кримінальну відповідальність за незаконну господарську діяльність, порушення податкового законодавства чи умов ліцензування. Таким чином, воєнний стан не означає правовий вакуум, а навпаки — передбачає особливий, але чітко регламентований режим правового регулювання [5].

На мою думку, воєнний період став випробуванням на стійкість як для підприємців, так і для правової системи держави. Водночас саме в умовах кризи було реалізовано низку дерегуляційних рішень, які в мирний час впроваджувалися б роками. Малий бізнес продемонстрував високу адаптивність: перехід у цифровий формат, зміна логістичних маршрутів, переорієнтація на внутрішній ринок або експорт. Однак ключовою проблемою залишається нестабільність нормативного регулювання та часті зміни законодавства, що створюють правову невизначеність.

У висновку керуючись вищевикладеним ми маємо те що, правові аспекти ведення малого бізнесу в умовах воєнного стану характеризуються комплексністю, динамічністю та необхідністю постійної адаптації до змін законодавства. Ефективне поєднання державної підтримки, дерегуляції та збереження правових гарантій є визначальним чинником забезпечення економічної стійкості України в умовах війни та основою для післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. веб-сайт URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р., № 389-VIII. веб-сайт URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 05.03.2026).
3. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р., № 2755-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 05.03.2026).
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., № 435-IV. веб-сайт URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 05.03.2026).
5. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва веб-сайт URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17/comp20220101> (дата звернення: 06.03.2026).

ДЕРГАЛЮК В.М., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **МЕЛЬНИК В.О.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

АДАПТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У тезах розглянуто особливості адаптації міжнародного досвіду державної підтримки агробізнесу в Україні в умовах воєнного стану та трансформації аграрної політики відповідно до європейських підходів. Проаналізовано інституційні, фінансові та нормативно-правові механізми підтримки аграрного сектору з урахуванням вимог євроінтеграції, викликів воєнного періоду та стратегічних орієнтирів післявоєнного відновлення.

Ключові слова: державна підтримка агробізнесу; воєнний стан; аграрна політика; євроінтеграція; інституційна модернізація.

Воєнний стан, руйнування логістичних ланцюгів, втрати виробничих потужностей та деградація земель суттєво трансформували умови функціонування аграрного сектору України. Коливання індексів виробництва упродовж 2013–2025 років свідчать не лише про вплив війни, але й про наявність глибоких структурних дисбалансів, що актуалізує необхідність перегляду моделі державної підтримки галузі.

У цьому контексті адаптація міжнародного досвіду, насамперед країн Європейського Союзу, набуває системного характеру. Як демонструє практика держав Центрально-Східної Європи після вступу до ЄС, сталий розвиток аграрного сектору забезпечується поєднанням фінансової підтримки, інституційної спроможності, модернізації виробництва та впровадження стандартів Спільної аграрної політики ЄС. Ключовим чинником успіху стало не лише фінансування, а формування прозорої адміністративної системи: функціонування виплатних агенцій, систем обліку виробників, інтегрованого контролю та дорадництва. Україна поступово впроваджує аналогічні інструменти. Орієнтиром виступає Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій до 2030 року [1], яка визначає модернізацію інституційного механізму, створення виплатної агенції та розбудову інтегрованої системи управління і контролю відповідно до підходів ЄС. При цьому принципово важливо, щоб такі інституційні зміни не обмежувалися формальним запозиченням європейських моделей, а супроводжувалися реальним підвищенням прозорості, зменшенням корупційних ризиків та орієнтацією підтримки на створення доданої вартості.

У процесі євроінтеграції Україна зобов'язана сформувати належний адміністративний потенціал управління аграрною політикою [2], що передбачає стратегічне планування, моніторинг програм підтримки та гармонізацію законодавства з правом ЄС у сферах органічного виробництва, політики якості, регулювання ринків та управління квотами. Позитивна динаміка відзначена і в Звіті Європейської Комісії щодо прогресу України у сфері сільського господарства [3], що підтверджує поступове наближення правових та інституційних механізмів до стандартів ЄС.

Важливим кроком стало запровадження обов'язкової реєстрації агровиробників у Державному аграрному реєстрі з 2025 року як умови доступу до програм підтримки. Такий підхід відповідає європейській практиці інтегрованих систем адміністрування та контролю, а також формує основу для прозорого розподілу фінансових ресурсів. Водночас специфіка воєнного стану зумовлює необхідність поєднання довгострокових реформ із антикризовими інструментами. Прямі втрати аграрних активів станом на 1 січня 2023 року становили 7,8 млрд дол., що охоплює пошкодження техніки, інфраструктури, втрати поголів'я, а також

деградацію та мінування ґрунтів. [4] У таких умовах держава змушена виконувати не лише регуляторну, а й компенсаторну функцію. Серед інструментів воєнного періоду особливого значення набули грантові механізми підтримки, запроваджені Постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 року «Деякі питання надання грантів бізнесу» [5]. Мікрогранти, підтримка садівництва, ягідництва, виноградарства та тепличних господарств поєднуються з цифровізацією процедур через Портал Дія та орієнтацією на створення робочих місць. Паралельно адаптовано програму «Доступні кредити 5-7-9%» до умов воєнного стану. Суттєву роль відіграють і міжнародні партнери, зокрема ініціативи Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН щодо грантової підтримки мікро- та малих виробників. [6] Їх спрямованість на гендерну рівність, підтримку молоді, кліматично орієнтовані методи господарювання та розвиток органічного виробництва відповідає сучасним підходам нової аграрної політики ЄС.

Таким чином, адаптація міжнародного досвіду державної підтримки агробізнесу в умовах воєнного стану не може зводитися до механічного копіювання інструментів Спільної аграрної політики. Йдеться про формування гнучкої, багаторівневої моделі, яка поєднує: антикризові фінансові механізми стабілізації; інституційну модернізацію відповідно до вимог ЄС; розвиток агропереробки, біоекономіки та зеленої енергетики; впровадження стандартів якості та екологічної збалансованості; створення національної системи аграрних знань та інновацій. Саме синергія цих напрямів здатна забезпечити перехід від моделі сировинної аграризації до інноваційного, конкурентоспроможного та стійкого аграрного сектору, інтегрованого в європейський простір. В умовах війни державна підтримка перестає бути лише економічним інструментом — вона стає елементом національної безпеки, продовольчої стабільності та стратегічного відновлення держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 15.11.2024 № 1163-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>
2. Процес вступу України до ЄС з точки зору сільського господарства. Пашер Петер. URL:https://agrarusbildungukraine.net/wpcontent/uploads/2025/03/Beitrittsprozess-der-Ukraine_-Februar-2025_UA.pdf
3. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2025 Report. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025SC0759>
4. Аграрні збитки та втрати під час війни: методологія оцінювання і поточні результати. Портал Українського клубу аграрного бізнесу від 06.03.2023. URL:<https://agroelita.info/ahrami-zbytky-ta-vtraty-pid-chas-viyny-metodolohiia-otsiniuvannia-i-potochni-rezultaty/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України “Деякі питання надання грантів бізнесу” від 21 червня 2022 р. № 738. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#Text>
6. Грантова підтримка для мікро- та малих виробників аграрної продукції. Урядовий портал органів виконавчої влади. URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/hrantova-pidtrymka-dlia-mikro-ta-malykh-vyrobnyki-ahramoi-produktsii>

УДК 343.2

КИРИЧЕНКО В.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **МАЛИШКО І.В.**, старший викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ОБОРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація: досліджено особливості державного фінансового контролю у сфері оборонних закупівель України в умовах воєнного стану. Проаналізовано баланс між оперативністю забезпечення потреб оборони та

вимогами прозорості й підзвітності, а також роль національних контрольних органів, зокрема Рахункова палата України і Державна аудиторська служба України. Обґрунтовано необхідність посилення післяфактного аудиту, цифрових інструментів моніторингу та превентивних механізмів відповідальності для мінімізації фінансових ризиків і корупційних зловживань.

Ключові слова: боронні закупівлі, воєнний стан, державний фінансовий контроль, аудит, прозорість, антикорупція, ризик-менеджмент, держзакупівлі.

Життя України після широкомасштабного вторгнення суттєво змінює підходи до управління державними фінансами, зокрема у сфері оборонних закупівель. У цей період першочерговим завданням держави стає забезпечення швидкого та безперервного постачання необхідних товарів, робіт і послуг для оборони. Проте така оперативність часто супроводжується зниженням рівня формування процедур, що створює додаткові ризики нецільового використання коштів, порушень фінансової дисципліни та корупційних зловживань. Саме тому роль державного фінансового контролю у цей час набуває особливої уваги [1].

Законодавча база воєнного стану зазвичай передбачає спрощення процедур закупівель - наприклад, можливість укладання договорів без проведення відкритих торгів, застосування переговорних або прямих процедур, використання рамкових угод для оперативного забезпечення Збройних Сил. Одночасно діють винятки щодо публікації інформації у відкритих системах, адже частина даних має гриф «таємно» або «для службового користування». Таке обмеження прозорості, хоч і виправдане воєнною необхідністю, потребує компенсаторних механізмів контролю аудиту, післяфактного фінансового нагляду та підвищеної персональної відповідальності посадових осіб [2].

Особливістю фінансового контролю в оборонній сфері під час війни є необхідність знаходити баланс між конфіденційністю і підзвітністю. Попередній контроль, як правило, обмежується через терміновість закупівель. тому основне навантаження переходить на поточний моніторинг і післяфактні перевірки. Важливо забезпечити, щоб навіть у скорочених процедурах фіксувалися всі ключові рішення, підстави для вибору постачальника та умови контрактів. Це створює можливість відновити повний ланцюг відповідальності після завершення бойових дій [3].

У практичній площині ефективний контроль базується на взаємодії кількох рівнів інституцій. Внутрішні служби замовників здійснюють первинний моніторинг, Державна аудиторська служба або інші національні контрольні органи проводять камеральні й виїзні ревізії, а Рахункова палата стратегічний аудит ефективності використання бюджетних коштів. Водночас важливу роль відіграють правоохоронні органи та спеціальні антикорупційні інституції, які реагують на виявлені порушення [4].

Цифровізація процесів відкриває нові можливості для контролю навіть за умов обмеженого доступу до інформації. Електронні системи закупівель можуть містити спеціальні модулі для воєнного часу із фіксацією усіх дій, створенням журналів змін, автоматичним маркуванням ризикових контрактів [5][7]. Такі інструменти дозволяють у подальшому проводити постфактум аудит без загрози витоку даних, що мають стратегічне значення [5].

В умовах міжнародної допомоги й участі іноземних учасників контроль має здійснюватися з урахуванням вимог партнерів. Необхідно узгоджувати національні процедури звітності з міжнародними стандартами, щоб забезпечити довіру та прозорість у використанні наданих ресурсів. Спільні аудити, подвійне підтвердження звітів і захищене обмінювання даними стають звичними інструментами взаємодії [6].

Проблемним залишається питання забезпечення відповідальності за порушення у сфері оборонних закупівель. Судова практика показує, що більшість порушень виявляється вже після завершення контрактів, що ускладнює повернення коштів або покарання винних осіб. Тому важливо не лише реагувати на наслідки, а й створювати превентивні механізми:

обмеження авансування, ротацію посадових осіб, внутрішні етичні кодекси та захист викривачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про публічні закупівлі». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
2. Закон України «Про оборонні закупівлі». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>
3. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2022 №1275 «Про особливості здійснення оборонних закупівель під час дії правового режиму воєнного стану» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2022-%D0%BF#Text>
5. Звіти Рахункової палати України про результати аудитів у сфері оборонних закупівель за 2025 рік. URL:<https://rp.gov.ua/FinControl/FinReports/?id=2494>
6. Постанова Кабінету Міністрів України №160 «Деякі питання здійснення оборонних закупівель державними у сфері оборони в умовах воєнного стану» від 13 лютого 2024. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2024-%D0%BF#Text>

СЕКЦІЯ 2: AD LINGUAS ET CULTURAS PER COGNITIONEM (ДО МОВ І КУЛЬТУР ЧЕРЕЗ ПІЗНАННЯ)

УДК 004.91:061

ВОЛИНЕЦЬ А.А., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **ЦВИД-ГРОМ О.П.**, канд. філол. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ СИЛИ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ ТА РОЛЬ КВАЛІФІКОВАНОГО ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ

У тезах викладено основні положення правового статусу електронних документів та ключова роль кваліфікованого електронного підпису у забезпеченні цілісності електронних документів.

Ключові слова: електронний документ, юридична сила електронного документа, кваліфікований електронний підпис, електронний документообіг.

Актуальність цифровізації в Україні зумовлена стрімким розвитком інформаційних технологій та необхідністю адаптації держави до нових суспільно-політичних реалій. У сучасному світі цифрова трансформація є обов'язковою умовою для побудови ефективної системи управління, яка відповідає глобальним стандартам. Окреме місце в цьому процесі посідає впровадження електронного документообігу та використання електронних документів. У сучасних умовах це стає критично важливим, оскільки цифрові документи мають таку ж юридичну силу, як і паперові, але при цьому їх важче втратити та легше верифікувати. Електронний документообіг дозволяє бізнесу та державним структурам працювати дистанційно, прискорюючи обмін інформацією та скорочуючи витрати на бюрократичні процедури.

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа» [1].

Юридична сила електронних документів визначається Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV, в якому зазначається, що електронний документ не втрачає юридичної сили виключно через те, що представлений в

електронній формі. Відповідно до статті 7 Закону № 851, оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа, який містить усі необхідні реквізити, а також електронний підпис автора або підпис, який за умовами Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» прирівнюється до власноручного. Кваліфікований електронний підпис є рівноцінним власноручному підпису, що підтверджується його презумпцією відповідності. Згідно зі статтею 18 Закону № 2155, кожен примірник електронного документа, який автор передав кільком адресатам або зберіг на різних носіях, вважається оригіналом електронного документа. Аналогічно паперові й електронні документи з однаковим змістом та реквізитами мають однакову юридичну силу та вважаються оригіналами [2].

Закон регламентує структуру і вид електронного документа, зокрема такі вимоги до заповнення реквізитів: назва документа, дата складання, найменування компанії, зміст, посада відповідальної особи та електронний підпис підприємця. [3]

Кваліфікований електронний підпис (КЕП) є важливим інструментом для забезпечення цілісності та авторства електронних документів. Для надання юридичної сили кваліфікованому електронному підпису необхідно дотримуватися певних вимог: підписант повинен бути ідентифікованим, електронний підпис має створюватися із використанням сертифікованих інструментів, а документ не може зазнавати змін після його підписання. У разі виникнення суперечок щодо легітимності підписаного документа суд або відповідні органи можуть перевірити цілісність даних і автентичність електронного підпису.

Основна функція КЕП полягає в тому, щоб підтвердити, що документ залишився незмінним після його підписання і що підписувач є саме тим, за кого себе видає. Для цього використовується криптографія, зокрема алгоритми асиметричного шифрування. У підписувача є пара ключів: закритий і відкритий. Закритий ключ залишається у підписувача та використовується для створення підпису, тоді як відкритий призначений для перевірки підпису іншими особами. При підписанні документу за допомогою закритого ключа генерується унікальний цифровий підпис, який є специфічним для даного документа і ключа. Цілісність документа забезпечується за рахунок процесу хешування. Перед підписанням документу генерується його хеш – унікальне значення, яке представляє вміст документа. Це хеш-значення надалі підписується за допомогою закритого ключа. Якщо у документі будуть внесені зміни, хеш-значення зміниться, і підпис буде не верифіковано. Таким чином, будь-яке втручання в текст документа можна легко виявити. Щодо авторства, КЕП прив'язує підпис до конкретної особи через використання її закритого ключа. Під час підписання особа підтверджує свою ідентичність. КЕП, виданий сертифікаційним центром, містить інформацію про підписувача, що дозволяє точно встановити його особу. Це виключає можливість використання підпису іншими людьми без доступу до цього ключа. Загалом, застосування КЕП гарантує як цілісність електронного документа, так і верифікацію його авторства, що робить цей механізм надійним засобом захисту від підробок та несанкціонованих змін. Завдяки цьому КЕП є вагомим інструментом сучасного електронного документообігу [4].

З 2023 року в Україні набув чинності Закон № 2801-IX, який має на меті наблизити українське законодавство про електронний документообіг до норм Європейського Союзу. Цей закон впроваджує зміни до різних законодавчих актів та ставить за мету: розширити перелік електронних довірчих послуг; запровадити можливість віддаленої ідентифікації особи; удосконалити вимоги до використання електронних підписів та печаток. Завдяки цим змінам стане можливим застосування українських кваліфікованих електронних підписів на території країн ЄС. Також починаючи з 2023 року, Європейська комісія включила українські КЕП до переліку довірчих списків третіх країн [5].

Таким чином, майбутнє електронного документообігу в Україні безпосередньо

пов'язане з європейською інтеграцією, що відкрис нові можливості для подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 36, ст.275). URL:<https://surl.li/tsbfqg> (дата звернення: 05.03. 2026).
2. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України URL:<https://surl.li/czyabr> (дата звернення: 06.03. 2026).
3. Юридична сила електронних документів: що говорить законодавство? URL:<https://surl.li/ziqktp> (дата звернення: 06.03.2026)
4. Електронний документ: як з ним працювати? URL:<https://surl.li/tguphr> (дата звернення: 06.03.2026)
5. Роль КЕП у підтвердженні електронного документа URL:<https://surl.li/tlpwig> (дата звернення: 06.03.2026)

УДК: 821.161.2-1

ГОНЧАР К.А., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **ОРДІНА Л.Л.**, канд. пед. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ФІЛОСОФІЯ ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО

У тезах поезія Ліни Костенко розглядається не лише як мистецтво слова, а й як особлива форма мислення, що здатна осмислювати буття, історію та внутрішній світ людини. Зазначено, що поезія Ліни Костенко функціонує як гармонійне поєднання раціонального й інтуїтивного, де слово набуває онтологічної та етичної ваги, акумулюючи історичну пам'ять та моральну відповідальність.

Ключові слова: поезія Ліни Костенко, філософське мислення, творчість, мистецтво.

В українській культурній традиції поезія здавна постає як естетичний феномен, як форма філософського мислення. Вона здатна осягати світ не через логічні дефініції, а через образ, інтуїцію та смислову концентрацію слова, часу та людської відповідальності. В українській поезії тема творчості посідає важливе місце. Творчість є найвищою і найяскравішою формою самореалізації людини, її краших, суто людських рис та здібностей, де мистецтво слова є невичерпним джерелом істини та краси. Творчість Ліни Василівни Костенко має в цьому контексті особливе значення, адже її поезія є простором глибокого філософського світопізнання, де слово перетворюється на інструмент мислення, а художній образ – на форму філософського запитання. Її лірика поєднує індивідуальне переживання з універсальними філософськими ідеями, утворюючи концептуальні поля («поезія – буття», «поезія – свобода», «поезія – історія»), що формують духовний код української культури.

Ліна Василівна Костенко (нар. 19 березня 1930 р.) - українська поетеса, чий твори стали не лише художнім явищем, а й духовним кодом української культури. Її поезія демонструє як художнє слово може перетворюватися на інструмент філософського осмислення світу, поєднуючи індивідуальне та колективне, емоційне й раціональне, національне й універсальне. Аналізують поетику Ліни Костенко екзистенційні та етичні виміри, афористичність та метафоричність стилю, мовні інновації, іронія та архетипні структури. Її ліричний герой постає як носій внутрішньої автономії, здатний протистояти дегуманізації та знеціненню істини[1].

У творчості Ліни Костенко особливу увагу приділено категоріям часу, свободи та морального вибору. Час постає як діалог минулого, сучасного й майбутнього, що формує моральну відповідальність людини, свобода осмислюється як етична відповідальність за слово й вчинок. Світогляд поетеси базується на органічній єдності екзистенціалізму та кордоцентризму, а її поезія набуває вселюдського значення через поєднання індивідуального

досвіду та універсальних моральних цінностей.

У сучасному літературознавстві дедалі більшої уваги набуває питання про поезію як особливу форму філософського мислення. Художнє слово здатне не лише передавати емоційні стани чи відтворювати образи світу, а й ставати інструментом осмислення буття, часу, історії та свободи. Слово функціонує як особливий інструмент пізнання, що поєднує інтуїцію, емоційний досвід і культурну пам'ять. Саме через слово поетеса відкриває глибинні істини, які не піддаються раціональному визначенню, але стають очевидними в художньому образі. Її рядки часто набувають афористичної форми, перетворюючись на філософські формули. Наприклад: «*І все на світі треба пережити, і кожен фініш – це, по суті, старт*». Тут слово не лише передає життєвий досвід, а й формує універсальну істину про циклічність буття, впливає на свідомість читача й стає випробуванням його моральної стійкості. Поетичне мислення Ліни Костенко виявляється також у здатності слова акумулювати історичну пам'ять і моральну відповідальність. У вірші «*Страшні слова, коли вони мовчать*» вона наголошує: «*Страшні слова, коли вони мовчать, коли вони зненацька причаїлись...*». Тут слово постає як етичний вибір: мовчання може бути формою згоди або спротиву, а отже, має філософське значення. Таким чином, у Ліни Костенко поетичне слово є не лише художнім засобом – воно стає способом мислення, що відкриває сенси, недоступні логіці, але зрозумілі через інтуїцію, образ і внутрішній досвід. Для Ліни Костенко мова має онтологічну вагу: вона не є лише засобом комунікації, а стає актом мислення, що акумулює історичну пам'ять, культурні коди й емоційний досвід. Її слово здатне не лише описувати реальність, а й змінювати її, формуючи моральні орієнтири та відкриваючи нові горизонти людської відповідальності[2].

Однією з ключових філософських категорій у поезії Ліни Костенко є час. Він постає не лише як хронологічна послідовність подій, а як екзистенційний вимір людського буття. У віршах поетеси час часто персоніфікований, він «*дихає*», «*пам'ятає*», «*судить*», стає активним співучасником життя людини. Минуле, сучасне й майбутнє в поезії Ліни Костенко перебувають у постійному діалозі. Історія не є завершеною – вона морально присутня в теперішньому, формуючи відповідальність людини за власний вибір. Такий підхід наближує її поезію до філософії історії, у якій особистість розглядається як носій історичної пам'яті. У творчості Ліни Костенко час не має лінійного характеру: минуле, сучасне і майбутнє співіснують у єдиному смисловому просторі. «*Історія жорстока, як війна. Історія прекрасна, як весна*» («*Маруся Чурай*»). Ці рядки показують, що історія постає як моральний вимір буття, у якому кожне покоління несе відповідальність за зроблений вибір.

Філософське світопізнання у творчості Ліни Костенко нерозривно пов'язане з проблемою морального вибору. Ліричний герой її поезії – це людина, поставлена перед необхідністю відповідати за свої слова та вчинки. Поетеса послідовно наголошує: втеча від відповідальності є формою духовної поразки. У цьому аспекті поезія Ліни Костенко набуває рис етичної філософії. Поетичне слово стає моральним випробуванням, у якому істина відкривається через особисте переживання. У Ліни Костенко свобода розуміється як внутрішній стан відповідальності за власне слово і вчинок. Навіть мовчання набуває етичного значення, стаючи формою згоди або спротиву. Ліричний герой постає як особистість, що протистоїть дегуманізації світу, зберігаючи внутрішню автономію.

Важливим аспектом творчості Ліни Костенко є поезія як форма філософського спротиву. Йдеться не про політичний протест у вузькому сенсі, а про опір знеціненню слова, істини та людської індивідуальності. Поетичний текст стає простором, у якому зберігається автентичність мислення й духовна незалежність. Такий спротив має глибоко філософський характер, оскільки спрямований на захист фундаментальних засад людського буття. Поезія в цьому випадку виконує функцію екзистенційної практики, що допомагає людині не втратити себе в умовах історичних і моральних криз. «*Поезія – це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі*» – ці рядки показують, що поетичний текст стає простором автентичності мислення й духовної незалежності[3].

Отже, поезія Ліни Костенко постає як форма філософського мислення, у якому художнє слово перетворюється на інструмент пізнання світу, що виходить за межі логічних категорій. У своїй творчості поетеса осмислює буття, час, свободу та моральний вибір, використовуючи метафоричність, афористичність та екзистенційну проблематику. Її твори доводять, що поезія може бути не менш глибоким способом філософської рефлексії, ніж класична філософія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барабаш С.Г. Творчість Ліни Костенко в ідейно-художньому контексті літературної доби: дис. ... докт. філол. наук: 10.01.01; Львів. нац. унт ім. І. Франка. Львів, 2004. 382 с.
2. Ковалевський О.В. Ліна Костенко: філософія бунту й «філософія серця»: монографія. Харків: Прапор, 2001. 176 с.
3. Костенко Л. Річка Геракліта / уряд. та передм. О. Пахльовської; Київ: Либідь, 2011. 336 с.

УДК 141.32:316.2

ЗАЙВА О.І., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ЦВИД-ГРОМ О.П.**, канд. філол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

БІЛЯ ВИТОКІВ СЛОВА: «ЕПОС ПРО ГІЛЬГАМЕША» ЯК ПЕРШИЙ МАНІФЕСТ ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ

«Епос про Гільгамеша» або «Про того, хто бачив все» – це не просто найдавніший літературний твір, відомий людству, а й перша розповідь про трансформацію, дружбу, боротьбу зі смертю та прагнення до вічності. Написаний приблизно у XX столітті до нашої ери на глиняних табличках у Месопотамії, цей епос є джерелом універсальних питань, які хвилюють нас і сьогодні: що означає бути людиною? Чи можливе безсмертя? Як здобути велич? Ця історія, вирізьблена клинописом, пережила тисячоліття, щоб нагадати нам про вічні пошуки сенсу.

Ключові слова: епос, дружба, героїзм, бог, пам'ятка світової літератури.

«Епос про Гільгамеша» – найдавніша пам'ятка світової літератури, що дійшла до нас. Вона створена у Давньому Межиріччі (Месопотамії) понад чотири тисячі років тому. Текст був написаний клинописом на глиняних табличках. Цікаво, що Месопотамію називають «цивілізацією глини»: через брак каменю люди писали на вогкій глині, яка після пожеж не руйнувалася, а навпаки – загартовувалася навіки. Саме завдяки цьому до нас дійшла канонічна версія на 12 таблицях, знайдена в бібліотеці асирійського царя Ашшурбаніпала. Цар настільки пишався своєю освіченістю, що особисто копіював деякі тексти, збираючи мудрість усього Близького Сходу. Довгий час епос вважався втраченим, поки у XIX столітті британський дослідник Джордж Сміт не розшифрував таблички, знайдені в руїнах Ніневії.

Гільгамеш, цар Урука, постає як напівбог і напівлюдина – могутній, але недосконалий. Його самовпевненість і зловживання владою (як-от право першої шлюбної ночі) викликають гнів підданих, які благають богів про порятунок. Так з'являється Енкіду – дика людина, створена богинею Аруру, щоб урівноважити Гільгамеша. Ця зустріч – не просто сюжетний поворот, а символічне народження героя. Гільгамеш, попри свою силу, не є героєм від початку. Його шлях починається з конфлікту, що змушує його зростати. Енкіду, перейшовши від дикості до цивілізації через спокусу Шамхат, стає дзеркалом для Гільгамеша, показуючи, що героїзм – це не лише сила, а й здатність до дружби та самопізнання.

Смерть Енкіду – центральна подія епосу, що змінює Гільгамеша назавжди. Після перемоги над чудовиськом Хумбабою та небесним биком, боги карають Енкіду хворобою за їхню зухвалість. Його агонія, описана в епосі, – це перший в історії літератури момент роздумів про несправедливість смерті. Гільгамеш, оплакуючи друга, вперше відчуває власну

вразливість: «Чому я залишився жити, а мій друг помер?» Цей епізод відображає універсальний людський досвід: втрата близької людини змушує нас замислитися над власною смертністю. Гільгамеш, який раніше не знав страху, тепер боїться не слави чи ворогів, а кінця.

Епос містить історію потопу, розказану Утнапіштімом, месопотамським аналогом біблійного Ноя. Боги вирішили знищити людство, але Утнапіштім, попереджений богом Еа, будує ковчег і рятує живих істот. За це він отримує безсмертя – дар, якого так прагне Гільгамеш. Ця розповідь – не лише про катастрофу, а й про переродження. Потоп символізує очищення, можливість нового початку. Утнапіштім стає прикладом того, що безсмертя – це не лише фізичне існування, а й здатність залишити слід у світі. Отже, Гільгамеш, вражений смертю Енкіду, вирушає на пошуки вічного життя. Він зустрічає Утнапіштіма, який розповідає про квітку вічної молодості, яку Гільгамеш знаходить, але втрачає через змію, що її з'їдає. Цей епізод – глибока метафора: безсмертя у фізичному сенсі недосяжна, але вічність можлива через справи. Гільгамеш повертається в Урук і бачить стіни міста, які він збудував. Вони стають його спадщиною, його «безсмертям».

Епос завершується трансформацією Гільгамеша. Від самовпевненого царя, який зловживає владою, він стає мудрим правителем, який приймає свою смертність і знаходить сенс у творенні. Його відмова від пропозиції богині Іштар стати її чоловіком – це перший в історії виклик божественній волі, що підкреслює його людяність. Гільгамеш обирає шлях людини, а не бога, і саме це робить його героєм. Трансформація Енкіду – від дикої істоти до цивілізованої людини – також є ключовою. Вона показує, як суспільство формує нас, але водночас вимагає жертви – втрати свободи заради благ цивілізації.

Сьогодні філософи розглядають цей епос як «Шлях героя» – трансформацію людини від егоїстичного тирана до мудрого правителя, який приймає свою долю. Гільгамеш помер, але його історія, записана на глині, пережила імперії та народи, довівши, що слово може бути сильнішим за смерть.

Отже, «Епос про Гільгамеша» – це не просто стародавній текст, а репрезентація універсального людського досвіду. Він засвідчує, що екзистенційні страхи та боротьба з неминучим мають позачасовий характер. Еволюція Гільгамеша вчить, що героїзм полягає не лише у звершеннях, а й у здатності прийняти власну смертність. Історія героя нагадує: справжнє безсмертя вимірюється не тривалістю життя, а вагомістю створеної спадщини, що залишається наступним поколінням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Епос про Гільгамеша: народження героя, смерть, потоп, вічність, трансформація. Як стати богом? URL: <https://surl.li/yzbzau> (дата звернення: 11.02.2026).
2. Британський асиріолог Джордж Сміт URL <https://surl.li/hmjncm> (дата звернення: 18.02.2026).

УДК 81'271'06

КОВАЛЬЧУК Є.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ЦВИД-ГРОМ О.П.**, канд. філол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПУРИЗМ ЯК НАПРЯМ У МОВОЗНАВСТВІ ПРО ЧИСТОТУ МОВ

Тези присвячені дослідженню сучасної пуристичної тенденції в термінотворенні. Розглянуто зв'язок пуризму з розвитком суспільства, виокремлено його позитивні й негативні ознаки. Підкреслено поміркований та позитивний вияв сучасних пуристичних тенденцій, спрямованих на відновлення автохтонних словотвірних процесів в українській термінології, що сприяє національним пріоритетам у термінотворенні.

Ключові слова: пуризм, запозичення, крайній пуризм, поміркований пуризм, термінологія, мовознавство.

Неодмінною ознакою живої мови є її постійний рух, поява в ній змін, зумовлених і внутрішньомовними, і екстралінгвістичними чинниками. Літературна мова як еталон правильності, кодифікованості вбирає в себе далеко не все з того, що виникає в повсякденній мовленнєвій практиці. Це є виявом самозахисту мови, що забезпечує їй стабільність як засобу зв'язку між багатьма поколіннями.

Пуризм у сучасній термінології визначають як (*франц. purisme, від лат. purus – чистий*) – крайній вияв турботи про чистоту літературної мови, культуру мови, орієнтація на встановлення суворих правил дотримання літературних норм, оберігання мови від впливу іншомовних запозичень, очищення її від нелітературних явищ (діалектизмів, просторіччя тощо). Різне ставлення мовної спільноти до пуризму залежить від суспільних чинників (революції, активізація демократичних рухів, українізація або інтернаціоналізація тощо). Упереджене ставлення до пуризму спричинило несистемний, ізольований підхід, який мало зважав на загальні закономірності розвитку літературних мов. Антиісторичний, буржуазно – націоналістичний, суб'єктивно-смаковий – такими були офіційні епітети пуризму за часів русифікації. З іншого боку, в європейській лінгвістиці термін «пуризм» використовують переважно на позначення позитивних процесів у мові, які є частиною національної боротьби народу за політичну й культурну незалежність [1].

У праці «Виникнення і розвиток слов'янських літературних мов» Л.Булаховський пише про те, що однією з характеристичних тенденцій у розвитку літературних мов є пуризм і відзначає, що це тенденція, через яку більшою або меншою мірою пройшли майже всі культурні мови [2].

Водночас у мовознавстві ХХ ст., так само, як і в сучасній науці про мову, статус і межі самого явища мовного пуризму залишаються не до кінця з'ясованими. Взагалі, коли мовознавці мають справу з тими чи іншими конкретними проявами пуризму, їх більше турбує питання про те, як слід ставитися до таких проявів у кожному конкретному випадку, ніж природа та головне механізм дії цього явища. А для далеких від цієї проблематики дослідників факти з історії пуризму найчастіше виглядають як зібрання казусів або тривіальних прикладів.

Пуристичні тенденції в термінології мають різний рівень вияву. Залежно від цього більшість дослідників виокремлюють два типи пуризму: крайній та поміркований. Приміром, в енциклопедії «Українська мова» так характеризується крайній та поміркований вияв пуризму: «Різниця між крайніми і поміркованими пуристами полягала в різних тенденціях поповнення термінологічних словників. Якщо помірковані пуристи сприймали запозичення, зокрема, терміни з латинськими, грецькими коренями, як закономірне явище розвитку наукового стилю, то крайні пуристи пропонували замінити запозичені терміни питомими українськими словами. Так, замість слова *конус* пропонувалося *стіжок*, замість *екватор – рівник*, замість *маятник – хитун*, замість *фільтр – цідило* й под. Цей процес в історичному контексті був прагненням ствердити самобутність національної мови».

З огляду на це важлива увага приділяється характеристиці позитивних і негативних ознак пуризму. Є. Кравченко та Н. Колтакова серед позитивних визначають такі риси пуризму, як збереження самобутності національної мови, стабільність літературних норм, пропагування виражальних засобів рідної мови, використання її лексико-семантичних, фразеологічних, граматичних можливостей для передання нових понять; збагачення літературної мови за рахунок народної. Негативним у пуризмі є його надмірне прагнення очистити мову від усіх запозичень, незважаючи на їх усталеність; догматичне проголошення незмінності літературних норм; нерозуміння поступального розвитку мови; запровадження штучних норм, які відмежовують літературну мову від мовної практики; антиісторизм в оцінці розвитку мови та ретроспективність; неприйняття будь-яких новотворів та однобічне сприйняття мовного контакту. Зважаючи на глобалізацію сучасного суспільства й науки, на

захист запозичень у науково-технічній термінології стають учені конкретних галузей та мовознавці. Але ж до запозичень можна вдаватися, якщо:

- 1) їх не вдається замінити засобами української мови;
- 2) вони стійко ввійшли до складу української лексики;

3) відповідне запозичення має точніше значення, ніж українській термін. Не слід надмірно заперечувати запозичення, оскільки це, на думку О. Іващишина, може призвести до ізоляції національної науки та побудувати перешкоди для обміну досвідом між дослідниками, що спілкуються різними мовами [3].

Якщо ж мова йде про створення нової термінології, то, керуючись чинними нормами термінотворення та нормами мови, треба формувати стратегії для створення українського еквівалента.

Останнім часом серед пуристичних тенденцій у термінознавстві спостерігається не лише прагнення замінити запозичені терміни українськими, а й намагання впровадити терміни, створені за українськими словотвірними моделями. Так, із словотвірних синонімів *дешифрування* – *розшифрування* науковці пропонують надавати перевагу терміноодиноці з питомим префіксом *роз-*, сприяючи таким чином утвердженню в галузевій термінології власне українських лексем. Тривалий вплив з боку російської мови спричинив наявність в українській термінології прямих запозичень, які порушують українські словотвірні норми. Це стосується, зокрема, термінів із суфіксом *-к-*, який не властивий українській мові в іменниках, що виражають дію. Науковці стверджують, що термін *установка*, який позначає технологічний процес, взято з російської мови, але не узгоджено з українським словотворенням. Цей термін є калькою латинського слова *installation*, що означає *устаткування, пристрій*. Є спроби заступити термін *установка* більш українізованим *устава, устав*. За тим же принципом замість термінів *заправка, заправна станція* пропонують вживати *поповнення, поповнювальна станція, паливопоповнювач* [4].

Таким чином, пуристичні тенденції в сучасних термінознавчих студіях мають поміркований характер і є позитивними, адже йдеться про активізацію національних елементів у термінології, залучення власномовних одиниць, створених з урахуванням Державних стандартів на терміни. Пуристичний досвід України довів багаті потенційні можливості української мови для розбудови власної термінології. І цей досвід слід ураховувати, залучаючи до сучасної термінології найбільш вдалі варіанти. З іншого боку, сучасні мовознавці здебільшого толерантно ставляться й до іншомовних запозичень, при цьому наполягають на формуванні національних пріоритетів у словотвірному освоєнні запозичень, що сприятиме зміцненню автохтонної термінології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Селігей П.О. Пуризм у термінології: український досвід на європейському тлі. Мовознавство. 2008. № 1. С. 49-66. URL:<https://surl.lt/amfvgy> (дата звернення: 06.03.2026).
2. Булаховський Л. А. Виникнення і розвиток літературних мов: праці в 5 томах. К.: Наукова думка, 1975. Т. 1. С.321 - 470.
3. Пуристичні тенденції в сучасних термінознавчих студіях URL:<https://surl.li/crcrbj> (дата звернення: 06.03.2026).
4. Явище пуризму в культурних мовах світу URL:<https://surl.li/ahjweg> (дата звернення: 06.03.2026).

УДК: 81'25

МАРТИНЕНКО О.Є., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – МИХАЙЛЕНКО О.О., канд. філол. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

TYPOLOGICAL CHALLENGES OF SLAVIC-TURKIC LANGUAGE TRANSLATION: UKRAINIAN AND TURKISH IN FOCUS

The article focuses on fundamental typological challenges of translation between Ukrainian and Turkish, with

particular attention to word order (SVO vs SOV), morphological structure and tense systems.

Keywords: translation, agglutination, fusional morphology, word order, tense forms.

Introduction. Translation between linguistically distant languages has always caused unique challenges for both professional translators and language learners. Morphology which studies the internal structure of the word [4] and its forms is one of the linguistic moments that translators deal with as transferring the meaning of the sentence. Linguists traditionally distinguish between fusional, analytic, isolating, polysynthetic and agglutinative language morphological types [1, p.42]. In this thesis will be represented only three types: fusional, analytical and agglutinative, since they're the object of the research. Ukrainian is referred to as fusional, English as an analytical language and Turkish is considered to be agglutinative. All three types differ in morphological structure, however fusional and analytical languages share similarities in syntax (both commonly follow an SVO order). This makes English-Ukrainian translation more effective and easy to recreate. Consequently, while a great deal of research has been devoted to English-Ukrainian or English-Turkish translation pairs, the direct Ukrainian-Turkish translation still remains relatively underexplored.

Theoretical background. As stated above, Ukrainian belongs to the fusional (inflectional) language type, where grammatical meaning is expressed through changes within the word root or via endings that may transmit multiple grammatical categories simultaneously (number, gender, tense, mood). Turkish, on the other hand, is a standard agglutinative language: grammatical information is expressed through the sequential attachment of discrete, single-function suffixes to a base form [2, p. 208]. This fundamental difference affects not only word formation but the entire communicative structure.

A further critical distinction lies in canonical word order. Ukrainian, like English, follows a Subject-Verb-Object (SVO) pattern, Turkish adheres strictly to Subject-Object-Verb (SOV) order, placing the verb at the end of the sentence [1, p. 87]. This contrast affects not only the whole look of the sentence but how the information is cognitively processed by the reader or listener.

Word order restructuring and tense equivalence. 1) The greatest confusion during the translation can be observed in given examples:

Ukrainian (SVO): Я читаю книгу. (I read a book.)

English (SVO): I read a book.

Turkish (SOV): Ben bir kitap okuyorum. (I a book read.)

In the example above, both Ukrainian and English place the verb before the object, while Turkish positions it at the end. For a translator working from Ukrainian into Turkish, this means that nearly every sentence requires structural inversion. In complex or subordinate clauses, this can result in significant reformulation of the entire sentence architecture. One example is the construction of relative clauses [1, p. 90]:

adam-ın kadın-a ver-diğ -i patates
man (genitive) woman (dative) gave his potato
'the potato that the man gave to the woman'

This complex structure requires plenty of time to acquire and master in natural speech, let alone implementing it into the translation process.

1) The second challenge involves tenses and their perception in each language. Ukrainian possesses a grammatical aspect system (perfective vs. imperfective) that interacts with its tense system, whereas Turkish has a rich inventory of tense-aspect-evidentiality suffixes that may seem too multifaceted to be recreated in Ukrainian and English. For example:

Ukrainian: Він нішов. (He left — perfective past, implying completion.)

English: He left / He has left / He went.

Turkish: O gitti. (definite past — speaker witnessed the event) / O gitmiş. (inferential past —

speaker did not witness it directly.) [4, p. 218, 219].

Turkish grammar shows clearly whether the speaker witnessed an event directly or not, which is conveyed by means of the suffix (-DI/-mİş). Ukrainian and English lack this grammatical distinction, meaning translators must interpret the context and determine the nuance from the text. This is a significant source of translation loss and requires both linguistic competence and cultural awareness.

Additionally, the agglutinative nature of Turkish means that what is expressed as a full clause in Ukrainian may be expressed as a single extended word in Turkish. For instance, the Ukrainian phrase “я б не зміг прийти” (I wouldn't be able to come) corresponds to Turkish “*gelemezdim*”, or, for example “чи могли б ви показати?” (Could you show?) would be translated as “*gösterebilir misiniz?*”. Agglutinative structure results in a single word combining negation, modal, and question suffixes. Such compression presents considerable challenges when translating into Ukrainian, as the translator must unpack morphological density into syntactic structures.

The translation of Ukrainian and Turkish texts presents a multifaceted set of typological challenges witnessed in the structural, morphological, and grammatical differences between a fusional SVO language and an agglutinative SOV one. Key difficulties include mandatory word order restructuring, the absence of direct tense-aspect equivalence. Translators must also interpret Turkish nuances that have no grammatical equivalent in Ukrainian. The inclusion of English as a reference point further highlights that while Ukrainian and English share similar surface-level word order, Turkish operates according to fundamentally different organizational principles. Awareness of these typological contrasts is essential for translators working in this language pair, and further research on Ukrainian-Turkish translation would significantly enrich our understanding of these cross-linguistic dynamics.

REFERENCES

1. Comrie B. Language Universals and Linguistic Typology. Oxford: Blackwell, 1989. 252 p.
2. Johanson L., Csató É. Á. The Turkic Languages. London: Routledge, 1998. 474 p.
3. Gerjan van Schaaijk, The Oxford Turkish Grammar. Oxford: Oxford University Press, 2020. 785 p.
4. University of Sheffield. (n.d.). What is morphology? All About Linguistics. <https://sheffield.ac.uk/linguistics/home/all-about-linguistics/about-website/branches-linguistics/morphology/what-morphology>

УДК: 821.111.09

НОВАЦЬКИЙ Ю.М., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **ДЕМ'ЯНЕНКО О.О.**, канд. пед. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМАТИКА ЛЮБОВІ У РОМАНІ ДЖОНА ГРІНА «ПРОВИНА ЗІРОК» (“*The Fault in Our Stars*” by John Green)

Дослідження присвячено аналізу проблематики роману «Провина зірок» Дж.Гріна з опорою на концептуальний аналіз ключових художніх образів (кохання, любов, смерть, життя, хвороба). Текстуальний аналіз англomовної версії твору, а також англomовної та вітчизняної літературної критики, філософської теорії багатогранної «любові» дозволяє поглибити уявлення щодо проблематики твору для юнацького читання.

Ключові слова: література менштриму, концептуальний аналіз, сентиментальний роман, концепт любові, література у жанрі «young adult».

Якщо прискіпливо вивчати сучасну сферу книг у жанрі «young adult», у допитливого читача не забере багато часу віднайти серед різноманіття сучасних англomовних письменників тих, які суттєво вплинули на теперішній «літературний ландшафт». Одним з таких є Джон Грін з його романом «Провина зірок» (“*The Fault in Our Stars*”, 2012), що

увійшовши до списку бестселерів New York Times і був успішно екранізований вже у 2014 році. Роман досліджує актуальні для сучасної молоді теми – любові, втрати, моральної дилеми, права на вибір життя, смерті тощо. Очевидно, з огляду на це його можна ставити в один ряд з іншими сучасними сентиментальними творами т. зв. «літератури мейнстріму». З-поміж таких – роман Дж. Мойєс «До зустрічі з тобою» (“*Me Before You*”), автобіографічна розповідь А. Селлу «1+1. Недоторканні» (“*Intouchables*”), документальна повість О. Сакса «Пробудження» (“*Awakenings*”), психологічні листи як спогади про пережитий Голокост Е. Егер «Вибір» (“*The Choice*”) чи відомий науково-фантастичний роман для підлітків Д. Кіза «Квіти для Елджерона» (“*Flowers for Argernon*”) та ін.

Усі ці твори є бестселерами і використовують *ключові концепти*, що передаються в літературі за допомогою символів, художніх образів, архетипних сюжетів. Це допомагає авторові досліджувати складні теми, пов’язані з любов’ю, хворобою та смертю [6]. На нашу думку, з поданого переліку творів роман Дж. Гріна «Провина зірок» є найбільш довершеним у сенсі використання автором як художніх засобів інтерпретації світу героїв, так і філософсько-психологічних паралелей.

Мета і завдання дослідження – проаналізувати у романі шляхи і художні засоби осмислення філософсько-психологічного концепту «кохання», що формують читацьке сприйняття роману сучасною молоддю.

Так, сюжет твору «Провина зірок» концентрується навколо розповіді про історію кохання шістнадцятирічної Гейзел Грейс Ланкастер, хворої на рак легень, та Огастуса Вотерса – хлопця зі схожою проблемою [3]. Історія їхнього кохання є фатальною, але водночас надихає вірою і спонукає до осмислення сутності не лише самого кохання, але й природи людських стосунків, які визначені поняттям «любов» [1;4].

Обраний нами шлях для інтерпретації «любові» у творі продиктований зверненням до давньогрецької традиції осмислення її форм, як це зробив Мастерсон [5]. У його праці описано три класичні типи цього почуття, а саме: *agape* (любов безкорислива, жертвна), *філія* (любов дружня, платонічна) та *eros* (любов романтична, пристрасна). На нашу думку, кожен із них повноцінно реалізується у тексті роману.

Так, досить яскраво і наскрізно в тексті проявляється *любов-agape* у відносинах матері Гейзел, місіс Ланкастер, до її доньки. Грін зображує цей тип любові не лише через гучні декларації (хоч мати Гейзел постійно вербалізує, як сильно вона любить свою дитину), а через повсякденну присутність. Вона є завжди поряд і першою відгукується на будь-який звук з кімнати доньки. Показовою є сцена, де Гейзел тихо промовляє ім'я матері: "*Mom, I said. I did not say it loudly, but I didn't have to. She was always waiting. She peeked her head around the door. "You okay, sweetie?"*". Слова «*she was always waiting*» передають суть *agape* повніше, ніж будь-яке пряме освідчення.

Водночас жертвну любов не варто ототожнювати зі знеціненням власного життя: вона роками таємно отримувала освіту для посади соціального працівника, готуючись до життя після смерті доньки.

Щодо самої Гейзел, то її ставлення до такої батьківської любові є суперечливим. Навіть більше, вона формує в героїні глибоке почуття провини. Усвідомлення власної хвороби як метафоричного якоря для батька й матері породжує в ній страх за їхнє майбутнє. Саме цей страх змусив її придумати знамениту метафору *гранати*: хвора людина – це вибухівка, що рано чи пізно позбудеться чеки і покалічить уламками усіх, хто буде поряд. Але з часом прийде усвідомлення, що ця безумовна любов батьків дає Гейзел сенс для життя і впевненість у тому, що вона заслуговує любові навіть у своєму найгіршому стані.

Стосунки Огастуса Вотерса та Айзека у романі презентують іншу форму «любові», щирі й міцні платонічні приязнь. Коли Моніка, дівчина Айзека, залишає того незадоволю до

фатальної операції, що позбавить його зору, Огастус усвідомлюється Айзеком як справжній друг, який жодної обіцянки не зрадив: «*That's what love is. Love is keeping the promise anyway*». Для Айзека такі стосунки з Огустусом є світлом у кінці тунелю після втрати зору і Моніки.

Багатогранність проявів любові у романі «Провина зірок» підкріплюється центральною романтичною лінією стосунків (*любов-ерос*) між Гейзел і Огастусом. Ці романтичні стосунки будуються на тлі їх неможливості: Гейзел намагається уникнути їх, щоб не завдати собі та іншим болю. Огастус усуває всі перешкоди в одній із ключових сцен твору: "*I'm in love with you, and I'm not in the business of denying myself the simple pleasure of saying true things. I'm in love with you, and I know that love is just a shout into the void, and that oblivion is inevitable [...] and I am in love with you...*".

Ось так автор твору вміло поєднує декларацію кохання з визнанням марноти існування. Огастус не стверджує, що любов перемаже смерть, він визнає її силу, але готовий любити всупереч тому. На нашу думку, це принципово відрізняє роман від *типового сентиментального наративу*, виводячи його на рівень більшої філософсько-художньої довершеності.

Усі форми прояву любові так чи інакше впливають на головних героїв роману. Романтичне почуття руйнує неприйняття Гейзел власного тіла: перший поцілунок з Августом у Будинку Анни Франк супроводжується таким коментарем: «*for a weird moment I really liked my body; this cancer-ruined thing I'd spent years ignoring*». Стосунки змушують закоханих відкинути хоч на деякий час «*ще життя*» метафору *гранату*: «*I couldn't unlove Augustus Waters. And I didn't want to*».

Змінюється й Огастус: їхнє кохання стає відповіддю на його найбільший страх – бути забутим. У листі, написаному перед смертю, він формулює це прямо: «*I am so lucky to love her, Van Houten. You don't get to choose if you get hurt in this world, old man, but you do have some say in who hurts you. I like my choices*». Отже, кохання для нього є активним життєвим вибором, можливістю боротися навіть перед лицем смерті.

У підсумку Грін стверджує, що любов – це не про подолання смерті, бо ще нікому не вдалося її уникнути, але це свідомий вибір зберігати людяність перед перспективою її неминучості.

Проблематика любові у романі невіддільна від теми смерті [5;6]. Автор не зображує любов як силу, що перемагає смерть, натомість він показує, як люди люблять всупереч їй. Найточнішим вираженням цієї ідеї є промова Гейзел на прощанні з Огастусом: "*There are infinite numbers between 0 and 1 [...] Some infinities are bigger than other infinities [...] You gave me a forever within the numbered days, and I'm grateful...*". Тому роман Гріна є багатограним дослідженням любові з точки зору людей «з обмеженим часовим періодом».

Таким чином, концепція «нескінченності в лічених днях» є ключовою для розуміння проблематики концепту «любов» у романі, адже цінність кохання не визначається його тривалістю. Це перегукується з думкою Дж. Гріна в інтерв'ю: люди, що помирають, ще не відійшли й здатні на самостійні вчинки [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dr. Charlotte Jacobson. Three Types of Love in The Fault in Our Stars. URL: <https://gradesfixer.com/free-essay-examples/agape-philial-and-eros-greek-love-in-the-fault-in-our-stars/> (дата звернення: 27.02.2026)
2. Green J. Interview: On Writing The Fault in Our Stars. NPR Books, January 2012. URL: <https://www.npr.org> (дата звернення: 27.02.2026)
3. Green J. The Fault in Our Stars. New York: Dutton Books, 2012. 313 p.
4. Lee J. The Ancient Greeks' 6 Words for Love. The Guardian, December 2013. URL: <https://www.theguardian.com> (дата звернення: 27.02.2026)
5. Masterson E. Three Types of Love in The Fault in Our Stars. Literary Analysis, 2014.
6. Козлик, І., Стефанюк, С.-Є. Художня концепція смерті та вмирання у романі Джона Гріна «Винні зірки». *Молодий вчений*, 2024. № 6 (130), С.64-66. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-6-130-22>

УДК: 821.111.09

ПАСІЧНЮК М.В., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – ДЕМ'ЯНЕНКО О.О., канд. пед. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

СЕМАНТИКО-ЕКЗИСТЕНЦІАЛІСТСЬКИЙ АНАЛІЗ ТВОРУ ДЖ. ГРІНА «ПРОВИНА ЗІРОК» У ЗІСТАВЛЕННІ З «ЛОГОТЕРАПІЄЮ» В. ФРАНКЛА

Дослідження є результатом проведеного на основі комбінованого аналізу текстів художнього твору Дж.Гріна «Провина зірок» та філософської праці В. Франкла «Людина в пошуках справжнього сенсу». Це дає можливість сформулювати важливі філософські ідеї, актуальні для сучасного покоління читачів, закодовані у тексті художнього твору.

Ключові слова: семантико-екзистенціалістський аналіз твору, логотерапія, екзистенція, активний екзистенціалізм, семантика хвороби.

Тема нашої розвідки присвячена комплексному семантико-екзистенціалістському аналізу тексту роману Дж. Гріна «Провина зірок» крізь призму філософії осмислення буття людини, представлену «логотерапією» австрійського психолога і психіатра В. Франкла. Такий метод дозволяє зрозуміти не лише «ПРО ЩО» твір, а й те, як через конкретні образи, символи, слова розкриваються фундаментальні питання людського існування. У своєму дослідженні здійснюємо спробу вийти за межі текстуального аналізу до рівня зіставлення проблематики твору «Провина зірок» [1] з філософсько-психологічною працею Віктора Франкла «Людина в пошуках справжнього сенсу» [4].

Теоретичне обґрунтування самого методу в українському літературознавстві дає М. Наєнко, розглядаючи текст твору як цілісний художній світ, який читачеві важливо вміти розкодувати – засобами дослідження ключових концептів, понять, інших знаків мови (семантика); у свою чергу таке розкодування сприяє розкриттю основних сенсів людського буття (екзистенція) [3]. Тому, за М.Наєнком, робота з текстом Дж. Гріна і філософською працею В. Франкла дозволяє дослідити «психологічний код» героїв художнього твору «Провина зірок», які опинилися в умовах фатальної неминучості.

Особливу значущість для нашого дослідження мають також стаття І. Козлика та С.-Є. Стефанюк, в якій досліджуються концепти «смерть і вмирання» у романі [2].

Відомо, що сучасний американський роман Дж. Гріна «Провина зірок» своєю назвою повертає нас до ренесансних літературних традицій: назва роману є алюзією на трагедію В. Шекспіра «Юлій Цезар», де фраза «винні не зірки, а ми самі» (слова Кассія до зрадника-Брута) спростовується. Таким чином автор сучасного юнацького роману ніби стверджує, що його герої «не винні» у своїй смертельній хворобі, а виною всьому є фатум, доля. На це вони не могли вплинути, але ось на ставлення до життя фатального могли ... і вплинули. Герої роману, Гейзел та Огастус, не мають контролю над долею і невиліковною хворобою, не можуть змінити хід подій. Але вони реально змінюють ставлення до цих невідворотних трагічних обставин життя.

Припускаємо, що через специфічну *семантику хвороби* Джон Грін вибудовує модель «активного екзистенціалізму», де герої не просто чекають на фінал, а конструюють власну «нескінченність» у межах відведеного часу, що корелює з принципами знаходження сенсу за В. Франклом. Отже, порівнювати художній роман із філософсько-психологічною працею – це вихід за межі звичайного літературного аналізу, однак цілком можливо провести паралелі, зосередившись на художньо-філософському вимір твору.

У чому ці паралелі виявляємо?

По-перше, *смерть поряд і супроводжує* щоденно. Через образи головних героїв автор

показує, як людина може жити й шукати сенс навіть тоді, коли її життя крихке й обмежене. Головна екзистенційна проблема роману – це усвідомлення смертності. Гейзел та Огастус – це підлітки з важкими онкологічними хворобами. На відміну від більшості людей, вони розуміють, що їхній час обмежений. Але це знання не знищує їх, а навпаки допомагає цінувати кожен мить. Смерть у творі – не як щось романтичне чи перебільшено трагічне, а як природна частина життя. Саме прийняття цієї реальності вчить героїв жити чесніше й глибше. Тож герої мають звикнути до ситуації межі. В. Франкл у концтаборі також у ситуації межовій: «...Смертність людини сама по собі є тим, що робить життя змістовним. Смерть надає життю серйозності та ваги, бо кожна мить стає неповторною...» [4, С.135-145].

По-друге, проблема свободи вибору для героїв, які обирають яскраве життя «тут і тепер». В. Франкл вважав, що навіть у найважчих обставинах – у хворобі, втраті чи стражданні – людину неможливо повністю позбавити свободи: «...Ми, що пройшли через концтабори, пам'ятаємо людей, які ходили по бараках, втішаючи інших і віддаючи останній шматок хліба. Їх було небагато, але вони є доказом того, що у людини можна відібрати все, крім одного: останньої людської свободи – обирати своє ставлення до обставин...» [4, С.68-72]. У романі ця думка яскраво втілена також: Гейзел і Огастус не можуть змінити свою хворобу, але можуть обрати, як прожити свій час. Вони не хочуть бути лише жертвами обставин: вони подорожують, жартують, кохають, мріють. Страждання не руйнує їх як особистостей, а робить їх глибшими й ширшими один з одним.

І ще одна: кохання є джерелом сенсу людського існування. Ось у В. Франкла теза обґрунтовується так: «Кохання – це єдиний спосіб досягнути іншу людську істоту в найглибшому ядрі її особистості» або «Порятунок людини відбувається через любов і в любові». Ця фраза у В. Франкла пояснює, чому Гейзел і Огастус змогли створити свою «маленьку нескінченність». Попри фізичну слабкість, герої залишаються внутрішньо вільними. Вони обирають любов, вони обирають відкритість, а не самотність. І це їхня маленька перемога «над смертю». Кохання героїв не скасовує страждання й не відмінює смерть, але робить життя значущим.

Таким чином цей твір показує, що сенс життя можливий навіть тоді, коли людина стикається з болем і обмеженнями. Саме в цьому і є сила й універсальність його, що дає підстави художню реальність роману Дж. Гріна «Провина зірок» осмислювати крізь призму екзистенціалістських поглядів філософа-психіатра Віктора Франкла.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грін Джон. Провина зірок ; перекл. з англ. В. Назаренко. Київ: Видавнича група КМ-БУКС, 2017. 288 с.
2. Козлик І., Стефанюк С.-Є. Художня концепція смерті та вмирання у романі Джона Гріна «Винні зірки». *Молодий вчений*, 2024. № 6 (130), С.64-66. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-6-130-22>
3. Насенко М.К. Історія українського літературознавства: підручник. Вид. 2-ге, зі змін. та допов. Київ: Академія, 2003. С.4-12.
4. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Вид-во «КСД». 2020. 160 с.

УДК: 35.07/.08(477):005.2'06

СОЙЧУК С.Я., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **БІЛЧЕНКО А.М.**, канд. пед. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ ЗАМІНИ ЛЮДИНИ

Досліджено роль і вплив технологій штучного інтелекту на сучасну перекладацьку практику. Проаналізовано можливості застосування систем машинного перекладу та окреслено їхні переваги й обмеження

порівняно з людським перекладом. Установлено, що переклад за допомогою штучного інтелекту є ефективним під час опрацювання великих обсягів інформації та стандартизованих текстів, однак не завжди забезпечує належну точність, стилістичну відповідність і врахування контексту. Обґрунтовано доцільність використання гібридної моделі перекладу, що передбачає поєднання автоматичного перекладу з постредагуванням людиною з метою підвищення якості кінцевого тексту.

Ключові слова: штучний інтелект, машинний переклад, перекладацька практика, гібридна модель, постредагування, якість перекладу.

У сучасному цифровому світі перекладацька діяльність суттєво змінюється через розвиток штучного інтелекту [1, с. 10]. Онлайн-перекладачі та ШІ широко застосовуються як у професійній діяльності, так і в повсякденному житті. Складним залишається переклад художніх текстів, де важливі стиль, гумор і підтекст [5, с. 78]. ШІ може передати загальний зміст, однак тоді часто втрачаються тонкі стилістичні нюанси та емоційне забарвлення.

ШІ забезпечує швидку обробку великих обсягів тексту і доступність для користувачів, враховуючи контекст речень і структурні залежності [3, с. 5]. Однак аналіз ідіом, фразеологізмів і культурних особливостей засвідчує, що людина-перекладач є незамінною для творчих і складних текстів. Водночас у процесі перекладу технічних або стандартних документах ШІ демонструє високу ефективність, особливо при перевірці людиною [4].

Вважаємо, що в сучасних реаліях найбільш результативною є гібридна модель перекладацької практики: машина забезпечує швидкість і обсяг, а перекладач гарантує точність [2, с. 120; 5, с. 81]. Наразі професія перекладача не зникає, а трансформується, посилюючи роль контролю, інтерпретації та творчого підходу в умовах цифрової епохи.

Використання ШІ у перекладі різко зросло: до 2023 р. 65 % підприємств упровадили ШІ-інструменти проти 42 % у 2020 р., 81 % мовних сервісів щоденно застосовують ШІ переклад (NMT), а 54 % замовників використовують ШІ-асистовані процеси для обробки великого контенту [6; 8]. Це свідчить про поступове перетворення машинного перекладу на стандарт у професійній сфері.

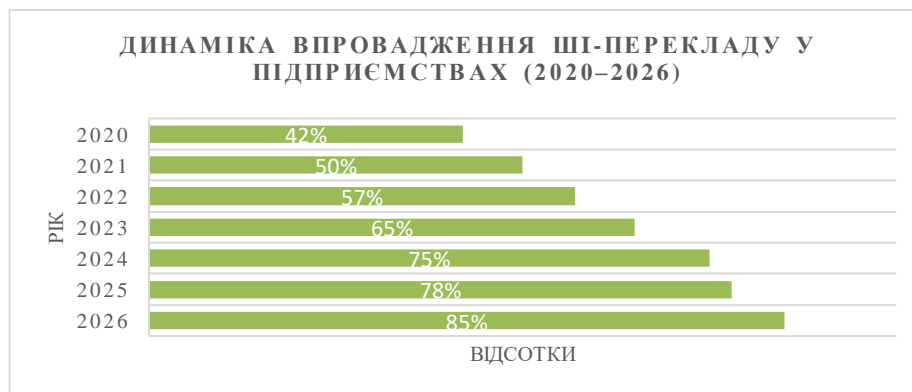

Рис. 1. Зростання частки підприємств, де застосовується штучний інтелект у перекладі.

Варто зазначити, що ШІ суттєво змінив роль перекладачів: більшість із них тепер редагує та вдосконалює матеріали, створені ШІ, зосереджуючись на складних контекстах і стилістиці. Наприклад, у 2019 р. ШІ використовували 20 % перекладачів, зараз – 64 %, що свідчить про формування гібридного перекладу [6].

Наразі складні процеси автоматизації зменшують обсяг простих рутинних перекладів: навантаження перекладачів знизилася зі 100 % у 2019 р. до 78 % зараз. Однак такі творчі та спеціалізовані завдання, як художній переклад або локалізація складних документів залишаються перевагою людини [5, с. 82].

ШІ обробляє безпрецедентні обсяги текстів: Google Translate щодня перекладає понад 100 млрд слів. Для порівняння: у 2019 р. об'єм обробки становив лише 15 млрд слів/рік, зараз – близько 90 млрд слів/рік, що значно перевищує людські можливості [12].

Упровадження нейромережних систем (NMT) забезпечило стрибок у технології, враховуючи контекст і структурні залежності тексту [3, с. 6; 4]. Використання ШІ серед компаній зросло з 38 % у 2019 р. до 90 % нині, що підтверджує масове поширення та ефективність ШІ у перекладацькій діяльності [6; 8].

Отже, ШІ значно трансформував саму перекладацьку практику: машинний переклад домінує у великих обсягах і в рутинних процесах, гібридна співпраця з людиною стає нормою, а роль перекладача лишається критичною для творчих, стилістичних і культурно-чутливих завдань. ШІ не може повністю замінити людину у високоякісному, художньому чи спеціалізованому перекладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bowker L., Ciro J. *Machine Translation and Global Research: Towards Improved Machine Translation Literacy in the Scholarly Community*. Bingley: Emerald Publishing, 2019.
2. O'Hagan M. *The Routledge Handbook of Translation and Technology*. London: Routledge, 2020. 624 p.
3. Hutchins W. J. Machine Translation: A Brief History. In: Chan S.-W. (ed.). *Routledge Encyclopedia of Translation Technology*. London: Routledge, 2015. P. 1-14.
4. Wang L., et al. *Understanding Students' Acceptance of ChatGPT as a Translation Tool: A UTAUT Model Analysis*. arXiv preprint, 2024.
5. Kenny D. *Machine Translation for Everyone: Empowering Users in the Age of Artificial Intelligence*. Berlin: Language Science Press, 2022.
6. Gitnux. *AI in the Language Industry Statistics*. Доступно за посиланням: <https://gitnux.org/ai-in-the-language-industry-statistics/>
7. Gitnux. *Translation Statistics*. Доступно за посиланням: <https://gitnux.org/translation-statistics/>
8. World Metrics. *AI in the Translation Industry Statistics*. Доступно за посиланням: <https://worldmetrics.org/ai-in-the-translation-industry-statistics/>
9. The Guardian. *Survey Finds Generative AI Proving Major Threat to the Work of Translators*. 16 April 2024. Доступно за посиланням: <https://www.theguardian.com/books/2024/apr/16/survey-finds-generative-ai-proving-major-threat-to-the-work-of-translators>
10. Financial Times. *AI and the Translation Industry*. Доступно за посиланням: <https://www.ft.com/content/3dffda06-6fc9-4b7e-8f1c-ffdca20917af>
11. Washington Post. *AI Translation Jobs*. 26 September 2025. Доступно за посиланням: <https://www.washingtonpost.com/business/2025/09/26/ai-translation-jobs/>
12. Zipdo. *AI in the Language Industry Statistics*. Доступно за посиланням: <https://zipdo.co/ai-in-the-language-industry-statistics>

UDC 502.7546:006.3'07

СТАДНИК В.І., магістрант

Науковий керівник – **МАРЧУК В.В.**, канд. пед. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

AGROECOLOGICAL ADAPTATION TO REGIONAL CLIMATE SHIFTS IN UKRAINE: THE ROLE OF MODERN EQUIPMENT AND TECHNOLOGIES IN LAND PROTECTION

Досліджено вплив регіональних кліматичних зсувів (збільшення опадів та зниження літніх температур) на прискорену ерозію та виснаження ґрунтів в Україні. Обґрунтовано критичну необхідність використання сучасного обладнання та інструментів точного землеробства для ефективного захисту сільськогосподарських земель і збереження їхньої структури.

Ключові слова: кліматичні зміни, захист сільськогосподарських земель, сучасне обладнання, точне землеробство, ерозія ґрунту.

While global climate models predominantly project warming and increased drought frequencies, regional anomalies present distinctly different ecological challenges. Recent meteorological observations in Eastern Europe, particularly in Ukraine, indicate a localized shift

characterized by a 10-25% increase in annual precipitation and a decrease in peak summer temperatures. This unique hydrological and thermal regime creates highly favorable conditions for rapid biomass accumulation but simultaneously exposes agricultural soils to new forms of environmental degradation [1].

The alteration of temperature optimums has catalyzed a significant physiological response in moisture-loving crops. Recent agricultural yield metrics show that systematic increases in precipitation have driven a 17.7% increase in corn yield and a 15.4% increase in sugar beet yield. However, this accelerated vegetative growth initiates severe soil vulnerabilities. The combination of intense rainfall and rapid nutrient extraction by high-yielding crops leads to accelerated mineral depletion and significantly elevates the risk of widespread water erosion and soil structural breakdown [2].

To mitigate the ecological risks associated with these regional climate shifts, the use of modern equipment and technologies in the protection of agricultural lands becomes an absolute imperative. The traditional paradigm of crop management must transition to proactive soil conservation.

The heightened volume of precipitation necessitates the urgent modernization of field drainage infrastructure to prevent waterlogging and root asphyxiation, mirroring the recent intensive upgrades seen in urban communal systems.

The operation of standard agricultural heavy machinery on chronically wet soils causes severe compaction, destroying soil capillaries and decreasing total porosity [3]. Implementing modern equipment with low-pressure flotation tire systems or tracked chassis is critical to preserving the physical structure of the topsoil and maintaining its hydrological buffer capacity.

To counteract the rapid mineral depletion caused by yield surges, PA technologies (including drone-assisted spectral analysis and Variable Rate Technology) must be deployed. This ensures targeted nutrient replenishment, matching crop demand precisely while preventing excess chemical runoff into local watersheds [4].

The quantitative dimension of agricultural growth in Ukraine masks an underlying threat to soil integrity. Long-term ecological sustainability in this shifting climate paradigm cannot rely on historical farming methods. It demands the immediate integration of modern engineering solutions and protective equipment to safeguard agricultural lands against erosion, compaction, and rapid nutrient dilution.

REFERENCES

1. Nykytiuk, Y., & Kravchenko, O. (2025). Global climate change may reduce the anti-erosion regulatory capacity of vegetation cover in Ukraine's Polissya and Forest-Steppe regions. (ResearchGate).
2. Pata, V., et al. (2025). Global climate change will lead to a decrease in the erosion resistance of Polissya and Forest-Steppe soils. (Biosystems Diversity).
3. Shaheb, M. R., Venkatesh, R., & Shearer, S. A. (2021). A review on the effect of soil compaction and its management for sustainable crop production. (Journal of Biosystems Engineering).
4. Zaman, Q. U., et al. (2025). Precision agriculture techniques for optimizing chemical fertilizer use and environmental sustainability: a systematic review. (Frontiers in Agronomy).

УДК 004.89:340.54

СТАДНИК А.П., здобувач вищої освіти
Науковий керівник – **ЦВИД-ГРОМ О.П.**, канд. філол. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

DEERFAKES У ЦИФРОВИХ ДОКУМЕНТАХ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ

Тези присвячені дослідженню Deepfakes у цифрових документах. Розглядаються виклики сучасності щодо ідентифікації особи в умовах стрімкого розвитку технологій штучного інтелекту. Аналізуються основні

види атак на процедуру KYC. Зокрема, звертається увага на безпекові заходи протидії загрозам.

Ключові слова: Deepfakes, цифрові документи, ідентифікація особи, штучний інтелект, криптографічний захист.

Електронні документи мають однакову юридичну силу, що й паперові, це закріплено Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» [1]. Найкращим прикладом цього є застосунок «Дія», яким користується лівова частка громадян України. Електронні паспорти, посвідчення водія та інші документи в ньому мають таку саму юридичну силу, як і їхні пластикові аналоги, що зобов'язує всі органи влади та організації приймати їх. Авжеж, це дуже зручно. Але з глобальною цифровізацією з'являються й нові ризики, насамперед безпекові. Якщо раніше шахраї намагалися підробляти документи чи викрадати їх, то тепер вони послуговуються штучним інтелектом в таких цілях. Тому питання ідентифікації особи в цифровому середовищі виходить на принципово новий рівень.

Deepfakes (англ. deep learning – глибоке навчання та fake – підробка) – синтезовані штучним інтелектом медіадані (зображення, аудіо та відеоматеріали), здатні імітувати зовнішність, поведінку та голос людини з високим ступенем достовірності. За останні роки ця технологія перетворилася з розважальної на зброю в руках шахраїв. За даними Всесвітнього економічного форуму (WEF), зловмисники дедалі частіше поєднують підроблені штучним інтелектом документи з технологіями підміни обличчя в реальному часі. На відміну від класичних редакторів, *deepfakes* уможливають максимально близьке копіювання міміки, жестів та голосу реальної людини, і саме це робить процес їхнього виявлення складним, чим і послуговуються шахраї, аби обдурити навіть найсучасніші системи біометричного контролю.

Стандартна процедура «Знай свого клієнта» (KYC) використовується для підтвердження особи перед початком співпраці з будь-якими фінансовими установами, страховими компаніями та іншими сервісами перед початком співпраці. Вона включає в себе перевірку документа (паспорт чи ID-картка) та підтвердження живої присутності (*liveness detection*). *Deepfakes* атакують обидва ці рівні [2].

Підробка документів відбувається шляхом використання *Generative Adversarial Networks* (GAN) та дифузійних моделей для створення гіперреалістичних підробок. Звіт компанії Entrust за 2026 рік вказує, що цифрові підробки вже становлять понад третину всіх спроб шахрайства з документами. І хоча подібні моделі поки що не здатні ідеально відтворювати голографічні документи та мікротекст, вони знаходяться в процесі безперервного навчання. Тому відрізнити підробки від оригіналів з часом буде дедалі важче.

Проте, найбільшу небезпеку становлять інструменти підміни обличчя (*face-swapping*). Аби обійти системи захисту, зловмисники використовують згенеровані медіа матеріали, транслюючи їх в реальному часі, наприклад, під час відеодзвінків. Експерти з кібербезпеки попереджають про найпоширеніші техніки, що використовуються в таких цілях:

1. *Face Swaps* – накладання обличчя з документа, на обличчя зловмисника. Деякі програми дозволяють робити це в режимі реального часу.

2. Синтетичні ідентичності – генерування повністю вигаданої особи.

3. *Deepfake Injection Attacks* (Ін'єкційні атаки). Тут зловмисники вставляють заздалегідь підготовлений відеоряд в канал зв'язку. Таким чином система верифікації сприймає підроблене відео як звичайну трансляцію з камери. За даними Entrust, частота таких атак зросла на 40% за останній рік [3].

Наслідки використання цих та подібних технологій є надзвичайно серйозними, особливо для фінансового сектору та криптовалютних платформ.

За допомогою *Deepfakes* зловмисники відкривають рахунки, наприклад, для відмивання

грошей та захоплюють уже існуючі акаунти. Ще у 2023 році було зафіксовано близько 500 000 відео та аудіо *deepfakes*, що з'явилися в інформаційному просторі [3].

Попри таке широке поширення *Deepfakes*, існує ефективна стратегія захисту, яка будується на кількох рівнях. Один з них називається багатофакторною біометрією. Це поняття розуміє під собою поєднання активної *liveness detection* (наприклад прохання посміхнутися, повернути голову) з пасивною (система аналізує текстуру шкіри, глибину кадру, освітлення) [4].

Іншим заходом безпеки є криптографічний захист. Це використання математичних алгоритмів для шифрування даних або створення цифрового підпису. Підробити такий підпис неможливо, на відміну від візуальної картинки.

Ще одним важливим елементом захисту є аналітика поведінки та пристрою. Це поняття охоплює перевірку цифрового відбитка пристрою (унікальних технічних характеристик телефону чи комп'ютера) та аналізує поведінку користувача, виявляючи аномалії. Наприклад, система може зафіксувати, що відео надходить не з реальної камери, або що людина рухається неприродно. Велику роль також відіграє постійне навчання моделей. Компанії на кшталт *Veriff* та *Microblink* використовують синтетичні дані для тренування своїх моделей, щоб вони могли розпізнавати навіть ті типи атак, які ще не з'явилися [5].

Отже, *deepfakes* є серйозним викликом для сучасних систем ідентифікації. Вони включають в себе різноманітні технології, якими активно користуються шахраї. Проте, протистояти їм можна. Шляхом впровадження багаторівневих систем захисту, що поєднують біометрію, криптографію та поведінковий аналіз, а також спільних зусиль розробників та державних регуляторів. Жодна окрема технологія не може гарантувати стовідсоткової безпеки, але їх грамотне поєднання здатне звести ризики до мінімуму. Саме такий комплексний підхід дозволить зберегти довіру до цифрових документів як до повноцінного юридичного інструменту в епоху штучного інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 36, ст.275). URL:<https://surl.li/tsbfqg> (дата звернення: 05.03. 2026).
2. Deepfakes: Definition of the Concept and Criteria for Distinguishing Between Harmful and Harmless Deepfakes URL:<https://surl.li/cc/hlnkhl> (дата звернення: 05.03. 2026)
3. World Economic Forum: Deepfake Face-Swapping Tools Are Creating Critical Security Risks URL:<https://surl.li/wkujnr> (дата звернення: 06.03. 2026)
4. GenAI and Deepfakes Drive Digital Forgeries and Biometric Fraud URL:<https://surl.li/esvwqb> (дата звернення: 06.03. 2026)
5. How AI Deepfakes Are Forcing a Rethink of Identity Verification Standards URL:<https://surl.li/lfndjl> (дата звернення: 06.03. 2026)

УДК 811.111'255.4:821.111'06

ПРИЙМАК А.П., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **БЕРЕГОВЕНКО Н.С.**, асистент
Білоцерківський національний аграрний університет

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ КОЛІН ГУВЕР «IT ENDS WITH US» З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

У тезах досліджується специфіка художнього перекладу роману американської письменниці Колін Гувер «It Ends With Us» (2016) українською мовою — «Покинь, якщо кохаєш». На конкретних прикладах із тексту оригіналу та перекладу проаналізовано основні перекладацькі стратегії: адаптивний переклад назви за принципом динамічної еквівалентності, передачу культурно-маркованих одиниць і реалій, відтворення

емоційно-оцінної та розмовної лексики, граматичні трансформації, зумовлені типологічними відмінностями між англійською та українською мовами, а також збереження авторського стилю й ритму. Встановлено, що перекладач успішно поєднує методи доместикації, функціональної еквівалентності та синтаксичних трансформацій для досягнення природності цільового тексту.

Ключові слова: художній переклад, англійська мова, українська мова, динамічна еквівалентність, доместикація, культурні реалії, перекладацькі трансформації, Колін Гувер.

Переклад художньої літератури є особливим видом мовленнєвої діяльності, що потребує від перекладача не лише досконалого знання мов, а й уміння відтворити емоційну атмосферу, авторський стиль та культурний контекст оригіналу. Обравши для дослідження роман американської авторки Колін Гувер «It Ends With Us» та його україномовний переклад «Покинь, якщо кохаєш», я ставила собі за мету з'ясувати, які перекладацькі рішення дозволяють зберегти художню силу тексту й водночас зробити його природним для українського читача.

Роман Колін Гувер вийшов у 2016 році й одразу привернув увагу своєю відвертістю у зображенні теми домашнього насильства. Українські читачі отримали можливість ознайомитися з ним завдяки перекладу, опублікованому видавництвом Старого Лева. Порівнюючи оригінал та переклад, я звернула увагу на кілька ключових аспектів, кожен із яких по-своєму відображає специфіку роботи між англійською та українською мовами.

Перша і, мабуть, найпомітніша перекладацька проблема – це саме назва. «It Ends With Us» дослівно означає «Це закінчується нами» або «Це кінчається з нами». Проте такий варіант звучить незграбно українською і не передає тієї емоційної напруги, яку закладено в оригіналі. Перекладач обрав зовсім інший шлях і запропонував назву «Покинь, якщо кохаєш» і це рішення здається мені більш вдалим ніж дослівний переклад.

По-перше, форма наказового способу («покинь») одразу апелює до читача особисто. По-друге, фраза точно передає головну ідею роману: іноді любов означає знайти в собі сили піти. Це приклад того, що в перекладознавстві називають динамічною еквівалентністю, коли важливо не форма, а однакова реакція читача на текст.

Дія роману відбувається в США, тому текст рясніє американськими реаліями: назви міст, університетські традиції, побутові деталі. Простежуючи, як вони передані українською, я виокремила кілька підходів. Транскрипція використовується для власних назв:

"She grew up in Plethora, Maine." - «Вона виросла в Плеторі, штат Мен.»

Описовий переклад застосовується, коли реалія незнайома українському читачеві: "She had a work-study position at the campus library." - «Вона працювала в університетській бібліотеці за програмою часткової зайнятості для студентів.»

Функціональний аналог - це коли поняття не збігаються, але виконують схожу роль у культурі. Загалом перекладач тяжіє до доместикації, стратегії зближення тексту з культурою читача, що робить роман легшим для сприйняття, хоча подекуди й нівелює його «американськість». Роман написаний від першої особи у формі щоденникових записів. Голос головної героїні Ліл щирий, живий, розмовний. Одним із найбільших викликів для перекладача є збереження цього голосу. Наприклад, англійські інтенсифікатори та емфатичні конструкції потребують не буквального, а функціонального відтворення:

"I literally cannot stop thinking about him." - «Я просто не можу перестати думати про нього.»

"That's so unfair and you know it." - «Це несправедливо, і ти сам це знаєш.»

Слово «literally» не перекладається дослівно («буквально»), бо в розмовній мові воно вживається для підсилення, а не у прямому значенні. Перекладач правильно замінює його на «просто» - типовий розмовний інтенсифікатор в українській мові. Це свідчить про уважність до прагматики тексту, а не лише до його семантики.

Англійська та українська мови суттєво різняться за граматичною будовою, тому дослівний переклад майже завжди неможливий. Аналізуючи текст роману, я виявила кілька регулярних типів трансформацій.

Пасивні конструкції перетворюються на активні:

"She was told to leave the building immediately."

«Їй наказали негайно покинути будівлю.»

Герундіальні звороти замінюються підрядними реченнями:

"She remembered him telling her it would be okay."

«Вона пам'ятала, як він казав їй, що все буде добре.»

Ці зміни не є перекладацькою вільністю, вони зумовлені самою природою мов. Без таких трансформацій текст звучав би штучно і важко сприймався б на слух [1]. Колін Гувер відома своїм лаконічним стилем. Вона нерідко вживає однослівні абзаци або надкороткі речення, щоб підсилити емоційний удар:

"He was perfect. And then he wasn't."

«Він був ідеальним. А потім — ні.»

У перекладі цей прийом здебільшого збережено, хоча в окремих місцях короткі речення об'єднані в одне — і тоді напруга дещо втрачається. На мою думку, це єдина помітна «втрата» перекладу, яка, втім, не критично впливає на загальне враження від роману.

Дослідивши переклад роману «It Ends With Us», я переконалася, що робота перекладача художнього тексту - це не механічне перенесення слів із однієї мови в іншу, а творча праця, що вимагає чуття мови, знання культури та розуміння авторського задуму. Перекладач роману в цілому успішно впорався з основними викликами: знайшов емоційно точну назву, зберіг живий голос наратора (оповідача), відтворив ключові смисли через функціональні еквіваленти та необхідні граматичні трансформації. Переклад «Покинь, якщо кохаєш» можна вважати вдалим прикладом сучасного художнього перекладу з англійської на українську мову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гувер К. Покинь, якщо кохаєш: роман / пер. з англ. Н. Гайдамахи. Київ: Видавництво Старого Лева, 2022. 352 с.
2. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.
4. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ: Юніверс, 2003. 280 с.
5. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова книга, 2003. 448 с.
6. Hoover C. It Ends With Us. New York: Atria Books, 2016. 384 p.

УДК: 35.07/.08(477):005.2'06

ПАСІЧНЮК М.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **БЕРЕГОВЕНКО Н.С.**, асистент

Білоцерківський національний аграрний університет

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРУ ТА ІРОНІЇ В ПІЛОТНІЙ СЕРІЇ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ТВОРУ (НА МАТЕРІАЛІ СЕРІАЛУ «ГРА ПРЕСТОЛІВ»)

У тезах проаналізовано перекладацькі стратегії відтворення комічного ефекту в пілотній серії фентезійного телесеріалу «Гра престолів». Досліджено основні типи гумору, зокрема сарказм, самоіронію та ситуативну комічність, а також способи їх передачі в українському перекладі. Встановлено, що гумор у першій серії виконує важливу функцію характеристики персонажів і формування їхніх мовленнєвих портретів, що потребує від перекладача використання стратегій прагматичної адаптації, стилістичної компенсації та контекстуальної заміни.

Ключові слова: аудіовізуальний переклад, гумор, сарказм, серіал, прагматична адаптація, «Гра престолів».

Перша серія («Зима близько») телесеріалу «Гра престолів» є ключовою для формування рецепції глядача, оскільки саме тут закладаються мовленнєві портрети головних героїв. Переклад гумору в цьому епізоді ускладнюється необхідністю поєднати високий фентезійний стиль із гострим, подекуди грубим сарказмом, що є невід'ємною рисою світу Дж. Р. Р. Мартіна. Матеріалом дослідження стали діалоги пілотної серії телесеріалу, у яких гумор виступає засобом соціальної та характерологічної диференціації персонажів. У результаті проведеного аналізу виокремлено такі перекладацькі стратегії:

Стилістична еквівалентність у самоіронії Тіріона Ланністера. Перша поява персонажа супроводжується реплікою: «If I were usual, I'd be a boring little man». В українському варіанті («Якби я був звичайним, я був би нудним коротуном») перекладач обирає слово «коротун» замість нейтрального «маленька людина». Це дозволяє зберегти специфічний «колючий» тон героя, який свідомо використовує свою фізичну ваду для створення комічного ефекту [1, с. 345].

Прагматична адаптація фамільярного гумору. Діалог короля Роберта та Еддарда Старка («You've got fat» — «Ти розжирів») ілюструє використання зниженої лексики для підкреслення близькості персонажів. Вибір дієслова «розжирів» замість «погладшав» є вдалим перекладацьким ходом, оскільки він передає «солдатський» гумор короля, зберігаючи при цьому динаміку сцени.

Контекстуальна заміна в інтелектуальному сарказмі. У суперечці Джеймі та Тіріона щодо долі покаліченого Брана фраза «Speaking for the grotesques...» перекладається як «Як представник потвор...». Використання терміна «потвора» є стилістично виправданим, оскільки слово «гротеск» в українській мові має переважно мистецтвознавче забарвлення і втратило б свою емоційну дошкульність у живому діалозі.

Збереження ситуативного гумору через дослівний переклад. Сцени за участю дітей Старків (Ар'ї та Брана) базуються на візуальному комізмі, де вербальний складник є мінімальним («Faster! Better!»). У таких випадках перекладач дотримується прямої еквівалентності, оскільки комічний ефект забезпечується контекстом самої дії. Варто зазначити, що гумор у серіалі «Гра престолів» виконує не лише розважальну функцію, а й слугує важливим інструментом характеристики персонажів та відображення соціальної ієрархії вигаданого світу [2, с. 185]. Особливо це простежується у мовленні таких героїв, як Тіріон Ланністер, чий інтелектуальний сарказм контрастує з прямолінійним і дещо грубуватим гумором короля Роберта. Для перекладача це створює додаткову складність, оскільки необхідно не лише передати зміст репліки, але й зберегти індивідуальний стиль мовлення кожного персонажа.

Крім того, специфіка аудіовізуального перекладу полягає у взаємодії вербального та невербального компонентів комічного ефекту. Репліки персонажів нерідко підсилюються інтонацією, мімікою або візуальним контекстом сцени. У таких випадках перекладач повинен враховувати синхронізацію тексту з відеорядом, а також часові обмеження субтитрів або дубляжу. Саме тому в аудіовізуальному перекладі часто застосовується стратегія компенсації, коли певний елемент гумору передається не буквально, а за допомогою іншого мовного засобу, здатного викликати подібний емоційний ефект у глядача [3, с. 248].

Окрему роль відіграє культурна адаптація гумору. Деякі жарти або іронічні зауваження можуть містити алюзії чи мовні особливості, які зрозумілі носіям англійської мови, але не завжди очевидні для української аудиторії. У таких ситуаціях перекладач змушений обирати між дослівною передачею репліки та її адаптацією до мовно-культурних норм цільової аудиторії. Правильний баланс між цими підходами дозволяє зберегти автентичність оригіналу і водночас забезпечити зрозумілість перекладу.

Таким чином, переклад гумору в аудіовізуальних творах вимагає від перекладача високого рівня мовної компетентності, культурної обізнаності та творчого підходу. Аналіз першої серії серіалу «Гра престолів» демонструє, що успішне відтворення комічного ефекту можливе завдяки поєднанню різних перекладацьких стратегій — стилістичної еквівалентності, прагматичної адаптації та контекстуальної заміни. Саме їх комплексне застосування дозволяє зберегти авторський задум та передати характерні особливості персонажів для українського глядача.

Отже, аналіз першої серії засвідчує, що найчастішою стратегією є прагматична адаптація. Перекладач фокусується не на буквальному значенні слів, а на відтворенні іронічного підтексту, який допомагає глядачеві ідентифікувати характер героя. Перспективним напрямом подальших розвідок є порівняння перекладу сарказму в офіційному дубляжі та в аматорських перекладах серіалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Attardo S. *Linguistic Theories of Humor*. Berlin : Mouton de Gruyter, 1994. 426 p.
2. Zabalbeascoa P. Humor and Translation — An Interdiscipline // *Humor: International Journal of Humor Research*. 2005. Vol. 18, No. 2. P. 185–207.
3. Dore M. *Humour in Audiovisual Translation: Theories and Applications*. London : Routledge, 2020. 248 p.
4. *Game of Thrones*. Season 1, Episode 1 “Winter Is Coming” / created by David Benioff, D. B. Weiss ; based on the novels by George R. R. Martin. HBO, 2011. URL: <https://www.hbo.com/game-of-thrones> (дата звернення: 08.03.2026).

УДК: 81'42:811.111

МАРТИНЕНКО О.Є., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **БЕРЕГОВЕНКО Н.С.**, асистент
Білоцерківський національний аграрний університет

AGGLUTINATIVE AND FUSIONAL LANGUAGES: A COGNITIVE PERSPECTIVE

У статті розглядаються основні типологічні труднощі перекладу між українською та турецькою мовами, зокрема відмінності у порядку слів (SVO vs SOV), морфологічній будові та часових системах.

Ключові слова: переклад, аглютинація, флексія, порядок слів, часові форми.

Languages differ in how they encode grammatical meaning within words. The transmission of grammatical information through morphemes can take different forms which do not necessarily look or function the same way between languages. Morphological typology is the way to classify all the existent variations. These different structures may affect how the speakers perceive the world and express their thoughts.

Morphology is a study of a word and its grammatical meaning based on morphemes that it consists of. Languages can be classified according to their morphological structure, particularly how they form words and express grammatical relationships [1]. This typology discerns four types of them: isolating, agglutinative, fusional and polysynthetic [2].

Isolating languages such as Chinese or Vietnamese don't rely on grammatical endings but rather on the word order in the sentence. For example a Vietnamese sentence:

Tôi đã ăn cơm - I ate rice/ I have eaten rice

Tôi - I

đã - past marker

ăn - eat

cơm - meal

Each of the words is a separate morpheme that does not undergo any changes. The order is

crucial for understanding.

Agglutinative languages use different methods. Such languages need strong distinct affixes to pass the information, these affixes are attached to the root changing the grammatical meaning. The common languages of this type are Turkish, Finnish, Hungarian. The last two are considered among the hardest in the world to learn. One of the most common examples from Turkish: *Ev-ler-imiz-den geliyorum* - I'm coming from our houses.

Ev - house

-ler - plural form

-imiz - possessive (our)

-den - Ablative case (from)

Each of the suffixes attached to the root (*Ev* - house), have a discreet meaning that holds one fixed meaning. Fusional languages can have grammatical endings that contain a couple of grammatical features at the same time. The word order isn't so strict but neither is it flexible. Ukrainian is considered to be a fusional language, along with Romance languages (Spanish, French, Italian, Romanian, Portuguese). A bright example from Italian:

Ci siamo incontrate ieri - We met yesterday

Ci - reflexive pronoun *siamo* - auxiliary verb *incontrate* - past participle *ieri* - yesterday

The past participle encodes not only tense, but also expresses the number and gender of the subject, in this case its plural and feminine.

In polysynthetic languages the situation is slightly different. Words can include multiple morphemes and form complex expressions that would be translated into entire sentences in other languages. A bright example of this would be Inuktitut – the indigenous language of America [3]. For example:

Tusaatsiarunnannngittualuujunga - I cannot hear very well

tusaa - hear

-tsiar - well

-junnaq - able

-nngit - not

-tualuu - very

-junga - I

As we can see different languages all across the world organize words and express grammatical meaning in their own, unique way. Understanding these types helps illustrate the variety of ways languages structure words. Agglutinative and fusional types in comparison have differences as much as similarities. As discussed in Chapter 2, agglutinative language have clear and one-meaning morphemes attached to the root, resulting in long and complex words that sometimes can even be considered as a whole sentence [5, p. 153]. Turkish in this case comes closest to an agglutinative ideal. In Turkish, it is easy to form plural: the suffix (*-ler/lar*) is attached to the noun depending on the last vowel of the root [4, p. 47]. Case marking is regular and transparent. The root itself does not undergo any changes except for consonant softening in particular cases [4, p. 31] and the case participle is added.

A fusional language can also have complex words but the segmentation of morphemes is harder. Several meanings can be expressed in a certain suffix or ending, making it hard to decide where one morpheme starts and where it ends [5, p.154]. Latin is a good representation of a fusional language. The Latin language, as well as Turkish has cases that affect nouns, but the way cases are encoded is very different. As illustrated by the following example:

Latin (Fusional): *puella* – girl (Nom.) > *puellam* – the girl (Acc.) > *puellīs* – the girls (plural + Acc.)

Turkish (Agglutinative): *kız* - girl (Nom.) > *kızı* - the girl (Acc.) > *kızları* - the girls (plural +

Acc.)

It is important to note that the root in Turkish remains unchanged when suffixes are added, unlike in Latin, where case endings often fuse with the root and alter the root form. This comparison illustrates how agglutinative and fusional language differ not only in the way grammatical meaning is encoded but also in the transparency of morphological structure.

Morphological typology not only affects word formation but also influences how speakers process language cognitively. According to a recent French lexical decision study, speakers are able to recognize patterns in letter strings consisting of morphemes, which makes them more difficult to reject as nonwords. This suggests that the human brain automatically identifies morphemes during lexical processing and attempts to interpret their meaning [6,

p. 35]. In addition, speakers are better at recognizing nonwords that contain real affixes than those without them [6, p. 35]. This suggests that the human brain automatically identifies affixes and uses them to infer the grammatical category of a word. In agglutinative languages, even if the root is unfamiliar to the reader, the affixes provide cues about whether the word is a noun, adjective, verb, or other grammatical category.

This can be observed in an experiment conducted by the University of Edinburgh [7] focusing on Turkish and English native speakers' interaction with an artificial language. In this study, participants were asked to choose the correct equivalent of the picture among four words. The artificial language used a set of morphemes that encoded grammatical features such as class and number.

Two conditions were used. The first was of the agglutinative language, which meant that the words had morphemes attached to them that had only one meaning and contained information about either NOUN CLASS (animate or inanimate) or NUMBER (singular or plural), while the fusional condition allowed simultaneous presence of both features encoded in one morpheme.

The first attempts the participants were expected to guess, but as they got more exposed to other words, the results got more clear and the statistics started showing differences.

The participants in the agglutinative condition showed better results at recognizing the pattern and identifying the morphemes, while the situation with fusional condition didn't show any significant improvement along the repetition. This suggests that fusional morphology, where multiple grammatical features can be encoded in a single morpheme, may be cognitively harder for speakers to interpret.

Furthermore, the participants continually attempted to attribute only single meaning to a particular morpheme, which may indicate that the human brain tends to prefer a more transparent, agglutinative-like structure in word formation.

This study examined the difference between agglutinative and fusional morphological types, illustrating their main characteristics and differences. The experiment from the university of Edinburgh clearly demonstrated how morphological structure can affect our acquisition of a language. For example, without the knowledge of the root itself, a word's meaning can be inferred with the help of affixes attached to it, which is easier to track in agglutinative languages rather than fusional ones.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Spencer A., Malouf R. (eds.). The Cambridge handbook of morphology – Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 860 p.
2. Morphological Typology. Fiveable. URL:<https://fiveable.me/introduction-linguistics/key-terms/morphological-typo-logy>
3. Morphological Typology // Socratica. URL:<https://learn.socratica.com/en/topic/linguistics/morphology/morphologica-l-typology>
4. Gerjan van Schaaijk, The Oxford Turkish Grammar. Oxford : Oxford University Press, 2020. 785 p.
5. Lieber, R. Introducing Morphology. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 292 p.

6. Crepaldi, Davide, editor. *Linguistic Morphology in the Mind and Brain*. Routledge, 2023. 223 p.
7. Wagner S., Smith K., Culbertson J. *Acquiring agglutinating and fusional languages can be similarly difficult: Evidence from an adaptive tracking study*. – Режим доступу: https://www.research.ed.ac.uk/files/327359513/WagnerEtal2021Acquirin_gAgglutinating.pdf

УДК 811.111'244'25

СТЕПЕНКО Д.І., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – БІЛІЧЕНКО А.М., канд. пед. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ АДЕКВАТНОСТІ ТА ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ В ПЕРЕКЛАДІ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ТЕКСТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У тезах розглянуто поняття адекватності та еквівалентності перекладу, визначено їхнє співвідношення, проаналізовано основні перекладацькі труднощі, що виникають при роботі з офіційно-діловими текстами англійської мови. Особливу увагу приділено труднощам відтворення термінології, стандартних мовних кліше, аббревіатур і стійких конструкцій, характерних для документів ділового спілкування.

Ключові слова: адекватність, еквівалентність, офіційно-діловий стиль, юридична термінологія, перекладацькі трансформації.

Переклад офіційно-ділових текстів є одним із найвідповідальніших напрямів перекладацької діяльності. Документи цього стилю — договори, конвенції, резолюції, угоди, ноти, офіційне листування, фінансові звіти та інші правові й адміністративні тексти — мають юридичну силу та виконують важливу регулятивну функцію у сфері міжнародних, політичних і економічних відносин. Саме тому будь-яка неточність у перекладі може спричинити непорозуміння між сторонами або навіть призвести до серйозних правових наслідків. У зв'язку з цим проблема забезпечення адекватності та еквівалентності перекладу набуває особливого значення.

У сучасному перекладознавстві поняття еквівалентності й адекватності посідають центральне місце. Еквівалентність перекладу зазвичай розуміється як рівень відповідності між текстом оригіналу та текстом перекладу на різних мовних рівнях — лексичному, граматичному, семантичному та прагматичному. Вона передбачає збереження змісту оригіналу та максимально точну передачу інформації, закладеної в тексті. Адекватність своєю чергою є ширшим поняттям і передбачає відповідність перекладу комунікативній меті, функції тексту та умовам конкретної мовленнєвої ситуації [4, с. 38]. Іншими словами, адекватний переклад не лише відтворює зміст оригіналу, але й виконує аналогічну функцію у мові перекладу, що й текст-джерело у мові оригіналу.

Офіційно-діловий стиль має певні характерні ознаки, що значною мірою ускладнюють процес перекладу [3, с. 162]. Однією з таких особливостей є висока насиченість спеціальною термінологією. У документах часто використовуються терміни, що позначають юридичні, фінансові або адміністративні поняття, а також назви осіб відповідно до їхніх функцій або ролей. Наприклад: *buyer* — «покупець», *seller* — «продавець», *auditor* — «аудитор», *contractor* — «підрядник», *shareholder* — «акціонер». Правильне відтворення таких термінів є необхідною умовою забезпечення точності перекладу.

Іншою важливою особливістю офіційно-ділових текстів є використання стандартизованих мовних кліше та формул, які мають усталені відповідники в мові перекладу і не допускають довільного тлумачення [3, с. 214]. До таких кліше належать, наприклад, *in accordance with* — «відповідно до», *subject to the provisions of* — «за умови дотримання положень», *hereinafter referred to as* — «далі іменується». Неправильний

переклад або зміна структури таких виразів може призвести до втрати юридичної точності тексту.

Окрему складність становлять синтаксичні особливості англomовних офіційно-ділових текстів. Для них характерні складні багатокomпонентні речення, велика кількість підрядних конструкцій, пасивних форм дієслова та номіналізацій. У ході перекладу таких структур перекладач часто змушений застосовувати граматичні трансформації, щоб адаптувати текст до норм української мови та зберегти його зрозумілість.

Показовим прикладом є переклад фінансових та юридичних кліше. Наприклад, вираз *to indemnify against loss* перекладається як «гарантувати відшкодування збитків»: *the underwriter agrees to indemnify the insured against losses* — «андеррайтер погоджується відшкодувати страхувальнику збитки». У цьому випадку застосовується стратегія еквівалентної заміни, оскільки англійський термін передано усталеним відповідником української правничої мови.

Іншим прикладом є кліше *payment in the amount of*, яке перекладається як «платіж у розмірі». Наприклад: *The first payment in the amount of 5.7 billion euros* — «Перший платіж у розмірі 5,7 млрд євро». У цьому випадку зберігається лексична еквівалентність, водночас відбувається граматична трансформація — зміна синтаксичної структури відповідно до норм української мови.

Проблема вибору адекватного перекладацького відповідника є центральною у перекладі офіційно-ділових текстів. У багатьох випадках англійські юридичні терміни не мають повного або однозначного відповідника в українській мові. Тоді перекладач змушений застосовувати різні перекладацькі трансформації — калькування, конкретизацію, узагальнення або описовий переклад.

Прикладом може слугувати термін *discharge*, який в англійському праві може позначати як «виконання», «припинення зобов'язань» або «звільнення від зобов'язання». Така варіативність демонструє, що еквівалентність у перекладі часто має відносний характер і залежить від конкретної комунікативної ситуації.

У випадках, коли прямий еквівалент відсутній, перекладач застосовує різні перекладацькі трансформації — калькування, конкретизацію, генералізацію, описовий переклад, граматичну перебудову речення та зміну частин мови [4, с. 285]. Використання цих прийомів дає змогу досягти необхідної точності перекладу, зберегти зміст і водночас адаптувати текст до мовних норм української мови.

Таким чином, переклад офіційно-ділових текстів вимагає від перекладача не лише високого рівня мовної компетентності, а й глибокого знання відповідної термінології, а також особливостей функціонування офіційно-ділового стилю в обох мовах. Досягнення адекватності перекладу можливе лише за умови комплексного врахування лексичних, граматичних і прагматичних особливостей тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранник Д.Х. Теорія та практика перекладу. — Київ: Вища школа, 1999. — 312 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської юридичної та економічної літератури. — Вінниця: Нова книга, 2001. — 304 с.
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина 1. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. — Вінниця: Нова книга, 2004. — 576 с.
4. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). — Вінниця: Нова книга, 2003. — 448 с.
5. Найда Ю. Наука перекладу. — Київ: Либідь, 2001. — 224 с.

ТКАЧУК Н.В., магістрантка

Науковий керівник – СКУЛОВАТОВА О.В., канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

КРЕАТИВНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ

У статті досліджено рівень креативності персоналу організації та її взаємозв'язок із ставленням до інновацій, сприйманням організаційної культури та рівнем професійної самоефективності. Встановлено, що вища установка на креативну поведінку статистично значущо пов'язана з вільнодумним типом ставлення до змін і вищим рівнем самоефективності.

Ключові слова: креативність персоналу; інноваційний потенціал; ставлення до інновацій; організаційна культура; професійна самоефективність.

Актуальність. В умовах стрімкого розвитку постіндустріального суспільства інноваційна діяльність організацій набуває стратегічного значення як ключовий чинник їхньої конкурентоспроможності та стійкості в динамічному середовищі. Вирішальним ресурсом цього процесу є людський капітал, зокрема творчий потенціал персоналу. Водночас психологічні механізми взаємозв'язку між рівнем креативності працівників, їхньою готовністю до впровадження змін та сприйманням організаційного середовища залишаються недостатньо дослідженими у вітчизняній організаційній психології. Це визначає наукову та практичну значущість емпіричного вивчення креативності як системоутворювальної складової інноваційного потенціалу організації.

Мета дослідження - емпірично дослідити рівень розвитку креативності персоналу організації та визначити її взаємозв'язок із ставленням працівників до інновацій, сприйманням організаційної культури і рівнем професійної самоефективності.

Методи та організація дослідження. Дослідження проводилось у три етапи на вибірці з 30 осіб віком 22-55 років. На першому етапі за допомогою тесту Ф. Вільямса (адаптація Н. Бельської) вивчались рівень особистісної установки на креативну поведінку та сумарний показник креативності [1]. На другому — досліджувалось ставлення персоналу до інновацій (методика «Як Ви ставитеся до змін?» К. Фрайлінгера та І. Фішера) [2], особливості сприймання організаційної культури (методика Ч. Хенді) [2] та рівень професійної самоефективності (коротка версія опитувальника Т. Rigotti, В. Schyns, G. Mohr в адаптації О. В. Креденцер) [3]. На третьому етапі здійснено порівняльний аналіз показників між групою працівників з високим та групою з середнім рівнем установки на креативність. Статистичну достовірність відмінностей перевірено за критерієм кутового перетворення Фішера.

1. Рівні креативності персоналу. Аналіз особистісної установки на креативну поведінку засвідчив, що 43,33% досліджуваних мають високий її рівень, а 56,64% - середній. Працівники з високою установкою вирізняються оригінальністю мислення, гнучкістю в пошуку рішень, мотивацією до інноваційної діяльності, відкритістю до нового досвіду та толерантністю до невдач. Вони здатні надихати колег, виступати каталізаторами змін і долати бар'єри, пов'язані з невизначеністю. Носії середнього рівня орієнтуються на відтворення усталених алгоритмів, відрізняються виконавською надійністю, проте виявляють меншу схильність до ініціативи та уникають ризику. Щодо сумарного показника креативності: високий рівень - у 36,64% учасників, середній - у 60,00%, низький - лише у 3,33%, що свідчить про достатній творчий потенціал вибірки.

2. Ставлення персоналу до інновацій. У загальній вибірці найпоширенішим є тип «традиціоналіст» (36,67%) - для таких осіб характерна настороженість або страх перед змінами, потреба в чітких правилах та стабільності. Тип «реаліст» виявлено у 33,33% досліджуваних, тип «вільнодумець» - у 30,00%. Порівняльний аналіз між групами виявив

статистично значущі відмінності ($\phi = 1,701$; $p \leq 0,05$): серед працівників з високою установкою на креативну поведінку (група 1) домінує вільнодумний тип (46,16%), тоді як у групі із середньою установкою (група 2) переважає традиційний тип ставлення до змін (47,06%). Цей результат підтверджує тісний зв'язок між рівнем особистісної установки на творчість та відкритістю до інновацій.

3. *Сприймання організаційної культури.* Більшість досліджуваних (63,34%) ідентифікує культуру своєї організації як тип «завдання», що передбачає проектну орієнтацію, командну роботу та оптимальне використання ресурсів. Тип «ролей» виявлено у 23,33% учасників, тип «влади» - у 13,33%. Статистично значущих відмінностей між групами за цим показником не встановлено: обидві групи переважно орієнтуються на культуру «завдання», що засвідчує спільність організаційного контексту незалежно від рівня креативності.

4. *Рівень професійної самоефективності.* У загальній вибірці домінує середній рівень самоефективності (50,00%), високий рівень зафіксовано у 23,33%, низький - у 26,67% респондентів. При міжгруповому порівнянні встановлено статистично значущу перевагу ($\phi = 1,731$; $p \leq 0,05$) за показником високого рівня самоефективності у групі 1 (38,46%) порівняно з групою 2 (11,76%). Середній рівень переважає у групі 2 (58,82% проти 38,46% у групі 1). Отже, працівники з вищою установкою на креативність вирізняються більшою впевненістю у власних можливостях, наполегливістю та внутрішньою мотивацією до досягнення результату.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що креативність є системоутворювальною складовою інноваційного потенціалу організації та перебуває у тісному взаємозв'язку з ключовими психологічними характеристиками персоналу. Встановлено, що вищий рівень особистісної установки на креативну поведінку статистично значущо асоціюється з вільнодумним ставленням до інновацій та вищим рівнем професійної самоефективності. Сприймання організаційної культури не виявило суттєвих міжгрупових відмінностей, що може свідчити про провідну роль зовнішніх організаційних умов для всіх категорій персоналу.

З практичного погляду, результати дослідження обґрунтовують потребу в комплексному підході до розвитку інноваційного потенціалу організації. Психологам рекомендується впроваджувати тренінгові програми, спрямовані на формування дивергентного мислення, толерантності до невизначеності та зниження тривожності, пов'язаної зі страхом помилки. Керівникам - створювати організаційну атмосферу довіри, відкритості та демократичного стилю управління як необхідних умов для повноцінної реалізації творчого потенціалу й забезпечення сталого інноваційного розвитку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бельська Н.А., Мельник М.Ю., Новгородська М.М. Діагностика креативності у профорієнтаційній роботі: методичні рекомендації. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 72 с.
2. Карамушка Л.М., Шевченко А.М. Діагностика організаційної культури освітніх організацій: методичні рекомендації. Київ, 2014. 40 с.
3. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій: психологічний практикум / Л.М. Карамушка та ін.; за ред. Л.М. Карамушки. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 76 с.

УДК 81'366.547

ЮХИМЕНКО І.Є., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ЦВИД-ГРОМ О.П.**, канд. філол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

НАЦІОНАЛЬНО-МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ СЛІВ-ЗВЕРТАНЬ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ

Тези присвячені дослідженню національно-мовних особливостей слів-звертань у мовах європейських народів. Розглядаються основні граматичні, лексичні та культурні особливості звертань, їх роль у формуванні

мовного етикету та міжособистісної комунікації. Особлива увага приділяється формам ввічливості та соціальним нормам використання звертань у різних європейських мовах. Наводяться приклади з української, англійської, французької, німецької, іспанської та польської мов.

Ключові слова: слова-звертання, мовний етикет, ввічливість, комунікація, європейські мови, лінгвістика.

Мовна комунікація неможлива без засобів звернення до співрозмовника. Слова-звертання є важливим елементом мовного етикету, оскільки вони виконують функцію привернення уваги адресата, вираження поваги, соціальної дистанції або близькості між людьми. У різних європейських мовах система звертань формувалася під впливом історичних, культурних та соціальних чинників, тому має свої національно-мовні особливості.

Однією з характерних рис української мови є наявність кличного відмінка, який спеціально використовується для звертання. Це граматична форма, що збереглася з праслов'янської мови. Наприклад: Олено! Маріє! Друже! Учителю!

Крім того, українська мова має розвинену систему ввічливих звертань: пан, пані, пане, які часто поєднуються з ім'ям, прізвищем або професією: пані Наталіє, пане професоре. Такі форми підкреслюють шанобливе ставлення до співрозмовника.

В англійській мові система звертань побудована переважно на використанні титулів перед ім'ям або прізвищем. Найпоширенішими є Mr. (містер), Mrs. (місіс), Miss (міс) та Ms. – нейтральна форма звертання до жінки незалежно від її сімейного стану. Наприклад: Mr. Brown, could you help me?

Особливістю англійської мовної культури є тенденція до спрощення форм звертання. У багатьох сучасних компаніях працівники звертаються один до одного лише по імені, навіть якщо різниця у статусі є значною.

Французька мова відзначається високим рівнем формалізованості мовного етикету. Найпоширеніші звертання – Monsieur (пан), Madame (пані) та Mademoiselle (панна). Наприклад: Bonjour, Monsieur Dupont!

Цікаво, що в сучасній Франції слово Mademoiselle майже не використовується в офіційних документах, оскільки вважається, що воно акцентує увагу на сімейному статусі жінки.

У німецькій мові також існує чітке розмежування форм звертання. Основними є Herr (пан) і Frau (пані). Наприклад: Herr Müller, guten Tag!

Крім цього, важливим елементом німецького мовного етикету є використання займенників du (ти) і Sie (Ви). Перехід на форму du між співрозмовниками часто означає встановлення більш дружніх стосунків.

В іспанській мові поширеними є звертання Señor, Señora та Señorita. Наприклад: Señor García, buenos días!

Для вираження поваги використовується займенник usted, який граматично поєднується з дієсловом у третій особі. Така форма підкреслює формальний характер спілкування.

У польській мові система звертань має багато спільного з українською, але також має власні особливості. Найпоширенішими є Pan (пан) та Pani (пані). Наприклад: Pani Anna, czy może mi pani pomóc?

Особливістю польської мови є те, що у ввічливих звертаннях часто використовується конструкція pan/pani + дієслово у третій особі, що граматично відрізняється від української системи звертань.

Цікавим явищем у європейських мовах є використання звертань разом із професійними титулами або посадами. Наприклад: Doctor Smith, Professor Müller, Madame la directrice. Такі форми звертань підкреслюють соціальний статус особи та її професійну роль у суспільстві.

Отже, слова-звертання є важливою складовою мовної культури європейських народів. Вони відображають історичні традиції, соціальні відносини та культурні норми спілкування. Незважаючи на відмінності між мовами, спільною рисою є прагнення за допомогою звертань встановити контакт між співрозмовниками та виразити повагу до адресата. Дослідження таких мовних явищ дозволяє глибше зрозуміти особливості мовної поведінки різних народів і сприяє розвитку міжкультурної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. Cambridge University Press, 2010. 585 p.
2. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge University Press, 1987. 311 p.
3. Формули мовного етикету в європейських мовах. Вікіпедія. URL:<https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 11.04.2024).

УДК 81'25

ВОЗНЕНКО І.А., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **МИХАЙЛЕНКО О.А.**, канд. філол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ О. ВАЙЛДА «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»)

Тези присвячено дослідженню особливостей перекладу англійських фразеологічних одиниць українською мовою на матеріалі роману О. Вайлда «Портрет Доріана Грея», визначенню домінантних перекладацьких стратегій та охарактеризуванню їх впливу на збереження стилістичної виразності художнього тексту.

Ключові слова: фразеологізм, перекладацькі трансформації, еквівалентність, ідіома, адекватність перекладу.

Фразеологічний фонд будь-якої мови відображає історичний досвід, ментальність та систему цінностей певного народу. Фразеологізми функціонують як готові мовні комплекси з цілісним, часто метафоричним значенням, що не зводиться до суми значень їх компонентів. У художньому тексті вони виступають важливим засобом формування образності, іронії та індивідуального стилю автора. Саме тому переклад фразеологічних одиниць є складним і багатовимірним завданням, яке потребує не лише мовної, а й культурної компетентності перекладача.

Проблема перекладу фразеологізмів активно розробляється у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Зокрема, фразеологізм визначається як стійке словосполучення з семантичною цілісністю та відтворюваністю у мовленні [1, с. 727]. В англійській традиції відповідні одиниці часто позначаються терміном «ідіома» і характеризуються семантичною непрозорістю та структурною фіксованістю [2, с. 67]. Переклад таких одиниць передбачає вибір між збереженням форми та збереженням змісту, що зумовлює необхідність застосування різних перекладацьких стратегій [3, с. 45-46].

Метою дослідження є встановлення особливостей відтворення англійських фразеологічних одиниць в українському перекладі роману Оскара Вайлда «Портрет Доріана Грея» та визначення домінантних способів їх перекладу.

Роман О. Вайлда характеризується високим рівнем стилістичної насиченості,

афористичністю та активним використанням ідіоматичних виразів. Фразеологізми у творі виконують не лише номінативну, а й естетичну функцію, формуючи інтелектуально-іронічний стиль автора. Їх адекватне відтворення є необхідною умовою збереження художньої цілісності перекладу.

У результаті суцільної вибірки було виявлено 114 фразеологічних одиниць. Їх переклад здійснювався за допомогою двох основних стратегій: фразеологічної (еквівалентної) та нефразеологічної (трансформаційної).

Фразеологічний переклад становить 35,1 % випадків і передбачає використання:

- повного еквівалента (13,1 %), коли в українській мові існує відповідник із тотожним значенням і близькою структурою;
- відносного еквівалента (19,3 %), який зберігає значення та стилістичний ефект, але має іншу структурну організацію;
- варіантного відповідника (2,7 %), що передає зміст через один із можливих синонімічних варіантів.

Нефразеологічний переклад (64,9 %) реалізується шляхом застосування лексико-семантичних трансформацій [4, с. 4-24]. Найчастіше серед них зустрічалися описовий переклад (23,7 %) та контекстуальна заміна (19,3 %). Описовий переклад дозволяє розкрити зміст ідіоми у випадку відсутності відповідника, однак часто призводить до втрати образності. Контекстуальна заміна забезпечує адаптацію значення відповідно до ситуації мовлення, що сприяє збереженню комунікативного ефекту.

Менш продуктивними виявилися калькування (7 %), вибір словникового відповідника (6,1 %) та конкретизація (6,1 %). Їх застосування зумовлене прагненням зберегти структурну близькість до оригіналу або уточнити зміст відповідно до контексту.

Аналіз показує, що переважання нефразеологічних способів перекладу пояснюється відсутністю повних еквівалентів у багатьох випадках, а також прагненням перекладача забезпечити природність і стилістичну відповідність українського тексту. Водночас використання еквівалентів сприяє збереженню національно-культурного колориту та емоційної насиченості вислову.

Особливої уваги заслуговує питання стилістичної адекватності. У процесі перекладу важливо не лише передати зміст фразеологізму, а й відтворити його функцію у тексті: іронічну, оцінну чи експресивну. У випадках, коли еквівалент відсутній, перекладач компенсує втрату образності за допомогою інших стилістичних засобів, що свідчить про творчий характер перекладацької діяльності.

Отже, результати дослідження дозволяють зробити висновок, що переклад фразеологічних одиниць у художньому тексті є складним процесом інтерпретації, який поєднує мовну компетентність, культурну обізнаність та індивідуальне стилістичне чуття перекладача. Домінування нефразеологічних способів перекладу підтверджує необхідність гнучкого підходу до відтворення ідіом у міжмовній комунікації. Перспективним напрямом подальших досліджень є порівняльний аналіз кількох українських перекладів роману з метою виявлення різних моделей відтворення фразеології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Науменко Л.П., Гордєєва А.Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську. Practical Course of Translation from English into Ukrainian: навч. посіб. / Вінниця: Нова Книга, 2011. 136 с.
2. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
3. Baker, M. In Other Words: A Coursebook on Translation, London and New York: Routledge, 1992. p. 332
4. Newmark P.A Textbook of Translation. London: Prentice Hall, 1988. 292 p.

В'ЮННИК Д.В., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **РЄЗНИК В.Г.**, старший викладач
Білоцерківський національний аграрний університет

ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗМЕНШУВАЛЬНО-ПЕСТЛИВИХ ФОРМ ІМЕННИКІВ І ПРИКМЕТНИКІВ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ (НА ПРИКЛАДІ ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ)

У дослідженні розглянуто вірші Л. Українки в контексті використання та перекладу зменшувально-пестливих форм лексем німецькою. Оцінена реальна частота їхнього вживання. Проаналізований вплив таких форм чи їхньої відсутності на сприйняття віршованого твору.

Ключові слова: зменшувально-пестливі слова, зменшувально-пестливі форми, поетична матриця.

Зменшувально-пестлива форма слова – це емоційно забарвлене поєднання морфем, що те має семантичну цінність ніжного ставлення до чого-небудь або применшення значущості. Подібна особливість належить до аломорфних рис в українській і німецькій мові, тобто утворюється і проявляється по-різному.

Нас зацікавила ця тема у процесі порівняння окремих віршів Лесі Українки з їхніми німецькими перекладами. Оригінали ледве не в кожному рядку містять зменшувально-пестливу форму чи то іменника, чи то прикметника, а от у перекладі таке явище є рідкістю. Ми ставимо перед собою завдання порівняти особливості використання зменшувально-пестливих форм українською та німецькою, обґрунтувати вибір перекладача та спрогнозувати, як подібні відмінності у передачі одного сенсу впливають на сприйняття.

Варто відразу зазначити, що ім'я перекладача у використаній нами книзі не вказується, але з методом пошуку та аналізу нашим найкращим припущенням є особистість Грубера Йони Ісаковича. У нашому матеріалі зазначається, що тексти віршів Лесі Українки друкуються за виданнями іншої книги 1971 року, а це збігається з фактами біографії вищезгаданого діяча [1, 3].

Повертаючись до аломорфності, нагадаємо, що українською майже всі самостійні частини мови мають зменшувально-пестливі форми. Це правило хіба що стосується невеликого числа займенників та лише збірних числівників [2, с.21, 36, 38, 66, 74]. Утворюється вищезгадана форма шляхом додавання наступних та інших суфіксів: *-еньк-*, *-есеньк-*, *-юсіньк-*, *-очк-*, *-ечк-*, *-чк-*. У літературній німецькій мові для цього є суфікси *-chen*, *-lein*, *-i*, *-ling*, що поєднуються лише з іменниками [4]. Це логічно, адже суфікси в німецькій вказують на частину мови, і якби ми хотіли створити зменшувально-пестливу форму для, скажімо, дієслова, потрібно було би вигадати інший афікс. Водночас перелічені суфікси не обов'язково відображають емоційне забарвлення, як-от *der Frühling* (укр. весна), *das Hähnchen* (укр. курка).

У вірші Лесі Українки «Пісня. Briosso» письменниця тримає жвавий ритм вірша та згадує багато зменшувально-пестливих форм:

Реве-гуде <i>негодонька</i> ,	Regen, Stürme, Wind und Wetter,
<i>Негодоньки</i> не боюся,	Doch mir ist nicht bang zumut,
Хоч на мене <i>пригодонька</i> ,	Sehe ich auch keinen Retter,
Та я нею не журюся...	Trotz ich dennoch blinder Wut...
Дощі ваші <i>дрібненькіі</i> ...	Eure Regentropfen...
Поломляться <i>ясненькіі</i>	Eure Blitze, die gefährden,
Блискавиці ваші <i>срібні</i> .	Werden plötzlich frohes Lachen [1].

Усі ці форми були упущені. Якщо питання щодо відтворення відповідних прикметників

на цьому етапі вже виникати не повинно, то може знітити некомпенсована втрата іменників. Ключовим словом є «може», а не «повинно». Річ у тім, що утворювати зменшувально-пестливі форми з абстрактними іменниками є неприродним для носіїв німецької мови [5]. Таким чином, нематеріальні речі, які не можна побачити, відчуті або почуті, Ви навряд чи знайдете видозмінено.

Лише дві компенсації втрати спостерігаємо у перекладі вірша «Колискова. *Agreggio*»:

Місяць <i>яснесенький</i>	<i>Mitten ins Kämmerlein</i>
Промінь <i>тихесенький</i>	<i>Sandte der Mondenschein</i>
Кинув до нас...	<i>Einen Strahl...</i>

Спи без *завадоньки!* *Schließe die Äuglein zu* [1].

На нашу думку, перекладач поставив у пріоритет передачу настрою, адже використати однакові форми слів неможливо не тільки через граматичні особливості двох мов, а й через потребу зберегти риму та сенс. Йона Грубер майстерно зберігає основні художні образи з поетичної матриці, не змінюючи оригінальний стиль та чітко доносячи ідею. Так, у першому вірші відсутність зменшувально-пестливих форм не заважає зрозуміти, що авторка має позитивний погляд на життя та готова боротися до кінця. У колисковій рядки залишаються такими ж ніжними, але водночас сповненими тривоги.

Отже, відтворення українських зменшувально-пестливих форм будь-яких частин мови, навіть для ізоморфного іменника, залишаються складним завданням для перекладачів німецькою, так як лише конкретні осяжні предмети або істоти можуть брати на себе відповідний суфікс. Додатковою складністю у нашому випадку був переклад не прозового твору, а римованого, де перекладач намагається використати однакову з оригіналом риму, ритм, звукову структуру; ті ж набори тропів, авторські образи, зміст і підтекст. Ми вважаємо, що Йона Грубер виконав своє завдання професійно та оригінально. Його переклад не тільки дає змогу німецькомовним народам пізнати українську культуру ближче, а й заслуговує бути відзначеним як його робота.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вірші – *Gedichte* / Шевченко Т., Шиллер Ф., Українка Л., Гейне Г. Дніпропетровськ: Січ, 2008. 241 с.
2. Гладуш Н.Ф., Павлюк Н.В. Порівняльна граматики: теорія і практика: навч. посіб. Київ, 2019. 296 с. УДК 811.111-112(076)
3. Грубер Йона Ісакович. *Енциклопедія Сучасної України*: вебсайт. URL:<https://esu.com.ua/article-32045> (Дата звернення: 01.03.2026).
4. Bukhori, Herri Akhmad. Diminutive Forming Suffixes in Instructional German Books. *International Seminar on Language, Education, and Culture Vol. 2019*. DOI 10.18502/kss.v3i10.3883
5. Does every single German noun have a diminutive? *Reddit*: website. URL:https://www.reddit.com/r/German/comments/1g8ivaq/does_every_single_german_noun_have_a_diminutive/ (Last accessed: 01.03.2026).

УДК 81'25

ЩЕНКО В.С., здобувач вищої освіти

Науковий керівник – **МИХАЙЛЕНКО О.О.**, канд. філол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ДЕТЕКТИВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЖАНРОВО ЗУМОВЛЕНОГО ТИПУ ТЕКСТУ

У тезах проаналізовано особливості перекладу детективної літератури з огляду на її жанрову специфіку. Окреслено основні перекладацькі труднощі та стратегії їх подолання.

Ключові слова: детектив, художній переклад, жанрова специфіка, інтрига, культурні реалії.

Популярність детективів у світі робить цю тему важливою, бо такі книги треба правильно перекладати, зберігаючи їхній стиль. Детектив має чітку будову, систему таємних

натяків, повільний розвиток сюжету та несподіваний фінал. Саме це поєднання дозволяє читачеві отримати справжню насолоду від розгадування складної загадки. Саме тому важливо виявити особливі перекладацькі труднощі, які створюють структурні, психологічні та культурні чинники детективних творів.

Детектив як жанр має чітку будову, яка тримається на поступовому розгадуванні таємниці. Сюжет виглядає як послідовний ланцюжок фактів і доказів. У цьому плані книга стає інтелектуальною грою, де читач сам аналізує текст. За словами дослідників, класичний твір обов'язково містить злочин, розслідування та фінальне розкриття [4].

Фахівцеві вкрай необхідно зберегти таку черговість подій, адже найменша помилка в часі чи логіці може знищити інтригу. Переклад детективів потребує особливої уважності до дрібниць, бо кожна деталь може бути важливою зачіпкою. Як пише П. Ньюмарк, фактичні хиби є найгіршими, бо вони псуують ідею автора [3, с.190]. У детективах такі помилки просто руйнують віру читача в логіку розслідування.

Варто окремо розглянути, як передати тривогу та атмосферу загадковості. Детектив тримає читача в напрузі завдяки системі натяків, недомовок, дивних свідчень та різниці в мові героїв. Фахівець повинен не просто перекласти слова, а й зберегти темп та настрій твору, які впливають на емоції. Тільки правильний ритм і стиль оповіді дозволяють читачеві повністю відчувати художню напругу книги.

Складним викликом є також переклад діалогів, які в детективі не просто передають факти, а й створюють характер і напругу. Через особливу лексику та манеру розмови розкриваються справжні мотиви та характери героїв. Якщо зробити мовлення персонажів однаковим, вони втратять свою індивідуальність, а історія — свою глибину [1]. Тому фахівцю важливо зберігати соціальні особливості героїв, підбираючи влучні слова-відповідники.

Дуже важко перекладати специфічні культурні назви, що створюють фон і настрої твору. Це стосується назв установ, судів, особливостей побуту чи народних традицій. Такі слова не просто називають об'єкт, а й додають тексту особливого значення [2, с.23]. Перекладач може залишати оригінальну назву, підбирати схожу або пояснювати її. Вибір залежить від того, якого результату треба досягти в тексті.

Тому переклад детективів варто вважати творчим процесом, де мовна точність поєднується з майстерністю автора. Перекладач не просто передає слова, а стає співавтором, який відтворює складну логіку та психологію твору. Він має зберегти інтелектуальну гру, правильно відкривати таємниці та підтримувати чіткий порядок подій, щоб задум автора залишився зрозумілим читачеві.

Отже, особливості перекладу детективів залежать від будови, стилю та культури твору. Хороший результат можливий лише тоді, коли враховано логіку сюжету, напружену атмосферу, мову героїв та історичне тло. Саме такий цілісний підхід допомагає зберегти суть детективної історії та дає змогу іноземному читачеві повністю відчувати задум і майстерність автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хан О.Г. Особливості перекладу реалій у контексті детективної оповіді // Наукові записки. 2020. 9 с.
2. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. London: Routledge, 2011. 332 p.
3. Newmark P.A Textbook of Translation. London: Prentice Hall, 2010. 306 p.
4. Scaggs J. Crime Fiction. London: Routledge, 2005. 184 p.

КАРНАХ Я.В., магістрант

Науковий керівник – РСЗНІК В.Г., старший викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

СТРАТЕГІЇ ТА МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ВВІЧЛИВОСТІ В АКАДЕМІЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

У доповіді розглянуто основні стратегії та мовні засоби вираження ввічливості (Höflichkeit) у сучасній академічній комунікації німецькою мовою. Проаналізовано функціональні особливості ввічливих формулювань у науковому дискурсі, таких як запити, прохання та коректні відмови, а також їх соціокультурні детермінанти та прагматичну ефективність у міжкультурній взаємодії. Показано роль мовних індикаторів ввічливості у зміцненні професійних комунікативних відносин серед академічних спільнот.

Ключові слова: ввічливість, академічна комунікація, мовні стратегії, німецька мова, Höflichkeit, міжкультурна комунікація, прагматика, формальність, мовні засоби.

Людську діяльність важко уявити без мовного спілкування, тому питання ввічливості у спілкуванні набуває особливої актуальності. Цю проблему активно досліджують у наукових колах, де ввічливість розглядається у гендерному, когнітивному й соціокультурному контекстах.

Термін «ввічливість» у сучасних наукових концепціях щодо академічної комунікації визначається як складна система **мовних і соціальних стратегій**, що регулюють взаємини між учасниками дискурсу, підтримують професійні норми та сприяють ефективній взаємодії [1]. Дана система виконує кілька ключових функцій. А саме:

1. **Соціальна регуляція** – допомагає встановлювати та підтримувати позитивні міжособистісні відносини, демонструючи повагу до співрозмовника та зменшуючи ймовірність конфліктів.

2. **Прагматична функція** – забезпечує успішне досягнення комунікативних цілей, наприклад, передавання інформації, формулювання запрошення чи критики без загрози «обличчю» іншої особи [1].

3. **Міжкультурна координація** – слугує засобом адаптації поведінки мовця до соціокультурних очікувань аудиторії, особливо у міжнародному академічному середовищі [6].

4. **Комунікативна стратегія** – дозволяє гнучко обирати мовні засоби, які відповідають конкретній ситуації (усна розмова, письмовий лист, наукова дискусія), що підвищує ефективність академічного обміну [1].

Таким чином, ввічливість у науковому дискурсі виступає не просто соціальною нормою, а інтегрованою **комунікативною компетенцією**, що формує сприятливий дискурсний клімат і забезпечує конструктивну взаємодію між учасниками академічної спільноти [6].

У німецькомовному академічному дискурсі розрізняють такі стратегії ввічливості:

Positive Höflichkeit – прояв уваги до адресата, демонстрація готовності до співпраці [2].

Negative Höflichkeit – мінімізація втручання у свободу співрозмовника через ввічливі прохання або умовні форми [1].

Off-Record Strategien – непрямі формулювання, що залишають вибір за адресатом [2].

Типовими мовними засобами вираження ввічливості в академічній німецькій мові є наступні:

- Модальні частки: bitte, doch, wohl [2].

- Умовні конструкції: Könnten Sie...?, Würden Sie bitte...? Ich hätte gern ... Wäre Ihnen ... recht? [2].

- Формули ввічливого звертання: Sie замість du [3].

- Коректні заперечення: Ich fürchte, dass... [3].

В академічних текстах і доповідях ввічливість виконує *прагматичну функцію*: забезпечує ефективну комунікацію, зміцнює професійні відносини та формує позитивний імідж мовця [3].

Німецька академічна культура характеризується *формальною ввічливістю* та *структурованістю* дискурсу. Усвідомлення цих особливостей важливе для ефективної міжкультурної взаємодії та академічних обмінів [4].

Опанування ввічливих формулювань у навчанні німецької мови сприяє розвитку комунікативної компетенції студентів і науковців та підвищує ефективність академічної взаємодії [5].

Отже, в академічному дискурсі німецької мови ввічливість є ключовим механізмом комунікативного успіху. Застосування стратегій позитивної та негативної ввічливості, а також непрямих мовних конструкцій, дозволяє формувати продуктивні міжособистісні відносини та мінімізувати комунікативні ризики. Використання цих знань у навчальному процесі сприяє розвитку міжкультурної комунікативної компетенції студентів та науковців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головка, І. А. „Мовні стратегії і тактики ввічливості в професійній комунікації“. *Науковий вісник ЛНУ імені Івана Франка. Серія: Філологія*, 2020, Вип. 45(2), С. 135–145.
2. Литвиненко, Т. В. „Стратегії ввічливості в сучасній мовній комунікації“. *Мовознавчі студії*, № 12, 2015, С. 67–78.
3. Мельниченко, О. М. „Прагматика ввічливості в іноземній фаховій комунікації“. *Актуальні проблеми лінгвістики*, 2018, Вип. 3, С. 102–110.
4. Панченко, Ю. В. „Міжкультурні аспекти ввічливості у фаховому спілкуванні“. *Проблеми мовної комунікації*, 2021, № 8, С. 23–31.
5. Сахно, В. П. „Ввічливість як комунікативна компетенція у викладанні німецької мови“. *Педагогіка та психологія*, 2019, Т. 8, № 2, С. 51–59.
6. Neu, J. „Academic German: Politeness Structures in Student–Instructor Interactions“. *German as a Foreign Language Journal*, 7(1), 1995, S. 45–63.

UDC 502.7435:005.2'06

МУРГА М.С., магістрант

Науковий керівник – **МАРЧУК В.В.**, канд. пед. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

NUTRITIONAL IMPACT OF ELEVATED CO₂ LEVELS: BIOLOGICAL DILUTION EFFECT

У тексті досліджується деструктивний вплив підвищеної концентрації атмосферного вуглекислого газу на нутрієнтний склад сільськогосподарських культур, зокрема С3-рослин. Описано ключовий механізм: прискорений ріст біомаси та інтенсивна асиміляція вуглецю призводять до надмірного накопичення вуглеводів, що випереджає здатність кореневої системи екстрагувати мінерали з ґрунту.

Ключові слова: підвищення рівня CO₂, біологічне розбавлення, прихований голод, харчова цінність, С3-культури, вуглеводне перенасичення, дефіцит мікроелементів, зниження транспірації.

The growth of agricultural crops is accelerated by raising carbon dioxide concentrations in the atmosphere yet this process initiates significant alterations in their nutritional composition. The global population faces a concealed hunger threat because high levels of microelements are

insufficiently available while carbohydrate intake reaches excessive levels. Multiple processes lead to nutritional discordance while creating an environment where carbohydrates become overly abundant in the system [1]. Increased atmospheric CO₂ elevates the metabolic burden of crops (wheat, rice, and soybean) due to the fact that these crops absorb more rapid carbon output but less output of minerals [2].

Carbon dilution is a phenomenon in which the photosynthetic assimilation of carbon leads to more non-structural carbohydrate (starch and sugar) deposition than normal. The enhanced growth of the tissue surpasses the mineral extraction capacity of the roots. Consequently, the concentrations of protein and microelements in each unit of tissue mass decrease significantly [3].

Lower transpiration stomata on the leaves of plants are partially closed in response to an excess of carbon dioxide. This reduces moisture loss, but at the same time, reduces the sharpness of the transpiration stream, the movement of water and micro-elements (iron, zinc, calcium) dissolved from the roots to the edible parts of the plant [4].

The modification of chemical surroundings inhibits the processes of metabolism. Nitrogen assimilation, the process of creating amino acids, is suppressed at high levels of CO₂, which also stops the creation of specific phytonutrients and protein [4].

Nutrient collapse has modified plant chemistry on a global scale. Nutrients have decreased and sugar levels have increased with the declining content of junk food in our regular diet. [1] Based on meta-analyses that examined the results of thousands of experiments, the concentration of minerals in numerous crops showed an average decrease of 8% [3]. The decrease in two essential elements, zinc (Zn) and iron (Fe), falls between 5% and 15% [2]. Certain leafy vegetables lose 20% to 30% of their total iron content [5].

Crops experience has systematic reduction in their protein content, which varies between a small percentage and more than 10% according to the crop type and soil nitrogen content [3]. Crops experience has simultaneous increase in their content of non-structural carbohydrates.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Loladze I., Kuang Y., Elser J.J. Stoichiometry in plant-herbivore systems: the importance of prey quality. *Mathematical Biosciences*. 2000. Vol. 168, iss. 2. P. 201–227.
2. Myers S.S. et al. Increasing CO₂ threatens human nutrition. *Nature*. 2014. Vol. 510, no. 7503. P. 139–142.
3. Loladze I. Hidden shift of the ionome of plants exposed to elevated CO₂ depletes minerals at the base of human nutrition. *eLife*. 2014. Vol. 3. P. e02245.
4. Ainsworth E.A., Sanz-Saez A., Leisner C.P. Crops and rising atmospheric CO₂: friends or foes? *Philosophical Transactions of the Royal Society B*. 2025. Vol. 380, iss. 1927. P. 20240230.
5. Dong J. et al. Effects of Elevated CO₂ on Nutritional Quality of Vegetables: A Review. *Frontiers in Plant Science*. 2018. Vol. 9. P. 924.

УДК 811.133.1/.161.2'25:355.12

СЕРДЮК Є.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **СТОЛБЕЦЬКА С.Б.**, старший викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ РОДІВ ВІЙСЬК У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У тезах розглянуто особливості перекладу та співвідношення термінів родів військ у французькій та українській мовах. Проаналізовано основні терміни, що використовуються в офіційних військових джерелах, та визначено перекладацькі труднощі, пов'язані з лексико-семантичними розбіжностями.

Ключові слова: військова термінологія, роди військ, переклад, французька мова, українська мова.

Ця робота досліджує відмінності у перекладі назв військових підрозділів між українською та французькою мовами. У загальній військовій термінології український термін «Збройні Сили України» відповідає французькому *Les forces armées*, що використовується для позначення сукупності всіх військових формувань держави.

Сухопутний компонент представлений в українській мові терміном «Сухопутні війська», який у французькій мові відповідає назві *Armée de Terre*. У межах цих структур спостерігається значна термінологічна паралельність. Так, *українські механізовані війська* корелюють із французькою *Infanterie*, а *танкові війська* - з *Arme blindée cavalerie*, де акцент робиться на поєднанні бронетанкових і кавалерійських традицій. *Українські ракетні війська та артилерія* мають відповідник у французькому терміні *Artillerie*, що засвідчує переважно повну лексико-семантичну еквівалентність.

Чималий інтерес становить порівняння термінів, пов'язаних із повітряно-десантним компонентом. В українській військовій термінології використовується назва *Десантно-штурмові війська (ДШВ)*, яка у французькій мові не має прямого однослівного відповідника. Найближчим еквівалентом є *Troupes aéroportées*, що охоплює повітряно-десантні підрозділи *Armée de Terre*. Водночас український термін «десантно-штурмові» підкреслює наступальний характер дій, тоді як французька назва акцентує спосіб транспортування військ, що створює певні перекладацькі труднощі.

Схожа ситуація виникає і з перекладом назв спеціальних підрозділів. Український термін «Сили спеціальних операцій» у французькій мові передається як *forces d'opérations spéciales*. Хоча ці назви формально збігаються, їхнє реальне наповнення може відрізнитися через різну організацію та завдання підрозділів.

Українські Військово-Морські Сили у французькій мові передаються терміном *Marine nationale*. У межах цих формувань *українські морська піхота та берегова оборона* співвідносяться з французькими *Fusiliers marins* і підрозділами морського реагування, тоді як *морська авіація* має прямий відповідник у терміні *Aviation navale*. У цьому випадку переклад здебільшого здійснюється шляхом термінологічної еквівалентності.

На відміну від Франції, де *Національна жандармерія* є єдиним військово-поліцейським формуванням зі змішаними оборонними та правоохоронними функціями, в Україні відсутній централізований аналог жандармерії. Її функції розподілені між *Військовою службою правопорядку Збройних Сил України*, *Національною гвардією України* та *Національною поліцією*, кожна з яких виконує окремі завдання у сфері безпеки та правопорядку.

Під час перекладу військової термінології з української на французьку мову важливо враховувати особливості організаційної структури та військової діяльності. Наприклад, термін *бригада* у французькій мові передається словом *brigade* і має однакове значення в обох мовах. Поняття «*військово-морська кампанія*» перекладається як *campagne navale* і використовується для позначення комплексу військових операцій.

Назви офіційних установ часто перекладаються описово. Так, *Головне управління розвідки Міністерства оборони України* у французькій мові передається розгорнутим словосполученням, *Direction principale du renseignement du ministère de la Défense de l'Ukraine* що відповідає нормам офіційно-ділового стилю.

Військово-технічна лексика також має як прямі, так і описові відповідники. Так, *бронетранспортер (БТР)* перекладається як *transport de troupes blindé*, а *бойова машина піхоти (БМП)* - як *véhicule de combat d'infanterie*, що є нормативними термінами у французькій армії. Термін *ракета* у французькій мові передається загальним терміном *missile*, який охоплює широкий спектр ракетного озброєння, *повітряна ціль* відповідає французькому *cible aérienne* і використовується у сфері протиповітряної оборони та авіації.

Проведене дослідження виявило, що переклад української військової термінології французькою мовою базується як на прямій термінологічній відповідності, так і на використанні описових методів перекладу. Основні складнощі виникають у ситуаціях, коли терміни відображають відмінності в організаційних підходах, функціях або традиціях збройних сил двох країн. Таким чином, для забезпечення адекватного перекладу військових термінів важливо враховувати не лише мовні особливості, але й змістовний аспект, структуру та функціональне призначення відповідних військових підрозділів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ольхова І. О., Акульшин О. В., Білан М. Б. Основи військового перекладу (французька мова). – Київ: [без вих. даних], 20__ (АДІ). - Режим доступу: <https://adl.lndc.knu.ua/ua/book/486>
2. Українсько-французько-англійський словник зовнішніх зв'язків, стратегії та безпеки. Автор. кол. - Режим доступу: https://shron3.chtyvo.org.ua/Avtorskyi_kolektyv/Ukrainsko-frantsuzko-anhliiskyi_slovyk_zovni_shnikh_zv'язkiv_stratehii_ta_bezpeky.pdf
3. Збройні сили Франції // Вікіпедія: вільна енциклопедія. - Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Збройні_сили_Франції
4. Класифікація та основні види Збройних Сил України // Офіційний сайт Міністерства оборони України. - Режим доступу: <https://army.gov.ua/military-branches/#:~:text=Найбільший%20вид%20СУ%20-%20головна%20сила%20українського%20війська%2C%20що%20прикривають%20війська%20від%20авіаційних%20і%20ракетних%20ударів>

УДК 811.111'373.4

СЧАСТЛИВА Д.М., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ЧЕРНИЦЬ Ю.І.**, старший викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Художній текст характеризується складною структурою та багаторівневою організацією змісту, що зумовлює необхідність застосування різних перекладацьких стратегій у процесі його відтворення іншою мовою. Перекладач повинен не лише передати зміст оригіналу, але й зберегти його стилістичні особливості, емоційно-експресивне забарвлення та авторську інтенцію. У статті розглядаються основні підходи до перекладу художніх текстів, аналізуються мовні засоби вираження модальності та їх роль у процесі інтерпретації та декодування тексту.

Ключові слова: художній текст, переклад, стратегія перекладу, модальність, мовна одиниця, інтерпретація, декодування.

Інтеграція сучасної лінгвістики з такими науками, як логіка, філософія та психологія, сприяла новому розумінню природи мови як складної системи, що відображає ментальні процеси людини. Такий підхід дозволяє розглядати мову не лише як засіб комунікації, а й як форму репрезентації мислення та пізнання світу. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження різних мовних засобів вираження модальних значень, оскільки саме вони відображають ставлення мовця до повідомлюваної інформації.

Актуальність дослідження когнітивно-мовленнєвої діяльності полягає у необхідності поглиблення знань про взаємозв'язок між мовними структурами та ментальними процесами. Особливо це стосується художнього тексту, який відзначається складною організацією та багатшаровістю смислів. Художній текст є особливою формою дискурсу, в якій поєднуються мовні, стилістичні та культурні елементи. Саме тому процес його перекладу потребує не лише знання мовних норм, але й глибокого розуміння контексту, авторської позиції та прагматичних особливостей тексту.

Метою дослідження є аналіз стратегій перекладу художніх текстів та визначення особливостей передачі модальності у процесі перекладу. Відповідно до поставленої мети можна виокремити такі основні завдання: дослідити способи реалізації модальності у художньому тексті; проаналізувати процес сприйняття та декодування авторського повідомлення; визначити мовні засоби, які використовуються для репрезентації суб'єктивної модальності у художньому тексті.

Поняття тексту є одним із ключових у сучасній лінгвістиці. Серед численних визначень цього поняття найбільш поширеним є розуміння тексту як зв'язного та цілісного мовного утворення, яке має завершений зміст і виконує певну комунікативну функцію. Художній текст, у свою чергу, відзначається особливою організацією, оскільки поєднує в собі не лише мовні, але й естетичні та культурні аспекти. Він відображає індивідуальне бачення автора, його оцінку подій, персонажів і ситуацій.

З точки зору когнітивної лінгвістики, текст має певні закономірності та характеристики, які забезпечують його адекватне сприйняття читачем. Однією з таких характеристик є модальність, яка відображає ставлення автора до зображуваної реальності. Традиційно модальність визначається як функціонально-семантична категорія, що виражає різні типи співвідношення між висловлюванням і дійсністю, а також суб'єктивну оцінку змісту висловлювання.

Модальність є важливим компонентом будь-якої предикативної одиниці або речення. Вона формує основу смислового ланцюга «дія – подія – ситуація», що розгортається у текстовому континуумі. Система мовних засобів вираження модальних значень має складну структуру, яка включає як центральні, так і периферійні елементи. У сучасній лінгвістиці прийнято розрізняти два основні типи модальності: об'єктивну та суб'єктивну.

Об'єктивна модальність є обов'язковою характеристикою будь-якого висловлювання. Вона пов'язана з передачею реального або ірреального характеру дії, часу, можливості чи необхідності виконання певної дії. Цей тип модальності формує предикативну основу речення і є одним із головних елементів граматичної структури висловлювання.

Суб'єктивна модальність, на відміну від об'єктивної, відображає ставлення автора або мовця до змісту висловлювання. Вона може проявлятися через оцінку подій, емоційне забарвлення, припущення, сумнів або впевненість. Семантичний обсяг суб'єктивної модальності значно ширший, оскільки він охоплює різноманітні аспекти індивідуального сприйняття реальності.

У процесі перекладу художнього тексту особливе значення має правильне відтворення модальних значень. Перекладач повинен враховувати не лише буквальний зміст мовних одиниць, але й їхню функцію у тексті, стилістичне навантаження та прагматичну спрямованість. Саме тому переклад художніх текстів передбачає складний процес інтерпретації та декодування авторського повідомлення.

Адекватний переклад модальних значень неможливий без урахування таких понять, як **диктум** і **модус**. Диктум розглядається як об'єктивний зміст висловлювання, тобто інформація про події чи факти. Модус, у свою чергу, відображає суб'єктивне ставлення автора до цієї інформації. Категорії модусу дозволяють передати різні аспекти комунікативного акту, зокрема оцінку, переконання, припущення або емоційне ставлення мовця до описуваних подій.

У художньому тексті модальні значення можуть передаватися різними мовними засобами. До них належать лексико-семантичні засоби (модальні слова, прислівники, оцінна лексика), синтаксичні конструкції, інтонаційні особливості та стилістичні прийоми. Частотність використання цих засобів значною мірою залежить від індивідуального стилю автора, жанру твору та комунікативної мети тексту.

Переклад суб'єктивної модальності часто викликає значні труднощі, оскільки вона тісно пов'язана з культурними та світоглядними особливостями різних мовних спільнот. Відмінності у мовних картинах світу можуть призводити до того, що певні модальні значення не мають прямого відповідника у мові перекладу. У таких випадках перекладач змушений використовувати різні перекладацькі трансформації, зокрема додавання, опущення, заміну або перестановку мовних елементів.

Крім того, перекладач повинен враховувати прагматичні особливості художнього тексту. Художній твір є результатом творчої діяльності автора, тому він відображає індивідуальний стиль, систему образів та авторську концепцію світу. Переклад такого тексту передбачає збереження не лише змісту, але й художньої цінності твору.

Модальність художнього тексту може змінюватися залежно від об'єкта опису, жанрових особливостей твору, прагматичних цілей автора та співвідношення фактичної і концептуальної інформації. Саме тому перекладач повинен уважно аналізувати контекст і визначати, які мовні засоби найбільш адекватно передадуть авторський задум.

Таким чином, дослідження особливостей реалізації модальності у художньому тексті має важливе значення для теорії та практики перекладу. Аналіз мовних засобів вираження модальних значень дозволяє краще зрозуміти механізми створення художнього тексту та визначити ефективні стратегії його перекладу.

Отже, переклад художнього тексту є складним процесом, який передбачає не лише відтворення змісту оригіналу, але й передачу його стилістичних, емоційних та прагматичних характеристик. Використання відповідних перекладацьких стратегій дозволяє досягти адекватного перекладу та забезпечити збереження художньої цінності твору. Саме тому дослідження стратегій перекладу художніх текстів залишається одним із важливих напрямів сучасної лінгвістики та перекладознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Возна М.О. Англійська мова для перекладачів і філологів: підручник. Вінниця: Нова Книга, 2006. 337 с.
2. Деркач Л.М. Актуальні проблеми науково-технічного перекладу: колективна монографія. Дніпропетровськ: Нац. гірничий ун-т, 2007. 256 с.
3. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. Київ: Юніверс, 2003. 280 с.
4. Швачко С.О. Теорія перекладу: конспект лекцій. Суми: Сумський державний університет, 2013. 130 с.

УДК 811.111'255.4:791.43

СТЕПЕНКО Д.І., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **БЕРЕГОВЕНКО Н.С.**, асистент
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМА ПЕРЕДАЧІ ГУМОРУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ТВОРУ (НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМУ "ЕНОЛА ХОЛМС")

У тезах розглянуто теоретичні підходи до перекладу гумору в аудіовізуальних творах, проаналізовано основні типи гумору та перекладацькі стратегії їх відтворення, досліджено специфіку передачі комічного ефекту на матеріалі фільму «Енола Холмс». У роботі проаналізовано приклади перекладу гумористичних реплік в українському дубляжі фільму та визначено особливості застосування перекладацьких стратегій у процесі відтворення комічного ефекту. Результати дослідження сприяють глибшому розумінню механізмів передачі гумору в аудіовізуальному перекладі та можуть бути використані у подальших наукових розвідках і перекладацькій практиці.

Ключові слова: аудіовізуальний переклад, гумор, перекладацькі стратегії, комічний ефект, адаптація.

Переклад гумору є одним із найскладніших завдань у практиці перекладача. Комічний ефект у художньому тексті зумовлений взаємодією мовних, культурних та ситуативних

чинників, кожен із яких може не мати прямого відповідника у мові перекладу. Особливої гостроти ця проблема набуває в аудіовізуальному перекладі — дубляжі та субтитруванні, — де перекладач обмежений часовими рамками, артикуляцією акторів і необхідністю зберегти природність мовлення.

У сучасній теорії перекладу гумор розглядається як явище, що функціонує одночасно на кількох рівнях. С. Аттардо в рамках загальної теорії вербального гумору (*General Theory of Verbal Humor*) виокремлює шість ресурсів знань, що породжують комічний ефект: сценарна опозиція, логічний механізм, ситуація, цільовий об'єкт, нараційна стратегія та мовний вибір [1, с. 222]. Саме мовний рівень є найбільш проблемним для перекладача: він нерідко ґрунтується на омонімії, паронімії або граматичних особливостях мови оригіналу, що унеможлиблює дослівний переклад [2, с. 22].

У науковій літературі прийнято виокремлювати кілька основних типів гумору в аудіовізуальних творах: вербальний (каламбури, гра слів), ситуативний, культурно-специфічний та характерологічний. Кожен із них потребує окремої перекладацької стратегії — адаптації, компенсації, дослівного перекладу або нейтралізації [3, с. 189]. Вибір стратегії залежить від типу гумору, формату перекладу та характеристик цільової аудиторії.

Матеріалом дослідження слугував фільм «Енола Холмс» (*Enola Holmes*, 2020, реж. Г. Бреккер-Вуд), українськомовний дубляж якого містить численні приклади перекладу різних типів гумору. Розглянемо найбільш показові з них.

Перший приклад ілюструє іронію: «*Mother believed privacy was the highest virtue and the one most frequently violated*» — «Мама вважала, що особистий простір дуже важливий, хоч на нього часто незважають». Жарт побудований на протиріччі між задекларованою цінністю і реальною поведінкою персонажа. Перекладач застосовує стратегію адаптації: сенс збережено, проте іронічний ефект дещо пом'якшено порівняно з оригіналом.

Другий приклад — ситуативний гумор із елементами самоіронії: «*Cycling is not one of my core strengths, but needs must when you must speed somewhere*» — «З велосипедом у мене стосунки кепські, проте він потрібен, коли поспішаєш». Енола жартує над власною невмілістю. Стратегія адаптації дозволила зберегти самоіронічний тон, хоча переклад є вільнішим від оригіналу.

Третій приклад — вербальний гумор, гра з іменами навпаки: «*Mycroft and Sherlock — names which backwards spell out, respectively, Tforcym and Kcolrehs*» — «Майкрофт і Шерлок навпаки звучать проникливіше — Фортк'ям і Колреше». Це класичний каламбур, заснований на фонетиці. Перекладач застосував дослівний переклад з транслітерацією імен навпаки, що дозволило зберегти комічний ефект.

Четвертий приклад — характерологічний гумор і сарказм: «*Oh, good God! Feminism. Perhaps she was mad, or senile*» — «О Господи, фемінізм. У неї маразм чи божевілля?». Саркастична репліка Майкрофта розкриває його характер. Стратегія адаптації збережена: тон і сарказм передано, хоча деякі нюанси оригіналу спрощено.

Отже, аналіз чотирьох гумористичних фрагментів фільму «Енола Холмс» засвідчує, що найпоширенішою стратегією в українському дубляжі є адаптація, яка забезпечує природність мовлення і збереження комічного ефекту. Дослівний переклад виявився ефективним лише у випадку вербального гумору з чіткою мовною формою. Перспективою подальших досліджень є розширення матеріальної бази та порівняльний аналіз різних перекладацьких версій аудіовізуальних творів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Attardo S. *Linguistic Theories of Humor*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1994. 426 p.
2. Dore M. *Humour in Audiovisual Translation: Theories and Applications*. London: Routledge, 2020. 248 p.
URL: <https://www.researchgate.net/publication/337952024>

УДК 81'373.49:159.9-051

ЯКИМЕЦЬ Є.Я., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **ТИМЧУК І.М.**, канд. пед. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕВФЕМІЗМІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ ПСИХОЛОГА

У тезах досліджується роль евфемізмів та дисфемізмів у професійному дискурсі психолога. Проаналізовано результати емпіричного дослідження рівня лінгвістичної компетенції студентів. Особливу увагу приділено принципам безбар'єрної мови як інструменту збереження гідності клієнта та запобігання ретравматизації.

Ключові слова: евфемізм, дисфемізм, лінгвістична чутливість, безбар'єрна мова, професійний дискурс.

Для сучасного психолога слово є основним інструментом професійного впливу. Вдалий вибір лексичних одиниць сприяє встановленню рапорту та успішній терапії, тоді як некоректна номінація може травмувати клієнта. Актуальність теми зумовлена трансформацією суспільних норм: відмова від «діагнозів-ярликів» на користь поваги до особистості потребує від фахівця високого рівня лінгвістичної чутливості.

Мета дослідження — проаналізувати роль евфемізмів та дисфемізмів у мовленнєвій практиці психолога та виявити рівень обізнаності майбутніх фахівців із цими категоріями.

Теоретичне підґрунтя роботи складають дослідження Ф. С. Бацевича щодо етики спілкування [1] та Т. І. Ханецької щодо культури мовленнєвого спілкування психолога [2]. Згідно з енциклопедичним визначенням О. О. Селіванової, **евфемізми** — це емоційно нейтральні вирази, що мінімізують негативну інформацію, тоді як **дисфемізми** — грубі або іронічні вислови, що часто свідчать про професійну деформацію [3].

У межах підготовки до участі в науковій конференції нами було проведено емпіричне дослідження, метою якого стало з'ясування рівня обізнаності майбутніх фахівців-психологів із поняттями евфемізації та дисфемізації, а також готовності використовувати принципи лінгвістичної чутливості у професійній діяльності. В опитуванні взяли участь студенти соціально-гуманітарного факультету. Для досягнення мети дослідження респондентам було запропоновано відповісти на питання: Чи знайомі ви з поняттями «евфемізм» та «дисфемізм»? Який із варіантів найменування, на вашу думку, є найбільш прийнятним у професійному середовищі? («інвалід», «людина з інвалідністю», «особа з особливими потребами»). Чи вважаєте ви вживання фемінітивів (психологиня, терапевтка) обов'язковим для сучасного фахівця? Уявіть ситуацію: ви обговорюєте важкого клієнта з колегою (не при клієнті). Чи дозволите ви собі назвати його «проблемним» або «важким»? Які теми у спілкуванні з клієнтом ви вважаєте найбільш «табуєваними» (такими, де важко підібрати слова)? (Смерть та втрата, сексуальне життя, психічні розлади та діагнози, фізичні вади) та інші запитання. Результати анкетування виявили значний розрив між вимогами професії та знаннями майбутніх фахівців: 10% опитаних взагалі не знайомі з поняттями «евфемізм» та «дисфемізм»; 30% мають лише поверхневі знання, не усвідомлюючи функціональної важливості цих одиниць; при виборі термінології у сфері інклюзії більшість респондентів вагалася між медичними термінами та людиноцентричними конструкціями.

Вважаємо, що важливою складовою професійної компетенції є лінгвістична чутливість — це концепція використання мови, яка уникає упереджень, стереотипів або дискримінації

стосовно певних груп людей. Це про повагу, інклюзивність та точність у спілкуванні. Виділимо основні ключові напрямки лінгвістичної чутливості:

- гендерно-нейтральна мова: використання фемінітивів або нейтральних конструкцій (наприклад, «фахівці та фахівчині» замість загального «фахівці»), щоб забезпечити видимість усіх статей;

- людиноцентричний підхід: ставить людину на перше місце, а не її ознаку чи стан (наприклад, «людина з інвалідністю» замість «інвалід»).

- етнічна та культурна коректність: уникнення застарілих або колоніальних назв народів та країн.

- інклюзивність щодо віку та здоров'я: відмова від ейджизму та стигматизуючих термінів у сфері психічного здоров'я.

Лінгвістична чутливість реалізується через стратегії «безбар'єрної мови», — це мова, в якій відсутні слова, фрази, що демонструють упереджене, стереотипне або дискримінаційне ставлення до певних людей чи груп. Це мова, яка не відчужує людей — навмисно або ненавмисно. Це мова, принцип якої можна сформулювати однією фразою: поважати гідність іншої людини [4].

Автори «Довідника» виділяють основні правила безбар'єрної мови: ставити себе на місце людини; вживати клінічні терміни й діагнози лише в потрібному контексті; уникати маскувальних слів; використовувати фемінітиви; не говорити більше, ніж є насправді; дотримуватися принципу «Спочатку людина»; утримуватися від узагальнень та категоричності; використовувати нейтральну термінологію [4]. Розглянемо дотримання конкретних мовленнєвих стратегій у практиці психолога.

Ставити себе на місце людини: Психолог має уникати назв, які сам клієнт може вважати принизливими. Наприклад, замість лінгвістичного маркування клієнта як «проблемного», вживати «клієнт у складних життєвих обставинах».

Вживати клінічні терміни й діагнози лише в потрібному контексті: У розмові з клієнтом краще замінити жорсткий термін «депресивний епізод» на «період зниження емоційного фону», залишаючи точну термінологію лише для професійної документації.

Уникати маскувальних слів: Не варто використовувати розмиті евфемізми типу «людина з особливим світом», якщо потрібно чітко назвати «аутизм» для отримання коректної допомоги. Мова має бути м'якою, але зрозумілою.

Використовувати фемінітиви: Вживання назв «психологиня», «клієнтка», «терапевтка» забезпечує видимість жінок у професійному полі та підкреслює інклюзивність мовлення.

Не говорити більше, ніж є насправді (уникати гіперболізації): Замість дисфемістичного «прикутий до ліжка» або «жертва насильства», що створює образ безпорадності, вживати нейтральне «людина, яка користується кріслом колісним» або «особа, що пережила досвід насильства».

Принцип «Спочатку людина»: Це ключовий лінгвістичний стандарт. Замість субстантивованих прикметників («діабетик», «шизофренік»), які ототожнюють особистість із хворобою, вживати конструкції «людина з діабетом», «людина з розладами шизофренічного спектру».

Утримуватися від узагальнень та категоричності: Замість детерміністичних фраз «всі травмовані поводяться так», використовувати модальні конструкції: «люди з подібним досвідом часто можуть відчувати...». Це залишає простір для індивідуальності.

Використовувати нейтральну термінологію: Відмова від оцінних прикметників. Наприклад, замість «ненормальна реакція» вживати «специфічна реакція на стрес».

У межах підготовки до участі в конференції, нами було проаналізовано та узагальнено як психологи створюють "м'які" назви (евфемізми) та у яких сферах вони найчастіше їх вживають: **евфемізми на позначення інтелектуального стану: когнітивні особливості**

замість *розумова відсталість*; **евфемізми у сфері девіантної поведінки: особи з деструктивними звичками** замість *злочинці/наркомани*; **евфемізми, що стосуються травматичного досвіду:** *втрата* замість *смерть*; *кризова ситуація* замість *катастрофа*.

У мовленні психолога дисфемізми — рідкість, оскільки вони суперечать етиці спілкування. Однак вони можуть виникати у професійному сленгу («Сьогодні знову прийшов цей *нитик* (замість: клієнт зі скаргами на депресивний стан), пів години *мізки виносив*».) та під час обговорення складних клінічних випадків для швидкого маркування проблеми (важкий клієнт замість описових конструкцій).

Отже, евфемізація професійного мовлення психолога є не просто виявом ввічливості, а свідомою стратегією. Володіння лінгвістичною чутливістю та навичками безбар'єрної мови дозволяє фахівцеві будувати безпечний терапевтичний простір, де слово виконує свою головну функцію — підтримку та зцілення особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич С.Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. – Київ: Академія, 2004. – 342 с.
2. Ханецька Т.І. Формування культури мовленнєвого спілкування у професійній діяльності майбутніх психологів: автореферат дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2009. 20 с.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2008. – 711 с
4. Довідник безбар'єрності: веб-сайт. URL:<https://bf.in.ua>. (дата звернення: 12.02.2026)

УДК: 811.161.2:81'374

УГАРОВА А.К., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ЧЕРНИЩУК Ю.І.**, старший викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

ТЕРМІНОГРАФІЧНІ ТА ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті розглядаються особливості термінографії у зіставленні з лексикографією на матеріалах української та англійської мовах. Поставлені завдання націлені на пошук шляхів вирішення питань цих двох областей знань.

Ключові слова: термінографія, лексикографія, підхід, предметна галузь, подібності та відмінності.

Останніми роками у мовознавстві значно активізувалися наукові дискусії щодо визначення подібностей і відмінностей між термінографією та лексикографією. Це пояснюється стрімким розвитком наукової та професійної комунікації, що вимагає чіткого впорядкування та систематизації спеціальної лексики. Дослідники наголошують, що термінографія та лексикографія мають спільні риси, оскільки обидві галузі пов'язані з укладанням словників і описом лексичних одиниць. Водночас кожна з них має власні специфічні завдання, методи та об'єкти дослідження.

Основою для формування сучасних підходів до термінографії стали здобутки лексикографії, яка має значно довшу історію розвитку. Саме лексикографічні традиції створення словників, методи опису значень слів та принципи їх систематизації стали підґрунтям для формування термінографії як окремої галузі лінгвістики. Проте термінографія має свої особливості, оскільки працює не із загальною лексикою мови, а зі спеціалізованими термінами певних галузей знань.

У науковій літературі України диференціація між термінографією та лексикографією визначається не лише за допомогою певних критеріїв, а й через використання спеціальних лінгвістичних понять. До них належать такі терміни, як **термінологічна лексикографія, мова спеціального призначення, лексикографія спеціальних мов, спеціальна лексикографія** тощо. Усі ці поняття пов'язані з дослідженням функціонування професійної

мови, особливостей перекладу спеціальних термінів, а також принципів їх систематизації та опису.

Дослідження у цій сфері передбачають не лише опис і аналіз термінологічних одиниць, але й порівняння різних підходів до їх вивчення. Особливо актуальним є порівняльний аналіз термінологічних систем різних мов, зокрема англійської та української. Такий підхід дозволяє виявити спільні закономірності формування термінології, а також визначити специфічні особливості кожної мовної системи.

У сучасних умовах глобалізації та розвитку міжнародного співробітництва значно зростає потреба у стандартизації та уніфікації термінології. Це пов'язано з тим, що наукові дослідження, технічні розробки та професійна діяльність дедалі частіше здійснюються у міжнародному середовищі. Тому виникає необхідність створення узгоджених термінологічних систем, які були б зрозумілими для фахівців різних країн. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації та проекти, спрямовані на розвиток термінологічних досліджень. Серед них можна назвати такі ініціативи, як **Pointer**, **TermNet**, **ISO**, **TermCat**, діяльність яких спрямована на стандартизацію термінології, розроблення методології її опису та створення міжнародних термінологічних баз даних.

Важливо зазначити, що і термінографія, і лексикографія є спеціалізованими видами професійної діяльності, які передбачають укладання та редагування словників. Проте їхні об'єкти дослідження суттєво відрізняються. Термінографія займається фіксацією та описом термінів, що використовуються у конкретних галузях знань, таких як право, економіка, медицина, техніка або маркетинг. Основною метою термінографії є систематизація спеціальної лексики, забезпечення її точного визначення та створення умов для ефективного використання термінів у професійній комунікації.

Лексикографія, у свою чергу, зосереджується на описі загального словникового складу мови. Вона досліджує значення слів, їх походження, граматичні характеристики, стилістичні особливості та сферу використання. Лексикографічні словники можуть містити інформацію про загальноживану лексику, розмовні слова, діалектизми, сленг, архаїзми та інші мовні одиниці. Таким чином, лексикографія має ширший об'єкт дослідження, ніж термінографія.

Для кращого розуміння відмінностей між цими галузями можна розглянути приклади з термінологічних словників. Наприклад, український **термінологічний словник права**, укладений за редакцією В. Копейчикова, містить визначення юридичних термінів, які описують правові відносини між суб'єктами права. Зокрема, термін **правовідносини** визначається як специфічні суспільні відносини, учасники яких виступають носіями прав і обов'язків, встановлених нормами права. У англійській мові цьому поняттю відповідає термін *legal relations*, який означає правові відносини між суб'єктами, що мають певні юридичні права та обов'язки.

Іншим прикладом є термін **правоздатність**, який означає передбачену нормами права здатність суб'єкта мати юридичні права та обов'язки. В англійській мові цей термін перекладається як *legal capacity*. Подібні приклади демонструють, що термінологічні словники мають на меті чітко визначити значення спеціальних понять і забезпечити їх правильне використання у професійній діяльності.

Водночас у загальномовних словниках слова можуть мати ширший спектр значень. Наприклад, слово **obligation** у загальному словнику розглядається як іменник, що походить від дієслова *to oblige*, і може мати кілька значень. Воно може означати акт зобов'язання, моральний або юридичний обов'язок, певну дію, що передбачає виконання зобов'язань перед іншою особою, або стан, у якому людина зобов'язана виконати певні дії. У юридичному значенні це слово може позначати договірне або правове зобов'язання, що передбачає виконання певних умов.

Таким чином, слово, яке є базовою одиницею для лексикографії та термінографії, у межах термінографічного підходу розглядається передусім з концептуальної точки зору. У

цьому випадку слово перетворюється на термін, який пов'язується з певним науковим або професійним поняттям і має чітко визначене значення у межах конкретної галузі знань.

На відміну від цього, лексикографія має справу з комплексним описом лексичної системи мови. Загальномовні словники прагнуть охопити всі аспекти значення слова, включаючи його граматичні характеристики, стилістичні відтінки, варіанти використання та етимологію. Крім того, вони можуть містити приклади використання слова у різних контекстах, що допомагає користувачам краще зрозуміти його значення та особливості вживання.

Отже, термінографія та лексикографія мають спільну мету - систематизацію та опис мовних одиниць, однак вони відрізняються за об'єктом дослідження та методами роботи. Термінографія зосереджується на спеціалізованій лексиці та створенні термінологічних словників, які можуть бути одномовними, двомовними або багатомовними. Такі словники використовуються для опису термінів певної галузі знань і сприяють точному передаванню професійної інформації.

Лексикографія також створює різні типи словників: тлумачні, перекладні, етимологічні, орфографічні та інші. Однак ці словники орієнтовані на опис загальної лексики мови та призначені для широкого кола користувачів.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що термінографія переважно досліджує письмову форму спеціалізованої мови, оскільки більшість термінів використовується у наукових, технічних та професійних текстах. Лексикографія, у свою чергу, охоплює як письмову, так і усну форму мовлення та відображає весь спектр функціонування мови у суспільстві. Саме тому обидві галузі є важливими для розвитку сучасного мовознавства та забезпечення ефективної комунікації у різних сферах діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Literature: 1. Іващенко В.Л. Концептуарія основних понять термінографії / В.Л. Іващенко // Відділ наукової термінології Інститут української мови НАН України. – <http://term-in.org/goods/15-1-1-1/category/29/>
2. Alberts, M. Lexicography versus Terminography / M. Alberts // Lexikos 11 (AFRILEX-reeks/series 11). – 2001. – p. 71–84.
3. Antia, V.E. Terminology and Language Planning: An alternative framework of practice and discourse / V.E. Antia. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 2000. – 265 p.

УДК 811.111'373.46

ЦАРЕНКО А.І., магістарнтка

Науковий керівник – **ЧЕРНИЦУК Ю.І.**, старший викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

СКОРОЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Аналізуються основні типи скорочень: абрєвіатури, акроніми, ініціальні скорочення, усічення, телескопічні слова та графічні скорочення. Особлива увага приділяється ролі скорочень у сучасному інформаційному просторі, зокрема в науковій, діловій та інтернет-комунікації.

Ключові слова: скорочення, абрєвіація, акроніми, усічення, телескопія, сучасна англійська мова, мовна економія.

Сучасна англійська мова характеризується високим рівнем динамічності та здатністю швидко реагувати на зміни у суспільстві, науці та технологіях. Одним із проявів цієї динаміки є активне використання різноманітних скорочень. Поява великої кількості нових понять у різних галузях діяльності людини спричиняє потребу у створенні коротших і зручніших мовних форм для позначення складних назв та термінів.

Скорочення відіграють важливу роль у процесі мовної економії, оскільки дозволяють

передавати інформацію більш компактно та швидко. Вони широко використовуються у науковому, технічному, діловому та медійному дискурсах, а також у повсякденному мовленні та електронній комунікації.

У сучасних умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій скорочення стали невід'ємною частиною мовної практики. Їх використання сприяє оптимізації комунікації, однак водночас створює певні труднощі для перекладачів і дослідників мови, оскільки значення багатьох скорочень може змінюватися залежно від контексту.

Метою даного дослідження є аналіз основних способів творення скорочень у сучасній англійській мові та визначення особливостей їх функціонування у різних сферах комунікації.

Скорочення або аббревіація є одним із продуктивних способів словотворення, який полягає у створенні нових мовних одиниць шляхом скорочення або усічення повної форми слова чи словосполучення. У результаті цього процесу виникають нові лексичні одиниці, що можуть функціонувати як самостійні слова.

Основною причиною появи скорочень є прагнення до економії мовних засобів. Мовна економія дозволяє скоротити час і зусилля, необхідні для передачі інформації, що особливо важливо у швидкому темпі сучасної комунікації.

У сучасній англійській мові скорочення активно використовуються у різних галузях: науці, техніці, політиці, економіці, медицині, інформаційних технологіях, а також у сфері масової комунікації. Багато з них поступово переходять із вузькоспеціалізованого вжитку у загальномовну практику.

Основні способи творення скорочень

У сучасній англійській мові існує кілька основних способів утворення скорочень.

Абревіатури

Абревіатури утворюються шляхом скорочення словосполучення до початкових літер його компонентів. Вони широко використовуються у різних галузях знань.

Наприклад: UN - United Nations, EU - European Union, GDP - Gross Domestic Product

Такі скорочення зазвичай читаються по літерах і використовуються як у письмовому, так і в усному мовленні.

Акроніми

Акроніми є різновидом аббревіатур, які вимовляються як звичайні слова. Вони утворюються з початкових літер або складів кількох слів.

Наприклад: NATO - North Atlantic Treaty Organization, UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, NASA - National Aeronautics and Space Administration

Акроніми є дуже поширеними у сучасній англійській мові, оскільки вони легко запам'ятовуються та зручні у використанні.

Усічення (clipping)

Усічення - це процес утворення нового слова шляхом скорочення повної форми слова. У результаті цього процесу частина слова опускається, але значення зберігається.

Наприклад: exam - examination, lab - laboratory, info - information.

Усічення є поширеним у розмовному мовленні, а також у неформальних текстах.

Телескопія (blending)

Телескопія або змішування слів полягає у поєднанні частин двох або більше слів для утворення нової лексичної одиниці.

Наприклад: smog (smoke + fog), brunch (breakfast + lunch), motel (motor + hotel).

Телескопічні слова часто виникають у результаті мовної творчості та можуть швидко поширюватися у масовій культурі.

Графічні скорочення

Графічні скорочення використовуються переважно у письмовому мовленні. Вони можуть включати пропуск частини слова або використання спеціальних символів.

Наприклад: etc. - et cetera, e.g. - for example, i.e. - that is.

Такі скорочення часто використовуються у наукових і ділових текстах.

Особливості функціонування скорочень

Скорочення відіграють важливу роль у сучасній комунікації, оскільки вони дозволяють передавати інформацію швидко та компактно. Їх використання має кілька важливих особливостей.

По-перше, скорочення активно використовуються у спеціалізованих галузях знань, де існує потреба у швидкому позначенні складних термінів.

По-друге, вони широко застосовуються у сфері цифрової комунікації, зокрема у соціальних мережах, електронному листуванні та онлайн-повідомленнях. Наприклад: LOL - laugh out loud, BRB - be right back, FYI - for your information.

По-третє, деякі скорочення поступово входять до загального словникового складу мови і починають сприйматися як звичайні слова.

Проблеми використання та перекладу скорочень

Незважаючи на широке використання скорочень, вони можуть створювати певні труднощі у процесі перекладу. Це пов'язано з тим, що одне й те саме скорочення може мати різні значення залежно від контексту.

Крім того, у різних мовах можуть використовуватися різні скорочення для позначення одного й того самого поняття. У таких випадках перекладач повинен враховувати особливості мовної системи та культурного контексту.

Особливо складними є випадки, коли скорочення не має прямого відповідника у мові перекладу. Тоді перекладач змушений або розшифровувати повну форму, або використовувати пояснювальний переклад.

Скорочення є важливим і продуктивним елементом сучасної англійської мови. Вони виникають у результаті прагнення до мовної економії та відображають розвиток науки, технологій і суспільства.

Основними способами творення скорочень є абрєвіація, акронімія, усічення, телескопія та графічні скорочення. Кожен із цих способів має свої особливості та сферу використання.

Активне функціонування скорочень у сучасній комунікації свідчить про їх значну роль у мовній системі. Водночас їх використання потребує уважного аналізу та правильного тлумачення, особливо у процесі перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко О. Особливості перекладу абрєвіатур, акронімів і скорочень. Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології. 2014. № 1. С. 76 – 83.
2. Гороть Є.І. Лексикологія сучасної англійської мови :навч. посібник / Є.І. Гороть, Е.К. Коляда, Л.М. Коцюк. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – 328 с.
3. Графічні скорочення. URL:<https://opentalk.org.ua/langstory/grafichni-skorochennya/>

УДК 340.12:004.9

СТЕПАНЦОВА К.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ІГНАТЕНКО В.Д.**, канд. пед. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ЮРИДИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД

У тезах розглядається роль штучного інтелекту у сфері юридичного перекладу. Проаналізовано основні переваги використання технологій машинного перекладу, зокрема швидкість опрацювання великих обсягів текстів та підвищення ефективності роботи з юридичними документами. Наголошено на важливості поєднання можливостей штучного інтелекту з професійною компетентністю перекладачів і юристів для забезпечення точності перекладу.

Ключові слова: штучний інтелект, юридичний переклад, машинний переклад, правова термінологія, перекладацькі технології.

Стрімкий розвиток цифрових технологій суттєво вплинув на багато професійних сфер, зокрема на право та переклад. Одним із найбільш помітних явищ останніх років стало використання штучного інтелекту (ШІ) у процесі обробки мови та перекладу. Сучасні інструменти штучного інтелекту, зокрема системи машинного перекладу, нейронні мережі та мовні моделі, дедалі активніше застосовуються для перекладу юридичних текстів, контрактів та офіційних документів. У зв'язку з цим штучний інтелект поступово стає важливим інструментом у сфері юридичного перекладу.

Юридичний переклад вважається одним із найскладніших видів перекладацької діяльності, оскільки він потребує не лише знання двох мов, але й глибокого розуміння юридичної термінології, особливостей правових систем та культурного контексту. Юридичні документи, такі як договори, судові рішення, закони та міжнародні угоди, містять точну термінологію та специфічні мовні конструкції. Навіть незначна помилка у перекладі може призвести до непорозумінь або серйозних юридичних наслідків. Саме тому точність і однозначність формулювань мають вирішальне значення для юридичного перекладу.

Упродовж останніх років технології штучного інтелекту зробили значний крок уперед. Сучасні системи машинного перекладу, такі як онлайн-перекладачі або спеціалізовані перекладацькі платформи, здатні швидко опрацьовувати великі обсяги текстової інформації. Такі системи функціонують на основі нейронних мереж, які навчаються на великих масивах двомовних текстів і поступово вдосконалюють якість перекладу. Завдяки цьому інструменти штучного інтелекту можуть допомагати перекладачам працювати швидше та ефективніше, особливо коли йдеться про обробку значних обсягів юридичних документів.

Однією з головних переваг використання штучного інтелекту у юридичному перекладі є його оперативність. Системи машинного перекладу здатні виконувати переклад майже миттєво, що особливо важливо для юристів, яким необхідно швидко ознайомитися зі змістом іноземних правових документів. Крім того, такі технології можуть допомагати у попередньому перекладі текстів, після чого перекладач здійснює редагування та уточнення термінології. Це дозволяє значно скоротити час роботи над документами.

Ще однією перевагою використання штучного інтелекту є можливість обробки великих обсягів інформації. У міжнародній юридичній практиці юристам часто доводиться працювати з великою кількістю документів різними мовами. У таких умовах використання сучасних технологій може значно полегшити доступ до необхідної інформації та сприяти більш ефективному аналізу документів.

Водночас використання штучного інтелекту в юридичному перекладі має і певні обмеження. Незважаючи на значний прогрес у розвитку технологій, системи машинного перекладу все ще можуть допускати помилки, особливо у випадках складної юридичної термінології або специфічних правових понять. Різні правові системи можуть мати власні особливості та поняття, які не завжди мають точні відповідники в іншій мові. У таких ситуаціях автоматичний переклад може бути недостатньо точним.

Крім того, штучний інтелект не здатний повністю враховувати контекст, правові нюанси та культурні особливості, які є важливими для правильного розуміння юридичного тексту. Саме тому роль професійного перекладача та юриста залишається надзвичайно важливою. Людина здатна аналізувати зміст документа, оцінювати його юридичну значущість і забезпечувати точність перекладу.

Отже, штучний інтелект відкриває нові можливості для розвитку юридичного перекладу та сприяє підвищенню ефективності роботи з правовими текстами. Водночас ці технології слід розглядати як допоміжний інструмент, а не як повну заміну професійного перекладача. Найбільш ефективним підходом є поєднання можливостей штучного інтелекту з професійними знаннями юристів і перекладачів. Така співпраця дозволяє забезпечити як

швидкість обробки інформації, так і необхідну точність та надійність перекладу юридичних документів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Vashee S., Dey R. Neural Machine Translation for Legal Texts: Challenges and Opportunities. *Journal of Legal Technology*, 2021. P. 45–58.
2. G mar J. *Legal Translation: History, Theory and Practice*. London: Routledge, 2019.

УДК 821.133.1

ПАСІЧНЮК М.В., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **ІГНАТЕНКО В.Д.**, канд. пед. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

СИМВОЛІКА ОБРАЗІВ У КАЗЦІ-ПРИТЧІ «МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ»: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ

У тезах проаналізовано символіку образів у казці-притчі «*Le Petit Prince*» Le Petit Prince Антуан де Сент-Екзюпері з урахуванням їх філософського та гуманістичного змісту. Особливу увагу приділено мовним засобам репрезентації символів і проблемам їх відтворення в українських перекладах. Доведено, що збереження лаконічності, метафоричності та прагматичного ефекту оригіналу є ключовою умовою адекватної інтерпретації твору.

Ключові слова: символіка образів, казка-притча, філософський зміст, художній текст, концепт, метафора, імпліцитний зміст, переклад, еквівалентність, французька література.

Казка-притча «*Le Petit Prince*» Le Petit Prince Антуан де Сент-Екзюпері поєднує простий наративний сюжет із глибоким філософським і символічним змістом. Центральний персонаж твору — Маленький принц — репрезентує концепт дитячої чистоти, щирості та особливого способу пізнання світу, що протиставляється раціоналістичному мисленню дорослих. Уже на початку твору автор протиставляє два типи сприйняття дійсності: «*Les grandes personnes aiment les chiffres*», підкреслюючи обмеженість дорослого світогляду. У перекладі важливо зберегти узагальнювальний характер вислову та його іронічну інтонацію.

Образ троянди функціонує як багаторівневий символ любові та відповідальності. Її крихітність і водночас примхливість розкриваються через лаконічні репліки, позначені емоційною стриманістю. Наприклад: «*Je suis n e en même temps que le soleil*». Французький текст характеризується витонченою простотою, що створює ефект підтексту. У перекладі важливо не посилювати експресію, а зберегти інтонаційну делікатність, оскільки саме стриманість формує символічну глибину образу.

Особливу увагу в перекладознавчому аспекті привертає образ Лиса та ключове поняття *apprivoiser*. У тексті читаємо: «*Apprivoiser,  a signifie créer des liens*». Традиційний український відповідник «приручити» передає базове значення, однак частково редукує семантичний компонент «створення зв'язків». Французьке *créer des liens* має чітко виражену концептуальну складову взаємності та емоційної прив'язаності. Саме тому перекладачеві важливо забезпечити прагматичну компенсацію через контекстуальне розгортання діалогу. Кульмінаційною є фраза: «*On ne voit bien qu'avec le cœur. L'essentiel est invisible pour les yeux*». Збереження синтаксичної лаконічності та ритмічності цієї конструкції є принциповим, адже афористичність вислову формує його символічний статус.

Інші персонажі та їхні планети виконують сатирично-символічну функцію. Король уособлює ілюзорну владу («*Je t'ordonne de bâiller*»), честолюбець — марнославство, ділок — абсолютизацію матеріальних цінностей, ліхтарник — механічне виконання обов'язку. Лексична простота реплік поєднується з глибокою іронією, що створює ефект алегорії. У

перекладі важливо зберегти мінімалізм мовних засобів, адже надмірна стилістична ускладненість може знівелювати притчеву ясність.

Символічне навантаження мають і природні образи. Пустеля, де опиняється герой, постає простором екзистенційного пошуку. Репліка «*Ce qui embellit le désert, c'est qu'il cache un puits quelque part*» демонструє метафоричність мислення автора: краса пустелі полягає в прихованій можливості життя. У перекладі важливо зберегти метафоричну структуру та інтонаційну м'якість вислову. Вода виступає символом духовної потреби, а змія — символом переходу й трансформації, що актуалізує мотив смертності: «*Tu auras l'air d'être mort et ce ne sera pas vrai*». Лаконічність синтаксису посилює філософський ефект.

Таким чином, символіка твору реалізується не лише через образну систему, а й через мовну організацію тексту: повтори, короткі синтаксичні конструкції, семантичну багатозначність лексем. Переклад повісті вимагає збереження цієї структурної простоти, адже саме вона забезпечує подвійне адресування тексту — дитячій та дорослій аудиторії.

Отже, «*Le Petit Prince*» є не просто казкою, а філософською притчею, у якій мовна форма невіддільна від змісту. Через символи троянди, Лиса, пустелі та зірок автор формує гуманістичну концепцію відповідальності, любові та внутрішньої зрілості. Лінгвістичний і перекладознавчий аналіз підтверджує, що адекватне відтворення символіки можливе лише за умови збереження семантичної глибини, прагматичного ефекту та стилістичної лаконічності оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сент-Екзюпері А. де. Маленький принц / пер. з франц. А. Перепада. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2015. 96 с.
2. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Київ: Академія, 2006. 424 с.
3. *Le Petit Prince*. Paris: Gallimard, 1946.

УДК 821.133.1

КУТОВА А.І., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **ІГНАТЕНКО В.Д.**, канд. пед. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ПЕРЕДАЧА ЕМОЦІЙНОСТІ У ТВОРІ АНТУАНА ДЕ СЕНТ-ЕКЗЮПЕРІ „МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ“ ТА ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У тезах проаналізовано передачу емоційності у казці-притчі «*Le Petit Prince*» Маленький принц та її відтворення в українському перекладі А. Перепаді. Розглянуто роль символічних образів, афористичних висловів і лаконічного синтаксису для формування емоційного сприйняття, а також особливості прагматичної компенсації культурно-імпліцитних відтінків.

Ключові слова: маленький принц, символіка образів, емоційність, казка-притча, переклад, афористичні вислови, лаконічність.

Казка-притча «*Маленький принц*» Антуан де Сент-Екзюпері є класичним прикладом літературного твору, де простий наративний сюжет поєднується з глибоким філософським і психологічним змістом. Особливу роль у творі відіграє емоційна складова, що реалізується через образи, діалогічну форму, повтори та лаконічні афористичні вислови. Маленький принц, як центральний персонаж, символізує дитячу чистоту, щирість і здатність сприймати світ через емоційний досвід, що протиставляється раціоналістичному та матеріалістичному погляду дорослих. Уже на початку твору автор акцентує на цьому протиставленні через фразу: «*Les grandes personnes aiment les chiffres*», яка в перекладі А. Перепаді звучить як «**Дорослі дуже люблять цифри**». Тут підкреслюється іронічний відтінок, збереження якого є важливим для передачі емоційної оцінки поведінки дорослих.

Образ троянди, що живе на планеті принца, виступає символом любові, крихкості та відповідальності. Французький вислів «*Je suis née en même temps que le soleil*» підкреслює її особливість і водночас уразливість. Перекладацька стратегія А. Перепаді полягає в збереженні лаконічності та образності, що дозволяє українському читачеві відчутти ніжність і водночас значущість взаємного догляду та турботи у стосунках між героями. Емоційність у цих сценах підсилюється через обмеження описових засобів: автор не деталізує красу троянди, натомість передає її через реакції принца та взаємодію персонажів, що створює психологічну напругу та глибину почуттів.

Образ Лиса є ключовим для передачі емоційного та морального змісту твору. Французький термін *apprivoiser* традиційно перекладається як «приручити», однак у контексті твору він набуває глибшого когнітивно-емоційного значення: «*Apprivoiser, ça signifie créer des liens*» («Приручити — означає створити зв'язки»). У перекладі А. Перепаді збережено цю семантичну багатозначність за допомогою пояснювальної конструкції, що дозволяє читачеві відчутти процес встановлення довіри та емоційного зв'язку між персонажами. Ця стратегія є прикладом прагматичної компенсації культурно-імпліцитного змісту оригіналу, що забезпечує адекватну передачу емоційності.

Не менш важливим є використання афористичних висловів, які концентрують філософський та емоційний зміст. Найвідоміший приклад — «*On ne voit bien qu'avec le cœur. L'essentiel est invisible pour les yeux*» («**Добре бачить тільки серце. Найголовнішого очима не побачиш**»). Лаконічність речення, ритмічність та паралелізм структур у перекладі збережені, що дозволяє українському читачеві відчутти ту ж глибину емоцій і морального сенсу, що й у оригіналі.

Інші персонажі та їхні планети реалізують емоційний та сатиричний аспект твору. Король («*Je t'ordonne de bâiller*») демонструє абсурдність влади, честолюбець — марнославство, ділок — погоню за матеріальними цінностями, ліхтарник — сліпе виконання обов'язків. Через лаконічні репліки та повтори автор передає іронію та емоційне ставлення до дорослого світу. У перекладі важливо зберегти мінімалізм мовних засобів, щоб не втратити афористичний і сатиричний ефект.

Природні образи, як пустеля, вода та змія, також виконують емоційно-символічну функцію. Пустеля у вислові «*Ce qui embellit le désert, c'est qu'il cache un puits quelque part*» («**Пустелю прикрашає те, що десь у ній ховається криниця**») символізує самотність, пошук себе та внутрішню духовну подорож. Переклад зберігає метафоричну структуру та ритмічність, що є важливим для передачі емоційного сприйняття простору. Змія як символ переходу і трансформації додає тонкий відтінок філософської роздумливості, який у перекладі також передано без зміни смислового навантаження.

Таким чином, емоційність у творі реалізується комплексно: через символічні образи, афористичні вислови, лаконічний синтаксис та підтекст, що створює психологічну глибину і універсальність сприйняття. У перекладі А. Перепаді ця емоційність зберігається за рахунок: лаконічності речень; точного відтворення афористичних конструкцій; прагматичної компенсації культурно-імпліцитних відтінків; використання адаптованої, але образної лексики, яка передає психологічну напруженість і ніжність персонажів.

Емоційність твору спрямована на формування у читача здатності співпереживати, розуміти цінність дружби, любові та відповідальності, що робить «*Маленького принца*» не лише дитячою казкою, а універсальною філософською притчею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сент-Екзюпері А. де. Маленький принц / пер. з франц. А. Перепаді. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2015. 96 с.
2. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства. Київ: Академія, 2006. 424 с.
3. Le Petit Prince. Paris: Gallimard, 1946.

СЕКЦІЯ 3: «ПСИХОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

УДК 37.035:316.46

АМІРОВА Н.Р., БАРАННІКОВА Є.В., здобувачі вищої освіти
Науковий керівник – ХОМЧУК О.П., канд. психол. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

РОЗВИТОК ЛІДЕРСТВА В ОРГАНІЗАЦІЇ

Розглянуто поняття лідерства, представлено результати дослідження лідерських здібностей працівників та керівників організацій.

Ключові слова: лідерський потенціал працівників організації, лідерські якості керівника, лідерські здібності.

Лідерство визначається як здатність індивіда формувати коло послідовників та спрямовувати їхню діяльність, репрезентуючи групові цінності та норми. Лідером стає той, чий погляд і поведінкові орієнтації стають референтними для більшості членів групи [1,2]. Лідерство виникає у ситуаціях, які потребують ініціативності, оперативності та ефективного вирішення завдань. Поряд з інструментальними функціями групи існують і емоційні (експресивні), що зумовлюють потребу у лідерах, які забезпечують позитивний соціально-психологічний клімат. Відповідно виділяють два типи лідерства: інструментальне (орієнтоване на виконання завдань) та експресивне (спрямоване на регуляцію емоційних взаємин). Серед особистісних якостей, що підвищують ймовірність набуття лідерського статусу, дослідники виокремлюють урівноваженість, зрілість, емоційну стійкість, інтуїцію, емпатію, уяву, толерантність до фрустрації, здатність до домінування, упевненість та інтелект [3].

Для вивчення здатності до лідерства ми використали методику «Дослідження лідерських здібностей». Серед персоналу вибірка становила 32 працівника віком 24-47 років, з них 16 осіб мають стаж роботи менше п'яти років і 16 осіб зі стажем роботи на посаді більше 5 років.

Високий рівень лідерських здібностей виявлено у 28,12% досліджуваних. Такі працівники вирізняються системним поєднанням внутрішньої цілісності, емоційного інтелекту, стратегічного мислення та стійкої мотивації до міжособистісного впливу, що реалізується в здатності організувати, надихати та координувати інших у досягненні спільних цілей.

Середній рівень притаманний 43,76% респондентів. Особа із середнім рівнем лідерських здібностей характеризується вибірковою проявом ініціативи, що обумовлена наявністю потенціалу до впливу, проте у поєднанні з недостатньо стабільними емоційними та когнітивними структурами, які обмежують послідовність у реалізації лідерських функцій.

Низький рівень лідерських здібностей виявлено у 28,12% досліджуваних. Такі люди зазвичай не виявляють ініціативи у соціальних або організаційних взаємодіях, демонструють обмежену здатність до впливу на інших, схильні уникати відповідальності за групові результати й орієнтуються переважно на інструкції або зовнішнє управління.

Друга вибірка становила 30 осіб, що займають керівні посади, з них 18 жінок і 12 чоловіків. Високий рівень здатності до лідерства притаманний 40,00% досліджуваних. Керівники з високим рівнем лідерських якостей характеризуються здатністю формувати стратегічне бачення розвитку організації та мобілізувати підлеглих для його реалізації. Вони

володіють розвиненою емоційною компетентністю, що дає змогу ефективно регулювати соціально-психологічний клімат, забезпечувати конструктивний діалог і підтримувати атмосферу довіри.

Кількість респондентів з середнім рівнем здатності до лідерства становить 43,33% загальної вибірки. Такі керівники демонструють достатню, але не повною мірою стабільну здатність до ефективного управління колективом. Вони здебільшого орієнтовані на підтримання усталених процедур, а їхня активність проявляється переважно у відповідь на зовнішні стимули чи проблемні ситуації. Комунікативні навички таких керівників є задовільними, однак вони можуть уникати складних переговорів або проявляти невпевненість у ситуаціях конфлікту.

Керівники з низьким рівнем здатності до лідерства у загальній вибірці становлять 16,67%; вони зазвичай виявляють труднощі у формуванні позитивного соціально-психологічного клімату та мобілізації колективу до виконання складних завдань. Їм властиві обмежені комунікативні ресурси, схильність до авторитарного тиску або, навпаки, надмірна пасивність і уникання відповідальності.

Таким чином, рівень лідерських якостей керівника визначає не лише ефективність управління, а й загальні тенденції розвитку організації. Високий рівень сприяє формуванню інноваційної та мотивуючої організаційної культури, середній забезпечує стабільне функціонування структури, а низький створює ризики дисфункційних процесів і перешкоджає стратегічному розвитку.

Дослідження лідерських здібностей працівників організації виявило, що більшість респондентів мають середній рівень вияву цього психічного явища, при чому, серед персоналу зі стажем понад п'ять років домінує високий рівень розвитку лідерських здібностей, в той час як у менш досвідчених – переважає середній рівень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буяк Б. Феномен лідерства в історико-філософській ретроспективі. Гуманітарний вісник. 2015. № 36. С. 238–253.
2. Гуменюк О.Г. Теоретико-методологічний аналіз особистісних теорій лідерства. Scientific Journal «ScienceRise». Психологічні науки. 2016. № 10/1(27). С. 30–36.
3. Лідерські якості в професійній діяльності: навч. посібник / О.Г. Романовський та ін. Харків: НТУ «ХП», 2017. 143 с

УДК: 35.07/.08(477):005.2'06

АРТАМОНОВА М.Ю., магістрантка

Науковий керівник – **ХОМЧУК О.П.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНА ЗРІЛІСТЬ ЯК ПРЕДИКТОР ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ

У тезах подано результати теоретико-емпіричного дослідження психологічної зрілості як особистісного ресурсу професійного успіху. Виявлено статистично значущі зв'язки між компонентами зрілості (самоусвідомлення, автономія, гнучкість, его-резильєнтність) та об'єктивними і суб'єктивними показниками успіху працюючих фахівців.

Ключові слова: психологічна зрілість; професійний успіх; самоусвідомлення; автономія; его-резильєнтність.

Актуальність теми зумовлена зростанням вимог до професійної мобільності, відповідальності та здатності працівника до саморегуляції в умовах соціально-економічних трансформацій. Професійний успіх у сучасних підходах розглядається як багатовимірний феномен, що поєднує об'єктивні результати (ефективність, кар'єрний статус) і суб'єктивне переживання задоволеності та самореалізації [3]. У цьому контексті психологічна зрілість

виступає інтегральною характеристикою особистості, що забезпечує узгодженість «цінності – рішення – дії» та підвищує стійкість професійної поведінки [5].

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично вивчити психологічну зрілість як предиктор професійного успіху особистості. Теоретичною основою слугували сучасні уявлення про психологічну зрілість як багатовимірний конструкт, зокрема SAFE-модель (Self-awareness, Autonomy, Flexibility, Ego resilience) і можливості її психометричного вимірювання [1], а також положення теорії самодетермінації щодо ролі автономії та усвідомленості в ефективному функціонуванні [2].

Емпіричне дослідження мало кореляційно-описовий характер і проводилося в природних умовах професійної діяльності. Вибірку склали 124 працюючі фахівці різних професійних сфер; середній вік – $34,6 \pm 7,9$ року, середній стаж – $9,3 \pm 5,1$ року. Для оцінювання психологічної зрілості застосовано опитувальник на основі SAFE-підходу, для оцінки професійного успіху – комплекс показників (інтегральний KPI, суб'єктивна задоволеність роботою, кар'єрна стабільність). Обробку даних здійснювали методами описової статистики, кореляційного та порівняльного аналізу.

За результатами описової статистики загальний індекс психологічної зрілості становив $3,82 \pm 0,54$ бала (за п'ятибальною шкалою). Найвищі середні значення зафіксовано за шкалою самоусвідомлення ($4,01 \pm 0,58$), найнижчі – за шкалою гнучкості ($3,46 \pm 0,63$). Середній рівень суб'єктивної задоволеності професійною діяльністю становив $4,12 \pm 0,67$, а середній індекс об'єктивної ефективності (KPI) – $78,4\% \pm 11,6\%$. Кореляція між задоволеністю та KPI була помірною ($r = 0,42$; $p < 0,01$), що підтверджує відносну автономність об'єктивного й суб'єктивного вимірів професійного успіху.

Кореляційний аналіз виявив статистично значущі зв'язки між компонентами психологічної зрілості та показниками професійного успіху. Найвищий зв'язок зафіксовано між самоусвідомленням і задоволеністю роботою ($r = 0,58$; $p < 0,001$). Его-резильєнтність була пов'язана з KPI ($r = 0,48$; $p < 0,01$) та кар'єрною стабільністю ($r = 0,51$; $p < 0,01$). Автономія демонструвала значущі зв'язки з KPI ($r = 0,41$; $p < 0,01$) і кар'єрною стабільністю ($r = 0,47$; $p < 0,01$), що узгоджується з уявленням про довгостроковий регулятивний вплив автономії у професійному розвитку [2]. Найслабший, але достовірний зв'язок спостерігався між гнучкістю та KPI ($r = 0,29$; $p < 0,05$).

Для поглиблення інтерпретації було здійснено кватильний поділ на групи з низьким, середнім і високим рівнем психологічної зрілості. Особи з високим рівнем зрілості мали суттєво вищий середній KPI ($85,6\%$ проти $69,8\%$ у групі низької зрілості; $p < 0,001$) та вищу задоволеність роботою ($4,58$ проти $3,52$). Якісний аналіз відкритих відповідей показав, що високозрілі респонденти частіше описують професійний успіх через відповідність цінностям, контроль над рішеннями та довгострокову перспективу, тоді як за низької зрілості переважали зовнішні критерії (дохід, статус). Узгоджено з ідеями стадійності розвитку особистості, підвищення зрілості супроводжується розширенням можливостей саморегуляції та відповідальності [4].

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання діагностики психологічної зрілості в HR-практиках та психологічному супроводі персоналу (оцінювання потенціалу, профілактика професійного виснаження, планування розвитку). Доцільними напрямками розвитку зрілості в організаціях є: формування рефлексивного простору (супервізії, щоденники професійного розвитку), підтримка автономії через делегування з чіткими межами відповідальності, тренінги гнучкості для роботи з невизначеністю та програми відновлення для підсилення еґо-резильєнтності.

Висновок. Психологічна зрілість є статистично значущим предиктором професійного успіху працюючих фахівців і впливає як на об'єктивні показники ефективності, так і на

суб'єктивну задоволеність діяльністю. Найбільший внесок у професійний успіх демонструють самоусвідомлення, автономія та его-резильєнтність. Розвиток зазначених компонентів може розглядатися як перспективний напрям підвищення професійної стабільності та якості професійного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Eryılmaz A., Uzun A.E. Embarking on the SAFE Route: Exploring the Psychological Maturity Scale // Alpha Psychiatry. 2024. Vol. 25, No. 1. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC1114205/>.
2. Ryan R.M., Deci E.L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being // American Psychologist. 2000. Vol. 55, No. 1.
3. Hildred K., Piteira M., Cervai S., Pinto J. C. Objective and subjective career success: individual, structural, and behavioral determinants on European hybrid workers // Frontiers in Psychology. 2023. Article 1161015. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1161015/full>.
4. Kegan R. The Evolving Self: Problem and Process in Human Development. Cambridge: Harvard University Press, 1982. 320 p.
5. Фефелова В.В. Психологічна зрілість особистості: теоретичний аналіз підходів та компонентів // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. 2024. Т. 35(74), № 6. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/6_2024/13.pdf.
6. Савчин М.В. Психологія відповідальності та саморегуляції особистості: монографія. Київ: Академвидав, 2022.

УДК: 35.07/.08(477):005.2'06

ГИЧКЕВИЧ О.І., магістрант

Науковий керівник – **СКУЛОВАТОВА О.В.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОПТИМІЗМ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ)

У тезах подано результати емпіричного дослідження взаємозв'язку диспозиційного оптимізму, психологічної стійкості та сприйнятого стресу у персоналу закладу дошкільної освіти. Встановлено статистично значущі зв'язки між показниками оптимізму, стійкості та суб'єктивного стресу.

Ключові слова: диспозиційний оптимізм; психологічна стійкість (резильєнтність); сприйнятий стрес; персонал ЗДО; психологічні ресурси.

Підвищена інтенсивність професійних навантажень і хронічна невизначеність в освітніх організаціях актуалізують питання психологічного благополуччя та збереження працездатності персоналу. Для працівників закладів дошкільної освіти ризики підвищеного стресу посилюються відповідальністю за безпеку й розвиток дітей, емоційною включеністю, необхідністю постійної комунікації та багатозадачністю. У ресурсних моделях стресу психологічна стійкість розглядається як здатність підтримувати ефективне функціонування й відновлюватися після впливу труднощів, спираючись на індивідуальні та соціальні ресурси [1, 2]. Важливим індивідуальним ресурсом у цьому контексті є оптимізм як узагальнене позитивне очікування майбутнього та схильність інтерпретувати труднощі як такі, що можуть бути подолані [3, 4].

Мета дослідження – емпірично визначити, чи виступає оптимізм чинником психологічної стійкості персоналу закладу дошкільної освіти та як він пов'язаний зі сприйнятим стресом.

Емпірична база та вибірка. Дослідження проведено на базі закладу дошкільної освіти (м. Біла Церква). Вибірку становили працівники ЗДО (n = 32), серед яких вихователі, помічники вихователя, спеціалісти та адміністративні працівники. Участь була добровільною

та анонімною; учасників поінформовано про мету та умови дослідження (інформована згода).

Методи та методики. З огляду на вимоги до психометричної обґрунтованості та доступності використання в умовах освітньої установи здійснено аналіз альтернативних інструментів: для оптимізму – LOT-R, SOM, ASQ; для психологічної стійкості – CD-RISC-10, BRS, RS; для оцінки стресу – PSS-10, DASS-21. Ключовими критеріями вибору були: наявність україномовної адаптації/психометричної перевірки, лаконічність (щоб не перевантажувати персонал), зрозумілість інструкцій, можливість інтерпретації в межах прикладного організаційного дослідження. Основний пакет методик склали: LOT-R (україномовна адаптація) [4, 5], CD-RISC-10 (україномовна версія) [6, 7, 8] та PSS-10 (україномовна адаптація) [9]. Статистична обробка включала описові показники та кореляційний аналіз.

Результати. За LOT-R отримано середній рівень диспозиційного оптимізму ($M = 14,2$; $SD = 3,6$; можливий діапазон 0–24), що відповідає помірно позитивним очікуванням майбутнього в більшості працівників. За CD-RISC-10 встановлено середній – вище середнього рівень психологічної стійкості ($M = 28,7$; $SD = 6,1$; діапазон 0–40), що свідчить про достатню здатність учасників до відновлення та збереження ефективності у складних умовах. За PSS-10 зафіксовано помірний рівень сприйнятого стресу ($M = 18,9$; $SD = 5,4$), причому у частини працівників ($\approx 25\%$) показник стресу відповідав високим значенням відносно групового розподілу.

Кореляційний аналіз показав статистично значущі взаємозв'язки між змінними. Оптимізм позитивно корелював із психологічною стійкістю ($r = 0,52$; $p < 0,01$), тобто більш оптимістичні працівники демонстрували вищу резильєнтність. Водночас оптимізм мав негативний зв'язок зі сприйнятим стресом ($r = -0,46$; $p < 0,01$): зростання оптимізму асоціювалося зі зниженням суб'єктивного стресу. Найсильніший зв'язок отримано між психологічною стійкістю та сприйнятим стресом ($r = -0,58$; $p < 0,01$): більш стійкі працівники оцінювали свій стрес нижчим. Отримані результати узгоджуються з теоретичними моделями стресу та ресурсним підходом: оптимізм і стійкість можуть підтримувати більш адаптивну когнітивну оцінку та способи подолання, знижуючи інтенсивність переживання стресу [2,3].

Додатково виявлено, що працівники, які оцінювали робоче навантаження як “високе/дуже високе”, мали вищі показники PSS-10 та нижчі показники CD-RISC-10 порівняно з групою з помірним навантаженням ($p < 0,05$). Відмінності за посадою (педагогічний персонал проти адміністративний/спеціалісти) проявлялися тенденційно: педагогічні працівники частіше демонстрували підвищений сприйнятий стрес, що потребує додаткової уваги в організаційних програмах підтримки персоналу.

Практичні висновки та рекомендації. Результати підтверджують доцільність розглядати оптимізм як психологічний ресурс, що пов'язаний із вищою стійкістю та нижчим сприйнятим стресом у персоналу ЗДО. Доцільними будуть короткі інтервенції для персоналу, спрямовані на: психоосвіту щодо стресу, ресурсів і відновлення; тренування навичок когнітивного переосмислення та формування реалістично-оптимістичних очікувань; впровадження мікропрактик відновлення впродовж робочого дня; розвиток командної підтримки та взаємодопомоги.

Висновок. Емпірично встановлено, що оптимізм статистично значущо пов'язаний із психологічною стійкістю персоналу закладу дошкільної освіти та обернено пов'язаний зі сприйнятим стресом. Отримані результати можуть бути використані для розробки прикладних рекомендацій з підтримки психологічної стійкості персоналу ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hobfoll, S.E. Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress. *American Psychologist*. 1989. 44 (3). 513–524. DOI:10.1037/0003-066X.44.3.513.
2. Lazarus, R.S., & Folkman, S. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer, 1984.

3. Scheier, M.F., & Carver, C.S. Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health Psychology*. 1985. 4 (3). 219–247. DOI:10.1037/0278-6133.4.3.219. U
4. Scheier, M.F., Carver, C.S., & Bridges, M.W. Distinguishing optimism from neuroticism...: A reevaluation of the Life Orientation Test. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1994. 67 (6). 1063–1078. DOI: 10.1037/0022-3514.67.6.1063
5. Лукова С. В. та ін. Валідизація української версії методики диспозиційного оптимізму LOT-R. 2023. URL:https://psychometrics.com.ua/wp-content/uploads/2024/03/2023_lot-r_1.pdf.
6. Connor, K.M., & Davidson, J.R.T. Development of a new resilience scale: The Connor–Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*. 2003. 18 (2). 76–82. DOI:10.1002/da.10113.
7. Campbell-Sills, L., & Stein, M.B. Psychometric analysis and refinement of the Connor–Davidson Resilience Scale (CD-RISC): Validation of a 10-item measure of resilience. *Journal of Traumatic Stress*. 2007. 20 (6). 1019–1028. DOI:10.1002/jts.20271.
8. Стаднік А.В., Мельник Ю.Б. Шкала життєстійкості Коннора–Девідсона: метод. посіб. (укр. версія). Харків: ХОГОКЗ, 2025. DOI:10.26697/sri.krpochn/stadnik.melnyk.3.2025.
9. Cohen, S., Kamarck, T., & Mermelstein, R. A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*. 1983. 24 (4). 385–396. URL:<https://www.cmu.edu/dietrich/psychology/stress-immunity-disease-lab/scales/pdf/cohen,-s.-et-al.-1983.pdf>.

УДК 159.938.363

СТОЙКО В.В., КОБЕЦЬ Т.В., магістрантки

Науковий керівник – **ХОМЧУК О.П.,** канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ТА КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Представлено результати дослідження виявів професійного вигорання та копінг-стратегій чоловіків і жінок, що працюють у сфері медицини.

Ключові слова: професійне вигорання медичних працівників, копінг-стратегії медичного персоналу.

У науковій літературі зазначається, що поняття копіngu (від англійського слова «*cope*» – «долати», «справлятися», «переборювати») трактується як сукупність когнітивних, емоційних і поведінкових зусиль людини, які спрямовані на подолання труднощів, що виникають у процесі взаємодії особистості з навколишнім середовищем [2]. Дослідники підкреслюють, що копінг-стратегії мають суттєве значення у життєдіяльності людини, зокрема відіграють важливу роль у підтриманні та збереженні її психологічного благополуччя.

Зокрема, R. Lazarus і S. Folkman зазначають, що основна функція стрес-долаючої поведінки (копінг-поведінки) полягає у забезпеченні та підтриманні благополуччя особистості, а також у збереженні її фізичного і психічного здоров'я та задоволеності соціальними взаєминами [4]. Іншими словами, ефективні копінг-стратегії сприяють гармонізації внутрішнього стану людини і допомагають їй адаптуватися до різноманітних життєвих викликів.

У межах ресурсного підходу, запропонованого S. Hobfoll [3], копінг-стратегії розглядаються як своєрідні особистісні ресурси, що забезпечують успішну адаптацію людини до умов навколишнього середовища та сприяють активному опануванню життєвих ситуацій. Завдяки використанню таких ресурсів особистість здатна ефективніше реагувати на стресові події та зменшувати їхній негативний вплив.

Крім того, як зазначають С. Peterson та М. Seligman [6], копінг-стратегії можуть виконувати важливу буферну функцію. Вони сприяють зниженню ризику виникнення різноманітних психологічних порушень, перешкоджають розвитку психічної патології,

проявам девіантної поведінки та іншим формам особистісної дезадаптації. Таким чином, застосування ефективних стратегій подолання труднощів виступає важливим чинником підтримання психічного здоров'я та гармонійного розвитку особистості.

Дослідження виявило, що серед чоловіків домінує проблемно-орієнтований тип копіngu (40,00%); у жінок переважає емоційно-орієнтований (66,67%), що статистично достовірно вище, порівняно з чоловіками (33,33%) ($\varphi=1,861$; $p\leq 0,05$). По шкалі проблемно-орієнтованого копіngu у жінок менший показник (20,00%). Стратегія соціального відволікання притаманна 26,67% чоловіків та 13,33% жінок.

Американська дослідниця К. Маслач [5] описує явище вигорання як феномен, що впливає на професійну ідентифікацію та поведінку працівників, що супроводжується втратою інтересу до роботи і проявами негуманного ставлення до клієнтів.

Модель професійного вигорання В. Бойка передбачає три стадії феномена вигорання, – напруження, резистенції, виснаження, – кожна з яких характеризується чотирма симптомами. На першій стадії, напруження, людина відчуває загальну втому в умовах професійної діяльності. Цей етап характеризується хворобливим загостреним переживанням професійної ситуації, нестійкою професійною самооцінкою, відчуттям безвиході та розвитком ситуативної тривожності. Другий етап, резистенції, характеризується емоційною виснаженістю внаслідок активізації захисних механізмів у вигляді економії емоцій. Він характеризується частими і неконтрольованими змінами емоційного стану, байдужістю, емоційною замкненістю та втратою мотивації до професійного саморозвитку. Третій етап, етап виснаження, характеризується станом крайньої психофізіологічної перевтоми професіонала. Тут проявляються наступні симптоми: повна емоційна нечуттєвість по відношенню як до професійного оточення, так і до змісту самих обов'язків, а також різноманітні психофізіологічні порушення у вигляді втрати сну, головного болю та загострення хронічних захворювань [1].

Дослідження показало, що серед симптомів емоційного вигорання у чоловіків найбільші середні значення емоційного дефіциту (4,3), тривоги (4,1) та розширення сфери економії емоцій (3,9). Найменш виражені «деперсоналізація» (1,3) та «психотравмуючі обставини» (1,8). У жінок вищі показники мають симптоми «незадоволеність собою» (4,6), «економія емоцій» (4,2) та «неадекватне вибіркове емоційне реагування» (4,1). Найменші показники симптомів «деперсоналізація» (1,9) та «Психотравмуючі обставини» (1,8).

Таким чином, результати дослідження підтверджують наявність гендерних особливостей як у використанні копіng-стратегій, так і у структурі симптомів емоційного вигорання. Чоловіки частіше застосовують проблемно-орієнтовані способи подолання стресу та демонструють прояви емоційного дефіциту і тривожності, тоді як жінки більшою мірою орієнтовані на емоційні способи реагування та характеризуються підвищеною самокритичністю і тенденцією до економії емоцій. Отримані результати можуть бути використані для розроблення психологічних програм профілактики емоційного вигорання та формування ефективних стратегій подолання стресу з урахуванням гендерних особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Максименко С.Д. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти / За ред. С. Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. Київ, 2006. 365 с.
2. Психолого-організаційні детермінанти забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій в умовах соціальної напруженості: монографія / Л.М. Карамушка, О.В. Креденцер, К.В. Терещенко та ін.; за ред. Л.М. Карамушки. Київ–Львів: Видавець Вікторія Кундельська, 2021. 278 с.
3. Hobfoll S.E. Social Support: Will you be there when I need you? In: A lifetime of relationships. / N. Vanzetti and S. Duck (eds.). California, 1996. P. 12–22.
4. Lazarus R.S., & Folkman S. Stress, appraisal, and coping. New York. 1984.
5. Maslach C., Schaufeli W. B., Leiter M. P. Job Burnout. Annual Review of Psychology, 52, 2001. P. 397-422.
6. Peterson C., & Seligman M.E.P. Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification. New York. 2004.

ПОЛЯКОВСЬКА К.А., ЄРШЕВСЬКИЙ Н.А., магістрантки
Науковий керівник – **ХОМЧУК О.П.,** канд. психол.наук
Білоцерківський національний аграрний університет

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ У ПРОЦЕСІ КАР'ЄРНОГО ЗРОСТАННЯ

У статті розглядається значення комунікативної компетентності як важливого чинника професійного розвитку працівників в умовах сучасного ринку праці.

Ключові слова: комунікативна компетентність, професійний розвиток, ефективна комунікація, конкурентоспроможність фахівців, професійна діяльність.

В умовах зростаючої конкуренції та обмеженої кількості робочих місць у багатьох сферах праці однією з провідних вимог до працівника стає його професійне самовдосконалення. Саме професійний розвиток виступає важливим чинником формування справжнього професіоналізму. Стрімкі зміни, що відбуваються у сучасному світі, а також виклики, пов'язані з пандемією, висувують нові вимоги до позиціонування людини на ринку праці як фахівця. У зв'язку з цим, поряд із володінням дистанційними засобами роботи, особливого значення набувають комунікативні вміння. Загальновизнано, що успішний працівник повинен уміти вибудовувати доцільні комунікативні відносини, володіючи засобами та методами ефективного спілкування. Такі методи є важливими на всіх етапах виробничого процесу – від здійснення «холодних» дзвінків до успішного виконання умов контракту. Зростання потреби фахівців організацій у комунікації зумовлене підвищенням професійних вимог [3].

Комунікативна компетентність забезпечує участь кожного працівника у міжособистісній взаємодії в колективі, допомагає аргументовано відстоювати власну позицію та будувати конструктивний діалог як усередині організації, так і з партнерами та клієнтами. Орієнтація більшості сучасних організацій на клієнта передбачає здатність працівників налагоджувати ефективну та конструктивну комунікацію. Саме тому проблема розвитку комунікативної компетентності виходить на перший план. Адже вміння результативно працювати в команді, а також продуктивно спілкуватися як рідною, так і іноземною мовою забезпечує конкурентоспроможність фахівців. Особливого значення набуває комунікативна компетентність керівних кадрів. Керівники, які володіють розвиненими комунікативними навичками, легше досягають ефективності в роботі підлеглих, налагоджують продуктивну взаємодію з партнерами та формують необхідні професійні зв'язки. Таким чином, обіймаючи керівну посаду, людина так чи інакше постійно вдосконалює власні комунікативні вміння [2].

Компетентнісний підхід передбачає формування не лише традиційних, а й спеціальних умінь і навичок у предметно-професійній сфері. Вони реалізуються через такі ціннісно-сміслові установки фахівця, як соціальна, інформаційна та комунікативна компетентності.

Комунікативна компетентність є однією з базових характеристик спеціалістів, особливо у професіях типу «людина – людина». Дослідники розуміють її як компетенцію, спрямовану на опанування узагальнених способів діяльності, що ґрунтуються на набутих знаннях, уміннях і навичках використання технологій усного та письмового спілкування, здатності адекватно взаємодіяти у різних ситуаціях, добирати вербальні та невербальні засоби для формування і вираження думок та застосовувати їх у професійній діяльності [1].

Комунікативна компетентність особистості формується з двох складових – загальнокультурної та професійної [4]. Загальнокультурна комунікативна компетентність

характеризує здатність людини спілкуватися у різних життєвих ситуаціях і реалізується на рівні повсякденних комунікативних практик. Психологічна характеристика професійної комунікативної компетентності полягає у формуванні та розвитку особистісного ресурсу керівника: через підвищення його особистої конкурентоспроможності формується й розвивається компетентність персоналу.

Отже, комунікативна компетентність персоналу є інтегральною якістю суб'єкта професійної діяльності, яка відображає його прагнення та здатність здійснювати ефективно професійно-ділове спілкування, а також передавати й сприймати спеціальну та соціальну інформацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берестенко О.Г. Культура професійного спілкування: навч.-метод. посіб. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 299 с.
2. Корніяк О.М. Особливості розвитку комунікативної компетентності фахівців на різних етапах їх професійного становлення. Психолінгвістика: зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2011. Вип. 8. С. 33–45.
3. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: кол. монографія / за заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
4. Ходань О.Л. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота: зб. наук. пр. Вип. 29. Ужгород: Ужгород. нац. ун-т, 2015. С. 232–235.

УДК 37.035:316.46

САВЧЕНКО С.М., МАРЧУК Д.Д., НЕНТУШ А.В., магістранти

Науковий керівник – **ХОМЧУК О.П.,** канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОЕФЕКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ З РІЗНИМ ДОСВІДОМ І УМОВАМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Представлено результати досліджень самоефективності молодих фахівців, досвідчених працівників та працівників, що працюють дистанційно.

Ключові слова: самоефективність персоналу з різним рівнем досвіду роботи, самоефективність фахівців, що працюють дистанційно.

Концепцію самоефективності вперше сформулював А. Bandura [5]. На його думку, привабливість очікуваного результату та переконаність у його досягненні самі по собі не є достатніми для виникнення мотивації суб'єкта. Потрібною умовою є також упевненість людини у власній здатності успішно виконати відповідний вид діяльності. Самоефективність відображає те, наскільки компетентною відчуває себе особистість під час виконання певного завдання. А. Bandura розглядає самоефективність як центральну і одну з найважливіших детермінант людської поведінки. Відповідно до результатів досліджень, проведених А. Bandura та його колегами, люди з високим рівнем самоефективності демонструють більшу наполегливість, досягають кращих результатів у навчанні, мають вищий рівень самоповаги, а також характеризуються нижчим рівнем тривожності та меншою схильністю до депресивних станів. А. Bandura також описує джерела та механізми формування самоефективності, її вплив на мотиваційні, когнітивні та емоційні процеси, а також на результативність діяльності. Згідно з його теорією, виділяють чотири основні джерела самоефективності:

власний досвід успішної діяльності, спостереження за досягненнями інших людей, вербальні переконання та сприятливий емоційний стан [5].

Аналіз зарубіжних наукових джерел засвідчив, що проблема самоефективності широко досліджується в межах організаційної психології. Зокрема, С. Guagnaccia, F. Scrima, A. Civilleri та L. Salerno [6] у дослідженні працівників приватних і державних організацій встановили, що професійна самоефективність виступає посередником у взаємозв'язку між незахищеністю зайнятості, залученістю до роботи, задоволеністю працею та станом здоров'я працівників. Результати дослідження підтвердили вплив нестабільності зайнятості на рівень залученості, задоволеності працею та здоров'я працівників, а також продемонстрували медіаційну роль професійної самоефективності у цих процесах. Автори підкреслюють, що в умовах економічної нестабільності, коли роботодавці не завжди можуть гарантувати довгострокові трудові контракти, фахівці з управління персоналом можуть розглядати професійну самоефективність як важливий психологічний ресурс працівників.

Українські науковці також приділяють значну увагу дослідженню проблеми самоефективності працівників освітніх організацій. Зокрема, вивчаються такі аспекти, як особливості організаційної культури освітніх установ залежно від рівня самоефективності керівників [1], специфіка самоефективності керівників закладів професійно-технічної освіти як психологічного чинника ефективності їхньої професійної діяльності [2], особливості самоефективності вчителів початкових класів [4], а також підприємницька самоефективність персоналу освітніх організацій як чинник розвитку їхньої підприємницької активності та задоволеності працею [3] тощо.

Вивчення самоефективності здійснювалось за допомогою методики «Шкала самоефективності» М. Шерера та Дж.Маддукса (адапт. А. Бояринцева). Дослідження досвідчених фахівців виявило, що більшість респондентів мають високий рівень самоефективності (43,33%), середній рівень притаманний 36,67%, низький – 20,00%.

У вибірці, що включала молодих фахівців високий рівень притаманний 23,33%, середній – 36,67%, низький – 40,00% досліджуваних.

Серед фахівців, що працюють дистанційно, високий рівень притаманний 43,33% досліджуваних, середній рівень самоефективності притаманний 46,67% респондентів, низький – виявлено у 10,00% учасників дослідження.

Оптимальним є високий рівень самоефективності, який характеризується впевненістю людини у своїх можливостях, більшою наполегливістю, а отже і вищою ефективністю діяльності. Людина з високою самоефективністю вважає, що вона здатна впоратися з труднощами, налаштована отримати гарний результат, готова прикладати більше зусиль для досягнення мети.

Працівники з середнім рівнем самоефективності виявляють недостатньо стійку переконаність у здатності досягти бажаних цілей, їх мотивація і наполегливість залежить від обставин. В одних ситуаціях вони діють активно і творчо, в інших – не почуваються впевнено у своїх можливостях.

Люди з низьким рівнем самоефективності зазвичай відчують низьку впевненість у собі, сумніваючись у своїх здібностях і вважаючи, що не можуть досягти успіху в різних сферах життя. Такі люди, як правило, уникають складних завдань або нових можливостей, адже бояться невдачі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарчук О.І. Особливості організаційної культури освітніх організацій залежно від самоефективності керівників. Актуальні проблеми психології, № 1, 2014. С. 13-19.
2. Казакова С.В. Особливості самоефективності керівників закладів професійно-технічної освіти як психологічного чинника успішності їхньої професійної діяльності. Вісник післядипломної освіти. Серія:

Соціальні та поведінкові науки, № 6. 2018. С. 65-77.

3. Креденцер, О. Підприємницька самоефективність персоналу освітніх організацій як чинник розвитку їх підприємницької активності. Організаційна психологія. Економічна психологія. № 1. 2016. с. 51–60.

4. Кузікова, С.Б. Психологічні аспекти самоефективності вчителів початкових класів. Теорія та методика дошкільної і початкової освіти:[монографія. Суми, 2023. с. 409- 435.

5. Bandura, A. Self-efficacy: The exercise of control. New York: Freeman. 344 p

6. Guarnaccia C., Scrima F., Civilleri A., Salerno L. The Role of Occupational Self-Efficacy in Mediating the Effect of Job Insecurity on Work Engagement, Satisfaction and General Health. Current Psychology, 37. 2018. DOI: 10.1007/s12144-016-9525-0.

6. Методичні рекомендації щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу. URL: <https://howareu.com/static-objects/howareu/media/Posibnuki/10.05.pdf> (дата звернення: 06.03.2026)

7. Молчанова А. О., Воляник І. В., Кондратьєва В. П. Організаційна поведінка: Навч. посібн. За наук. ред. А. О. Молчанової. Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 2015. 176 с.

8. Тарасевич І.Ю. Психологічний тренінг: теорія і практика: глосарій основних термінів та методів психологічного тренінгу. Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2024. 50 с.

9. Черкаський А. В. Психологічні особливості командної взаємодії в екстремальних ситуаціях. Вісник Національного університету оборони України. 2024 1 (77) С. 181-187

УДК 159.9:005.32

СКАКОВСЬКА Д.О., магістрантка

Науковий керівник – **АЛЕКСЄЄВА О.І.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ПІДТРИМКИ КОМАНДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧНІВ В УМОВАХ ПОВІТРЯНИХ ТРИВОГ

Розкрито вплив повітряних тривог на командну взаємодію учнів, суть та ефективність психологічних методів підтримки. Метою дослідження є визначити який із психологічних методів найбільше підходить для підтримки командної взаємодії в умовах повітряних тривог, та розробка рекомендацій щодо психологічної підтримки командної взаємодії учнів старших класів.

Ключові слова: командна взаємодія, повітряна тривога, психологічні методи, дослідження, емоційний стан.

Актуальність напряму досліджень. Війна приносить втрати та ускладнює нормальне функціонування всіх сфер нашого життя. І для покращення якості життя потрібно адаптуватись до умов, в яких ми живемо. Наразі є необхідним наявність навичок тайм-менеджменту, вміння створення гнучкого щоденного графіку, який дає можливість скоригувати плани на день у разі повітряної тривоги. Із введенням повітряних тривог у нашу повсякденну рутину прийшли зміни у звичний робочий день. Це має значний вплив на продуктивність, та взаємодію у команді учнів, стосунки між її членами та вплив на виконання поставленої задачі.

Мета. Теоретично дослідити вплив повітряних тривог на командну взаємодію та емпірично визначити ефективність психологічних методів підтримки командної взаємодії до повітряної тривоги та після.

Основні результати. Для з'ясування впливу повітряних тривог на взаємодію у команді спочатку потрібно визначити поняття «командна взаємодія». За визначенням А. Черкаського, командна взаємодія – особливий тип взаємин, заснований на особистісному прийнятті один одного, взаємній повазі та визнанні, високому рівні мотивації, загальних групових цінностях і різнобічному діловому співробітництві, характерному для членів команди [9, с.184].

Особливістю команди є те, що їй притаманна внутрішня самоорганізація, яка в основному ґрунтується на неформальних стосунках. Учасники команди об'єднані не

посадовими інструкціями, а нормами вищого характеру: цілями, цінностями, метою, власною системою комунікації та мотивації. Важливою особливістю команд є те, що вони можуть утворюватись практично для будь-яких цілей [5, с.57].

Головною характеристикою роботи під час повітряних тривог є постійна наявність тривожності переживань, які впливають на загальний емоційний стан та психологічний клімат команди. Від психологічного стану кожного з членів команди залежить якість трудової діяльності, яка відображається на процесі та результатах завдання [2].

Для стабілізації емоційного стану доцільно використовувати різноманітні психологічні методи підтримки ментального здоров'я. Ці методи спрямовані на «знецінення» стресового фактора. Зниження значимості негативного впливу, як правило, йде через раціональний компонент психіки – когнітивну сферу, або через емоційний – емотивну сферу особистості [1, с.118]. Психологічні інтервенції можуть значно зменшити психоемоційні наслідки війни. Дослідження підтверджують ефективність таких методів, наприклад: когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) – доведено її ефективність у роботі з ПТСР, депресією та тривожними розладами (Ehlers et al., 2024); метод десенсибілізації та переробки рухами очей (EMDR) – сприяє зниженню інтенсивності травматичних спогадів (Shapiro, 2023); групова терапія – сприяє соціальній адаптації та покращенню психоемоційного стану (Mollica et al., 2024)[3, с.518].

Таким чином, зрозуміло, що від емоційного стану команди залежить якість їх взаємодії, і для її стабілізації та покращення загального психологічного клімату, як дієвий метод, можна застосовувати психологічні методи підтримки.

Дослідження проводилось за участю учнів закладу загальної середньої освіти до початку повітряної тривоги та після її завершення. Використовувались такі діагностичні інструменти: методика самооцінки емоційного стану Уессмана-Рікса та коефіцієнт кутового перетворення Фішера. У якості методів психологічної підтримки командної взаємодії було використано два тренінги: техніки мозкового штурму: як організувати ефективні сесії мозкового штурму, щоб генерувати ідеї"[8, с.38] та «Ваше бачення своєї ролі у команді».

За результатами дослідження статистичної достовірності відмінностей емоційного стану учнів двох старших класів, зображеними в таблиця 1 Статистична достовірність відмінностей емоційного стану учнів двох старших класів (перша методика), загальний емоційний стан учнів після першої методики не має значних відмінностей між класом, який брав участь у тренінгу до повітряної тривоги та класом, який брав участь у тренінгу після повітряної тривоги.

Таблиця 1 – «Статистична достовірність відмінностей емоційного стану учнів двох старших класів»

Загальний емоційний стан	9-А клас (до повітряної тривоги)		9-Б клас (після повітряної тривоги)		Ф
	Абс.	%	Абс.	%	
Низький рівень	1	4,54	1	4,54	0.0
Середній рівень	17	77,27	18	81,81	0.374
Високий рівень	4	18,18	3	13,63	0.413
Всього	22	100	22	100	-

За результатами дослідження статистичної достовірності відмінностей емоційного стану учнів двох старших класів, які зображені в таблиці 2 Статистична достовірність відмінностей емоційного стану учнів двох старших класів (друга методика), загальний

емоційний стан учнів після другої методики також не має значних відмінностей між класом, який брав участь у тренінгу до повітряної тривоги та класом, який брав участь у тренінгу після повітряної тривоги.

Таблиця 2 – «Статистична достовірність відмінностей емоційного стану учнів двох старших класів»

Загальний емоційний стан	9-А клас		9-Б клас		Ф
	Абс.	%	Абс.	%	
Низький рівень	1	4,54	1	4,54	0,0
Середній рівень	19	86,36	21	95,45	1.084
Високий рівень	2	9,09	-	-	-
Всього	22	100	22	100	-

Низький рівень мають 5% з обох груп учасників, що може свідчити про погіршений емоційний стан респондента, можливе емоційне вигорання. Середній рівень емоційного стану мають 77% опитуваних з першої методики, та 82% другої методики, що означає внутрішній спокій та впевненість у собі, що є властивостями емоційного стану випробуваного, дають йому змогу гнучко адаптуватися до різних життєвих ситуацій і долати стреси. Високий рівень – 18% першої групи опитуваних, та 14% другої, може вказувати на надлишкову емоційність, поєднану із самовпевненістю, що межує з переоцінкою своїх можливостей, може привести до нездатності активно діяти в разі виникнення стресової ситуації [7, с.21].

Як рекомендацію, щодо психологічної підтримки командної взаємодії учнів старших класів, можна запропонувати проведення виховної години на тему психологічних технік самодопомоги. Техніки самодопомоги – це прості вправи, які допомагають опанувати стрес та позбутися емоційної напруги. Виконуючи ці вправи, ми звертаємо увагу на свої відчуття в тілі, дихання, думки та емоції. Прикладами таких вправ є: дихальна практика «Долонька», вправа «Термометр емоцій», вправа «Дихання по квадрату» [6, с.13; 4, с.4].

Висновки. Психологічні методи підтримки є ефективними для командної взаємодії в умовах повітряних тривог. Вони допомагають стабілізувати емоційний стан кожного члена команди, забезпечуючи підвищення продуктивності, створення комфортного психологічного клімату та має позитивний вплив на трудову діяльність. Незважаючи на умови співпраці під час частих повітряних тривог, більшість учасників дослідження мають стабільний емоційний стан, який допомагає адаптуватись до стресових умов та бути активним учасником у командній взаємодії. В якості рекомендацій для психологічної підтримки був розроблений короткий список прикладів вправ для саморегуляції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасіна С.В. Методи підтримки працездатності стресу стійкості ділової людини. "Наука і освіта". 2016, № 2-3, С. 115-121
2. Костишин Н. С. Стресостійкість колективу під час війни налаштування: психологічного клімату. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». 2022 № 14-15 С. 565-570
3. Лук'янчук Н. Психологічна підтримка особистості під час війни в Україні. Вчені записки Університету «КРОК». 2025 № 1 (77) С. 513-520
4. Мерзлякова О. Стратегії стресостійкості в умовах колективної травми. Інформаційно-аналітичний супровід освіти і науки в умовах воєнного стану. Віртуальний читальний зал освітянина. Рубрика «Освіта і наука під час війни». 2023, 2 квартал
5. Методики вивчення повсякденного стресу і способів розв'язання кризових життєвих ситуацій / О. Я. Кляпець, Б. П. Лазоренко, Л. А. Лепіхова, В.В. Савінов. Київ: Міленіум, 2009. 120с.
6. Методичні рекомендації щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу. URL:

<https://howareu.com/static-objects/howareu/media/Posibnuki/10.05.pdf> (дата звернення: 06.03.2026)

7. Молчанова А.О., Воляник І.В., Кондратьєва В.П. Організаційна поведінка: Навч. посібн. За наук. ред. А. О. Молчанової. Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 2015. 176 с.

8. Тарасевич І.Ю. Психологічний тренінг: теорія і практика: глосарій основних термінів та методів психологічного тренінгу. Дніпро: ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2024. 50 с.

9. Черкаський А.В. Психологічні особливості командної взаємодії в екстремальних ситуаціях. Вісник Національного університету оборони України. 2024 1(77) С. 181-187

УДК 159.944.4

ХОМЕНКО Є.О., магістрантка

Науковий керівник – **ХОМЧУК О.П.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ ЗА ГНУЧКИМ ГРАФІКОМ

У тезах досліджено особливості прояву професійного вигорання у працівників, які здійснюють трудову діяльність за гнучким графіком. Проаналізовано специфіку організації праці в умовах гнучкого режиму роботи, основні фактори формування професійного виснаження та його психологічні прояви.

Ключові слова: професійне вигорання, гнучкий графік роботи, трудова діяльність, психологічне виснаження, організація праці.

У сучасних умовах розвитку суспільства та трансформації ринку праці значного поширення набувають нові форми організації трудової діяльності, серед яких особливе місце посідає гнучкий графік роботи. Такий формат праці передбачає можливість самостійного визначення працівником часу виконання трудових обов'язків або часткову варіативність робочого часу. Гнучкі режими праці дедалі частіше застосовуються у сфері інформаційних технологій, освіти, управління, творчих професій, а також у дистанційній або змішаній формі зайнятості. Попри очевидні переваги, пов'язані з підвищенням автономності працівників та оптимізацією використання робочого часу, така організація праці може створювати передумови для виникнення психологічного перенавантаження та розвитку синдрому професійного вигорання.

Професійне вигорання розглядається у науковій літературі як складний психоемоційний стан, що формується внаслідок тривалого впливу професійних стресових факторів. Воно характеризується емоційним виснаженням, зниженням мотивації до виконання професійних обов'язків, відчуттям професійної неефективності та поступовою втратою інтересу до трудової діяльності. В умовах гнучкого графіка роботи зазначене явище набуває специфічних форм прояву, оскільки особливості організації праці безпосередньо впливають на психоемоційний стан працівників [1, с. 48].

Однією з характерних особливостей прояву професійного вигорання у працівників із гнучким графіком є розмиття меж між професійною діяльністю та особистим життям. За відсутності чітко визначеного робочого часу працівники нерідко змушені виконувати професійні завдання у нерегламентований період, що призводить до збільшення загального часу зайнятості та скорочення періодів відпочинку. Така ситуація створює передумови для хронічної втоми, психологічного напруження та поступового виснаження емоційних ресурсів [2, с. 131].

Важливим фактором формування професійного вигорання в умовах гнучкого режиму праці є підвищений рівень саморегуляції та самодисципліни, який вимагається від працівників. На відміну від традиційної моделі організації праці, де часові межі робочого процесу чітко регламентовані, гнучкий графік передбачає значну відповідальність

працівника за планування власного робочого часу. За відсутності ефективних навичок тайм-менеджменту це може призводити до нерівномірного розподілу навантаження, перевтоми та накопичення професійного стресу [3].

Крім того, для працівників, які працюють за гнучким графіком, характерною є проблема соціальної ізоляції та зменшення рівня міжособистісної взаємодії у колективі. Особливо це проявляється у випадку дистанційної роботи, коли комунікація з колегами та керівництвом здійснюється переважно за допомогою електронних засобів зв'язку. Обмеженість безпосередніх контактів може знижувати відчуття залученості до колективної діяльності, що, у свою чергу, негативно впливає на професійну мотивацію та психологічний комфорт працівників.

Ще однією особливістю прояву професійного вигорання є постійна доступність працівника для виконання робочих завдань. Використання сучасних інформаційних технологій та цифрових платформ часто спричиняє ситуацію, коли працівник змушений залишатися на зв'язку протягом тривалого часу. Такий режим роботи поступово формує відчуття постійної зайнятості та неможливості повноцінного відпочинку, що сприяє накопиченню психоемоційного напруження [4].

Водночас слід зазначити, що гнучкий графік роботи може мати як негативні, так і позитивні наслідки для психоемоційного стану працівників. За умови раціональної організації робочого часу та належного рівня самоконтролю гнучкий режим праці здатний сприяти підвищенню задоволеності роботою, оптимізації балансу між професійним та особистим життям, а також зменшенню рівня стресу. Саме тому важливого значення набуває формування ефективних механізмів управління робочим навантаженням та психологічної підтримки працівників.

З метою запобігання розвитку професійного вигорання в умовах гнучкого графіка роботи доцільним є впровадження комплексу організаційних та психологічних заходів. До них належать встановлення чітких часових меж виконання професійних обов'язків, розвиток навичок ефективного планування робочого часу, забезпечення регулярного відпочинку та підтримання оптимального балансу між професійною діяльністю та особистим життям. Важливу роль також відіграє формування сприятливого психологічного клімату в колективі та підтримання регулярної комунікації між працівниками [5].

Отже, професійне вигорання у працівників, які працюють за гнучким графіком, має низку специфічних особливостей, пов'язаних із характером організації трудової діяльності. Основними чинниками його формування виступають розмиття меж між роботою та особистим життям, підвищений рівень самоконтролю, соціальна ізоляція та постійна доступність для виконання професійних завдань. Урахування зазначених факторів є важливою передумовою для розроблення ефективних заходів профілактики професійного вигорання та забезпечення психологічного благополуччя працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булах В.П. Синдром професійного вигорання як складний психофізіологічний феномен. *Медсестринство*, 2015, № 4. С. 47-51. URL:<https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/nursing/article/download/6103/5583/21643>
2. Василик А.В., Дода О.Д. Професійна втома: чинники, наслідки та обов'язки роботодавців щодо відновлення працездатності працівників. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2019. Том 30 (69). № 3. С. 130–135. URL:<https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/44d0dd46-edac-4006-9c4c-d2b89a91b905/content>
3. Коваленко К. В. Проблеми правового регулювання дистанційної роботи працівників в умовах пандемії. *Вісник ХНУВС–Bulletin of KhNUA*. 2021. № 3 (94). С. 58-65. URL:<https://dspace.uni.vd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f541bb57-9e7d-4519-9d94-d0fdbc2db7/content>

4. Безпалько, О. В. Гнучкий робочий графік на підприємстві: законодавче регулювання та особливості впровадження в HR-практику. *Наукові праці НУХТ*. 2024. Т. 30, №2. С. 94-105. URL:<https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/30caa2cf-0a9b-49b0-b78e-ca3d1413c1f9/content>

5. Ануфрієв М. І., Капля О. М. Професійне вигорання, як проблема сучасних трудових відносин: зарубіжні та вітчизняні підходи до її вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 450–453. URL:https://www.lsej.org.ua/12_2021/116.pdf

УДК: 35.07.08(477)

ШАРАЄНКО І.Р., магістрантка

Науковий керівник – **ХОМЧУК О.П.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЧИННИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ

У роботі розглядається емоційний інтелект як важливий чинник ефективності діяльності працівників та його вплив на професійну взаємодію і результативність роботи.

Ключові слова: емоційний інтелект, ефективність діяльності, працівники, стресостійкість, самоефективність, локус контролю.

У сучасних умовах розвитку суспільства важливу роль у професійній діяльності людини відіграють не лише професійні знання та навички, а й психологічні якості особистості. Однією з таких якостей є емоційний інтелект. Саме він допомагає людині краще розуміти свої емоції, контролювати їх та правильно реагувати на емоції інших людей. Це особливо важливо у робочому середовищі, де працівники постійно взаємодіють один з одним, приймають рішення та виконують різні професійні завдання.

Емоційний інтелект можна визначити як здатність людини усвідомлювати власні емоції, керувати ними, а також розуміти емоційний стан інших людей. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту зазвичай краще справляються зі стресом, легше налагоджують спілкування з колегами та ефективніше працюють у колективі. Саме тому дослідження емоційного інтелекту працівників є важливим для розуміння того, як психологічні особливості можуть впливати на результативність їхньої діяльності [1].

Дослідження рівнів емоційного інтелекту здійснювалось за допомогою методики Н. Холла «Емоційний інтелект» [2]. Методика містить 30 запитань, до яких треба вказати ступінь згоди. Даний опитувальник дає можливість визначити інтеграційний рівень емоційного інтелекту, а також його складові за шкалами: самомотивація, емпатія, розпізнавання емоцій інших людей [2,3].

Аналіз результатів дослідження емоційного інтелекту показав, що високий рівень емоційного інтелекту притаманний 37,50% досліджуваних. Такі люди добре регулюють власні емоції, мають розвинуте співчуття, розуміння своїх емоцій та переживань інших. Середній рівень емоційного інтелекту властивий 37,50 % респондентів. Людина із середнім рівнем емоційного інтелекту живе між впевненістю та сум'яттям, між ясністю і хвилиною реакції. Низький рівень емоційного інтелекту виявлено у 25,00% досліджуваних.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що емоційний інтелект є важливою психологічною характеристикою, яка впливає на ефективність професійної діяльності працівників та особливості їхньої взаємодії у колективі. Результати показали, що значна частина досліджуваних має високий та середній рівень емоційного інтелекту, що свідчить про достатню здатність розуміти власні емоції, керувати ними та враховувати емоційний стан інших людей у процесі спілкування та спільної діяльності. Водночас наявність частини респондентів із низьким рівнем емоційного інтелекту вказує на можливі

труднощі у саморегуляції, усвідомленні власних переживань та побудові ефективної взаємодії з оточенням. Це може впливати на рівень стресостійкості, самоефективності та загальну результативність професійної діяльності. Таким чином, отримані результати підтверджують доцільність подальшого вивчення емоційного інтелекту працівників та впровадження психологічних програм і тренінгів, спрямованих на розвиток емоційної саморегуляції, емпатії та навичок конструктивної міжособистісної взаємодії. Розвиток цих якостей сприятиме підвищенню ефективності роботи, покращенню психологічного клімату в колективі та професійному зростанню працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Полещук Л.В. Емоційний інтелект у психології управління: міфи та реальність м'яких навичок для лідерів. URL:<https://journals.onu.in.ua/index.php/psy/article/view/266>
2. Яцюк М. Емоційний інтелект особистості (на хвилі Нової української школи): Навчально-методичний посібник. Вінниця. <https://scholar.google.com/citations>
3. Барко В., Остапович В., Олешко П. Українськомовна адаптація опитувальника рівня і структури емоційного інтелекту. URL:<https://www.researchgate.net/publication/333797828>.

УДК: 159.944.4:005.32:373.2

ЩЕРБАК Я.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **АЛЕКСЄЄВА О.І.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Розглядаються організаційно-психологічні чинники виникнення синдрому професійного вигорання у працівників закладів дошкільної освіти. Проаналізовано основні прояви вигорання у вихователів: емоційне виснаження, деперсоналізацію та редукцію професійних досягнень, вплив умов праці, навантаження та мікроклімату у колективі. Розглянуто вплив воєнного стану на психологічний стан педагогів дошкільної ланки та можливі напрямки профілактики синдрому на організаційному рівні.

Ключові слова: професійне вигорання, вихователь, заклад дошкільної освіти, емоційне виснаження, організаційні чинники, деперсоналізація, воєнний стан.

Актуальність напрямку досліджень. Проблема професійного вигорання педагогічних працівників активно обговорюється у науковому та практичному дискурсі вже тривалий час. Водночас у дослідженнях частіше акцентується увага на вчителів закладів загальної середньої або вищої освіти, тоді як професійні труднощі вихователів закладів дошкільної освіти висвітлюються меншою мірою. Проте професійна діяльність вихователів належить до категорії підвищеного психоемоційного навантаження, оскільки вони щоденно перебувають у стані інтенсивної емоційної взаємодії з дітьми дошкільного віку, їхніми батьками та адміністрацією закладу. Результати досліджень свідчать, що у значній частини вихователів закладів дошкільної освіти вже зафіксовано сформовані або такі, що формуються, симптоми емоційного вигорання. В умовах сучасних соціальних викликів, зокрема війни, рівень психоемоційного навантаження на педагогів суттєво зростає, що ще більше актуалізує проблему збереження їхнього психологічного благополуччя [1].

Мета дослідження - проаналізувати особливості прояву синдрому професійного вигорання у вихователів закладів дошкільної освіти та визначити основні чинники, що впливають на його формування в умовах підвищеного психоемоційного навантаження.

Основні результати. Синдром професійного вигорання як поняття з'явився у 1974 році і з тих пір описується через три ключові виміри: емоційне виснаження, деперсоналізацію та

редукцію професійних досягнень. Для вихователя ЗДО кожен із цих вимірів має конкретний вигляд. Емоційне виснаження – стан після виснаження під час роботи, після якої не залишається сил ні на що. Деперсоналізація – це поступова втрата здатності бачити в малюках особистостей, а не функцію, яку треба «відпрацювати». Редукція досягнень – відчуття, що зусилля нічого не змінюють і подальший професійний розвиток втрачає сенс [3].

По-перше, серед організаційних чинників вигорання на перший план виходить надмірне навантаження. Нормативи чисельності груп у закладах дошкільної освіти нерідко перевищуються, а додаткові обов'язки – ведення документації, участь у батьківських зборах, методичні заходи – накладаються поверх основної роботи з дітьми. Вихователь фактично поєднує функції педагога, психолога, медичного асистента і адміністратора в одній особі, отримуючи при цьому зарплату, яка не відповідає реальному обсягу роботи.

По-друге, суттєвим чинником є відсутність підтримки з боку керівництва. Адміністрація, яка не помічає зусиль вихователя, не реагує на сигнали про перевантаження і не створює умов для відновлення ресурсів, стає одним із головних каталізаторів вигорання. Навантаження та психологічний клімат у колективі – чинники, що однаково руйнують ментальне здоров'я педагогів незалежно від того, в якій країні і в якому закладі вони працюють

По-третє, не менш значущим є брак автономії у роботі. Вихователь, змушений діяти строго за затвердженим планом без можливості пристосувати програму до реальних потреб конкретної групи, поступово накопичує відчуття безсилля. Будь-яка ініціатива, що натикається на бюрократичні бар'єри, підсилює відчуття власної неспроможності змінити щось на краще. За даними опитувань із використанням методики Маслаха, зниження відчуття особистих досягнень є найпотужнішим предиктором вигорання у вихователів ЗДО [1].

Повномасштабна війна загострила наявні проблеми до крайнощів. Для вихователів, які продовжували працювати в прифронтових містах або після евакуації, до звичного виснаження додалися постійна тривога, страх за власну безпеку, обстріли під час робочого дня і необхідність заспокоювати дітей у той момент, коли сам потребуєш підтримки. Серед вихователів, які працювали у зоні бойових дій, зафіксовані значно вищі показники вигорання порівняно з колегами в безпечних регіонах, при цьому більшість із них продовжували працювати, не звертаючись по психологічну допомогу [2].

Дистанційний формат роботи, до якого багато закладів були вимушені перейти в умовах воєнного стану, додав нові виміри до вигорання. Педагоги зіткнулися з технічними труднощами, необхідністю освоювати нові платформи, а головне – з неможливістю повноцінного емоційного контакту з дітьми через екран. Живий контакт із дитиною для більшості вихователів є основним джерелом задоволення від роботи і тим ресурсом, який компенсує щоденне виснаження. Без нього рівень деперсоналізації зростає, а відчуття марності зусиль наростає [4].

Ми вважаємо, що профілактика вигорання у вихователів ЗДО не може зводитись до тренінгів із стресостійкості та рекомендацій більше відпочивати. Чинники вигорання мають організаційну природу, а саме, надмірне навантаження, токсичний мікроклімат, відсутність підтримки. Зміна нормативів групової наповнюваності, реальне психологічне супроводження педагогічних колективів, перегляд обсягу документації та запровадження механізмів зворотного зв'язку між вихователями і керівництвом усе це має більший ефект, ніж будь-яка кількість мотиваційних бесід [3].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що синдром професійного вигорання вихователів закладів дошкільної освіти явище системне, а не індивідуальне. Його коріння

лежить не в «слабкості характеру» окремих педагогів, а в умовах, які система сама ж і створює: хронічному перевантаженні, низькій автономії, дефіциті підтримки і невідповідності між вкладеними зусиллями і визнанням. Воєнний час загострив усі ці проблеми і додав нові – страх, переміщення, дистанційний формат. Поки заклади дошкільної освіти не отримують реальних інструментів для роботи з вигоранням педагогів на організаційному рівні, профілактика залишатиметься косметичним заходом [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лисак М.С., Перова І.Г., Чигрин Д.Р. Регресійна модель ранньої діагностики професійного вигорання вихователів закладів дошкільної освіти. Актуальні проблеми профілактичної медицини. 2025. № 29.
2. Smidt W., Karpenko O., Czepil M., Embacher E.-M. Predictors of burnout of preschool teachers working in the warzone Ukraine. Early Childhood Research Quarterly. 2024. Vol. 68. P. 169–179.
3. Первий В., Перепелюк Т. Психодіагностика та психокорекція професійного вигорання педагогів. Психологічний журнал. 2025. № 15. С. 122–128.
4. Сидоренко Ж.В., Шевчук Т.І. Професійне вигорання педагогів в умовах дистанційного навчання. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Психологічні науки. 2023. Вип. 1 (2). С. 72–79.
5. Мурова Н. Професійне вигорання у педагогічних працівників в умовах воєнного стану. Edukacja Zawodowa i Ustawiczna. 2025. № 9. С. 595–604.

УДК 159.942:658.3

ЧЕРНЯК О., магістрант

Науковий керівник – **АЛЕКСЄЄВА О.І.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ В ОРГАНІЗАЦІЙНИХ КОЛЕКТИВАХ

У дослідженні представлено життєстійкість працівників як ключовий чинник професійної ефективності та адаптації до стресових ситуацій. Розглянуто структуру життєстійкості, фактори її розвитку та методи підвищення, а також її вплив на продуктивність і психологічний клімат в організаційних колективах. Практична значущість результатів полягає у формуванні рекомендацій для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності організацій.

Ключові слова: Життєстійкість, професійна ефективність, психологічний ресурс, адаптація, стресостійкість, емоційний інтелект, організаційна поведінка, корпоративна культура.

Актуальність напрямку досліджень. Життєстійкість є стійкою багатовимірною особистісною властивістю, що являє собою сукупність поглядів та переконань про себе та навколишній світ, які забезпечують мужність та мотивацію людини перетворити складні ситуації на можливості зростання, а також здатність залишатися здоровим та здійснювати високоефективну діяльність, незважаючи на високий рівень стресу [4]. Трьома невід’ємними складовими життєстійкості вважаються включеність, контроль та прийняття виклику. Професійну життєстійкість ми розглядаємо як системну особистіснопрофесійну властивість, що формується у фахівця впродовж професійного життя, виявляючись у певному рівні включеності в професійну діяльність, контролі за нею та прийнятті «професійних викликів», і забезпечує його здатність протистояти несприятливим обставинам в роботі, запобігаючи розвитку професійної дезадаптації, розладам здоров’я та забезпечуючи особистісно-професійне зростання. У кожній із трьох складових професійної життєстійкості також можна виокремити ще чотири компоненти: емоційний, мотиваційний, соціальний і власне професійний [3].

Сучасні організації функціонують у постійно змінному та конкурентному середовищі, що ставить перед працівниками високі вимоги до адаптивності, стресостійкості та здатності до ефективного виконання професійних завдань. У цих умовах життєстійкість виступає одним із ключових психологічних ресурсів, який забезпечує не лише збереження психоемоційного здоров'я працівників, а й підвищення їхньої професійної ефективності.

Життєстійкість (resilience) можна визначити як комплексну характеристику особистості, що включає когнітивні, емоційні, мотиваційні та соціальні компоненти. Вона проявляється у здатності зберігати емоційну рівновагу, адекватно реагувати на стресові та кризові ситуації, ефективно вирішувати проблеми та зберігати продуктивність навіть в умовах високого психологічного навантаження. Складовими життєстійкості є емоційна стабільність, когнітивна гнучкість, мотиваційна стійкість та соціальна підтримка, які взаємодіють між собою та впливають на поведінку працівника в професійній сфері [4].

Метою дослідження є дослідження життєстійкості працівників як чинника професійної ефективності, визначення основних факторів розвитку життєстійкості та формулювання практичних рекомендацій щодо її підвищення в організаційних колективах.

Основні результати. Дослідження психологів показують, що рівень життєстійкості безпосередньо впливає на професійну ефективність працівників. Працівники з високим рівнем життєстійкості характеризуються більшою здатністю концентрувати увагу на завданні, швидше знаходять рішення у складних ситуаціях, зберігають високу продуктивність та демонструють позитивну взаємодію у колективі [1]. Вони менш схильні до професійного вигорання, мають вищу задоволеність роботою та лояльність до організації. Таким чином, життєстійкість виступає фактором не лише індивідуальної, але й колективної ефективності.

Розвиток життєстійкості працівників залежить від ряду факторів, серед яких можна виділити індивідуальні, організаційні та соціальні. Індивідуальні фактори включають особистісні ресурси, такі як оптимізм, самоконтроль, цілеспрямованість, досвід подолання стресових ситуацій, емоційний інтелект. Організаційні фактори визначаються корпоративною культурою, наявністю програм наставництва, можливостями професійного розвитку, системою винагороди та підтримки працівників. Соціальні фактори представлені рівнем підтримки колег і керівництва, наявністю ефективних комунікативних каналів та умовами командної взаємодії.

Для підвищення життєстійкості організації можуть застосовувати різні практичні методи. Серед них – тренінги з розвитку стресостійкості та емоційного інтелекту, психологічне консультування та коучинг, практики mindfulness, медитації та техніки регуляції робочого навантаження. Особливе значення має формування корпоративного середовища підтримки та відкритої комунікації, що сприяє ефективному використанню соціальних ресурсів у колективі.

Підвищення життєстійкості працівників має безпосередній практичний ефект для організації. Воно сприяє зростанню продуктивності та якості виконання професійних завдань, зниженню рівня стресу та вигорання, покращенню психологічного клімату у колективі. Крім того, життєстійкість є стратегічним ресурсом, який дозволяє організаціям адаптуватися до змінних умов, кризових ситуацій та підтримувати свою конкурентоспроможність [2].

Висновки. Отже, життєстійкість працівників виступає ключовим чинником формування професійної ефективності в організаційних колективах. Вона забезпечує не лише індивідуальну адаптивність та продуктивність, а й позитивно впливає на загальний психологічний клімат та ефективність роботи колективу в цілому. Розробка та впровадження

програм розвитку життєстійкості є важливим напрямом управління персоналом та стратегічним ресурсом сучасних організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Германський, І.Ю., Кондратюк, С.М. (2016). Теоретичні підходи до розуміння сутності життєстійкості особистості. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна", 12, 129–132. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2016_12_29
2. Грішин, Е. (2021). Резилієнтність особистості: Сутність феномену, психодіагностика та засоби розвитку. Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія, 64, 62–81. <https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.04>
3. Коқун, О.М. (2020). Професійна життєстійкість особистості: аналіз феномена. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія, 20, 68–81. <https://lib.iitta.gov.ua/721356/>
4. Коқун, О.М. (2021а). Життєстійкість як напрям сучасних психологічних досліджень. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том. V, Вип. 21, 69–88.
5. Чиханцова, О.А. (2021). Психологічні основи життєстійкості особистості: монографія. Київ: Талком. <https://lib.iitta.gov.ua/727629/>

УДК 159.9:316.6:005.32

КИТАЄВ В., магістрант

Науковий керівник – **АЛЕКСЄЄВА О.І.,** канд. психол. наук
Білоцерківського національного аграрного університету

РОЛЬ SOFT SKILLS У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У тезах розглянуто значення soft skills як важливого чинника формування конкурентоспроможності працівників у сучасних організаціях. Проаналізовано роль комунікативних умінь, емоційного інтелекту, здатності до командної взаємодії, адаптивності та критичного мислення у забезпеченні ефективної професійної діяльності. Обґрунтовано, що розвиток гнучких навичок сприяє підвищенню професійної мобільності, ефективності міжособистісної взаємодії та успішності працівників у динамічному організаційному середовищі.

Ключові слова: soft skills, конкурентоспроможність працівників, комунікативна компетентність, емоційний інтелект, професійний розвиток, організаційне середовище.

Актуальність дослідження. У сучасних умовах глобалізації, швидких технологічних змін та трансформації ринку праці зростають вимоги до професійної підготовки та особистісних якостей працівників. Сучасні організації потребують не лише високого рівня професійних знань і спеціалізованих умінь (hard skills), але й розвинених соціально-психологічних компетентностей, що забезпечують ефективну взаємодію в колективі, адаптацію до змін та продуктивне вирішення професійних завдань.

У цьому контексті особливої ваги набувають soft skills –це комплекс універсальних навичок, які сприяють успішній професійній діяльності та підвищують конкурентоспроможність працівника на ринку праці. З огляду на це актуальним є дослідження ролі soft skills у формуванні конкурентоспроможності персоналу в сучасних організаціях.

Мета дослідження – проаналізувати роль soft skills у формуванні конкурентоспроможності працівників сучасних організацій та визначити їх значення для ефективної професійної діяльності.

Основні результати дослідження. Аналіз літератури засвідчують, що сьогодні роботодавці висовують вимоги перед майбутніми працівниками щодо підготовки

висококваліфікованих фахівців, конкурентоздатних на ринку праці, які мають володіти не тільки «hardskills» (професійними компетенціями), що необхідні для виконання трудових функцій, але й «softskills». Роботодавці стверджують, що існує гостра потреба і необхідність формування у молодого покоління таких якостей, як: творчість, ініціативність, креативне мислення, емоційний інтелект, готовність до співпраці та розв'язання актуальних виробничих проблем. В умовах нової соціально-економічної реальності професійна підготовка майбутнього управлінця стає предметом досліджень багатьох науковців [5].

Аналіз наукових джерел свідчить, що soft skills розглядаються як сукупність соціальних, комунікативних та особистісних навичок, які забезпечують ефективну взаємодію людини з іншими учасниками професійного середовища. До найважливіших soft skills, що впливають на конкурентоспроможність працівників, належать комунікативні вміння, здатність до командної роботи, емоційний інтелект, критичне мислення, креативність, гнучкість та здатність до самоорганізації [1; 2].

Розвинені комунікативні навички сприяють ефективному обміну інформацією, встановленню конструктивних міжособистісних відносин та формуванню позитивного психологічного клімату в колективі. Емоційний інтелект дозволяє працівникам краще розуміти власні емоції та емоції інших, що підвищує якість взаємодії та сприяє ефективному розв'язанню конфліктних ситуацій.

Крім того, здатність до командної роботи, адаптивність та відкритість до нових знань забезпечують швидку інтеграцію працівників у професійне середовище, підвищують їхню професійну мобільність та сприяють успішному виконанню організаційних завдань. У сучасних організаціях soft skills дедалі частіше розглядаються як важлива складова професійної компетентності, що безпосередньо впливає на кар'єрний розвиток працівника та його ефективність у професійній діяльності [3].

Висновки. Отже, soft skills виступають важливим психологічним ресурсом формування конкурентоспроможності працівників у сучасних організаціях. Розвинені комунікативні, соціальні та особистісні навички сприяють ефективній взаємодії в колективі, підвищують адаптивність працівників до змін та забезпечують успішність професійної діяльності. У зв'язку з цим актуальним є впровадження програм розвитку soft skills у системі професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників, що сприятиме підвищенню їхньої конкурентоспроможності та ефективності діяльності організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоулман, Д. (1998). Робота з емоційним інтелектом. Бантам: Нью-Йорк.
2. Глазунова, О., Волошина, Т., Корольчук, В. (2019). Розвиток «Soft Skills» у майбутніх фахівців з інформаційних технологій: методи, засоби, індикатори оцінювання. Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє Е-середовище сучасного університету», 2019, (с. 93-106). <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2019s8>
3. Лугова, В.М., Серіков, Д.О. (2019). Модель розвитку управлінської компетентності керівників підприємства. Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика: Тези Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Харків, 18-19 березня 2019 року), (с. 75–77). Харків: ФОП Панов А.М.
4. Махначова, Н., Мідляр, А. (2017). «Soft Skills» керівника підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове видання. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, 17. 380–383. Відновлено з <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/80.pdf>
5. Черушева, Г. (2023). Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних моделях управлінської компетентності. Організаційна психологія. Економічна психологія, 1 (28), 128-137. <https://doi.org/10.31108/2.2023.1.28.13>

СКАКОВСЬКА Д.О., магістрантка

Науковий керівник – АЛЕКСЄЄВА О.І., канд. психол. наук

Білоцерківського національного аграрного університету

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ПІДТРИМКИ КОМАНДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ПОВІТРЯНИХ ТРИВОГ

У статті розкрито вплив повітряних тривог на командну взаємодію, суть та ефективність психологічних методів підтримки. Метою дослідження є визначити який із психологічних методів найбільше підходить для підтримки командної взаємодії в умовах повітряних тривог, та розробка рекомендацій щодо психологічної підтримки командної взаємодії учнів старших класів.

Ключові слова: командна взаємодія, повітряна тривога, психологічні методи, дослідження, емоційний стан

Війна приносить втрати та ускладнює нормальне функціонування всіх сфер нашого життя. І для покращення якості життя потрібно адаптуватись до умов, в яких ми живемо. Наразі є необхідним наявність навичок тайм-менеджменту, вміння створення гнучкого щоденного графіку, який дає можливість скоригувати плани на день у разі повітряної тривоги. Із введенням повітряних тривог у нашу повсякденну рутину прийшли зміни у звичний робочий день. Коли звучить тривога потрібно покинути своє робоче місце для переходу в укриття для безпеки. Це має значний вплив на продуктивність, та взаємодію у команді, стосунки між її членами та вплив на виконання поставленої задачі.

Для підтримки колективної взаємодії і попередження проблем, непорозумінь та конфліктів дієвим є використання перевірених психологічних методів, що допомагають стабілізації емоційного стану команди. Ментальне здоров'я членів команди є важливими для підтримки продуктивності та ефективного виконання завдань.

Теоретично дослідити вплив повітряних тривог на командну взаємодію та емпірично визначити ефективність психологічних методів підтримки командної взаємодії до повітряної тривоги та після.

Для з'ясування впливу повітряних тривог на взаємодію у команді спочатку потрібно визначити поняття "командна взаємодія". За визначенням А. Черкаського, командна взаємодія – особливий тип взаємин, заснований на особистісному прийнятті один одного, взаємній повазі та визнанні, високому рівні мотивації, загальних групових цінностях і різнобічному діловому співробітництві, характерному для членів команди [9, с.184].

Особливістю команди є те, що їй притаманна внутрішня самоорганізація, яка в основному ґрунтується на неформальних стосунках. Учасники команди об'єднані не посадовими інструкціями, а нормами вищого характеру: цілями, цінностями, метою, власною системою комунікації та мотивації. Це дозволяє надзвичайно ефективно діяти. Помічено, що команда разом зі своїм лідером одночасно є «мозковим центром» організації та ефективним інструментом реалізації її головних стратегічних завдань. Надзвичайно важливою особливістю команд є те, що вони можуть утворюватись практично для будь-яких цілей [5, с.57].

Головною характеристикою роботи під час повітряних тривог є постійна наявність тривоги і переживань, які впливають на загальний емоційний стан та психологічний клімат команди. Від психологічного стану кожного з членів команди залежить якість трудової діяльності, яка відображається на процесі та результатах завдання [2].

Для стабілізації емоційного стану доцільно використовувати різноманітні психологічні методи підтримки ментального здоров'я. Ці методи спрямовані на «знецінення» стресового фактора. Зниження значимості негативного впливу, як правило, йде через раціональний

компонент психіки – когнітивну сферу, або через емоційний – емотивну сферу особистості [1, с.118]. Психологічні інтервенції можуть значно зменшити психоемоційні наслідки війни. Дослідження підтверджують ефективність таких методів, наприклад: когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) – доведено її ефективність у роботі з ПТСР, депресією та тривожними розладами (Ehlers et al., 2024); метод десенсибілізації та переробки рухами очей (EMDR) – сприяє зниженню інтенсивності травматичних спогадів (Shapiro, 2023); групова терапія – сприяє соціальній адаптації та покращенню психоемоційного стану (Mollica et al., 2024)[3, с.518].

Таким чином, зрозуміло, що від емоційного стану команди залежить якість їх взаємодії, і для її стабілізації та покращення загального психологічного клімату, як дієвий метод, можна застосовувати психологічні методи підтримки.

Переходячи до емпіричної частини дослідження потрібно зазначити, що дослідження проводилось за участю учнів старших класів до початку повітряної тривоги та після її завершення. Використовувались такі діагностичні інструменти: методика самооцінки емоційного стану Уессмана-Рікса та коефіцієнт кутового перетворення Фішера. У якості методів психологічної підтримки командної взаємодії було використано два тренінги: "Техніки мозкового штурму: як організувати ефективні сесії мозкового штурму, щоб генерувати ідеї"[8, с.38] та "Ваше бачення своєї ролі у команді". Метою дослідження було визначити який із психологічних методів найбільше підходить для підтримки командної взаємодії в умовах повітряних тривог та розробка рекомендацій щодо психологічної підтримки командної взаємодії учнів старших класів.

За результатами дослідження статистичної достовірності відмінностей емоційного стану учнів двох старших класів, зображеними в Таблиці 1 — Статистична достовірність відмінностей емоційного стану учнів двох старших класів (перша методика), загальний емоційний стан учнів після першої методики не має значних відмінностей між класом, який брав участь у тренінгу до повітряної тривоги та класом, який брав участь у тренінгу після повітряної тривоги.

Таблиця 1 – Статистична достовірність відмінностей емоційного стану учнів двох старших класів (перша методика) N=44

Загальний емоційний стан	9-А клас (до повітряної тривоги)		9-Б клас (після повітряної тривоги)		φ
	Абс.	%	Абс.	%	
Низький рівень	1	4,54	1	4,54	0.0
Середній рівень	17	77,27	18	81,81	0.374
Високий рівень	4	18,18	3	13,63	0.413
Всього	22	100	22	100	-

За результатами дослідження статистичної достовірності відмінностей емоційного стану учнів двох старших класів, які зображені в Таблиці 2 — Статистична достовірність відмінностей емоційного стану учнів двох старших класів (друга методика), загальний емоційний стан учнів після другої методики також не має значних відмінностей між класом, який брав участь у тренінгу до повітряної тривоги та класом, який брав участь у тренінгу після повітряної тривоги.

Таблиця 2 – Статистична достовірність відмінностей емоційного стану учнів двох старших класів (друга методика) N=44

Загальний емоційний стан	9-А клас		9-Б клас		φ
	Абс.	%	Абс.	%	
					-

Низький рівень	1	4,54	1	4,54	0,0
Середній рівень	19	86,36	21	95,45	1.084
Високий рівень	2	9,09	-	-	-
Всього	22	100	22	100	-

Низький рівень мають 5% з обох груп учасників, що може свідчити про погіршений емоційний стан респондента, можливе емоційне вигорання. Середній рівень емоційного стану мають 77% опитуваних з першої методики, та 82% другої методики, що означає внутрішній спокій та впевненість у собі, що є властивостями емоційного стану випробуваного, дають йому змогу гнучко адаптуватися до різних життєвих ситуацій і долати стреси. Високий рівень — 18% першої групи опитуваних, та 14% другої, може вказувати на надлишкову емоційність, поєднану із самовпевненістю, що межує з переоцінкою своїх можливостей, може привести до нездатності активно діяти в разі виникнення стресової ситуації [7, с.21].

Як рекомендацію, щодо психологічної підтримки командної взаємодії учнів старших класів, можна запропонувати проведення виховної години на тему психологічних технік самопомоги. Техніки самопомоги — це прості вправи, які допомагають опанувати стрес та позбутися емоційної напруги. Виконуючи ці вправи, ми звертаємо увагу на свої відчуття в тілі, дихання, думки та емоції. Прикладами таких вправ є: дихальна практика "Долонька", вправа "Термометр емоцій", вправа "Дихання по квадрату" [6, с.13; 4, с.4].

Психологічні методи підтримки є ефективними для командної взаємодії в умовах повітряних тривог. Вони допомагають стабілізувати емоційний стан кожного члена команди, забезпечуючи підвищення продуктивності, створення комфортного психологічного клімату та має позитивний вплив на трудову діяльність. Незважаючи на умови співпраці під час частих повітряних тривог, більшість учасників дослідження мають стабільний емоційний стан, який допомагає адаптуватись до стресових умов та бути активним учасником у командній взаємодії. В якості рекомендацій для психологічної підтримки був розроблений короткий список прикладів вправ для саморегуляції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасіна С. В. Методи підтримки працездатності стресу стійкості ділової людини. "Наука і освіта". 2016, No 2-3, С. 115-121
2. Костишин Н. С. Стресостійкість колективу під час війни налаштування: психологічного клімату. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». 2022 No 14-15 С. 565-570
3. Лук'ячук Н. Психологічна підтримка особистості під час війни в Україні. Вчені записки Університету «КРОК». 2025 No 1 (77) С.513-520
4. Мерзлякова О. Стратегії стресостійкості в умовах колективної травми. Інформаційно-аналітичний супровід освіти і науки в умовах воєнного стану. Віртуальний читальний зал освітянина. Рубрика «Освіта і наука під час війни». 2023, 2 квартал
5. Методики вивчення повсякденного стресу і способів розв'язання кризових життєвих ситуацій / О. Я. Кляпець, Б. П. Лазоренко, Л. А. Лепіхова, В.В. Савінов. Київ: Міленіум, 2009. 120 с.
6. Методичні рекомендації щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу. URL: <https://howareu.com/static-objects/howareu/media/Posibnuki/10.05.pdf> (дата звернення: 06.03.2026)
7. Молчанова А.О., Воляник І.В., Кондратьєва В.П. Організаційна поведінка: Навч. посібн. За наук. ред. А. О. Молчанової. Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 2015. 176 с.
8. Тарасевич І.Ю. Психологічний тренінг: теорія і практика: глосарії основних термінів та методів психологічного тренінгу. Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2024. 50 с.
9. Черкаський А.В. Психологічні особливості командної взаємодії в екстремальних ситуаціях. Вісник Національного університету оборони України. 2024 1(77) С. 181-187

КОНОВАЛОВА Ю.С., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **АЛЕКСЄЄВА О.І.**, канд. психол. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДНИК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Розглядається роль невербальної комунікації вихователя у забезпеченні ефективної педагогічної взаємодії в закладі дошкільної освіти. Проаналізовано основні канали невербального спілкування педагога з дітьми та батьками, їх вплив на емоційний стан і розвиток дошкільників. Обґрунтовано необхідність цілеспрямованої роботи над невербальними вміннями вихователя в системі його професійного розвитку.

Ключові слова: невербальна комунікація, вихователь, заклад дошкільної освіти, педагогічна взаємодія, жест, міміка, просторова організація.

Актуальність напрямку досліджень. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі комунікативної компетентності педагога в сучасному освітньому середовищі, зокрема в закладах дошкільної освіти, де взаємодія вихователя з дітьми, батьками та колегами є ключовим чинником ефективності освітнього процесу. Комунікативна компетентність педагога розглядається як важлива складова його професійної майстерності, оскільки саме через спілкування здійснюється передача знань, формування емоційно-позитивної атмосфери та організація педагогічної взаємодії.

Педагогічне спілкування у закладі дошкільної освіти це набагато більше, ніж слова. Дитина дошкільного віку ще не має достатнього мовного досвіду, щоб вловлювати тонкощі вербального повідомлення, зате надзвичайно гостро реагує на те, як вихователь стоїть, рухається, дивиться і жестикулює. Невербальна складова комунікації педагога формує емоційний фон групи, впливає на відчуття безпеки й довіри у дітей і значною мірою визначає якість усього освітнього середовища. При цьому питання цілеспрямованого розвитку невербальних комунікативних умінь вихователів у практиці ЗДО досі залишається недостатньо розробленим [1].

Мета дослідження - розкрити роль невербальної комунікації як важливого складника комунікативної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти та визначити її значення для ефективної педагогічної взаємодії з дітьми дошкільного віку, батьками і колегами.

Основні результати. Невербальна комунікація охоплює кілька взаємопов'язаних каналів. Кінесика це жести, міміка, пантоміміка і рухи тіла є найбільш насиченим з них. Проксеміка стосується просторової організації спілкування: дистанції між педагогом і дитиною та її зміни залежно від ситуації. Паралінгвістика включає в себе: характеристики голосу, темп, гучність, інтонацію, паузи, які супроводжують мовлення і надають йому різного емоційного забарвлення. Названі канали працюють одночасно і у сукупності передають значно більше інформації, ніж вербальне повідомлення саме по собі [2].

Дитина дошкільного віку сприймає невербальні сигнали дорослого безпосередньо й емоційно, ще до того, як осмислює слова. Саме через невербальний канал дитина зчитує, чи справді вихователь задоволений її роботою, чи роздратований, чи готовий вислухати, чи поспішає. Якщо вербальне й невербальне повідомлення суперечать одне одному, наприклад, вихователь говорить «молодець» із напруженою позою і відведеним поглядом – дитина інтуїтивно довіряє саме невербальному сигналу. Несвідома відкритість до невербальної інформації робить дошкільників надзвичайно вразливими до непослідовності у поведінці педагога [3].

По-перше, просторова організація спілкування у групі ЗДО є одним із найпростіших, але найдієвіших інструментів педагогічної взаємодії. Вихователь, який спілкується з дитиною на рівні її зросту – присідає, нахиляється або сідає поруч – фізично демонструє рівність у діалозі та готовність до контакту. Натомість педагог, який постійно стоїть над дитиною, несвідомо утверджує дистанцію влади, що стримує дитячу ініціативу та мовленнєву активність. Наприклад, під час вільної гри вихователь, який приєднується до дітей, сідаючи на підлогу, отримує якісно іншу взаємодію, ніж той, хто спостерігає стоячи осторонь, діти охочіше вступають у діалог, розповідають, запитують [1].

По-друге, міміка вихователя виконує у роботі з дошкільниками функцію постійного емоційного коментаря. Відкритий, зацікавлений вираз обличчя під час розповіді дитини – сигнал, що її чують і що її слова мають значення. Вираз байдужості чи вимушеної уваги дитина розпізнає миттєво і починає говорити менше, коротше, без деталей. Для дитини, яка тільки вчиться висловлюватися, реакція дорослого є основним орієнтиром: якщо педагог слухає з живим інтересом – дитина говорить; якщо відповідь у виразі обличчя відсутня – не хоче спілкуватися [4].

По-третє, голос вихователя: темп мовлення, гучність і багатство інтонацій дитина сприймає так само безпосередньо, як жест чи погляд, і нерідко саме через голос формує перше враження про настрій педагога ще до того, як зрозуміє зміст сказаного. Монотонне, рівне за гучністю мовлення педагога не лише не утримує увагу дошкільників, а й формує у них збіднений слуховий досвід. Натомість голос, який змінює темп залежно від змісту, знижується до шепотки в кульмінаційні моменти казки або підіймається в ігрових ситуаціях, стає для дитини провідником у простір живого спілкування. Формування такої професійно-мовленнєвої культури є одним із базових завдань підготовки вихователя, адже голосові характеристики педагога здебільшого визначають емоційну атмосферу заняття задовго до того, як дитина починає розуміти зміст сказаного [5].

Невербальна комунікація вихователя є значущою і у взаємодії з батьками. Закрита поза, відсутність зорового контакту або скорочена дистанція під час розмови в коридорі можуть зруйнувати довіру, яку педагог намагається вибудувати словами. Батьки, так само як і діти, зчитують невербальні сигнали і формують своє ставлення до педагога та до закладу загалом не стільки через те, що він говорить, скільки через те, як він поводить. Вихователь, який під час розмови з батьком стоїть у відкритій позі, підтримує зоровий контакт і не поспішає, демонструє повагу і готовність до партнерства і батьки це зчитують одразу [3].

Незважаючи на очевидну значущість невербальних умінь, цілеспрямованій роботі над ними у системі підготовки й підвищення кваліфікації вихователів приділяється мало уваги. Комунікативна компетентність педагога в цілому і невербальний складник зокрема потребують усвідомленого формування, а не стихійного нагромадження досвіду. Самоспостереження вихователя за власними невербальними патернами через перегляд відеозаписів занять або зворотний зв'язок від колег дає значно кращий результат, ніж будь-яка теоретична лекція про мову тіла [6].

Висновки. Отже, можемо сказати, що невербальна комунікація є не другорядною, а центральною складовою педагогічної взаємодії у ЗДО. Жест, погляд, голос і відстань між вихователем і дитиною говорять більше, ніж слова і формують емоційний фон, у якому відбувається весь освітній процес. Цілеспрямований розвиток невербальних умінь педагога має стати обов'язковою частиною методичної роботи в закладі, а не залишатися поза увагою на тлі інших професійних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мороз-Рекотова Л.В. Професійно-комунікативна культура вихователя закладу дошкільної освіти як наукова проблема. Імідж сучасного педагога. 2019. № 1 (184). С. 12–18.

2. Козинець І. Особливості формування засобів невербальної комунікації. Педагогічні науки. 2015. № 63. С. 20–25.
3. Ткаченко О. Формування етнопедагогічних компетенцій вчителя-вихователя в організації партнерської взаємодії. Acta Paedagogica Volyniensis. 2022. № 4. С. 36–41.
4. Мкртічян О.А. Роль музичного мистецтва в розвитку комунікативної компетентності вихователя. Академічні студії. Серія «Педагогіка». 2022. № 2. С. 66–70.
5. Степанова Т.М. Педагогічні умови формування професійно-мовленнєвої культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Наука і освіта. 2015. № 9. С. 166–170.
6. Чеботарьова І.О. Комунікативна компетентність: теоретичний аспект. Наукові записки кафедри педагогіки. 2014. Вип. 36. С. 205–215.

УДК: 159.942:159.923.2:378

ЧЕРВІНЕЦЬ А.Р., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ І ЛІДЕРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проаналізовано психологічні особливості емоційного інтелекту та лідерських здібностей у здобувачів вищої освіти. Висвітлено основні теоретичні підходи до розуміння сутності емоційного інтелекту, його структури та ролі у формуванні ефективної міжособистісної взаємодії. Визначено значення емоційного інтелекту як важливого чинника розвитку лідерського потенціалу особистості.

Ключові слова: емоційний інтелект, лідерські здібності, здобувачі вищої освіти, емпатія, емоційна саморегуляція, лідерський потенціал, міжособистісна взаємодія.

У сучасних умовах суспільного розвитку особливої актуальності набуває проблема формування емоційної компетентності та розвитку лідерського потенціалу майбутніх фахівців. Зростання вимог до професійної діяльності, необхідність ефективної комунікації, здатність до командної роботи та прийняття відповідальних рішень зумовлюють потребу у розвитку таких психологічних характеристик особистості, як емоційний інтелект та лідерські здібності. Саме ці якості забезпечують ефективність міжособистісної взаємодії, сприяють успішній соціалізації та професійній самореалізації здобувачів вищої освіти [5].

У науковій літературі поняття емоційного інтелекту розглядається як інтегративна психологічна характеристика особистості, що відображає здатність усвідомлювати, розуміти, виражати та регулювати власні емоції, а також розпізнавати емоційні стани інших людей і ефективно взаємодіяти з ними. У сучасних дослідженнях емоційний інтелект розглядається як складна система, що поєднує когнітивні, емоційні та соціальні компоненти поведінки особистості.

Термін «емоційний інтелект» був уперше введений у науковий обіг американськими психологами Дж. Маєром та П. Саловеем у 1990 році. Згідно з їхньою концепцією, емоційний інтелект розглядається як особливий тип інтелектуальних здібностей, що забезпечує розуміння власних і чужих емоцій, керування ними та використання емоційної інформації для підвищення ефективності діяльності. У структурі емоційного інтелекту дослідники виділяють такі основні процеси: оцінку та вираження емоцій, контроль емоцій і використання емоцій для покращення адаптації та результативності діяльності [3].

Подальший розвиток концепції емоційного інтелекту передбачав виокремлення низки ключових компонентів. До них належать: ідентифікація емоцій, що полягає у здатності розпізнавати та правильно інтерпретувати власні емоційні переживання; самомотивація, яка передбачає використання емоцій для активізації пізнавальної діяльності та досягнення

поставлених цілей; розпізнавання емоцій інших людей, що забезпечує адекватне розуміння вербальних і невербальних проявів емоцій; а також управління емоціями, яке проявляється у здатності регулювати власні емоційні стани та ефективно реагувати на емоційно складні ситуації.

Ресурсні можливості емоційного інтелекту проявляються у підвищенні ефективності професійної діяльності, задоволеності роботою, здатності конструктивно вирішувати конфліктні ситуації та знижувати ризик виникнення емоційного вигорання. Результати численних досліджень свідчать, що високий рівень розвитку емоційного інтелекту сприяє формуванню ефективних стратегій поведінки, підвищує здатність до адаптації та забезпечує більш продуктивну міжособистісну взаємодію [4].

Вагомий внесок у розвиток теорії емоційного інтелекту зробив Д. Гоулман, який розглядав його як сукупність особистісних компетентностей, що визначають ефективність соціальної взаємодії та професійної діяльності. У структурі емоційного інтелекту дослідник виокремлює чотири основні сфери компетентностей: самосвідомість, самоконтроль, соціальну чутливість та управління взаєминами. Самосвідомість передбачає здатність людини усвідомлювати власні емоції та їхній вплив на поведінку. Самоконтроль характеризується вмінням регулювати емоційні реакції та зберігати емоційну рівновагу. Соціальна чутливість пов'язана з розвитком емпатії та здатністю розуміти емоційні стани інших людей. Управління взаєминами передбачає ефективну комунікацію, здатність надихати інших, сприяти змінам та вирішувати конфлікти [1].

Важливою сферою прояву емоційного інтелекту є лідерська діяльність. У науковій літературі лідерський потенціал розглядається як інтегративна характеристика особистості, що включає здатність до прийняття рішень, відповідальність, ініціативність, організаторські здібності, вміння впливати на групу та розвинені навички міжособистісної взаємодії. Такі якості забезпечують можливість ефективного виконання лідерських функцій та сприяють досягненню спільних цілей колективу.

На думку низки дослідників, ефективне лідерство пов'язане зі здатністю ініціювати зміни та забезпечувати згуртованість команди. Лідери повинні не лише формулювати стратегічні цілі, але й мотивувати членів колективу до їх досягнення, створюючи атмосферу довіри, співпраці та взаємної підтримки. Важливими характеристиками лідера є управління увагою, формування спільного бачення, здатність підтримувати довіру та ефективно управляти власною поведінкою [2].

Дослідники також наголошують на важливій ролі емоційного інтелекту у процесі прийняття управлінських рішень. Лідери з високим рівнем емоційної компетентності здатні враховувати не лише раціональні, а й емоційні аспекти ситуації, що сприяє прийняттю більш збалансованих і ефективних рішень. Крім того, емоційний інтелект дозволяє лідерам формувати сприятливий психологічний клімат у колективі, ефективно вирішувати конфлікти та підтримувати мотивацію членів команди [6; 7].

Отже, результати теоретичного аналізу свідчать, що емоційний інтелект є важливою психологічною характеристикою особистості, яка забезпечує здатність людини усвідомлювати, розуміти та регулювати власні емоції, а також розпізнавати емоційні стани інших людей і ефективно взаємодіяти з ними. Розвинений емоційний інтелект сприяє підвищенню ефективності міжособистісної взаємодії, формуванню навичок саморегуляції, конструктивному вирішенню конфліктів та успішній соціальній адаптації.

Таким чином, розвиток емоційного інтелекту є важливим чинником формування лідерських здібностей здобувачів вищої освіти. У зв'язку з цим перспективним напрямом подальших досліджень є розробка та впровадження психологічних програм, тренінгів і освітніх технологій, спрямованих на розвиток емоційної компетентності та лідерського

потенціалу студентської молоді, що сприятиме підготовці конкурентоспроможних і соціально активних фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоулман Д., Бояціс Р., Маккі Е. Емоційне лідерство. Мистецтво керування людьми на основі емоційного інтелекту / пер. з англ. Київ: Наш формат, 2019. 288 с.
2. Карамушка Л.М. Психологія управління : навч. посіб. Київ: Міленіум, 2003. 344 с.
3. Карамушка Л.М., Москальов М. В. Психологія лідерства: навч. посіб. Київ: Міленіум, 2009. 312 с.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: підручник: у 2 кн. Київ: Либідь, 2004.
5. Панок В.Г., Титаренко Т.М., Чепелева Н.В. Основи практичної психології: підручник. Київ: Либідь, 2006. 536 с.
6. Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 272 с.
7. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2011. 384 с.

УДК: 159.9:378:316.6

ЯКИМЕЦЬ Л., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Проаналізовано основні чинники, що впливають на психологічний стан студентів у сучасних умовах суспільних трансформацій. Особливу увагу приділено ролі освітнього середовища, соціальної підтримки та розвитку психологічних ресурсів особистості у забезпеченні психологічного благополуччя студентської молоді.

Ключові слова: психологічне благополуччя, студентська молодь, соціальна нестабільність, освітнє середовище, психологічні ресурси, адаптація.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується значними соціальними, економічними та освітніми трансформаціями, які суттєво впливають на психоемоційний стан молоді. Особливо вразливою до таких змін є студентська молодь, оскільки період навчання у закладі вищої освіти пов'язаний із важливими етапами особистісного та професійного становлення. У цих умовах особливого значення набуває проблема збереження та підтримки психологічного благополуччя студентів.

Психологічне благополуччя розглядається як складне багатовимірне явище, що відображає рівень задоволеності життям, позитивне ставлення до себе, здатність до самореалізації та ефективну взаємодію із соціальним середовищем [1, с. 158]. Воно включає емоційний компонент, пов'язаний із переживанням позитивних емоцій і психологічного комфорту, когнітивний компонент, що відображає оцінку людиною власного життя, а також соціальний компонент, пов'язаний із якістю міжособистісних відносин.

У сучасних умовах соціальної нестабільності студенти стикаються з різноманітними психологічними труднощами. До них належать підвищений рівень тривожності, невизначеність щодо майбутнього, труднощі адаптації до змін у системі освіти та професійної діяльності. Такі фактори можуть негативно впливати на психоемоційний стан студентів та знижувати рівень їхнього психологічного благополуччя.

Одним із важливих чинників, що впливають на психологічне благополуччя студентської молоді, є освітнє середовище. Освітній простір закладу вищої освіти виступає важливим соціальним середовищем, у якому відбувається формування особистісних і професійних якостей студентів. Сприятливий психологічний клімат у навчальному колективі сприяє формуванню відчуття безпеки, підтримки та довіри між учасниками освітнього

процесу [2, с. 112].

Важливу роль у підтриманні психологічного благополуччя студентів відіграє соціальна підтримка. Підтримка з боку родини, друзів, викладачів та одногрупників допомагає студентам ефективніше долати труднощі, пов'язані з навчанням та адаптацією до нових умов життя. Соціальна підтримка сприяє зниженню рівня стресу та формуванню відчуття психологічної стабільності.

Значним фактором забезпечення психологічного благополуччя є розвиток особистісних ресурсів студентів. До таких ресурсів належать психологічна стійкість, оптимізм, здатність до саморегуляції та ефективні копінг-стратегії. Наявність цих ресурсів дозволяє студентам більш успішно адаптуватися до складних життєвих ситуацій та підтримувати позитивне ставлення до життя [3, с. 86].

У контексті освітньої нестабільності важливим є формування здатності студентів до адаптації. Адаптація розглядається як процес активного пристосування особистості до нових умов діяльності, що супроводжується перебудовою поведінкових стратегій та розвитком нових способів взаємодії із соціальним середовищем. Успішна адаптація сприяє зниженню рівня психологічного напруження та підвищенню рівня задоволеності життям.

Сучасні освітні реалії характеризуються активним впровадженням цифрових технологій, дистанційного та змішаного навчання. Хоча такі форми організації навчального процесу створюють нові можливості для отримання освіти, вони також можуть викликати певні психологічні труднощі. До них належать зниження рівня міжособистісної взаємодії, інформаційне перевантаження та труднощі самоорганізації навчальної діяльності.

Важливим напрямом підтримки психологічного благополуччя студентів є розвиток психологічної культури та навичок саморегуляції. Формування умінь ефективно керувати власними емоціями, планувати діяльність та підтримувати баланс між навчанням і відпочинком сприяє підвищенню рівня психологічної стійкості студентської молоді.

Не менш важливим є створення у закладах вищої освіти умов для психологічної підтримки студентів. Робота психологічних служб, проведення тренінгів із розвитку стресостійкості, комунікативних навичок та емоційного інтелекту може сприяти підвищенню рівня психологічного благополуччя студентської молоді.

Таким чином, психологічне благополуччя студентів є важливим показником ефективності освітнього середовища та соціальної адаптації молоді. У сучасних умовах соціальної нестабільності особливого значення набуває створення умов, що сприяють підтриманню психологічного здоров'я та розвитку особистісного потенціалу студентської молоді.

Отже, психологічне благополуччя студентської молоді формується під впливом комплексу соціальних, освітніх та особистісних чинників. В умовах соціальної та освітньої нестабільності особливого значення набуває розвиток психологічних ресурсів особистості, формування сприятливого освітнього середовища та забезпечення соціальної підтримки студентів. Створення умов для психологічного благополуччя студентської молоді є важливим завданням сучасної системи освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: психологічні нариси. Київ: Либідь, 2020. 376 с.
2. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: підручник: у 2 кн. Київ: Академвидав, 2017. Кн. 1. 448 с.
3. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки: монографія. Київ: Академвидав, 2019. 280 с.
4. Москалець В.П. Психологія особистості: навчальний посібник. Київ: Ліра-К, 2020. 312 с.
5. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ: Академвидав, 2018. 256 с.
6. Карамушка Л.М. Психологія управління організаціями: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2018. 344 с.

РУДЕНКО Н.С., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.**, канд. психол. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

У тезах висвітлено значення емоційного інтелекту як важливого психологічного ресурсу професійної діяльності. Розглянуто основні підходи до трактування емоційного інтелекту та обґрунтовано його роль у забезпеченні професійної ефективності й психологічного благополуччя працівників.

Ключові слова: емоційний інтелект, професійна ефективність, психологічне благополуччя, емоційна саморегуляція, міжособистісна взаємодія.

У сучасному професійному середовищі дедалі більшої актуальності набуває проблема психологічних ресурсів, що сприяють успішному виконанню професійних обов'язків та підтриманню психологічної рівноваги працівників. Поряд із професійними знаннями та практичними навичками важливим чинником ефективності діяльності виступає емоційний інтелект, який забезпечує здатність людини усвідомлювати власні емоції, адекватно інтерпретувати емоційні прояви інших людей та керувати емоційними реакціями у процесі професійної взаємодії [1].

Проблематика емоційного інтелекту посідає важливе місце у сучасній психологічній науці та активно досліджується у контексті вивчення емоційної регуляції, міжособистісної взаємодії та професійної ефективності особистості. Зростання інтересу до цього феномена зумовлене усвідомленням того, що успішність людини в професійній діяльності визначається не лише рівнем її когнітивних здібностей, але й здатністю розпізнавати, усвідомлювати та регулювати власні емоції й емоції інших людей. У зв'язку з цим емоційний інтелект розглядається як важливий психологічний ресурс, який сприяє ефективній комунікації, прийняттю рішень, управлінню поведінкою та адаптації до різних соціальних і професійних ситуацій.

Теоретичні основи дослідження емоційного інтелекту були закладені у працях американських психологів Дж. Майєра та П. Саловея, які вперше системно обґрунтували цей феномен і визначили його як здатність людини розпізнавати емоції, розуміти їхній зміст, використовувати емоційну інформацію у процесі мислення та регулювати емоційні стани з метою оптимізації власної діяльності. У межах їхньої концепції емоційний інтелект розглядається як сукупність когнітивних здібностей, пов'язаних із обробкою емоційної інформації, що відіграє важливу роль у процесах соціальної взаємодії та особистісного розвитку [5].

Подальший розвиток концепції емоційного інтелекту пов'язаний із дослідженнями Д. Голмана, який значно розширив розуміння цього феномена та популяризував його у науковому й прикладному контексті [1]. У своїх працях він наголошував, що емоційний інтелект є важливим чинником професійної успішності, ефективного лідерства та міжособистісної взаємодії. На думку дослідника, здатність людини усвідомлювати власні емоції, контролювати емоційні реакції, проявляти емпатію та будувати конструктивні соціальні відносини є важливими передумовами професійного становлення, розвитку управлінських якостей та успішної соціальної адаптації.

У подальших дослідженнях проблема емоційного інтелекту отримала розвиток у працях багатьох зарубіжних і вітчизняних учених, які розглядали його структуру, механізми формування та вплив на різні аспекти життєдіяльності особистості. Зокрема, увага науковців зосереджується на ролі емоційного інтелекту у формуванні професійної компетентності, ефективності управлінської діяльності, попередженні професійного вигорання та підвищенні

психологічного благополуччя людини. У зв'язку з цим дослідження емоційного інтелекту набуває особливої актуальності в умовах сучасного суспільства, де зростає значення комунікативних навичок, емоційної саморегуляції та здатності до конструктивної взаємодії в професійному середовищі [2].

Відповідно до сучасних наукових підходів, структура емоційного інтелекту охоплює декілька взаємопов'язаних компонентів: самосвідомість, саморегуляцію, мотивацію, емпатію та соціальні навички. Самосвідомість передбачає здатність людини усвідомлювати власні емоційні переживання, саморегуляція забезпечує контроль емоційних реакцій, а емпатія сприяє розумінню почуттів інших людей і формуванню ефективної комунікації у професійному середовищі [3].

Наявність розвинуеного емоційного інтелекту позитивно впливає на результати професійної діяльності. Працівники з високим рівнем емоційної компетентності демонструють більш ефективну взаємодію у колективі, здатні конструктивно вирішувати конфліктні ситуації та легше адаптуються до змін у професійному середовищі [4].

Окрему увагу дослідники приділяють зв'язку емоційного інтелекту з психологічним благополуччям особистості. Здатність усвідомлювати та регулювати емоційні стани сприяє підтриманню внутрішньої рівноваги, знижує ризик виникнення професійного виснаження та допомагає зберігати психологічну стійкість у складних ситуаціях [5].

У подальшому дослідженні передбачається емпіричне вивчення рівня емоційного інтелекту працівників різних вікових категорій та аналіз його взаємозв'язку з показниками професійної ефективності й психологічного благополуччя.

Отже, емоційний інтелект виступає важливим психологічним ресурсом, що сприяє ефективній професійній реалізації особистості та позитивно впливає на рівень психологічного благополуччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект; пер. з англ. С.Л. Гумецької. Харків: Vivat, 2018. 512 с.
2. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія. Київ: Вища школа, 2003. 159 с.
3. Ashkanasy N.M., Daus C.S. Emotion in the Workplace: The New Challenge for Managers. *Academy of Management Executive*. 2002. Vol. 16, № 1. P. 76–86.
4. Cherniss C. Emotional Intelligence: Toward Clarification of a Concept. *Industrial and Organizational Psychology*. 2010. Vol. 3. P. 110–126.
5. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications. *Psychological Inquiry*. 2004. Vol. 15, № 3. P. 197–215.

УДК: 35.07/.08(477):005.2'06

ЛЕБЕДСВА А.Є., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Проаналізовано емоційну компетентність як важливий психологічний ресурс для студентської молоді. Описано її значення у формуванні психологічної стійкості особистості та запобіганні проявам академічного та професійного вигорання.

Ключові слова: емоційна компетентність, емоційна саморегуляція, емоційне виснаження, психологічна стійкість, студентська молодь, академічне вигорання.

В реаліях сьогодення, епоху стрімких соціальних змін, проблема збереження психологічного благополуччя стає дедалі нагальним. Освітній процес у закладах вищої освіти супроводжується значним когнітивним та емоційним навантаженням, що пов'язане з високими академічними вимогами, необхідністю швидкої адаптації до змін та формування професійної ідентичності. За таких умов студенти дедалі частіше стикаються з проявами емоційного виснаження, зниження мотивації до навчання та психологічною перевтомою. В умовах, коли зовнішні стресогенні чинники, зокрема військовий стан в Україні, неможливо усунути миттєво, актуальним стає пошук внутрішній ресурсів особистості. Одним з таких фундаментальних «мета-ресурсів» виступає емоційна компетентність, яка дозволяє трансформувати стихійні афекти у керований інструмент адаптації [3].

У сучасному психологічному дискурсі емоційна компетентність трактується як складна інтегральна властивість особистості, що функціонує як багаторівнева система психологічних здібностей. Вона охоплює не лише когнітивний аспект, що розкривається у здатності до ідентифікації та глибокого розуміння природи власних емоційних станів, а також регулятивний потенціал, що полягає у вмінні свідомо контролювати форму та інтенсивність їхніх проявів. Особливе місце в структурі властивості посідає інтерперсональний вектор: здатність до емпатійної дешифровки емоційних сигналів оточуючих та вибудовування адекватної комунікативної стратегії у відповідь на них. Цей феномен тісно пов'язаний з концепцією емоційного інтелекту, запропонованою П. Саловеем та Дж. Майєром, які визначали його як здатність розпізнавати емоції, аналізувати їх та використовувати отриману інформацію для регуляції мислення та поведінки [9].

Подальші дослідження, зокрема роботи Д. Гоулмана, підкреслюють відмінність. У його концепції емоційний інтелект постає як сукупність когнітивних передумов, тоді як емоційна компетентність розглядається як динамічна система засвоєних та відпрацьованих навичок, які безпосередньо детермінують успішність індивіда в соціальному та професійному середовищах [1]. У контексті вищої освіти – це трансформується у здатність студента до автономного подолання академічних дескрипторів, збереження цільової спрямованості та вибудовування конструктивного міжособистісного діалогу.

Емоційна компетентність є багатомірним конструктом, до її основних складових належать:

1. Когнітивний компонент – знання про природу емоційних реакцій, закономірності їх впливу на когнітивні процеси та володіння теоретичним інструментарієм саморегуляції.
2. Емоційно-поведінковий компонент – здатність до точної ідентифікації, вираження та інтерпретування власних емоцій та інших людей.
3. Регулятивно-адаптивний компонент – вольовий контроль над афективними станами, здатність до гнучкої корекції поведінкових патернів відповідно до ситуативного контексту та підтримання внутрішньої рівноваги.
4. Мотиваційно-ціннісний компонент – усвідомлення прагматичної цінності емоцій у досягненні цілей, формування позитивної установки та внутрішньої мотивації [1, 8].

Процес становлення емоційної компетентності є невід'ємною частиною загальної соціалізації особистості. Він зумовлений впливом сімейного виховання, специфікою освітнього середовища та досвідом міжособистісних стосунків. Студентський період є особливо сприятливим для розвитку цих навичок, оскільки молодь активно взаємодіє з різними соціальними групами, шукає своє місце у колективі та формує власну соціальну ідентичність [7].

Особливу практичну вагу має модель Н. Холла, яка деталізує емоційну компетентність через такі складові: емоційна обізнаність, здатність керувати власними емоціями, самомотивація, емпатія та розпізнавання емоційних станів інших людей [6]. Студенти з

високим рівнем розвитку цих навичок краще справляються зі стресовими ситуаціями, підтримують продуктивну взаємодію з однолітками та викладачами, а також ефективніше долають академічні виклики.

В умовах сучасного навчання та підготовки до професійної діяльності емоційна компетентність сприяє формуванню психологічної стійкості, тобто здатності зберігати рівновагу у стресових ситуаціях, адаптуватися до змін, підтримувати мотивацію та успішно реалізовувати навчальні та професійні завдання. Крім того, її розвиток є профілактикою академічного та професійного вигорання, яке може негативно впливати на психологічний стан та ефективність діяльності студентів.

Отже, результати теоретичного аналізу підтверджують, що емоційна компетентність виступає ключовим ресурсом психологічної стійкості студентської молоді. Її розвиток сприяє ефективній емоційній саморегуляції, підвищенню адаптивності та здатності протистояти стресу, що робить її необхідним компонентом сучасної освіти та психологічної підтримки студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків: Віват, 2020. 512 с.
2. Зарицька В.В. Саморегуляція емоцій в структурі емоційного інтелекту. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Психологія». 2010. № 6. С. 33–37.
3. Журавльова Л.П., Шпак М.М. Психологія емоційного інтелекту: навч. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 246 с.
4. Коцур В.П., Ткачук Т.А. Психологічна стійкість особистості в умовах сучасних викликів: монографія. Переяслав: Домбровська Я.М., 2022. 312 с.
5. Литвинчук А.І. Особливості емоційного вигорання студентів в умовах дистанційного навчання та кризових викликів. Габітус. 2022. Вип. 39. С. 112–116.
6. Матійків І.М. Тренінг емоційної компетентності: навч.-метод. посібник. Київ : Педагогічна думка, 2012. 164 с.
7. Панасенко, Е.А., Репринець, І.О. Вплив емоційного інтелекту на академічну успішність здобувачів вищої освіти: психологічні чинники та освітні практики. Наукові записки. Серія: Психологія, (1), 2025. С. 101–108.
8. Шпак М. Психологічні механізми розвитку емоційного інтелекту. Наука і освіта, 2014. № 5. С. 104–109.
9. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. The Ability Model of Emotional Intelligence: Principles and Updates. Emotion Review. 2016. Vol. 8, No. 4. P. 290–300.

УДК: 159.9:316.6:2-1

БЕРЕЗА К., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ МАГІЧНОЇ ВІРИ ТА МІФОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ: ВІД АРХАЇКИ ДО СУЧАСНИХ КУЛЬТІВ

Проаналізовано роль архетипів, колективних уявлень, емоційних переживань та соціально-психологічних факторів у формуванні магічних вірувань. Особливу увагу приділено трансформації міфологічного мислення в умовах сучасного інформаційного суспільства та поширенню новітніх культів і псевдонаукових вірувань.

Ключові слова: магічне мислення, міфологічний світогляд, архетипи, вірування, колективна свідомість, культові практики.

Проблема формування магічної віри та міфологічного світогляду належить до важливих міждисциплінарних напрямів досліджень у психології, соціології, антропології та релігієзнавстві. Міфологічне мислення є однією з найдавніших форм осмислення реальності, що виникла на ранніх етапах розвитку людства та відіграла важливу роль у формуванні

світоглядних уявлень людини про навколишній світ.

У психологічному контексті міфологічний світогляд розглядається як специфічний спосіб інтерпретації дійсності, у якому природні та соціальні явища пояснюються через систему символічних образів, вірувань і міфів [1, с. 142]. У первісних культурах магічне мислення виконувало важливу адаптаційну функцію, допомагаючи людині пояснювати незрозумілі явища природи та знижувати рівень невизначеності.

Одним із ключових психологічних механізмів формування магічної віри є прагнення людини до впорядкування світу та пошуку причинно-наслідкових зв'язків. У ситуаціях невизначеності людина схильна створювати символічні пояснення подій, що дозволяє їй відчувати більший контроль над навколишньою реальністю. Така тенденція особливо характерна для міфологічного мислення, у якому природні явища наділяються антропоморфними рисами та пояснюються через діяльність надприродних сил.

Значну роль у формуванні магічного мислення відіграють емоційні чинники. Страх перед невідомим, прагнення до безпеки та потреба у психологічній підтримці можуть сприяти виникненню вірувань у надприродні сили, які нібито здатні впливати на перебіг подій. У цьому контексті магічні практики виступають своєрідним психологічним механізмом подолання тривоги та невизначеності [2, с. 86].

Важливим чинником формування міфологічного світогляду є соціальне середовище. У процесі соціалізації людина засвоює систему вірувань, символів та культурних уявлень, що передаються від покоління до покоління. Ці уявлення формують основу колективної свідомості та впливають на інтерпретацію соціальної реальності.

Особливе значення у формуванні міфологічного мислення мають архетипи – універсальні символічні образи, що існують у колективному несвідомому та проявляються у міфах, легендах і релігійних уявленнях різних культур [3, с. 117]. Архетипічні образи героя, мудреця, матері або тіні відображають глибинні психологічні структури, що формують світоглядні уявлення людини.

З розвитком суспільства та науки міфологічне мислення поступово трансформувалося, проте повністю не зникло. У сучасному світі воно проявляється у різних формах псевдонаукових вірувань, езотеричних практик та новітніх культів. Популярність таких явищ пояснюється тим, що вони часто задовольняють психологічні потреби людини у сенсі життя, підтримці та емоційній стабільності.

Сучасні інформаційні технології значною мірою сприяють поширенню магічних вірувань та міфологічних уявлень. Соціальні мережі та цифрові платформи створюють умови для швидкого розповсюдження інформації, у тому числі й псевдонаукових концепцій та містичних практик. У таких умовах особливо важливим стає розвиток критичного мислення та медіаграмотності.

Важливим психологічним механізмом формування вірувань є також когнітивні спрощення, які допомагають людині швидко інтерпретувати складні явища. Такі когнітивні процеси можуть призводити до формування стійких переконань, що не завжди відповідають реальності. Зокрема, людина може схильна приписувати випадковим подіям символічний зміст або сприймати збіг обставин як прояв надприродних сил.

Окрім цього, магічне мислення може виконувати важливу психологічну функцію підтримання ідентичності та соціальної згуртованості. У багатьох культурах міфи та ритуали виступають важливими елементами колективної ідентичності, що об'єднують членів спільноти та формують спільні цінності.

У сучасному суспільстві дослідження психологічних механізмів формування магічної віри набуває особливої актуальності. Поширення різноманітних псевдонаукових теорій, конспірологічних ідей та містичних культів свідчить про те, що міфологічне мислення

продовжує відігравати важливу роль у формуванні світогляду людини.

Таким чином, магічна віра та міфологічний світогляд є складними психологічними явищами, що формуються під впливом когнітивних, емоційних та соціальних факторів. Вони мають глибоке історичне коріння та продовжують проявлятися у різних формах у сучасному суспільстві.

Отже, формування магічної віри та міфологічного світогляду зумовлене комплексом психологічних механізмів, серед яких важливу роль відіграють когнітивні процеси, емоційні переживання, архетипічні структури колективного несвідомого та соціально-культурні фактори. Незважаючи на розвиток науки та раціонального мислення, елементи міфологічного світогляду продовжують існувати у сучасному суспільстві, проявляючись у нових формах вірувань та культових практик. Подальші дослідження цієї проблематики мають важливе значення для розуміння психологічних механізмів формування світогляду людини та розвитку критичного мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Москалець В.П. Психологія особистості: навчальний посібник. Київ: Ліра-К, 2020. 312 с.
2. Савчин М.В. Психологія духовності особистості. Київ: Академвидав, 2019. 256 с.
3. Юнг К.Г. Архетипи і колективне несвідоме. Київ: Астролябія, 2018. 320 с.
4. Фромм Е. Психоаналіз і релігія. Київ: КМ-Букс, 2017. 224 с.
5. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: психологічні нариси. Київ: Либідь, 2020. 376 с.
6. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ: Академвидав, 2018. 256 с.

УДК: 378:37.018.43:159.947.5

САВЧЕНКО А.О., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ

У роботі досліджується дистанційне навчання як чинники формування академічної мотивації студентів від допандемічного періоду до умов повномасштабної збройної агресії проти України. Проаналізовано основні чинники зниження мотивації: психологічне навантаження, технічні бар'єри та відсутність живого контакту з викладачем. Розглянуто й позитивні ефекти дистанційного формату. Зроблено висновок про те, що збереження академічної мотивації є питанням не лише педагогічного, а й інституційного та суспільного виміру.

Ключові слова: дистанційне навчання, академічна мотивація, студенти, вища освіта, COVID-19, воєнний стан, онлайн-освіта.

Дистанційне навчання поступово трансформувалося з обмеженого, додаткового формату освіти у масову та часто безальтернативну форму організації освітнього процесу. Поширення пандемії COVID-19 у 2020 році зумовило стрімкий перехід закладів вищої освіти до онлайн-формату, що відбувалося в умовах недостатньої підготовленості освітніх інституцій. Подальшим чинником, який значно посилив актуальність дистанційного навчання, стало повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року, внаслідок чого дистанційний формат для багатьох закладів освіти став єдиною можливістю забезпечити безперервність освітнього процесу. У таких умовах проблема підтримки та розвитку академічної мотивації студентів набуває особливої значущості для функціонування та ефективності системи вищої освіти [1].

У традиційному аудиторному навчанні академічна мотивація студентів значною мірою підтримується освітнім середовищем, зокрема безпосередньою взаємодією з однокурсниками,

живим контактом із викладачем та самим фактом перебування в університетському просторі. У дистанційному форматі навчання більшість цих мотиваційних чинників суттєво послаблюються або зникають, унаслідок чого студент змушений значною мірою покладатися на власні навички самоорганізації та саморегуляції навчальної діяльності. Дослідження перших місяців переходу до онлайн-освіти під час пандемії COVID-19 засвідчили зниження рівня навчальної залученості студентів. Багато з них відзначали труднощі з концентрацією уваги, відчуття соціальної ізоляції, а також нечіткість меж між навчальною діяльністю та відпочинком [2].

До пандемії дистанційна форма навчання в Україні мала переважно вибіркового характеру і використовувалася обмеженим колом студентів. Здебільшого її обирали ті, хто поєднував навчання з професійною діяльністю або проживав на значній відстані від закладу вищої освіти. Як правило, такі студенти характеризувалися відносно високим рівнем академічної мотивації, оскільки рішення щодо формату навчання приймалося ними свідомо та відповідало їхнім індивідуальним освітнім потребам. У цей період проблема підтримки мотивації в умовах онлайн-освіти переважно розглядалася на теоретичному рівні, оскільки відсутність масштабної практики дистанційного навчання не давала достатньої емпіричної бази для ґрунтовного аналізу цього явища [8].

Уже тоді фіксувалася принципова відмінність між студентом, який іде в аудиторію, і тим, хто відкриває ноутбук вдома: перший потрапляє в середовище, яке налаштовує на навчальний режим, другий – щоразу долає опір домашнього простору. Мотивація у дистанційному форматі вимагає постійного внутрішнього зусилля, не підживлюючись ззовні автоматично [9].

З того моменту, як дистанційне навчання перестало бути вибором і стало обов'язковою реальністю, усі теоретичні застереження набули цілком конкретного вигляду. На поверхню вийшли проблеми, які раніше стосувалися лише меншості, – і першою серед них виявилася проблема психоемоційного стану студента.

По-перше, одним із найпотужніших чинників зниження академічної мотивації є психоемоційне виснаження. Під час пандемії його джерелом були ізоляція, страх хвороби та загальна соціальна пригніченість. В українських реаліях 2022–2026 рр. до цього додалися якісно інші стресові фактори: повітряні тривоги, загроза ракетних ударів, загибель близьких, вимушене переселення. Студент, який кілька разів на день переривається на сигнал тривоги, об'єктивно не може підтримувати повноцінну когнітивну залученість у навчальний процес. Тривога й хронічний стрес блокують здатність до концентрації, засвоєння нового матеріалу та виконання творчих завдань — це не питання характеру чи дисципліни, а базова нейрофізіологія [3].

По-друге, технічні та інфраструктурні бар'єри формують окремий шар проблем. Під час пандемії вони проявлялися насамперед у нерівному доступі до якісного інтернету та відповідної техніки. В Україні з осені 2022 року до них додалася масова проблема відключень електроенергії внаслідок ракетних ударів по енергетичній інфраструктурі. Студент, який не може вийти на відеолекцію через блекаут, отримує додатковий демотиваційний сигнал – система не бере до уваги реальних умов його існування [1].

По-третє, відсутність соціального виміру навчання безпосередньо б'є по мотивації. Університет – це не лише лекції, а й середовище, де формуються зв'язки, народжуються спільні проєкти й виникає почуття приналежності до академічної спільноти. Дистанційний формат максимально стискає цей вимір: спілкування зводиться до чату й камери, а груповий дух розчиняється в ізоляції домашнього робочого місця [4].

На мою думку, проблема мотивації у дистанційному навчанні – це не лише педагогічна, а й психологічна проблема, яку не можна вирішити суто методичними засобами.

Університет, що серйозно ставиться до якості освіти, мусить спершу зрозуміти психоемоційний стан своїх студентів – і лише потім говорити про навчальні результати.

Дистанційний формат має й реальні переваги, які за певних умов підсилюють мотивацію. Гнучкість розкладу дозволяє студентам, що поєднують навчання з роботою або доглядом за близькими, самостійно обирати зручний час для опрацювання матеріалу. Асинхронні лекції дають можливість повертатися до складних тем стільки разів, скільки потрібно. Цифрові інструменти – інтерактивні тести, гейміфіковані завдання, онлайн-симулятори – здатні підтримувати увагу там, де традиційний запис лекції від початку програє конкуренції зі смартфоном. Університети, які перебудували свій контент під логіку цифрового середовища, а не просто перенесли аудиторний формат у Zoom, отримали помітно вищий рівень залученості – це підтвердив ще перший ковідний рік [5].

Значна частина українських студентів, що виїхала через війну, продовжує навчання у вітчизняних університетах дистанційно, паралельно адаптуючись до нового середовища в іншій країні. Для них мотивація зберігати зв'язок із українським університетом нерідко має не лише освітній, а й ідентитарний характер: навчання стає способом не розірвати зв'язок із домом. Ця категорія студентів часто демонструє вищу дисципліну й академічну сумлінність, ніж ті, хто навчається в умовах відносно стабільності [6].

На мою думку, дистанційне навчання не є ні ворогом, ні другом академічної мотивації – усе залежить від того, як університет будує взаємодію зі студентом у новому середовищі. Якщо онлайн-формат відтворює бюрократичну логіку очного навчання – жорсткі дедлайни, масові лекції без зворотного зв'язку й формальна присутність на парах — він неминуче демотивує. Якщо ж передбачає живий контакт, гнучкість і реальну увагу до стану студента, він може стати повноцінним середовищем для якісного навчання [7].

Отже, можна підвести підсумок, що досвід пандемії й воєнного стану підтвердив: формат навчання сам по собі не визначає рівня мотивації. Відключення електроенергії, обстріли та психологічне виснаження формують потужні демотиваційні чинники, які жоден технологічний інструмент не нейтралізує без уваги до людини за екраном. Збереження академічної мотивації студентів є питанням інституційної відповідальності університету – і, ширше, питанням збереження людського капіталу країни

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевчук І., Шевчук А. Освітня аналітика кризь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39.
2. Мар'янюк Я.Г., Огренич М.А. Особливості дистанційної освіти в умовах війни. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 208. С. 171–176.
3. Сватенкова Т. Мотиваційний потенціал підлітка у період дистанційного навчання. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. № 36 (2). С. 100–107.
4. Сідлецький С., Шандар А. Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64.
5. Голяндик Н., Гевко О. Дистанційне навчання в умовах війни: виклики та можливості для системи вищої освіти України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2023.
6. Семида О., Гурєєва Л. Особливості мотивації студентів під час дистанційного навчання іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 45(2).
7. Мироненко Н.В., Пуляк О.В. Сугестивна технологія як засіб мотивації студентів до освітньої діяльності в умовах дистанційного навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 208. С. 187–192.
8. Квятковська А.О. та ін. Особливості навчальної мотивації студентів передвищих фахових та вищих навчальних закладів в умовах сучасних військових конфліктів. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 1. № 49. С. 177–182.
9. Пахомова Н.Г. Мотивація як основа формування інтегративних знань у процесі професійної підготовки. *Психологія і особистість*. 2017. № 1 (11). С. 223–236.

ЯРЕМЧУК А.М., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.**, канд. психол. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

АДАПТАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ДО ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА ЗМІШАНОЇ ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Проаналізовано характеристики психологічної адаптації працівників до сучасних гнучких форм роботи. Досліджено теоретичні підходи щодо визначення адаптації. Визначено значення гібридної моделі як інноваційного засобу для організації професійної діяльності в умовах кризи.

Ключові слова: психологічна адаптація, дистанційна робота, змішана форма діяльності, персонал, гібридна модель, цифровізація.

Проблема адаптації працівників є ключовим аспектом організаційної та соціальної психології. Адаптація персоналу є процесом, у якому працівник налаштовується на нові умови професійної діяльності, вимоги організації, специфіку колективу та характеристик робочої середовища. Цей процес охоплює освоєння нових професійних ролей, стандартів поведінки, правил взаємодії та способів виконання трудових обов'язків.

У наукових джерелах можна виявити кілька різних підходів до визначення терміну адаптації персоналу. Зокрема, Ф. Хміль описує це як динамічний процес, у якому працівник адаптується до організації. Л. Балабанова пропонує більш поглиблене трактування адаптації, вважаючи її процесом взаємного пристосування між працівником та організацією. Цей процес здійснюється через поступове звикання співробітника до нових професійних, соціальних та організаційно-економічних умов роботи [2].

Виходячи з аналогічних методів, О. Василик та К. Мурза виділяє основні види адаптаційних процесів: адаптація до нового робочого місця або посадових обов'язків; реадаптація; підлаштування до кар'єрного спаду (зниження) та пристосування до умов звільнення [1]. В рамках переходу на змішані формати роботи реадаптація відіграє роль механізму повторного адаптування до нових умов праці.

У сьогоденнішніх реаліях одним із нових умов організації праці стало розширення дистанційної роботи. Віддалена робота є однією з найсучасніших форм організації трудової діяльності та відноситься до гнучких моделей зайнятості [4]. Вона передбачає виконання професійних обов'язків поза звичайним робочим місцем з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Розширення дистанційної та змішаної форм роботи змінює умови професійної взаємодії, організацію робочого часу та способи спілкування між співробітниками, що, у свою чергу, викликає потребу в ефективній адаптації персоналу до нових умов праці.

Слід зазначити, що гібридна форма роботи відрізняється гнучкістю та можливістю вибору, які вона пропонує працівникам, і може стати новаторським рішенням для впровадження сучасних підходів до гнучкості, співпраці та організації праці [5]. Ця модель сприяє не лише забезпеченню безперервності процесів, а й оптимізації внутрішніх ресурсів команди.

Перехід на нові форми роботи супроводжується рядом психологічних та організаційних викликів. Зокрема, співробітники можуть зіткнутися з труднощами в організації робочої години, зменшенням соціальної взаємодії з колегами, проблемами у комунікації та потребою постійно використовувати цифрові технології. У певних ситуаціях це може призвести до підвищеного стресу, емоційного напруження та відчуття професійної самотності.

Одночасно дистанційні та змішані форми роботи мають також свої переваги. Серед них

слід підкреслити можливість адаптивного планування робочої години, скорочення години на поїздку до роботи, а також забезпечення більш зручних умов для балансування між професійними обов'язками та особистим життям. В багатьох ситуаціях ці формати роботи позитивно впливають на підвищення продуктивності праці та ефективність здійснення професійних завдань.

Огляди ОЕСД також вказують на позитивне вплив гнучких моделей на ефективність державного сектору, підкреслюючи зв'язок між адаптивними режимами роботи, продуктивністю установ та зниженням плинності кадрів. Міжнародні практики свідчать про необхідність поступового переходу України до більш гнучких моделей організації робочої години у державному секторі [3].

Отже, адаптація співробітників до дистанційної та гібридної форм роботи є важливою умовою для досягнення ефективності в умовах сучасних кризових викликів. Попри те, що перехід до таких моделей справляє певні психологічні труднощі, він також відкриває нові можливості для покращення балансу між особистим життям та роботою, а також для підвищення продуктивності. Огляди ОЕСД та міжнародні практики вказують на те, що впровадження адаптивних режимів підвищує ефективність інституцій та сприяє зменшенню рівня плинності кадрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загірняк Д.М., Дружиніна В.В., Дружинін В.О. Дистанційна робота як тренд сучасного менеджменту праці. 2023. С. 7.
2. Лобза А.В., Бикова А.Л., Рябуха Т.В. Розробка програми адаптації для персоналу. Молодий вчений. 2021. № 1 (89). С. 174–178.
3. Михайловська Є.В., Шлапко Т.В. Оптимізація режиму робочого часу державних службовців: порівняльно-правовий аналіз досвіду України та країн ЄС. Прикарпатський юридичний вісник. 2025. С. 29–36.
4. Назарова С.О., Слісаренко М.В. Комплексний підхід до визначення гібридної роботи. 2025. С. 47–53.
5. Ремньова Л., Симонов О., Хмелевський С. Адаптація персоналу як виклик ринку праці в умовах війни. Науковий вісник Полісся. 2023. № 2 (27). С. 62–78.

УДК: 159.9:37.015.3:331.101.3

КОТИНІНА А.О., КАПЕЛІСТІЙ В.Р., магістранти
Науковий керівник – **ПЕТРЕНКО О.М.**, асистент
Білоцерківський національний аграрний університет

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ В ОРГАНІЗАЦІЙНОМУ ТА ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ

Проаналізовано основні психологічні підходи до розуміння мотивації досягнення, її структуру та функції. Особливу увагу приділено психологічним механізмам управління мотивацією в умовах професійної діяльності та освітнього процесу. Визначено роль внутрішніх і зовнішніх чинників формування мотивації досягнення, а також психологічних умов її розвитку у працівників організацій і здобувачів освіти. Обґрунтовано значення мотиваційної підтримки, розвитку суб'єктності, формування цілей діяльності та психологічного супроводу як ефективних механізмів управління мотивацією досягнення.

Ключові слова: мотивація досягнення, психологічні механізми, організаційна психологія, освітнє середовище, управління мотивацією, професійна діяльність.

У сучасних умовах соціально-економічних трансформацій, цифровізації та зростання вимог до професійної компетентності особливої актуальності набуває проблема розвитку мотивації досягнення особистості. Вона виступає одним із ключових психологічних чинників ефективності діяльності як у професійній сфері, так і в освітньому процесі. Саме мотивація досягнення забезпечує спрямованість людини на досягнення результатів,

самореалізацію, професійний розвиток та підвищення продуктивності праці [3].

В умовах організаційного середовища мотивація досягнення визначає готовність працівників до активної діяльності, інноваційності, відповідальності та професійного зростання. В освітньому середовищі вона сприяє підвищенню академічної успішності, формуванню навчальної активності та розвитку професійної ідентичності здобувачів освіти [6].

Особливої значущості ця проблема набуває в умовах сучасних соціальних викликів, коли організації та заклади освіти потребують ефективних психологічних механізмів управління мотиваційною сферою особистості.

Проблематика мотивації досягнення активно досліджується у психологічній науці. Теоретичні основи цього феномену представлені у працях зарубіжних і вітчизняних учених. У межах психологічної теорії мотивації мотивацію досягнення розглядають як прагнення особистості до успіху, подолання труднощів та досягнення високих результатів діяльності [2].

В українській психології питання мотивації навчальної та професійної діяльності досліджували І. Бех, С. Максименко, О. Савченко, Г. Балл, Н. Пов'якель та інші науковці. Зокрема, С. Максименко підкреслює, що мотивація виступає системоутворювальним чинником розвитку особистості та її діяльності [4].

У контексті організаційної психології значну увагу приділяють проблемам мотивації персоналу, професійної самореалізації та психологічних умов ефективної діяльності. Вітчизняні дослідники зазначають, що мотивація досягнення є важливим чинником продуктивності праці, розвитку організаційної культури та формування професійної відповідальності [7].

У сфері освіти мотивація досягнення пов'язана з навчальною мотивацією, пізнавальною активністю та формуванням готовності до професійної діяльності. Дослідники наголошують, що розвиток мотивації досягнення у здобувачів освіти є важливим завданням сучасної педагогічної та психологічної практики [1].

Мотивація досягнення є складним психологічним утворенням, що включає систему потреб, мотивів, цілей та установок, спрямованих на досягнення успіху в діяльності. Вона визначає прагнення особистості до високих результатів, самовдосконалення та подолання труднощів [3].

У структурі мотивації досягнення можна виокремити кілька компонентів: когнітивний (усвідомлення цілей та значущості діяльності); емоційний (переживання успіху або невдачі); поведінковий (активність у досягненні поставлених цілей); ціннісно-смысловий (усвідомлення особистісного значення результатів діяльності).

Мотивація досягнення виконує низку важливих функцій: спонукальну, регулятивну, спрямовуючу, стимулюючу. Завдяки цим функціям вона забезпечує ефективність діяльності, сприяє професійному розвитку та формуванню внутрішньої відповідальності особистості.

Управління мотивацією досягнення передбачає використання комплексу психологічних механізмів, які сприяють формуванню позитивної мотиваційної спрямованості особистості.

Одним із ключових механізмів розвитку мотивації досягнення є формування чітких і значущих цілей діяльності. Усвідомлення мети підвищує рівень внутрішньої мотивації та сприяє активності особистості.

У психологічних дослідженнях підкреслюється, що постановка досяжних і водночас складних цілей стимулює прагнення до розвитку та підвищує продуктивність діяльності [5].

Важливим напрямом управління мотивацією є розвиток внутрішньої мотивації, яка ґрунтується на інтересі до діяльності, прагненні до самореалізації та професійного зростання.

В освітньому середовищі цьому сприяють: використання активних методів навчання,

залучення студентів до дослідницької діяльності, створення ситуацій успіху. У організаційному середовищі розвиток внутрішньої мотивації пов'язаний із можливостями професійного розвитку, участю працівників у прийнятті рішень та підтримкою ініціативності.

Ефективним механізмом управління мотивацією досягнення є надання конструктивного зворотного зв'язку. Він дозволяє працівникам і здобувачам освіти усвідомлювати результати своєї діяльності та коригувати поведінку.

Позитивна оцінка результатів діяльності сприяє формуванню впевненості у власних можливостях та стимулює подальший розвиток мотивації досягнення [6].

Важливою умовою розвитку мотивації досягнення є створення психологічно безпечного та підтримувального середовища. У організаціях це проявляється через підтримку командної взаємодії, розвиток організаційної культури, справедливу систему оцінювання результатів праці.

В освітньому середовищі важливими є атмосфера довіри, підтримка викладача та можливість самореалізації студентів.

Суб'єктність особистості передбачає активну позицію людини у власному розвитку. Розвиток суб'єктності сприяє формуванню відповідальності за результати діяльності та підвищенню мотивації досягнення.

Дослідники наголошують, що суб'єктна позиція особистості формується через розвиток рефлексії, саморегуляції та здатності до самостійного прийняття рішень [4].

У професійній діяльності мотивація досягнення пов'язана з: кар'єрним зростанням, професійною самореалізацією, матеріальним і моральним стимулюванням, визнанням результатів діяльності.

Ефективне управління мотивацією персоналу передбачає комплексний підхід, який включає як матеріальні стимули, так і психологічні механізми підтримки мотивації.

У системі освіти мотивація досягнення визначає рівень навчальної активності студентів, їхню готовність до саморозвитку та професійного становлення. Підвищенню мотивації сприяють інтерактивні методи навчання, проєктна діяльність, професійно орієнтоване навчання, розвиток емоційного інтелекту та рефлексії.

Отже, мотивація досягнення є важливим психологічним чинником ефективності діяльності в організаційному та освітньому середовищі. Вона визначає прагнення особистості до успіху, самореалізації та професійного розвитку.

Управління мотивацією досягнення здійснюється через систему психологічних механізмів, серед яких особливе значення мають формування значущих цілей діяльності, розвиток внутрішньої мотивації, психологічна підтримка, створення сприятливого середовища та розвиток суб'єктності особистості.

Реалізація цих механізмів сприяє підвищенню ефективності діяльності працівників організацій та здобувачів освіти, а також забезпечує умови для їхнього професійного і особистісного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2018. 256 с.
2. Максименко С.Д. Загальна психологія : підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 272 с.
3. Максименко С.Д. Психологія особистості : підручник. Київ: КММ, 2018. 296 с.
4. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: навч. посіб. Київ: Каравела, 2021. 320 с.
5. Пов'якель Н.І. Психологія мотивації навчальної діяльності студентів: навч. посіб. Київ: Каравела, 2020. 240 с.
6. Карамушка Л.М. Психологія управління персоналом організацій : навч. посіб. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. 320 с.

7. Карамушка Л.М., Бондарчук О.І. Психологія організаційної культури: навч. посіб. Київ: Міленіум, 2019. 256 с.
8. Савченко О.Я. Педагогічна психологія: підручник. Київ: Грамота, 2019. 312 с.
9. Сердюк Л.З. Психологія мотивації особистості: навч. посіб. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2020. 220 с.
10. Кокун О.М. Психологія професійного становлення особистості: монографія. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2017. 340 с.

УДК 159.944:331.101.3

РОКИЦЬКИЙ В.В., магістрант

Науковий керівник – **ХАРЧЕНКО С.І.**, асистент

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОКРАСТИНАЦІЇ У ТРУДОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Здійснено теоретичний аналіз психологічних детермінант прокрастинації у трудовій діяльності. Розглянуто прокрастинацію як складний психолого-поведінковий феномен, що проявляється у свідомому відкладанні виконання професійних завдань, незважаючи на можливі негативні наслідки. Проаналізовано основні психологічні чинники виникнення прокрастинації, зокрема особливості мотиваційної сфери особистості, рівень саморегуляції, емоційні стани, когнітивні установки та особистісні риси.

Ключові слова: прокрастинація, трудова діяльність, психологія праці, мотивація, саморегуляція, професійна ефективність.

У сучасних умовах розвитку суспільства проблема ефективності трудової діяльності набуває особливої актуальності. Зростання вимог до професійної компетентності працівників, необхідність швидкого прийняття рішень та виконання складних завдань обумовлюють потребу в дослідженні психологічних чинників, що впливають на результативність діяльності. Одним із таких чинників є прокрастинація, яка проявляється у свідомому відкладанні виконання важливих завдань, що супроводжується переживанням внутрішнього напруження та зниженням ефективності діяльності.

У психологічній науці прокрастинація розглядається як складне багатовимірне явище, що пов'язане з особливостями саморегуляції поведінки та організації діяльності особистості. Дослідники підкреслюють, що схильність до відкладання виконання завдань може бути зумовлена недостатнім розвитком механізмів саморегуляції, труднощами планування діяльності та низьким рівнем внутрішньої мотивації [1].

Однією з важливих психологічних детермінант прокрастинації виступає мотиваційна сфера особистості. Мотивація визначає спрямованість діяльності людини, її активність та готовність до досягнення поставлених цілей. Низький рівень мотивації досягнення або недостатня зацікавленість у змісті діяльності можуть сприяти виникненню прокрастинаційної поведінки [2].

Значну роль у формуванні прокрастинації відіграють також емоційні чинники. Негативні емоційні переживання, пов'язані зі складністю або відповідальністю завдання, можуть спричиняти прагнення уникнути його виконання. У таких випадках прокрастинація виступає своєрідним механізмом психологічного захисту, що дозволяє тимчасово знизити емоційне напруження [3].

Важливим чинником, що впливає на прояви прокрастинації, є індивідуально-психологічні особливості особистості. До них належать рівень відповідальності, самоконтролю, організованості та здатність до планування власної діяльності. Дослідження свідчать, що високий рівень розвитку саморегуляції сприяє більш ефективній організації діяльності та зменшує схильність до відкладання виконання завдань [4].

Окрім індивідуальних характеристик, важливу роль у формуванні прокрастинації

відіграють організаційні чинники професійної діяльності. До них належать особливості організації праці, стиль керівництва, рівень навантаження та чіткість формулювання професійних завдань. Невизначеність вимог або надмірне навантаження можуть сприяти виникненню прокрастинаційної поведінки серед працівників [5].

Отже, прокрастинація у трудовій діяльності є складним психологічним явищем, що формується під впливом комплексу індивідуально-психологічних та організаційних чинників. Основними психологічними детермінантами прокрастинації виступають особливості мотиваційної сфери особистості, рівень розвитку саморегуляції діяльності, емоційні стани та індивідуально-психологічні характеристики працівника. Розвиток навичок планування діяльності, відповідальності та внутрішньої мотивації може сприяти зниженню проявів прокрастинації та підвищенню ефективності професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Максименко С.Д. Загальна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2018. 320 с.
2. Коломінський Я.Л. Соціальна психологія особистості. Київ: Либідь, 2017. 212 с.
3. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки. Київ: Академвидав, 2019. 260 с.
4. Карамушка Л.М. Психологія управління організаціями. Київ: Міленіум, 2018. 280 с.
5. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Київ: Академвидав, 2017. 213 с.
6. Москалець В.П. Загальна психологія. Київ: Ліра-К, 2020. 250 с.
7. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості. Київ: Наш час, 2019. 167 с.
8. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості. Київ: Каравела, 2020. 321 с.

УДК: 159.9:37.015.3:331.101.3

ДОМНИЦЬКИЙ Р.А., ЧЕРНЕНКО М.В., здобувачі вищої освіти

Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.,** канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто проблему психологічного благополуччя особистості як важливого чинника ефективності навчальної та професійної діяльності. Проаналізовано теоретичні підходи до розуміння феномену психологічного благополуччя у сучасній психологічній науці. Визначено основні складові психологічного благополуччя особистості та їх роль у забезпеченні продуктивності діяльності. Особливу увагу приділено значенню психологічного благополуччя у навчальній діяльності студентів та професійній діяльності працівників.

Ключові слова: психологічне благополуччя, психологічне здоров'я, особистість, навчальна діяльність, професійна діяльність, ефективність діяльності, самореалізація.

У сучасних умовах суспільних трансформацій, зростання темпів соціально-економічних змін та підвищення вимог до професійної компетентності особистості проблема психологічного благополуччя набуває особливої актуальності. Психологічне благополуччя виступає важливим ресурсом розвитку особистості, що забезпечує ефективність її діяльності, сприяє адаптації до складних життєвих умов, формує внутрішню стійкість та здатність до самореалізації. Особливого значення ця проблема набуває у контексті навчальної та професійної діяльності, де рівень психологічного благополуччя безпосередньо впливає на продуктивність, мотивацію та результативність діяльності особистості.

У психологічній науці поняття психологічного благополуччя розглядається як складне багатовимірне утворення, що відображає суб'єктивне відчуття задоволеності життям, позитивне функціонування особистості та її здатність до гармонійної взаємодії з соціальним середовищем. Теоретичні засади дослідження психологічного благополуччя розроблялися у працях багатьох зарубіжних та вітчизняних учених. Зокрема, у межах позитивної психології

психологічне благополуччя розглядається як важлива характеристика психічного здоров'я та ефективного функціонування особистості [3]. Відповідно до концепції К. Ріфф, психологічне благополуччя включає такі складові, як самоприйняття, позитивні взаємини з іншими, автономія, управління життєвим середовищем, наявність життєвих цілей та особистісне зростання [6].

На думку дослідників, психологічне благополуччя тісно пов'язане з внутрішніми ресурсами особистості, її здатністю до саморегуляції, усвідомлення власних емоційних станів та ефективною взаємодією з оточенням. Саме тому важливу роль у забезпеченні психологічного благополуччя відіграють такі психологічні характеристики, як емоційний інтелект, стресостійкість, адаптивність та здатність до конструктивного подолання життєвих труднощів [2].

У контексті навчальної діяльності психологічне благополуччя студентів виступає важливою детермінантою їх академічної успішності та ефективності навчання. Період здобуття вищої освіти є складним етапом життєвого розвитку, який характеризується значними когнітивними, емоційними та соціальними навантаженнями. У цей період відбувається активне формування професійної ідентичності, розвиток самостійності та відповідальності за власний життєвий шлях. Водночас студенти часто стикаються з різними психологічними труднощами, такими як підвищений рівень стресу, емоційне напруження, невизначеність професійного майбутнього та необхідність адаптації до нових соціальних умов.

Дослідження свідчать, що високий рівень психологічного благополуччя сприяє формуванню позитивної навчальної мотивації, підвищує академічну успішність та стимулює розвиток пізнавальної активності студентів. Студенти з високим рівнем психологічного благополуччя демонструють більш високий рівень саморегуляції, здатність до планування власної діяльності та ефективного подолання навчальних труднощів [4]. Крім того, психологічне благополуччя сприяє формуванню позитивного ставлення до навчального процесу та розвитку внутрішньої мотивації до професійного самовдосконалення.

Не менш важливу роль психологічне благополуччя відіграє у сфері професійної діяльності. У сучасних організаціях психологічне здоров'я працівників розглядається як один із ключових чинників ефективності організаційної діяльності. Високий рівень психологічного благополуччя сприяє підвищенню продуктивності праці, розвитку професійної компетентності, зниженню рівня професійного вигорання та покращенню соціально-психологічного клімату в колективі.

Науковці підкреслюють, що працівники, які відчувають психологічне благополуччя, характеризуються більш високим рівнем задоволеності працею, демонструють більшу ініціативність, відповідальність та здатність до творчого вирішення професійних завдань [1]. Такі працівники легше адаптуються до змін, ефективніше взаємодіють із колегами та керівництвом, а також проявляють більш високий рівень професійної мотивації.

Водночас недостатній рівень психологічного благополуччя може негативно впливати на ефективність діяльності особистості. Підвищений рівень стресу, емоційне виснаження, відсутність внутрішньої мотивації та відчуття незадоволеності власною діяльністю можуть призводити до зниження продуктивності праці, погіршення якості виконання професійних обов'язків та виникнення професійного вигорання.

У зв'язку з цим важливого значення набуває створення умов, що сприяють підтриманню психологічного благополуччя особистості як у навчальному, так і в професійному середовищі. До таких умов належать формування сприятливого соціально-психологічного клімату, розвиток емоційної компетентності, підтримка психологічної стійкості та впровадження програм психологічного супроводу.

Особливу роль у цьому процесі відіграє психологічна освіта та розвиток психологічної

культури особистості. Формування навичок емоційної саморегуляції, розвитку емпатії, конструктивного вирішення конфліктів та ефективної комунікації сприяє підвищенню рівня психологічного благополуччя та ефективності діяльності особистості.

Таким чином, психологічне благополуччя виступає важливим інтегральним показником психічного здоров'я та ефективного функціонування особистості у різних сферах життєдіяльності. Воно забезпечує гармонійний розвиток особистості, сприяє підвищенню ефективності навчальної та професійної діяльності, а також виступає важливим ресурсом адаптації до сучасних соціальних умов.

Отже, психологічне благополуччя особистості є важливим чинником ефективності навчальної та професійної діяльності. Підтримка та розвиток психологічного благополуччя студентів і працівників повинні розглядатися як важливе завдання освітніх та організаційних систем, що сприятиме підвищенню якості освіти, професійної діяльності та загального рівня психологічного здоров'я суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балл Г.О. Психологія діяльності та навчання: навч. посіб. Київ: Либідь, 2017. 320 с.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. Київ: Vivat, 2018. 512 с.
3. Селігман М. Нова позитивна психологія: науковий погляд на щастя і сенс життя / пер. з англ. Київ: Наш формат, 2019. 368 с.
4. Савчин М.В. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2020. 464 с.
5. Максименко С.Д. Загальна психологія: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 272 с.
6. Ryff C.D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989. Vol. 57. P. 1069–1081.

УДК 159.9:331.108.4

СРЕМЕНКО В.А., магістрант

Науковий керівник – **СКУЛОВАТОВА О.В.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ПСИХОЛОГА

Здійснено теоретичний аналіз проблеми розвитку професійної ідентичності організаційного психолога як важливого чинника становлення фахівця у сфері психології праці та організаційної психології. Розглянуто сутність поняття професійної ідентичності, визначено її структуру та основні психологічні механізми формування. Проаналізовано роль професійної підготовки, практичного досвіду, професійних цінностей та рефлексії у процесі становлення професійної ідентичності майбутнього організаційного психолога.

Ключові слова: професійна ідентичність, організаційний психолог, професійне становлення, професійна самосвідомість, професійна соціалізація.

У сучасних умовах розвитку суспільства значно зростає роль психології у різних сферах професійної діяльності, зокрема у сфері управління організаціями, розвитку персоналу та формування сприятливого психологічного клімату в колективах. У зв'язку з цим підвищується значення підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі організаційної психології, здатних ефективно здійснювати професійну діяльність у складних соціально-економічних умовах. Одним із важливих чинників професійного становлення такого фахівця є формування та розвиток його професійної ідентичності.

Професійна ідентичність розглядається у психологічній науці як усвідомлення особистістю своєї належності до певної професійної спільноти, прийняття професійних норм, цінностей та ролей, а також формування уявлень про власні професійні можливості і перспективи професійного розвитку [1]. Вона виступає важливим компонентом професійної самосвідомості особистості та визначає ставлення людини до обраної професії, рівень її професійної мотивації та готовність до професійної діяльності.

Дослідження професійної ідентичності має важливе значення для розуміння процесу професійного становлення особистості. У науковій літературі підкреслюється, що професійна ідентичність формується у процесі професійної соціалізації та включає когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти [2]. Когнітивний компонент пов'язаний із системою знань про професію, її зміст, вимоги та можливості професійної реалізації. Для майбутнього організаційного психолога важливим є усвідомлення специфіки психологічної діяльності у сфері організацій, розуміння ролі психолога у вирішенні управлінських і кадрових завдань, а також знання основних методів психологічної роботи з персоналом.

Емоційно-ціннісний компонент професійної ідентичності проявляється у ставленні особистості до обраної професії, прийнятті її цінностей та усвідомленні соціальної значущості професійної діяльності [3]. Для організаційного психолога важливим є формування позитивного ставлення до професії, розуміння її гуманістичної спрямованості та усвідомлення відповідальності за результати психологічної роботи з персоналом.

Поведінковий компонент професійної ідентичності відображає готовність особистості реалізовувати професійні ролі, виконувати професійні функції та брати відповідальність за результати своєї діяльності. У процесі професійної підготовки майбутніх психологів цей компонент формується через участь у практичних заняттях, тренінгах, професійних практиках та інших формах діяльності, що сприяють набуттю професійного досвіду [4].

Розвиток професійної ідентичності організаційного психолога є тривалим процесом, який починається на етапі професійного самовизначення і продовжується у процесі професійної підготовки та подальшої професійної діяльності. На початковому етапі важливу роль відіграє формування уявлень про зміст професії та її соціальне значення. У подальшому відбувається поглиблення професійних знань, розвиток професійних умінь та формування професійної самосвідомості.

Одним із важливих чинників формування професійної ідентичності є освітнє середовище закладу вищої освіти. Саме у процесі навчання студенти отримують необхідні знання про професію, формують професійні цінності та набувають досвіду професійної діяльності [5]. Значну роль у цьому процесі відіграють викладачі, які виступають носіями професійних норм і цінностей та сприяють формуванню професійної позиції майбутніх фахівців.

Не менш важливим чинником розвитку професійної ідентичності є професійна практика. Саме під час практичної діяльності студенти мають можливість застосувати отримані знання у реальних умовах професійної діяльності, усвідомити власні професійні можливості та сформувані уявлення про специфіку роботи організаційного психолога. Практичний досвід сприяє формуванню професійної впевненості, розвитку відповідальності та усвідомленню значущості професійної діяльності.

Особливе значення у процесі формування професійної ідентичності має розвиток рефлексії. Рефлексія дозволяє особистості аналізувати власні професійні дії, оцінювати їх ефективність та визначати напрями подальшого професійного розвитку [6]. Завдяки рефлексії майбутній фахівець формує здатність до саморозвитку та професійного вдосконалення.

Важливим аспектом розвитку професійної ідентичності організаційного психолога є також формування професійних цінностей. До таких цінностей належать відповідальність за результати професійної діяльності, дотримання етичних норм психологічної практики, повага до особистості працівника та прагнення до професійного саморозвитку [7].

Слід зазначити, що формування професійної ідентичності організаційного психолога відбувається не лише у процесі професійної підготовки, але й у подальшій професійній

діяльності. Професійний досвід, взаємодія з колегами, участь у професійних спільнотах та підвищення кваліфікації сприяють поглибленню професійної ідентичності та розвитку професійної компетентності.

У сучасних умовах особливого значення набуває здатність організаційного психолога до адаптації в умовах соціальних змін. Динамічний розвиток організацій, трансформація системи управління персоналом та нові виклики професійної діяльності потребують від психолога гнучкості, готовності до постійного навчання та здатності до професійного самовдосконалення [8].

Таким чином, розвиток професійної ідентичності організаційного психолога є складним та багатовимірним процесом, що охоплює формування професійних знань, цінностей, установок та поведінкових моделей. Цей процес відбувається у взаємодії індивідуальних особливостей особистості, освітнього середовища та практичного професійного досвіду.

Отже, професійна ідентичність організаційного психолога є важливим компонентом професійного становлення фахівця та визначає його ставлення до професії, рівень професійної мотивації та готовність до професійної діяльності. Формування професійної ідентичності відбувається у процесі професійної підготовки, практичної діяльності та професійної соціалізації. Важливими умовами її розвитку є формування професійних знань, розвиток рефлексії, засвоєння професійних цінностей та набуття практичного досвіду. Подальші дослідження цієї проблематики можуть бути спрямовані на вивчення психологічних умов ефективного формування професійної ідентичності майбутніх організаційних психологів у процесі професійної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Максименко С.Д. Загальна психологія: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2018. 272 с.
2. Савчин М.В. Психологія особистості: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2019. 296 с.
3. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2020. 372 с.
4. Карамушка Л.М. Психологія управління організаціями: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2018. 344 с.
5. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: підручник: у 2 кн. Київ: Академвидав, 2017. Кн. 1. 448 с.
6. Москалець В.П. Загальна психологія : підручник. Київ: Ліра-К, 2020. 564 с.
7. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості: монографія. Київ: Наш час, 2019. 280 с.
8. Карамушка Л.М., Креденцер О.В. Психологія професійного розвитку особистості: монографія. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2017. 224 с.

УДК: 159.9:005.32:316.6:37

ГАРМАЗОНОВА К.М., СОЛОВЙОВ В.С., магістранти

Науковий керівник – **ДОРОШЕНКО І.В.,** асистент

Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Розглянуто сутність організаційної культури, її структуру та функції у формуванні психологічного клімату освітньої організації. Визначено взаємозв'язок між рівнем розвитку організаційної культури, суб'єктивним благополуччям педагогів і здобувачів освіти та ефективністю вирішення конфліктних ситуацій у закладах освіти. Підкреслено значення ціннісних орієнтацій, комунікативної культури, взаємоповаги та підтримки у створенні сприятливого психологічного середовища.

Ключові слова: організаційна культура, суб'єктивне благополуччя, конфлікти, освітнє середовище, психологічний клімат, управління конфліктами.

Сучасні соціальні трансформації, що відбуваються у сфері освіти, зумовлюють необхідність переосмислення ролі психологічних чинників у функціонуванні освітніх

організацій. В умовах підвищених вимог до професійної діяльності педагогів, зростання рівня психологічного навантаження та інтенсивності міжособистісної взаємодії особливої актуальності набуває проблема формування сприятливого психологічного середовища в закладах освіти. Одним із важливих чинників, що визначає ефективність функціонування освітніх організацій, є організаційна культура.

Організаційна культура розглядається як система цінностей, норм, традицій та моделей поведінки, що поділяються членами організації та визначають особливості їхньої взаємодії у процесі професійної діяльності [4, с. 37]. Вона виступає важливим регулятором соціально-психологічних процесів у колективі та значною мірою впливає на формування психологічного клімату організації.

У науковій літературі підкреслюється, що організаційна культура є важливим чинником ефективного функціонування організацій різного типу, у тому числі освітніх. Вона визначає стиль управління, характер комунікації між членами колективу, рівень взаємної підтримки та довіри, а також особливості вирішення конфліктних ситуацій [5, с. 112].

Одним із важливих аспектів впливу організаційної культури на діяльність освітніх організацій є її роль у формуванні суб'єктивного благополуччя учасників освітнього процесу. Суб'єктивне благополуччя розглядається як інтегральний показник психологічного стану особистості, що відображає рівень задоволеності життям, позитивні емоційні переживання та відчуття психологічного комфорту [3, с. 85].

У контексті освітнього середовища суб'єктивне благополуччя педагогів та здобувачів освіти значною мірою залежить від характеру міжособистісних відносин у колективі, рівня підтримки, взаємоповаги та можливостей для професійного розвитку. Сприятлива організаційна культура сприяє формуванню позитивного психологічного клімату, що, у свою чергу, позитивно впливає на рівень задоволеності професійною діяльністю та психологічне благополуччя педагогів [1, с. 156].

Важливим аспектом впливу організаційної культури на функціонування освітнього середовища є її роль у процесі управління конфліктами. Конфлікти є невід'ємною складовою соціальної взаємодії та можуть виникати у будь-якому колективі. В освітніх організаціях конфліктні ситуації можуть виникати між педагогами, адміністрацією, здобувачами освіти та батьками, що зумовлює необхідність ефективного управління ними.

Науковці зазначають, що ефективність управління конфліктами значною мірою залежить від особливостей організаційної культури закладу освіти [2, с. 214]. У колективах із високим рівнем розвитку організаційної культури конфлікти розглядаються не лише як негативне явище, але й як можливість для розвитку, вдосконалення комунікації та пошуку конструктивних рішень.

Організаційна культура визначає норми взаємодії між членами колективу, що сприяє формуванню конструктивних стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях. До таких стратегій належать співробітництво, компроміс, відкритий діалог та взаємоповага. У свою чергу, низький рівень розвитку організаційної культури може сприяти поширенню деструктивних форм поведінки, таких як уникнення, конфронтація або авторитарне вирішення конфліктів.

Суттєвим компонентом організаційної культури освітнього середовища є комунікативна культура. Ефективна комунікація сприяє зниженню рівня непорозумінь між учасниками освітнього процесу, формує атмосферу довіри та взаємної підтримки. У таких умовах конфліктні ситуації вирішуються більш конструктивно та сприяють зміцненню взаєморозуміння у колективі [6, с. 97].

Не менш важливим елементом організаційної культури є система цінностей, що визначає ставлення членів колективу до професійної діяльності, взаємодії та

відповідальності. Спільні цінності сприяють формуванню згуртованості колективу, підвищують рівень довіри між його членами та створюють умови для ефективної співпраці.

Важливу роль у формуванні організаційної культури освітнього середовища відіграє стиль управління керівника. Демократичний стиль управління, що передбачає участь працівників у прийнятті рішень, відкритість до діалогу та підтримку ініціативи, сприяє формуванню сприятливого психологічного клімату та підвищує рівень суб'єктивного благополуччя педагогів [4, с. 164].

У сучасних умовах розвитку освіти особливого значення набуває створення організаційної культури, орієнтованої на підтримку психологічного благополуччя учасників освітнього процесу. Така культура передбачає розвиток взаємоповаги, довіри, відкритості до співпраці та готовності до конструктивного вирішення конфліктів.

Таким чином, організаційна культура виступає важливим чинником формування сприятливого психологічного середовища в освітніх організаціях. Вона впливає на рівень суб'єктивного благополуччя учасників освітнього процесу, визначає характер міжособистісних відносин у колективі та сприяє ефективному управлінню конфліктними ситуаціями.

Отже, організаційна культура є важливим чинником забезпечення ефективного функціонування освітнього середовища. Вона визначає характер взаємодії між учасниками освітнього процесу, впливає на рівень суб'єктивного благополуччя педагогів та здобувачів освіти, а також сприяє ефективному управлінню конфліктами. Розвиток організаційної культури, заснованої на принципах взаємоповаги, відкритості та співпраці, створює сприятливі умови для професійної діяльності педагогів і забезпечує конструктивне вирішення конфліктних ситуацій у освітніх організаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Максименко С.Д. Загальна психологія: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2018. 272 с.
2. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: підручник: у 2 кн. Київ: Академвидав, 2017. Кн. 1. 448 с.
3. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2020. 372 с.
4. Карамушка Л.М. Психологія управління організаціями: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2018. 344 с.
5. Карамушка Л.М., Креденцер О.В. Психологія організаційного розвитку: монографія. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2017. 224 с.
6. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки: монографія. Київ: Академвидав, 2019. 280 с.

УДК: 159.9:37.015.3:316.346.2:355.01

БОЙКО Р.І., ПУСТОВІТ С.М., здобувачі вищої освіти

Науковий керівник – **АЛЕКСЄЄВА О.І.,** канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ПІДТРИМАННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ: ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У тезах розглядається проблема підтримання ментального здоров'я працівників освітніх організацій в умовах воєнного стану. Проаналізовано психологічні ресурси, що сприяють збереженню психологічного благополуччя педагогічних працівників у складних соціальних умовах. Особлива увага приділяється гендерним особливостям переживання стресу та подолання психологічних труднощів у професійній діяльності.

Ключові слова: ментальне здоров'я, психологічні ресурси, працівники освітніх організацій, гендерні особливості, психологічна стійкість, війна, психологічне благополуччя.

В умовах повномасштабної війни проблема збереження ментального здоров'я населення України набуває особливої актуальності. Тривала дія стресогенних факторів, пов'язаних із небезпекою для життя, вимушеною міграцією, економічною нестабільністю та

соціальною невизначеністю, призводить до зростання рівня тривожності, емоційного виснаження та психологічної дезадаптації. У наукових дослідженнях підкреслюється, що війна суттєво впливає на психологічний стан різних соціальних груп, зокрема освітян, які змушені поєднувати професійну діяльність із подоланням власних емоційних переживань та підтримкою учнів і студентів [3].

За даними сучасних українських досліджень, у воєнних умовах спостерігається погіршення психологічного благополуччя значної частини освітян. Основними проявами цього стану є підвищена тривожність, емоційне виснаження, страх, депресивні переживання та зниження мотивації до професійної діяльності [5]. Дослідники зазначають, що освітяни опинилися у складній ситуації, оскільки вони не лише переживають власні стресові стани, але й виконують функцію психологічної підтримки учнів, студентів та їхніх родин.

Значну увагу в сучасних наукових працях приділяють питанням психологічної стійкості (резилієнтності) як важливого ресурсу підтримання ментального здоров'я. Резилієнтність розглядається як здатність особистості адаптуватися до складних життєвих умов, долати стресові ситуації та зберігати психологічну рівновагу навіть у кризових обставинах. У дослідженнях українських науковців наголошується, що розвиток резилієнтності є одним із ключових напрямів психологічної підтримки населення в умовах війни [2].

Важливим аспектом збереження ментального здоров'я працівників освітніх організацій є формування ефективних копінг-стратегій, що допомагають людині долати стресові ситуації. Серед таких стратегій особливе значення мають соціальна підтримка, розвиток навичок емоційної саморегуляції, позитивне мислення та професійна солідарність. Як зазначають дослідники, наявність соціальної підтримки з боку колег та керівництва освітніх закладів значно знижує рівень емоційного виснаження педагогічних працівників [4].

У контексті сучасних досліджень також підкреслюється необхідність створення системної психологічної підтримки освітян. Зокрема, у наукових працях наголошується на важливості впровадження програм психологічної допомоги, спрямованих на розвиток навичок стресостійкості, формування психологічної культури самопомоги та підтримки професійної спільноти [1]. Такі програми можуть включати психологічні тренінги, консультативну підтримку, групи взаємодопомоги та освітні заходи щодо збереження ментального здоров'я.

Окремої уваги потребує гендерний аспект підтримання ментального здоров'я в умовах війни. Дослідження показують, що чоловіки і жінки по-різному реагують на стресові ситуації та використовують різні психологічні ресурси для їх подолання. Зокрема, жінки частіше звертаються до соціальної підтримки та емоційного обговорення проблем, тоді як чоловіки схильні до більш раціональних або поведінкових стратегій подолання труднощів [6]. Урахування цих особливостей є важливим для розроблення ефективних програм психологічної підтримки працівників освітніх організацій.

Отже, сучасні наукові дослідження підтверджують, що підтримання ментального здоров'я працівників освітніх організацій в умовах війни потребує комплексного підходу, який передбачає розвиток психологічних ресурсів особистості, зміцнення соціальної підтримки та створення сприятливого психологічного середовища у професійній діяльності. Формування психологічної стійкості, розвиток ефективних копінг-стратегій та врахування гендерних особливостей переживання стресу є важливими умовами забезпечення психологічного благополуччя освітян у сучасних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ігнатюк О.М. Психологічна підтримка педагогів в умовах воєнного стану. Вісник психології і педагогіки. 2023. 220 с.
2. Панок В.Г., Куліш Т.І. Захист і підтримка ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану: виклики і відповіді. Вісник НАПН України. 2024. 162 с.

3. Дев'ятко Н.В. Ментальне здоров'я освітян у контексті російсько-української війни. Проблеми сучасної психології. 2025. С. 18-26
4. Матвієнко О.В. Психологічне благополуччя педагогів та безпечне освітнє середовище в умовах війни. Педагогіка та психологія. 2025. С. 8-22.
5. Павлик Н.В. Дослідження стану психологічного здоров'я освітян у воєнний час. Психологія особистості. 2025. С. 12-24.
6. Карамушка Л.М. Психологія управління освітніми організаціями. Київ: Міленіум, 2015. 230 с.

УДК: 159.944.4:159.923.2:331.101.3

ЗАМОЩИН В.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ

Висвітлено психологічні чинники професійного вигорання працівників на підприємстві, зокрема вплив стресу, емоційного виснаження та низької мотивації. Наведено результати дослідження ТОВ «Нова Пошта», що показали високий рівень вигорання та психоемоційного навантаження, і обґрунтовано необхідність системної профілактики через психологічну підтримку та оптимізацію робочих умов.

Ключові слова: професійне вигорання, психоемоційний стан, стрес, мотивація, психологічна підтримка.

У сучасних умовах, особливо на тлі війни та підвищеного соціально-економічного стресу, працівники підприємств зазнають значного психоемоційного навантаження через високий темп роботи, постійні професійні вимоги та відповідальність за результати. Це збільшує ймовірність розвитку хронічного стресу та професійного вигорання, що шкодить психологічному здоров'ю, знижує ефективність роботи та погіршує соціально-психологічну атмосферу в команді.

Метою було дослідити психологічні чинники професійного вигорання працівників на підприємстві та визначити ефективні заходи його профілактики.

Професійне вигорання – це психоемоційний стан, що виникає через тривалий стрес на роботі, проявляється хронічною втомою, емоційним та фізичним виснаженням, деперсоналізацією та зниженням відчуття професійної ефективності [2; 3].

Вперше схожий стан описав у 1880 році американський невропатолог Дж. Бірд, назвавши його неврастенією [10]. У 1974 році американський психоаналітик Г. Фрейденбергер ввів термін «емоційне вигорання», підкресливши зв'язок стану з тривалим професійним стресом та інтенсивною взаємодією з людьми [5, с. 3].

К. Маслах виділила три ключові компоненти вигорання: емоційне виснаження, деперсоналізацію та зниження професійної ефективності [6, с. 77].

Причинами є перевантаження, надмірна відповідальність, монотонна робота, конфлікти, високі вимоги, низька підтримка з боку колег і керівництва, а також особистісні фактори – перфекціонізм, висока емпатія та психологічна вразливість [4, с. 433]. Вигорання формується поступово, спершу проявляється як легка втома та зниження інтересу до роботи, з часом симптоми стають стійкими, а на заключній стадії виникає повна соціальна ізоляція, емоційна байдужість та фізичні розлади [1].

Наслідки включають фізичне виснаження, порушення сну та імунітету, емоційну нестабільність, дратівливість, уникання контактів і зниження продуктивності [9, с. 114]. Для профілактики важливо зменшувати стрес, забезпечувати відпочинок, підтримку психолога, розвивати навички саморегуляції, підтримувати мотивацію та створювати здорове робоче середовище [7].

Емпіричне дослідження психологічних чинників професійного вигорання працівників ТОВ «Нова Пошта» було проведено серед 30 респондентів віком 20-35 років (20 чоловіків, 10 жінок) у березні 2026 року через Google Forms, що забезпечило добровільність, анонімність та достовірність відповідей. Для цього нами було використано п'ять методик:

1. За діагностикою професійного вигорання (МВІ) 63,3% працівників мали високий рівень емоційного виснаження, 60% – деперсоналізації, 63,3% – редукції професійних досягнень, середні рівні становили 20–26,7%, низькі – 13,3-16,7%, що свідчить про високий ризик професійного вигорання.

2. Шкала сприйнятого стресу PSS-10 показала високий рівень стресу у 63,3% респондентів, помірний – у 26,7%, низький – у 10%, що вказує на значне психоемоційне перевантаження колективу.

3. За методикою самооцінки психоемоційних станів високий рівень тривожності спостерігався у 63,3%, фрустрації у 53,3%, агресивності та ригідності по 56,7%, середні рівні коливалися 20–26,7%, низькі – 10-23,3%, що формує комплексний профіль психоемоційної вразливості.

4. Методика «Стабільність психічного здоров'я» показала стан пригнічення у 56,7%, помірний рівень – у 20%, процвітання психічного здоров'я – у 23,3%, демонструючи недостатній розвиток внутрішніх ресурсів та психічного благополуччя.

5. Мотиваційна сфера характеризувалася переважанням мотивів підтримки (63,3%) над мотивами розвитку (36,7%), із високими показниками життєзабезпечення та комфорту (23,3% та 20%), низькими показниками творчої активності, суспільної користі та загальної активності (6,7-16,7%), що свідчить про орієнтацію на задоволення базових потреб та стабільність, а не на самореалізацію та професійний розвиток.

Комплексний аналіз результатів показав, що персонал підприємства характеризується високим рівнем професійного вигорання, значним психоемоційним стресом, високою тривожністю, фрустрацією, агресивністю та ригідністю, пригніченим психічним станом та обмеженою мотивацією до розвитку. Це створює високий ризик зниження ефективності роботи, обмеження ініціативності та потребує системної профілактики, включаючи організаційні заходи щодо зниження стресу, підтримку психічного благополуччя та стимулювання професійного й особистісного розвитку.

Отже, професійне вигорання – це психоемоційний стан, що проявляється емоційним виснаженням, деперсоналізацією та зниженням професійної ефективності, у працівників України на підприємствах, зокрема в ТОВ «Нова Пошта», спостерігається високий рівень вигорання, значний стрес, пригнічений психічний стан та переважання мотивів підтримки над мотивами розвитку, що потребує системних заходів профілактики та підтримки психологічного благополуччя. Профілактика професійного вигорання передбачає психологічну підтримку, тренінги зі стрес-менеджменту, оптимізацію навантаження та розвиток мотивації й командної взаємодії, що підвищує психічну стійкість, задоволеність роботою та ефективність персоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асонов Д. Емоційне вигорання медичних працівників: моделі, фактори ризику та протективні фактори. *НейроNEWS: психоневрологія та нейропсихіатрія*. URL:<https://neuronews.com.ua/ua/archive/2021/10%20131%29/pages-28-33/emociyne-vigorannya-medichnih-pracivniki-v-modeli-faktori-riziku-ta-protektivni-faktori#gsc.tab=0> (дата звернення 05.03.2026)
2. Груба Є. Професійне вигорання: головні причини та способи боротьби. *HURMA*. URL:<https://hurma.work/blog/05-2021-profesijne-vygorannya-golovni-prychyny-ta-sposoby-borotby/> (дата звернення 05.03.2026)
3. Красницька О.В. Педагогічна майстерність викладача вищої військової школи. Київ: НУОУ. 2020. 528 с.
4. Кузнецов М.А., Ермоленко І.М. Особливості професійного вигорання працівників. Тенденції розвитку сучасної наукової: матеріали XXXI Міжнар. наук. конф. м. Ванкувер, Канада, 22-25 червн. 2021 р. Ванкувер. 2021. С. 431-436.
5. Олійник М. Дослідження синдрому вигорання. КІТ-орієнтована модель допомоги при емоційному вигоранні. Львів. 2021. 51 с.
6. Стельмах О. Чинники професійного вигорання особистості. *Молодь і ринок*. 2022. Вип. 5 (203). С. 76-

80. URL:<https://sci.lidubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11158/1/264639-Текст%20статті-609781-1-10-20220912.pdf> (дата звернення 05.03.2026)

7. Терлига О.В. Профілактика професійного вигорання соціальних працівників в територіальних центрах соціального обслуговування. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування. 2024. Т.1. №12. 14 с. <https://doi.org/10.31498/2617-2038.2024.12.320590> (дата звернення 05.03.2026)

8. Халанський В. Запал без вигорання: Як завершити цикл стресу, працювати до сподоби й жити щасливо. Харків: Віват. 2023. 496 с.

9. Якимчук О. Психологічні особливості професійного вигорання особистості. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія: Психологічні науки. 2021. Вип. 16 (61). С. 110-119. URL:[https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.16\(61\).10](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.16(61).10) (дата звернення 05.03.2026)

10. George Beard, M.D. (1837–1883): Neurologist. National Library of Medicine – National Institutes of Health. URL: <https://www.nlm.nih.gov/hmd/topics/diseases-of-mind/bio-george-beard.html> (дата звернення 05.03.2026)

УДК 159.944.4:37.011.3-051:331.101.3

ХОМЕНКО А.В., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ

Проаналізовано питання професійного вигорання освітян у зв'язку з організацією їхньої трудової діяльності. Здійснено аналіз ключових концепцій розуміння цього явища та його складових елементів. Встановлено, що інтенсивне емоційне та психічне навантаження, підвищена відповідальність та безперервна комунікація з оточуючими сприяють збільшенню ймовірності виникнення зазначеного стану. Підкреслено необхідність вивчення організаційних умов праці фахівців освітньої сфери та запровадження ефективних превентивних заходів проти професійного виснаження.

Ключові слова: професійне вигорання, педагоги, професійна діяльність, організаційні чинники, професійний стрес, емоційне виснаження.

У сучасному світі питання професійного вигорання працівників різних галузей стає дедалі актуальнішим. Особливу увагу варто приділити вивченню цього явища в освітній сфері, адже робота педагогів пов'язана з великою відповідальністю, значним емоційним навантаженням та безперервною взаємодією з людьми. Ці чинники створюють сприятливі умови для виникнення професійного стресу, який за тривалої дії може призвести до розвитку синдрому професійного вигорання [2].

Феномен професійного вигорання є темою активних досліджень у сучасній психологічній науці. Суттєвий внесок у вивчення цього явища зробили такі вчені, як К. Маслач, М. Лейтер, С. Джексон, В. Шауфелі, А.Баккер та інші зарубіжні дослідники. В українській психології питання професійного вигорання вивчали Л. Карамушка, Л. Орбан-Лембрик, І. Галецька та інші вітчизняні науковці.

У сучасній психології професійне вигорання визначається як комплексний психоемоційний стан, що формується внаслідок тривалого впливу стресових чинників, пов'язаних з трудовою діяльністю. Одним із загальноновизнаних підходів є концепція, розроблена К. Маслач та С. Джексон, яка виділяє три ключові елементи синдрому професійного вигорання: емоційне виснаження, деперсоналізацію та зниження особистих досягнень [5].

Емоційне вигорання виявляється у постійній втомі, втраті енергії та зниженні емоційної чутливості. Це стан психічного перевантаження, що є наслідком тривалого перебування у напружених умовах професійної діяльності. Деперсоналізація характеризується розвитком

відстороненого, байдужого або навіть цинічного ставлення до людей, з якими пов'язана робота. У освітній сфері це може проявлятися як зменшення співчуття та формальний підхід до учнів або колег. Знецінення власних здобутків виражається у падінні професійної самооцінки, відчутті неефективності своєї праці та втраті задоволення від неї [3].

Специфіка професійної діяльності педагогічних працівників обумовлює виникнення професійного стресу. Професія педагога передбачає безперервну міжособистісну комунікацію, потребу в самоконтролі емоцій, відповідальність за результати навчального та виховного процесу, а також вирішення непростих педагогічних завдань. За таких умов виникає значне психологічне та емоційне напруження, яке за тривалого впливу здатне призвести до поступового виснаження психічних резервів особистості.

Організаційне середовище та умови праці відіграють значну роль у розвитку професійного вигорання. До цих факторів належать особливості управління в установі, розподіл службових обов'язків, ступінь соціальної підтримки з боку адміністрації та колективу, а також можливості для професійного зростання. Дослідження свідчать, що несприятливі організаційні умови здатні істотно посилювати рівень робочого стресу та провокувати виникнення синдрому вигорання [1].

Дослідники виокремлюють ключові організаційні чинники, які можуть спричинити професійне вигорання у викладачів та вчителів. До них належать надмірне робоче навантаження, брак часу для виконання службових обов'язків, обмежені можливості для кар'єрного розвитку, недостатня підтримка з боку оточення та конфліктні ситуації в колективі. Також значущим аспектом є розбіжність між сподіваннями працівника щодо його трудової діяльності та фактичними умовами її здійснення. Якщо така невідповідність зберігається тривалий час, у людини може виникнути відчуття незадоволеності своєю роботою, що згодом веде до емоційного спустошення [4].

При цьому фахівці зазначають, що формування сприятливих умов у організації може суттєво зменшити ймовірність професійного вигорання. Позитивна атмосфера в колективі, допомога та розуміння з боку керівництва, можливості для професійного зростання та рівномірний розподіл робочих обов'язків сприяють підвищенню задоволення від роботи та підтриманню психологічного добробуту освітян.

Отже, аналіз наукових джерел показує, що професійне вигорання у педагогічних працівників є комплексним багатофакторним явищем, яке формується під впливом поєднання організаційних та особистісних чинників. Вивчення організаційних умов професійної діяльності педагогів є значущим напрямом психологічних досліджень, оскільки дозволяє ідентифікувати фактори ризику виникнення професійного вигорання та розробити дієві заходи з його профілактики. Створення сприятливих умов праці, підтримка професійного розвитку педагогів та формування позитивного психологічного мікроклімату в колективі сприяє зменшенню професійного стресу та збереженню психологічного добробуту педагогічних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карамушка Л.М., Снігур, Ю.С. Психологія вибору копінг-стратегії керівниками освітніх організацій. Монографія. 2024. 189 с.
2. Кресан О.Д. Загальне уявлення про стійкість особистості до стресу та її структура. 2025. С. 6–11.
3. Пахомов І.В. Профілактика професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти. 2024. 114 с..
4. Жабченко О. Організаційні чинники професійного вигорання державних службовців. 2024. 62 с.
5. Maslach, Christina, Leiter, Michael P. Burnout: The Cost of Caring. Cambridge: Malor Books, 2016. 220 p.

ДОРОШЕНКО К.І., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – ШЕВЧЕНКО А.М., канд. психол. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Розглянуто роль соціальних мереж у сучасному інформаційному просторі та їхній вплив на міжособистісну взаємодію, комунікацію та психоемоційний стан студентів. Проаналізовано як позитивні, так і негативні аспекти використання соціальних мереж у студентському середовищі. Визначено основні психологічні фактори, що впливають на формування психологічного благополуччя студентської молоді в умовах активного використання цифрових комунікацій.

Ключові слова: соціальні мережі, студентська молодь, психологічне благополуччя, організаційна психологія, цифрове середовище, міжособистісна комунікація.

У сучасному інформаційному суспільстві соціальні мережі стали важливим елементом комунікативного простору, що суттєво впливає на різні аспекти життєдіяльності людини. Особливо активно соціальні мережі використовує студентська молодь, для якої вони виступають не лише засобом комунікації, а й джерелом інформації, самовираження та соціальної взаємодії. У зв'язку з цим актуалізується проблема дослідження психологічного впливу соціальних мереж на психоемоційний стан студентів та їхнє психологічне благополуччя.

Психологічне благополуччя розглядається як інтегральна характеристика психічного стану особистості, що відображає рівень задоволеності життям, позитивне ставлення до себе, відчуття особистісного розвитку та гармонійні міжособистісні відносини [1, с. 164]. У студентському віці формування психологічного благополуччя має особливе значення, оскільки цей період характеризується активним становленням особистості, професійним самовизначенням та розвитком соціальних зв'язків.

Соціальні мережі створюють нові можливості для комунікації та обміну інформацією. Вони дозволяють студентам підтримувати контакти з друзями, брати участь у навчальних спільнотах, обмінюватися досвідом та отримувати доступ до освітніх ресурсів. У цьому контексті соціальні мережі можуть виступати важливим ресурсом соціальної підтримки, що позитивно впливає на психологічний стан студентів [2, с. 118].

Водночас надмірне використання соціальних мереж може мати і негативні наслідки. Дослідження свідчать, що тривале перебування у цифровому середовищі може спричинити підвищений рівень тривожності, емоційне виснаження та зниження рівня задоволеності життям. Особливо це стосується ситуацій, коли соціальні мережі використовуються для порівняння себе з іншими або стають джерелом негативних коментарів і критики [3, с. 93].

Одним із важливих організаційно-психологічних аспектів впливу соціальних мереж є зміна характеру міжособистісної комунікації серед студентської молоді. Онлайн-комунікація має свої особливості, які відрізняються від традиційного безпосереднього спілкування. Зокрема, вона характеризується більшою швидкістю обміну інформацією, можливістю анонімності та використанням різних форм візуального контенту. Такі особливості можуть впливати на формування соціальних навичок та міжособистісних відносин [4, с. 207].

У контексті освітнього середовища соціальні мережі можуть використовуватися як інструмент організації навчальної взаємодії. Викладачі та студенти активно використовують різні онлайн-платформи для обміну навчальними матеріалами, обговорення навчальних завдань та організації спільних проєктів. Така форма взаємодії сприяє підвищенню доступності освітніх ресурсів та активізації навчальної діяльності студентів.

Водночас важливо враховувати психологічні ризики, пов'язані з використанням соціальних мереж у студентському середовищі. До таких ризиків належать формування залежності від соціальних мереж, зниження рівня концентрації уваги, порушення режиму сну та підвищення рівня інформаційного навантаження. У довгостроковій перспективі це може негативно впливати на психологічне благополуччя студентів.

Важливим чинником збереження психологічного благополуччя студентської молоді є розвиток навичок медіаграмотності. Медіаграмотність передбачає здатність критично оцінювати інформацію, усвідомлено використовувати цифрові ресурси та контролювати час, проведений у соціальних мережах. Формування таких навичок сприяє більш відповідальному та безпечному використанню цифрових технологій [5, с. 74].

Не менш важливим є формування психологічної культури використання соціальних мереж. Психологічна культура передбачає усвідомлення впливу цифрового середовища на психічний стан людини, розвиток емоційної саморегуляції та здатність підтримувати баланс між онлайн- та офлайн-комунікацією.

У сучасних умовах освітні організації можуть відігравати важливу роль у формуванні відповідального ставлення студентів до використання соціальних мереж. Проведення тренінгів з медіаграмотності, психологічної стійкості та ефективної комунікації може сприяти підвищенню рівня психологічного благополуччя студентської молоді.

Таким чином, соціальні мережі мають значний вплив на психологічне благополуччя студентської молоді. Їх використання може як сприяти розвитку соціальних зв'язків та доступу до інформації, так і створювати певні психологічні ризики. Тому важливим завданням сучасної психологічної науки є дослідження механізмів впливу соціальних мереж на психоемоційний стан студентів та розроблення рекомендацій щодо їх безпечного використання.

Отже, соціальні мережі є важливим компонентом сучасного інформаційного середовища, що суттєво впливає на психологічне благополуччя студентської молоді. Вони створюють нові можливості для комунікації, навчання та соціальної взаємодії, проте водночас можуть спричиняти певні психологічні ризики. Важливими умовами підтримання психологічного благополуччя студентів є розвиток медіаграмотності, формування психологічної культури використання цифрових технологій та створення сприятливого освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ: Академвидав, 2018. 256 с.
2. Ковальчук В.І. Психологія студентського віку: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 304 с.
3. Тигаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ: Либідь, 2020. 376 с.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: підручник. Київ: Академвидав, 2017. 448 с.
5. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки: монографія. Київ: Академвидав, 2019. 280 с.
6. Москалець В.П. Психологія особистості: навчальний посібник. Київ: Ліра-К, 2020. 312 с.

УДК 159.9:331.101.3:004

ГАВРИЛЮК Н.Ю., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ДО ДИСТАНЦІЙНОЇ (ЗМІШАНОЇ) РОБОТИ

Анотація. здійснено теоретичний аналіз психологічної адаптації персоналу до дистанційної та змішаної форм організації праці. Розглянуто основні психологічні чинники адаптації працівників до нових умов професійної діяльності, пов'язаних із використанням цифрових технологій та трансформацією традиційних моделей організації праці. Проаналізовано роль організаційної підтримки, саморегуляції, професійної мотивації

та психологічного благополуччя у процесі адаптації працівників до дистанційної роботи.

Ключові слова: психологічна адаптація, дистанційна робота, змішана робота, персонал, психологічне благополуччя, організаційна психологія.

Сучасний розвиток суспільства характеризується активним впровадженням цифрових технологій у різні сфери професійної діяльності. Одним із результатів таких змін стало поширення дистанційних та змішаних форм організації праці. Ці процеси особливо активізувалися у період пандемії COVID-19, а також в умовах соціальних трансформацій, що відбуваються у багатьох країнах світу. Перехід до дистанційної роботи суттєво змінив характер професійної діяльності, способи взаємодії між працівниками та умови виконання професійних завдань.

У зв'язку з цим актуалізується проблема психологічної адаптації персоналу до нових умов професійної діяльності. Психологічна адаптація розглядається як процес активного пристосування особистості до змін у професійному середовищі, що супроводжується перебудовою поведінки, формуванням нових способів діяльності та розвитком необхідних психологічних ресурсів [1, с. 142].

Дистанційна робота передбачає виконання професійних обов'язків поза межами традиційного робочого місця із використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Змішаний формат роботи поєднує елементи дистанційної та офлайн діяльності, що потребує від працівників високого рівня гнучкості, самостійності та відповідальності.

У процесі переходу до дистанційної роботи працівники можуть стикатися з низкою психологічних труднощів. До них належать порушення звичного режиму діяльності, труднощі у плануванні робочого часу, зниження рівня соціальної взаємодії з колегами та відчуття ізоляції [2, с. 215]. Такі фактори можуть негативно впливати на психологічний стан працівників, спричиняти підвищений рівень стресу та зниження ефективності професійної діяльності.

Одним із важливих чинників успішної адаптації до дистанційної роботи є розвиток навичок саморегуляції діяльності. Саморегуляція дозволяє працівнику ефективно планувати свою діяльність, контролювати виконання професійних завдань та підтримувати необхідний рівень продуктивності [3, с. 96]. У дистанційних умовах працівники часто мають більшу автономію у виконанні професійних обов'язків, що потребує високого рівня самоорганізації.

Важливу роль у процесі адаптації відіграє також мотивація професійної діяльності. Внутрішня мотивація сприяє підвищенню рівня залученості працівників до виконання професійних завдань, стимулює їх до активної діяльності та сприяє подоланню труднощів, пов'язаних із новими умовами роботи.

Не менш важливим чинником адаптації є організаційна підтримка з боку керівництва та колег. Підтримка може проявлятися у наданні необхідних ресурсів для роботи, забезпеченні ефективної комунікації між членами колективу, створенні можливостей для професійного розвитку та підвищення кваліфікації [4, с. 121].

Важливим аспектом психологічної адаптації до дистанційної роботи є підтримання психологічного благополуччя працівників. Дослідження свідчать, що рівень психологічного благополуччя значною мірою залежить від балансу між професійним та особистим життям, можливості ефективно організувати робочий час та підтримувати соціальні контакти [5, с. 74].

Особливого значення набуває проблема меж між роботою та особистим життям. У дистанційному форматі ці межі часто стають менш чіткими, що може призводити до перевантаження, емоційного виснаження та зниження задоволеності професійною діяльністю.

Змішана форма роботи має низку переваг порівняно з повністю дистанційною

діяльністю. Вона дозволяє поєднувати переваги онлайн-роботи (гнучкість, економію часу на дорогу, автономність) із можливістю безпосередньої взаємодії з колегами та керівництвом. Такий формат сприяє підтриманню соціальних контактів у колективі та формуванню позитивного психологічного клімату.

Важливу роль у процесі адаптації відіграє розвиток цифрової компетентності працівників. Уміння ефективно використовувати сучасні інформаційні технології сприяє підвищенню продуктивності праці та зменшенню психологічного напруження, пов'язаного з використанням нових технічних засобів.

Крім того, важливим фактором психологічної адаптації є формування нових моделей професійної взаємодії. У дистанційних умовах значна частина комунікації відбувається за допомогою цифрових платформ, що потребує розвитку навичок онлайн-комунікації, вміння чітко формулювати думки та ефективно співпрацювати у віртуальних командах [6, с. 158].

Таким чином, психологічна адаптація персоналу до дистанційної та змішаної роботи є складним процесом, що охоплює зміну моделей професійної діяльності, розвиток нових навичок та формування психологічних ресурсів, необхідних для ефективної роботи у нових умовах.

Отже, дистанційна та змішана форми організації праці створюють нові умови професійної діяльності, що потребують від працівників високого рівня психологічної адаптації. Успішність цього процесу залежить від розвитку саморегуляції діяльності, мотивації до професійної діяльності, рівня організаційної підтримки та сформованості цифрових компетентностей. Важливим завданням сучасних організацій є створення умов, що сприяють психологічному благополуччю працівників та ефективній адаптації до нових форм організації праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Максименко С.Д. Загальна психологія: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2018. 272 с.
2. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: підручник: у 2 кн. Київ: Академвидав, 2017. Кн. 1. 448 с.
3. Савчин М.В. Психологія особистості: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2019. 296 с.
4. Карамушка Л.М. Психологія управління організаціями: навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2018. 344 с.
5. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2020. 372 с.
6. Карамушка Л.М., Креденцер О.В. Психологія організаційного розвитку: монографія. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2017. 224 с.

УДК: 159.9:005.32

СТРАТУ Є.А., МОРОЗОВ Є.С., здобувачі вищої освіти
Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.,** канд. психол. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

РОЗВИТОК ЗГУРТОВАНІСТІ ТРУДОВОГО КОЛЕКТИВУ ЗАСОБАМИ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ

Проаналізовано питання розвитку згуртованості трудового колективу як важливого психологічного ресурсу підвищення ефективності професійної діяльності працівників організації. Особливу увагу приділено тренінговим технологіям як ефективному інструменту розвитку згуртованості працівників, формування комунікативної компетентності, довіри та командної взаємодії.

Ключові слова: згуртованість трудового колективу, групова згуртованість, тренінгові технології, ефективність праці, організаційна психологія, соціально-психологічний клімат.

У сучасних умовах розвитку організацій значної актуальності набуває проблема підвищення ефективності професійної діяльності працівників. Одним із важливих

психологічних чинників результативності праці є рівень згуртованості трудового колективу, що забезпечує узгодженість дій працівників, сприяє формуванню сприятливого соціально-психологічного клімату та підвищує ефективність міжособистісної взаємодії у професійній діяльності.

Проблематика згуртованості колективу активно досліджується у вітчизняній психологічній науці. Зокрема, у працях Л. Карамушки зазначається, що ефективність функціонування організації значною мірою залежить від характеру взаємин між її членами, рівня довіри та готовності працівників до співпраці [3]. Згуртованість колективу розглядається як інтегративна характеристика групи, що відображає ступінь єдності її членів, спільність цілей, цінностей та норм поведінки.

На думку С. Максименка, міжособистісна взаємодія у колективі є важливим чинником розвитку особистості та ефективності спільної діяльності. У згуртованому колективі формується атмосфера підтримки, взаємної відповідальності та довіри, що сприяє підвищенню мотивації працівників та їхньої професійної активності [5].

Важливим аспектом формування згуртованості трудового колективу є створення сприятливого соціально-психологічного клімату. Як зазначає Н. Гришина, позитивний психологічний клімат у групі сприяє ефективній комунікації, зниженню конфліктності та підвищенню задоволеності професійною діяльністю [2]. У таких умовах працівники більш активно взаємодіють між собою, що позитивно впливає на результати спільної діяльності.

Одним із ефективних засобів розвитку згуртованості трудового колективу є використання тренінгових технологій. Тренінг у психологічній практиці розглядається як спеціально організована форма групової роботи, спрямована на розвиток особистісних і професійних якостей учасників, удосконалення комунікативних умінь та формування навичок ефективної взаємодії [1].

Тренінгові технології дозволяють створити безпечний простір для відкритого спілкування, обміну досвідом та формування нових моделей поведінки у професійній діяльності. У процесі тренінгової роботи використовуються різноманітні інтерактивні методи: групові дискусії, рольові ігри, вправи на розвиток довіри, командні завдання, аналіз ситуацій та рефлексивні вправи.

Особливе значення для розвитку згуртованості трудового колективу мають тренінги командоутворення, спрямовані на формування взаєморозуміння між працівниками, розвиток довіри та готовності до співпраці. Як зазначає Т. Титаренко, групова взаємодія у процесі тренінгу сприяє усвідомленню учасниками власної ролі у колективі, розвитку емпатії та підвищенню відповідальності за результати спільної діяльності [6].

Проведення психологічних тренінгів сприяє також розвитку комунікативної компетентності працівників, що є важливою передумовою ефективної взаємодії у колективі. Розвинені комунікативні навички допомагають працівникам конструктивно вирішувати конфлікти, ефективно обмінюватися інформацією та координувати спільні дії [4].

Досвід використання тренінгових технологій у діяльності організацій свідчить про їхню високу ефективність у формуванні згуртованості колективу. Участь працівників у тренінгах сприяє покращенню взаєморозуміння між членами групи, формуванню атмосфери довіри та підтримки, що позитивно впливає на продуктивність праці та загальну ефективність діяльності організації.

Отже, розвиток згуртованості трудового колективу є важливим психологічним ресурсом підвищення ефективності професійної діяльності працівників. Використання тренінгових технологій дозволяє цілеспрямовано формувати позитивні міжособистісні взаємини, розвивати комунікативні навички та підвищувати рівень довіри між членами колективу.

Таким чином, впровадження тренінгових програм у систему управління персоналом організації є ефективним засобом розвитку згуртованості трудового колективу та оптимізації соціально-психологічного клімату. Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення комплексних програм психологічного тренінгу, спрямованих на розвиток командної взаємодії та підвищення ефективності професійної діяльності працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарчук О.І. Соціально-психологічний тренінг розвитку професійної компетентності керівників. Київ: Науковий світ, 2006. 256 с.
2. Гришина Н.В. Психологія конфлікту. Київ: Либідь, 2012. 336 с.
3. Карамушка Л.М. Психологія управління. Київ: Міленіум, 2003. 344 с.
4. Москаленко В.В. Соціальна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 688 с.
5. Максименко С.Д. Загальна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 272 с.
6. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості. Київ: Каравела, 2013. 372 с.

УДК 159.922.1:331.101.3

ЩЕРБИНА А.Ю., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **ШЕВЧЕНКО А.М.**, канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА ОРГАНІЗАЦІЙНУ ПОВЕДІНКУ ПЕРСОНАЛУ

Висвітлено результати дослідження впливу гендерних стереотипів на організаційну поведінку персоналу. Проаналізовано рівень підтримки гендерно стереотипних установок та особливості самосприйняття респондентів за маскулінними й фемінними характеристиками. Встановлено, що переважна частина опитаних демонструє критичне ставлення до традиційних гендерних уявлень і водночас поєднує виражені інструментальні та експресивні риси.

Ключові слова: гендерні стереотипи, організаційна поведінка, персонал, гендерні установки, статево-рольові характеристики.

Проблема впливу гендерних стереотипів на організаційну поведінку персоналу залишається актуальною в умовах сучасних трансформацій ринку праці та зростання уваги до питань рівності, недискримінації й гендерно чутливого управління. Попри формальне закріплення принципів рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, у професійному середовищі досі зберігаються упереджені уявлення щодо «типово чоловічих» і «типово жіночих» ролей, стилів поведінки, лідерських якостей та професійної придатності [1; 2; 5; 8]. Такі установки можуть впливати на міжособистісну взаємодію, оцінювання компетентності працівників, розподіл завдань, просування по службі та загальний психологічний клімат в організації [4; 7].

Метою дослідження було виявити особливості гендерних установок і статево-рольових характеристик респондентів, а також окреслити можливий вплив цих чинників на організаційну поведінку персоналу. Емпіричне дослідження проводилося на вибірці з 26 респондентів. Серед опитаних 69,2% становили жінки та 30,8% – чоловіки. Найбільшу частку вибірки склали респонденти віком 16–18 років (46,2%) та 19–22 роки (42,3%). У дослідженні було використано комплекс психодіагностичних методик, зокрема опитувальник гендерних установок та статево-рольовий опитувальник С. Бем (BSRI), що дало змогу простежити як зміст гендерних переконань, так і особливості самосприйняття особистісних якостей.

Результати опитувальника гендерних установок свідчать про те, що переважна більшість респондентів не підтримує виражено дискримінаційні та традиціоналістські

твердження. Зокрема, 76,9% опитаних повністю не погодилися з твердженням, що народження хлопчика важливіше за народження дівчинки; 65,4% повністю не погодилися з твердженням, що дбати про дітей – це суто жіноча відповідальність; 80,8% повністю не погодилися з думкою, що хлопчики кращі в математиці та науці, ніж дівчата; 84,6% повністю не погодилися з твердженням, що чоловіки досягають вищого рівня грамотності, ніж жінки; 76,9% повністю не погодилися з тим, що чоловіки є компетентнішими власниками майна та землі, ніж жінки. Такі результати свідчать про загальну тенденцію до відхилення респондентами жорстких гендерних стереотипів у сфері освіти, сімейних ролей та соціального статусу.

За окремими твердженнями виявлено більш суперечливі або амбівалентні уявлення. Наприклад, щодо твердження про меншу здатність дівчат витримувати фізичні навантаження у контактних видах спорту відповіді розподілилися майже порівну між незгодою та частковою/повною згодою. Це може свідчити про збереження окремих стереотипних уявлень у сфері фізичних можливостей і тілесної витривалості. Подібна неоднозначність спостерігається і в питаннях, пов'язаних із сексуалізованою поведінкою чоловіків у ситуації влади, що, ймовірно, відображає не лише гендерні стереотипи, а й сприйняття респондентами реальних соціальних ризиків та асиметрій влади.

Результати статеворольового опитувальника С. Бем засвідчили, що у самосприйнятті респондентів поєднуються як інструментальні, так і експресивні характеристики. Найбільш вираженими виявилися такі риси, як надійність, аналітичність, дружність, сердечність, тактовність, адаптивність, наявність власної позиції, ніжність, чутливість до потреб інших та здатність утішати. Зокрема, 65,4% респондентів оцінили себе як «дуже часто» або «завжди» надійних, 69,2% – як аналітичних, 76,9% – як дружніх, 73,1% – як адаптивних, 73,1% – як таких, що мають власну позицію. Водночас значна частина опитаних рідко або дуже рідко характеризувала себе як агресивних, зарозумілих, домінуючих, інфантильних чи традиційних. Наприклад, 69,2% респондентів віднесли себе до категорії тих, кому агресивність властива рідко або зовсім не властива, а 73,1% – рідко або зовсім не вважають себе традиційними.

Отримані результати дають підстави припустити, що в досліджуваній вибірці переважає відносно гнучка система гендерних уявлень, у межах якої поєднуються риси, що традиційно описувалися як «маскулінні» та «фемінні». Такий профіль є значущим для організаційної поведінки, оскільки він може бути пов'язаний із вищою адаптивністю, кращою комунікативною взаємодією, зниженням рівня міжособистісної напруги та більшою готовністю до конструктивної співпраці. Одночасно наявність окремих амбівалентних відповідей щодо фізичних можливостей, сексуалізованої поведінки та окремих рольових очікувань вказує на те, що гендерні стереотипи не зникають повністю, а зберігаються в латентній або пом'якшеній формі.

Результати дослідження дозволяють стверджувати, що гендерні стереотипи залишаються важливим чинником, який може впливати на організаційну поведінку персоналу, однак у досліджуваній групі простежується тенденція до критичного переосмислення традиційних гендерних норм. Практичне значення таких результатів полягає в доцільності подальшого впровадження гендерно чутливих підходів у професійному середовищі, а також розроблення профілактичних і тренінгових програм, спрямованих на зменшення деструктивного впливу стереотипів на міжособистісну взаємодію, лідерство та прийняття організаційних рішень [4; 7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богдан Ж.М., Мовчан Я.В. Гендерна психологія: навчально-методичний посібник. Харків, 2021.
2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 №

2866-IV (зі змінами).

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями: наказ Міністерства соціальної політики України від 09.08.2021 № 448.

4. Чубіна Т.Д., Дмитренко М.Й. Організаційна психологія: навчальний посібник. Черкаси: ЧПБ, 2024.

5. Heilman M.E. Gender stereotypes and workplace bias. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*. 2024.

6. Kray L.J., Mishra S., Townsend C.H., Kennedy J.A. Psychological drivers of gender disparities in leadership paths. *Trends in Cognitive Sciences*. 2025.

7. Robbins S.P., Judge T.A. *Organizational Behavior*. 19th ed. Harlow: Pearson, 2022.

8. Tremmel M., Wahl I. Gender stereotypes in leadership: Analyzing the content and evaluation of stereotypes about typical, male, and female leaders. *Frontiers in Psychology*. 2023.

ЗМІСТ

Безуглов І.Є., Пахомова А.О. Кримінально-правові аспекти боротьби з тероризмом у західних країнах.....	3
Герасименко М.Д., Єфремова І.І. Право приватної власності.....	5
Говорова А.О., Терещук М.М. Правове регулювання діяльності урядів далекосхідних країн.....	7
Горобінська Є.С., Аргат Я.П. Фірми-одноденки як інструмент тіньової економіки: механізми функціонування та методи ідентифікації.....	8
Говорова А.О., Єфремова І.І. Правочини в цивільному праві.....	11
Гулько Я.О., Єфремова І.І. Фізична особа як учасник цивільних правовідносин.....	13
Гулько Я.О., Терещук М.М. Конституційний захист свободи слова: порівняльний аналіз США та Німеччини.....	14
Гулько Я.О., Сокиринська О.А. Історія створення та правовий статус Панамського каналу.....	15
Ігнатенко І.А., Мельник В.О. Сертифікація аграрної продукції як інструмент забезпечення якості та безпечності харчових продуктів.....	17
Качаненко Л.В., Аргат Я.П. Корпоратизація державних та комунальних підприємств: нова модель управління публічним сектором.....	19
Квашук О.Д., Аргат Я.П. Господарювання в умовах воєнного стану та відновлення.....	20
Коломієць В.В., Єфремова І.І. Поняття речей у цивільному праві України.....	22
Кривенда Д.В., Пахомова А.О. Правове регулювання штучного інтелекту: міжнародні підходи та перспективи для України.....	24
Кузьомко Т.Р., Єфремова І.І. Фіктивні та удавані правочини: поняття та правові наслідки.....	25
Кузьомко Т.Р., Сокиринська О.А. Югославія: шляхи вирішення конфлікту та його наслідки.....	27
Кузьомко Т.Р., Терещук М.М. Конституційні моделі державної влади в країнах Океанії.....	31
Левченко М.С., Єфремова І.І. Особливості набуття права власності.....	32
Левченко М.С., Терещук М.М. Конституційно-правовий статус глав держав у країнах Латинської Америки.....	33
Литвин А.Л., Сокиринська О.А. Проблеми використання заморожених активів для відбудови України.....	35
Ліченко В.В., Аргат Я.П. Псевдопідприємницька діяльність як форма шахрайства.....	37
Лук'яненко Л.О., Макаруч В.В. Сучасні правові аспекти діяльності прокуратури в Україні.....	38
Мазуренко Я.О., Пахомова А.О. Правове регулювання сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні.....	40
Міщенко Я.О., Ломакіна І.Ю. Регулювання діяльності фермерських господарств в умовах воєнного стану в Україні: сучасні виклики та законодавчі рішення.....	42
Пузир В.О., Аргат Я.П. Правове регулювання діяльності ФОП в Україні: проблеми і перспективи.....	43
Решетнік А.В., Аргат Я.П. Антимонопольне регулювання господарської діяльності.....	45
Салій О.І., Мельник В.О. Правове регулювання використання земель сільськогосподарського призначення.....	46
Салій О.І., Ломакіна І.Ю. Особливості реалізації права на безоплатну приватизацію земельних ділянок.....	48
Смуток Д.Є., Мельник В.О. Правове регулювання договору оренди землі в аграрній сфері.....	49
Кириченко В.В., Ковальчук І.В. Податкові аспекти режиму експорту сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану.....	51
Чорноус П.С., Єфремова І.І. Речові права на об'єкти нерухомості.....	52
Паламарчук К.О., Линник Т.В. Військовий стандарт України та стандарти НАТО.....	54

Богданевич Д.І., Пахомова А.О. Захист персональних даних у цифрову епоху: правові виклики для України.....	55
Кириченко В.В., Мельник В.О. Договори в аграрному праві: поняття, види та особливості.....	58
Кириченко В.В., Сімакова С.І. Дотримання стандартів Ради Європи щодо умов тримання засуджених в Україні.....	59
Кириченко В.В., Сокиринська О.А. Перспективи розвитку криміналістики.....	60
Кириченко В.В., Ломакіна І.Ю. Роль фермерських господарств у розвитку аграрного сектору України.....	62
Катаєв Я.Д., Пахомова А.О. Співвідношення національного та міжнародного захисту цивільних прав.....	63
Гроза В.С., Пахомова А.О. Особливості інноваційної політики в аграрній сфері України.....	65
Качаненко Л.В., Сімакова С.І. Допустимість доказів отриманих із порушенням прав людини у кримінальному провадженні.....	67
Константинович Є.О., Пахомова А.О. Юридичне визначення екоциду в міжнародному кримінальному праві: український кейс як прецедент.....	68
Кириченко В.В., Сімакова С.І. Дотримання стандартів Ради Європи щодо умов тримання засуджених в Україні.....	69
Пузир В.О., Сімакова С.І. Процесуальні гарантії захисту прав неповнолітніх осіб під час проведення досудового розслідування.....	70
Терлецький О.Ю., Макарчук В.В. Сучасні правові аспекти національної безпеки.....	72
Чередніченко К.А., Пахомова А.О. Міжнародний досвід оподаткування агробізнесу.....	73
Чередніченко К.А., Звонарьов О.Ю. Вплив практики Європейського суду з прав людини на розвиток кримінального права України.....	75
Юрківська С.Л., Аргат Я.П. Правові аспекти ведення малого бізнесу в умовах воєнного стану.....	78
Дергалюк В.М., Мельник В.О. Адаптація міжнародного досвіду державної підтримки агробізнесу в Україні в умовах воєнного стану.....	80
Кириченко В.В., Малишко І.В. Особливості державного фінансового контролю у сфері оборонних закупівель в умовах воєнного стану.....	81
Волинець А.А., Цвид-Гром О.П. Проблеми юридичної сили електронних документів та роль кваліфікованого електронного підпису.....	83
Гончар К.А., Ордіна Л.Л. Філософія поезії Ліни Костенко.....	85
Зайва О.І., Цвид-Гром О.П. Біля витоків слова: «Епос про Гільгамеша» як перший маніфест людської свідомості.....	87
Ковальчук Є.В., Цвид-Гром О.П. Пуризм як напрям у мовознавстві про чистоту мов.....	88
Мартиненко О.Є., Михайленко О.О. Typological challenges of slavic-turkic language translation: ukrainian and turkish in focus.....	90
Новацький Ю.М., Дем'яненко О.О. Проблематика любові у романі Джона Гріна «Провина зірок» (<i>“The Fault in Our Stars” by John Green</i>).....	92
Пасічнюк М.В., Дем'яненко О.О. Семантико-екзистенціалістський аналіз твору Дж. Гріна «Провина зірок» у зіставленні з «Логотерапією» В. Франкла.....	95
Сойчук С.Я., Біліченко А.М. Штучний інтелект і перекладацька діяльність: можливості та обмеження заміни людини.....	96
Стадник В.І., Марчук В.В. Agroecological adaptation to regional climate shifts in ukraine: the role of modern equipment and technologies in land protection.....	98
Стадник А.П., Цвид-Гром О.П. Deepfakes у цифрових документах: нові виклики для ідентифікації особи.....	99
Приймак А.П., Береговенко Н.С. Специфіка перекладу роману Колін Гувер «It Ends With Us» з англійської на українську мову.....	101
Пасічнюк М.В., Береговенко Н.С. Специфіка перекладу гумору та іронії в пілотній серії аудіовізуального твору (на матеріалі серіалу «Гра престолів»).....	103
Мартиненко О.Є., Береговенко Н.С. Agglutinative and fusional languages: a cognitive perspective.....	105

Степенко Д.І., Біліченко А.М. Проблеми адекватності та еквівалентності в перекладі офіційно-ділових текстів з англійської мови.....	108
Ткачук Н.В., Скуловатова О.В. Креативність персоналу як складова інноваційного потенціалу організації.....	110
Юхименко І.Є., Цвид-Гром О.П. Національно-мовні особливості слів-звертань у європейських народів.....	111
Возненко І.А., Михайленко О.А. Стилiстичні особливості перекладу фразеологізмів (на матеріалі роману О. Вайлда «Портрет Доріана Грея»).....	113
В'юнник Д.В., Резнік В.Г. Відтворення українських зменшувально-пестливих форм іменників і прикметників німецькою мовою (на прикладі поезії Лесі Українки).....	115
Іщенко В.С., Михайленко О.О. Специфіка перекладу детективної літератури як жанрово зумовленого типу тексту.....	116
Карнах Я.В., Резнік В.Г. Стратегії та мовні засоби вираження ввічливості в академічній комунікації німецькою мовою.....	118
Мурга М.С., Марчук В.В. Nutritional Impact of Elevated CO2 Levels: Biological Dilution Effect.....	119
Сердюк Є.В., Столбецька С.Б. Особливості перекладу термінів родів військ у французькій та українській мовах.....	120
Счастлива Д.М., Чернищук Ю.І. Перекладацькі трансформації у художньому тексті.....	122
Степенко Д.І., Береговенко Н.С. Проблема передачі гумору з англійської мови при перекладі аудіовізуального твору (на матеріалі фільму "Енола Холмс").....	124
Якимець Є.Я., Тимчук І.М. Функціонально-семантичні особливості евфемізмів у професійному мовленні психолога.....	126
Угарова А.К., Чернищук Ю.І. Термінографічні та лексикографічні аспекти дослідження фахової термінології.....	128
Царенко А.І., Чернищук Ю.І. Скорочення в сучасній англійській мові: способи творення та особливості функціонування.....	130
Степанцова К.О., Ігнатенко В.Д. Штучний інтелект і юридичний переклад.....	132
Пасічник М.В., Ігнатенко В.Д. Символіка образів у казці-притчі «Маленький принц»: літературознавчий і перекладознавчий аспекти.....	134
Кутова А.І., Ігнатенко В.Д. Передача емоційності у творі Антуана Де Сент-Екзюпері „Маленький принц“ та її відтворення в українському перекладі.....	135
Амірова Н.Р., Бараннікова Є.В., Хомчук О.П. Розвиток лідерства в організації.....	137
Артамонова М.Ю., Хомчук О.П. Психологічна зрілість як предиктор професійного успіху.....	138
Гичкевич О.І., Скуловатова О.В. Оптимізм як чинник психологічної стійкості персоналу організації (на прикладі закладу дошкільної освіти).....	140
Стойко В.В., Кобець Т.В., Хомчук О.П. Гендерні особливості професійного вигорання та копінг-стратегій медичних працівників.....	142
Поляковська К.А., Єршевський Н.А., Хомчук О.П. Комунікативна компетентність персоналу у процесі кар'єрного зростання.....	144
Савченко С.М., Марчук Д.Д., Ненгуш А.В., Хомчук О.П. Психологічні особливості самоефективності персоналу з різним досвідом і умовами діяльності.....	145
Скаковська Д.О., Алексєєва О.І. Ефективність психологічних методів підтримки командної взаємодії в умовах повітряних тривог.....	147
Хоменко Є.О., Хомчук О.П. Особливості прояву професійного вигорання у працівників, які працюють за гнучким графіком.....	150
Шарасенко І.Р., Хомчук О.П. Дослідження емоційного інтелекту як чинника ефективності діяльності працівників.....	152
Щербак Я.В., Алексєєва О.І. Професійне вигорання працівників закладу дошкільної освіти: організаційно-психологічний аспект.....	153
Черняк О., Алексєєва О.І. Життєстійкість працівників як чинник професійної ефективності в	

організаційних колективах.....	155
Китаєв В., Алексєєва О.І. Роль Soft Skills у формуванні конкурентоспроможності працівників сучасних організацій.....	157
Скаковська Д.О., Алексєєва О.І. Ефективність психологічних методів підтримки командної взаємодії учнів в умовах повітряних тривог.....	159
Коновалова Ю.С., Алексєєва О.І. Невербальна комунікація як складник комунікативної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти.....	162
Червінець А.Р., Шевченко А.М. Психологічні особливості емоційного інтелекту і лідерських здібностей у здобувачів вищої освіти.....	164
Якимець Л., Шевченко А.М. Психологічне благополуччя студентської молоді в умовах соціальної та освітньої нестабільності.....	166
Руденко Н.С., Шевченко А.М. Емоційний інтелект як чинник професійної ефективності.....	168
Лебедєва А.Є., Шевченко А.М. Емоційна компетентність як фактор психологічної стійкості студентської молоді.....	169
Берега К., Шевченко А.М. Психологічні механізми формування магічної віри та міфологічного світогляду: від архаїки до сучасних культур.....	171
Савченко А.О., Шевченко А.М. Дистанційне навчання як чинник формування академічної мотивації студентів.....	173
Яремчук А.М., Шевченко А.М. Адаптація персоналу до дистанційної та змішаної форми діяльності.....	176
Котиніна А.О., Капелістий В.Р., Петренко О.М. Розвиток мотивації досягнення в організаційному та освітньому середовищі: психологічні механізми управління.....	177
Рокицький В.В., Харченко С.І. Психологічні детермінанти прокрастинації у трудовій діяльності.....	180
Домницький Р.А., Черненко М.В., Шевченко А.М. Психологічне благополуччя особистості як чинник ефективності навчальної та професійної діяльності.....	181
Єременко В.А., Скуловатова О.В. Розвиток професійної ідентичності організаційного психолога.....	183
Гармазонава К.М., Соловійов В.С., Дорошенко І.В. Організаційна культура як чинник суб'єктивного благополуччя та ефективного управління конфліктами в освітньому середовищі.....	185
Бойко Р.І., Пустовіт С.М., Алексєєва О.І. Психологічні ресурси підтримання ментального здоров'я працівників освітніх організацій: гендерні аспекти в умовах війни.....	187
Замоштин В.В., Шевченко А.М. Психологічні умови виникнення професійного вигорання у працівників підприємств.....	189
Хоменко А.В., Шевченко А.М. Організаційні умови професійної діяльності як чинник розвитку професійного вигорання педагогів.....	191
Дорошенко К.І., Шевченко А.М. Організаційно-психологічні аспекти впливу соціальних мереж на психологічне благополуччя студентської молоді.....	193
Гаврилюк Н.Ю., Шевченко А.М. Психологічна адаптація персоналу до дистанційної (змішаної) роботи.....	194
Страту Є.А., Морозов Є.С., Шевченко А.М. Розвиток згуртованості трудового колективу засобами тренінгових технологій як психологічний ресурс підвищення ефективності праці.....	196
Щербина А.Ю., Шевченко А.М. Вплив гендерних стереотипів на організаційну поведінку персоналу.....	198